Szentmártoni Szabó Géza

Muthnoky Mihály végrendelete
(Pozsony, 1552. február 16.)

Muthnoky Mihály személyét az teszi érdekessé, hogy ő volt Balassi Bálint anyjának első férje. Muthnoky 1526-ban, a mohácsi csata után török fogságba esett, és együtt raboskodott Szendrő várában Majthényi Bertalannal. Az 1540-es években Várday Pál esztergomi érsek és királyi helytartó jószágigazgatója lett (egregius dominus Michael Muthnoky provisor archiepiscopi Strigoniensis).[1] Muthnoky 1552. február 16-án Pozsonyban végrendeletet írt, amelyben Sulyok Anna név szerint is szerepel: *„...Residuitatis vero summae medietatem pecuniarum videlicet Juryssith Dominae Annae Swlaky coniugi meae charissimae, alteram autem medietatem Dominae Bregynae Mwthnoky sorori meae charissimae ac liberis suis lego."* Feleségére hagyta többek között nagyszombati házát is. A végrendeletet követően Muthnoky Mihály hamarosan meghalt. 1553-ban, a gyászév leteltével a megözvegyült Sulyok Anna Gyarmati Balassi János felesége lett.

Néhány regesztázott adalék kíséretében közöljük Muthnoky Mihály végrendeletét.

Pozsony, 1552. március 6.
I. Ferdinánd király már mint elhalálozottat említi Muthnoky Mihályt. *„...Cum Michael Muthnoky, provisor proventuum Arrchiepiscopatus Strigoniensis mortem oberit, qui equitibus ac peditibus, ex dicti Archiepiscopatus proventibus interteneri solitis..."*[2]

Pozsony, 1552. március 8.
I. Ferdinánd intézkedése: *„...Quandoquidem post obitum Michaelis Muthnoky curam et provisione omnium huiusmodi rerum Thomae Francisci usque ad ulterio ..." „Quisnam in locum demortui Provisoris Archiepiscopatus Michaelis Muthnoky eligendus vel aptior sit, non scimus nos."*[3]

Bécs, 1552. április 10.
I. Ferdinánd király utasítása Thurzó Ferenc nyitrai püspöknek Muthnoky Mihály örökösei supplikációja ügyében. A levélhez mellékelve Muthnoky 1552. február 16-án kelt végrendeletének Jordán János (Joannes Jordanus) királyi

---

[1] SZERÉMI [= ODESCALCHI Artur hg.] és ERNYEI József: *A Majthényiak és a Felvidék. Történelmi és genealógiai tanulmány.* I. kötet, Budapest, 1912. 580–583.; *Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából. IV. kötet: 1542–1547.* Budapest, 1909., *V. kötet: 1548–1551.* Budapest, 1912.; LUKINICH Imre: *A podmaníni Podmaniczky-család oklevéltára.* III. kötet. Budapest, 1941. 378.; I. R.: *Fráter György leveles könyve.* In: *Történelmi Tár* 1893. 264–266; RUPP Jakab: *Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi részekre.* I. kötet. Pest, 1870. 675.; NAGY Iván: *Magyarország családai. L–Ö,* Pest, 1860. 583.

[2] MOL E 21. Benignae Resolutiones 19. cím, 1552. március 6., fol. 5–6.

[3] MOL E 21. Benignae Resolutiones 19. cím, 1552. március 8., fol. 15., 18.

titkár által hitelesített másolata. Ez talán az a Jordán János, akinek Heltai Gáspár 1551-ben *Trostbüchlein*jét ajánlotta.[4]

Testamentum extremae et ultimae voluntatis Egregii Domini Michaelis Muthnaky
[Pozsony, 1552. február 16.]

Includatur Dominis Camerariis Hungaricis 9. Aprilis anno D. 52.

In nomine Dei et individuae Trinitatis. Ego Michael Mwthnaky, corpore quidem aeger, mente tamen per omnia sana, perfecta et incorrupta, primum animam meam commendo Deo omnipotenti creatori ac redemptori meo Domino Jhesu Christo.

Deinde de rebus, bonis ac substantia tam per me ab mea adolescentia acquisita, quae per mortem quondam Ludovici Mwthnaky et Joannis Ywryssyth iure legitimo, tanquam in verum fratrem et successorem eorundem videlicet in me devoluta tali modo dispono, et ante omnia de pecuniis quondam Joannis Ywryssyth germani mei charissimi.

Primo testamento per dictum quondam Ywryssyth germanum meum in anno 1548 disposito ac Maiestati Regiae Domino meo clementissimo medio generosi Domini Joannis Hoffmann praesentato, si quid idem Ywryssyth in extrema voluntate decessus sui ex hac vita addidit, id totum approbo, pro rato ac legitimo testamento accipio.

Dominus Eynczinger Locumtenens Maiestatis Regiae Inferioris Austriae tenetur quondam Joanni Ywryssyth germano meo quinque millibus florenis Rhenensibus.

Item in Civitate Myskolch iuxta Regiae Maiestatis inscriptionem, debentur dicto quondam Ywrissyth tredecim millia floreni Rhenenses.

Ex qua debitorum summa primo et ante omnia solvantur pro debito Domino Joanni Hoffmann floreni Rhenenses.

De reliquis autem persolutis primum iustis ac liquidis debitis si quibus idem germanus meus Ywrissyth debitor mansisset ac satisfactis etiam lagationibus extremae voluntatis eiusdem germani mei, tertiam partem lego Nicolao Jwrissith, ita tamen ut idem Nicolaus Ywrissith fraterne cum meis orphanis conveniat, in mentem sibi veniat, se quoque morti esse obnoxium.

Item de eadem pecunia Ywrissith tribus orphanis puellis, videlicet Frusinae Nicolai Blagay Elisabethae Griaci ac Helenae Casparis Kwmendy filiabus lego duo millia flor. Rhenen. Ac relictae Dominae Nicolai Blagay lego flor. centum Hungruicales.

Residuitatis vero summae medietatem pecuniarum videlicet Yuryssith Dominae Annae Swlaky coniugi meae charissimae, alteram autem medietatem Dominae Bregynae Mwthnoky sorori meae charissimae ac liberis suis lego.

[4] MOL E 21. Benignae Resolutiones 1552. április 10., 19. cím, fol. 49–55. és 56–57., Mikrofilmen: 15.724. sz. doboz. (A lelőhelyre Bessenyei József hívta fel a figyelmemet.)

De rebus autem bonis et pecuniis per me acquisitis, ac etiam illis bonis, rebus et pecuniis per mortem Ludovici Mwthnoky germani mei condescensis in me Domino Caspari Kwmendi lego flor. ducentos Hungaricales.

Et Marthae Bamffy consnguinee meae florenos centum Hungaricales lego.

Deinde ad Hospitale Posoniense flor. decem ac ad Tyrnaviense similiter decem pauperibus lego.

De residuitate vero persolutis primum debitis meis, si quibus me deberi bonis rationibus fuerit comprobatum, et etiam impensa servitorum meorum omnimoda solutione habundan[tem] medietatem omnium coniugi meae, alteram medietatem dictae Dominae Bregynae Mwthnoky sorori meae ac eiusdem liberis lego.

Item de debitis quibus nonnulli mihi obligantur certum extat Regestum ac certae Camerae (?) obligatoriae, quibus exactis ea omnia dominabus videlicet coniugi meae et Bregynae sorori meae pari portione inter se medianda lego.

Augustino Was lego unum equum potiorem Mutza vocatum duos equos, unum album alterum Rey Domino Caspari Kwmendi lego.

Residua omnia pecora et animalia tam mea quiae quondam Ludovici Mwthnoky lego Dominabus coniugi meae, et Bregynae Mwthnoky inter eas pari medietate sequestran..

Domum meam in oppido Selye habentem una cum cellario lego Caspari Kwmendy.

Domum autem meam Tyrnaviensem lego charissimae Dominae coniugi meae.

Alteram domum quondam Gregorii Bornemyssa in florenis ducentis impignoratam, si ea redimatur pretium redemptionis lego dominae coniugi meae et Dominae Bregynae lego inhabitandam et possidendam.

Domus in Zenthgyewrg Zerek habita vendatur, cuius pretium inter Dominam coniugem meam et sororem Dominam Bregynam Mwthnoky dividatur.

Juxta sententiam iuridicam est pratum pertinens ad praepositurarn Thurociensem apud me in flor. triginta duobus in pignore, cuius prati emolumentum interim, quod redimetur percipiendum ac etiam si redimatur pretium redemptionis Petro Erdewgh lego. Similiter iuxta illius sententiae contenta semen videlicet tritici, ordei, avenae et reliquorum Bladorum, quod de meo ante resignatam praepositurarn Turociensem in agros dictae praepositurae seminatum fuit, mihi per Dominum Thomam Ilyes possessorem illius praepositurae refundi ac reddi debet.

Id totum sive ipsum sit semen sive pretium, quo tunc temporis vendi potuisset praefato Petro Erdewgh lego.

Praeterea protestor illos tria millia flor. Rhenen. quos ad requisitionem Maiestatis Regiae nomine Joannis Ywrissith germani quondam mei sene aliquo interesse Maiestati Regiae mutus ad Cameram Hungaricam suae Maiestatis dederam praeter mille Rhenen. in moneta dupla aureorum Hispanicorum, non pertinuisse ad praedictum germanum meum, sed de mea propria pecunia erant sexingenti flor. Hungar., mille autem flor. Hungar. a

Domino Laurentio Nyary mutuo levaveram, qui et iam eidem ex proventibus Archiepiscopatus sunt plenarie persoluti, ac etiam ad rationem illorum mille flor. Rhenen, quondam germano meo Ywryssyth dum se ad expeditionem Saxonicam proficisci credabat flor. quadringenti, ac alia vice talleri ducenti ac quinquaginta per me eidem sunt numerati, quemadmodum suae litterae quiettan. testantur. Non ob aliam causam, quam ut germanum ipsum meum in gratiam Maiestatis Regiae commendassem, alienam pecuniam, ac si ea fuisset germani mei ad completionem illorum trium millium flor. Rhenen. subrogaveram.

Item ultra praescriptam illam summam de speciali commissione Domini quondam Nicolai comitis a Salmis Generalis capitanei, ac Dominorum camerariorum Camerae Hungar. Regiae Maiestatis ad munitionem Arcium finitimarum Archiepiscopatus Strigoniensis omnibus computatis tria millia et quadringentos flor. Hungar. numeravi, quorum duo millia ac quadringenti per me ad Cameram sunt praesentati, flor. autem mille ex commissione eiusdem Domini quondam Generalis ad manus Michaelis Syck provisoris Arcis Comaron ad munitionem videlicet novi Castelli Leek vocati, assignati.

Ceterum commisserat quoque Maiestas Regia, ut de proventibus decimarum Archiepiscopatus ad manus Magistri ingeniorum ad munitionem novi Castelli numerarem, sed quum idem Magister Ingeniorum pro pecunia ipsa minime venisset, ex commissione Domini praefecti Camerae Hungar. suae Maiestatis diversis vicibus certam summam Emerico Chymory praefecto dicti novi Castelli, quemadmodum quittan. et rationes suae liquebunt numerari.

De residuitate summae illorum videlicet duorum millium flor. Rhenen, Naves, Vehicula et alia instrumenta aedificiis necessaria Viennae coempta sunt, ut etiam in meis rationibus patebit clarius.

Item postremo si me in hac mea aegritudine mori contingat, charissima Domina coniunx mea me honorifice sepeliendum curet ac animae meae curam gerat.

Exequutores testamenti mei lego Egregios Dominos Stephanum Dobo, Georgium Bozkay ac Petrum Redey.

Tutores autem testamenti Reverendissimum Dominum Franciscum a Wylak Episcopum Jauriensem Locomtenentem Regiae Maiestatis, Generosum et Magnificum Dominum Joannem Hoffman, Spectabilem et Magnificum Dominum Andream de Bathor ac Dominum Fridericum Malatestam etc.

In summa supplico Sacrae Maiestati Regiae Domino meo clementissimo tanquam Divo tutori orphanorum, ut hoc testamentum meum clementer approbare et confirmare dignetur, cum ex veteri libertate ipsius Regni Hungariae de bonis per se acquisitis, quilibet meram disponendi habeat facultatem.

Datum Posonii coram Egregiis Dominis Francisco de Kysseryen, Joanne Desewffy de Chernek consiliariis Camerae Regiae Maiestatis, Thoma Borsolo, Ladislao Mossowczy ac Petro Erdewgh decima sexta Februarii, Anno Domini Millesimo, quingentesimo, quinquagesimo secundo.

Ego Joannes Jordanus Sacrae Ro: Hung: Bohemiae et regiaeque Maiestatis secretarius praesentem copiam cum illius vero originali contuli, et quia verbatim concordata incurri, ideo in eius rei fidem testimonii [?] copiam manu propria subscripsi ac meo soluto secretariatus signo comunivi.

J. Jordanus mp.

A további történések regesztázva a következők:

Pozsony, 1552. április 26.
Desewffy János kamarai tanácsos levele Kewrmendy Gáspárnak Nagyszombatba: „De, hogy én a pappal egyéb szerzést tennék, az kit szegény [Muthnoky] Mihály urammal elvégeztünk volt, semmiképpen abban hátra nem mégyek [...] az szegény Gergely deáknak senki nem egyéb adós, hanem szegény Mihály uram, és az ő rabsága is csak őmiatta haladott ennyire, mivel ő inkább egy hitván nem igaz mondónak kedvezött, hogynemmint az szegény rabnak [...] mert énnékem asszonyom és ti kegyelmetek, kik atyafiak vadtok, csak ti kelletök etc.”[5]

1553. március – május között
Muthnoky Mihály özvegye, Sulyok Anna, feleségül megy Balassi Jánoshoz.

Bécs, 1553. június 25.
Malatesta Frigyesnek (Frederico Malatesta), Ferdinánd király titkárának adósságlevele. Az irat szerint Malatesta Muthnoky Mihálytól 600 magyar aranyforintot vett kölcsön. Muthnoky nemsokára meghalt. Malatesta az özvegytől újabb 200 aranyforintot vett fel 1552-ben. Az adóslevél írásakor az özvegy, Sulyok Anna már Balassi János felesége volt.[6]

Nagyszombat, 1553. szeptember 16. (latinul)
Szondy Pál rozsoni püspök és esztergomi vikárius írásos határozata az 1553. augusztus 24-én lefolyt perben. Muthnoky Brigida, néhai Muthnoky Mihály nőtestvére, Rhédey Péter felesége és gyermekei ingóságok felett perlekedtek Sulyok Annával, néhai Muthnoky Mihály özvegyével, most Balassa János feleségével. A terjedelmes irat második részében a vikárius misétől, templomból való eltiltással (excommunicatio) fenyegeti Sulyok Annát.[7]

---

[5] Közli: *Régi Magyar Nyelvemlékek.* Szerk.: DÖBRENTEI Gábor. II. kötet: *Vegyes tárgyú magyar iratok 1342–1599.* Buda, 1840. 89–90.

[6] Balassa család okmánytára 135. XVI. század.

[7] KOMÁROMY András: *A kis rhédei Rhédey család levéltára a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában.* In: *MKSz* 1883. 30–60. (a 36. lapon, sajtóhiba miatt 1553 helyett 1556 az évszám) MOL: A Rhédey-család levéltárából kiemelt anyagban: P 1870 = 3. csomó 37. tétel. A Muthnoky család iratai.

Szentmártoni Szabó Géza

Gyarmati Balassa Ferenc epitáfiuma
(Bázel, 1554 áprilisa)

Balassa Imre, az 1542-ben száműzött erdélyi vajda, Balassa János bátyja 1550-ben hunyt el. 1542-től a Helytartótanács tagja volt. Elvesztett erdélyi birtokaiért évi 2.400 forint kegydíjat kapott.[1] Somi Annától született és árván maradt fiait, Andrást és Ferencet a rokonok vették pártfogásukba.[2] András Bécsben az udvari iskolában tanult, Ferencet pedig Strassburgba küldte a gyámkodó Balassa János. Takáts Sándor, Zoványi Jenő és Schulek Tibor említéseiből ismeretes, hogy az ifjú Balassa Ferencet Bázel felé utaztában rabló zsoldosok halálosan megsebesítették.[3] A Balassa család iskolázását is érintő ismereteink most néhány adalékkal bővülhetnek. Virágh László felfedezéseként a bázeli egyetemi könyvtárból került elő Balassa Ferenc sírfeliratának kéziratos fogalmazványa, amelynek alapján az ifjú életkora és halálának helye immár pontosan megismerhető.[4]

Ferenc öccse, Balassa András 1538. november 27-én Almás várában született, ezt saját feljegyzéséből tudjuk:[5] *„1538 esztendőbe lettem én Balassa András ez világra Erdélybe, Almás várába, Szent András-nap előtt való szerdán, estve hét órakor."* Balassa Ferenc pedagógusával együtt 1553. szeptember 18-án indult peregrinációjára. Balassa János 1554. június 24-én kelt levelében írta meg, hogy e nagyreményű ifjút, *„quem et optimarum scientiarum et variarum linguarum avidum cognoveramus"* azért küldték tanulni, hogy ne csak magának, de hazájának is hasznára legyen.[6] Balassa Ferenc Strassburgban talán a híres ciceronianus rétoriskolát látogatta, amelynek ekkor a jeles protestáns pedagógus, a humanista Johann Sturm volt a rektora.

---

[1] NAGY Iván: *Magyarország családai*. I. Pest, 1857. 124–125.; SCHULEK Tibor: *Bornemisza Péter*, Budapest–Sopron–Győr, 1939. 26–27.

[2] 1551. október 31. Bécs. I. Ferdinánd király intézkedése Balassa János kérésére, elhunyt bátyja, Balassa Imre özvegye és árvái ügyében. Szó esik egyikük bécsi iskolázásáról is: *„...condam Emerici Balassa et eius orphanos, quorum assidue unius hic Vienne in studio est, et expensis non mediocribus opus habet,..."* (MOL: E 21. Benignae Resolutiones, mikrofilm: 15.724. sz. doboz.)

[3] TAKÁTS Sándor: *Régi idők, régi emberek*. Budapest, 1922. 38., 167. (2. kiad., Budapest, 1930. 43., 181.); TAKÁTS Sándor: *Rajzok a török világból*. I. Budapest, 1915. 16.; ZOVÁNYI Jenő: *A reformáczió Magyarországon 1565-ig*. Budapest, 1922. (reprint: 1986.), 298.; SCHULEK Tibor: *Bornemisza Péter*. Budapest–Sopron–Győr, 1939. 28.

[4] Universitätsbibliothek, Basel, E III 54m. – Köszönöm Virágh Lászlónak, hogy a dokumentumot publikálásra rendelkezésemre bocsátotta.

[5] BALASSI Bálint: *Összes művei*. II. kiad., sajtó alá rendezte: ECKHARDT Sándor. Budapest, 1955. 149.

[6] TAKÁTS Sándor: *Rajzok a török világból*. I. Budapest, 1915. 16.; TAKÁTS Sándor: *Régi idők, régi emberek*. 2. kiad., Budapest, 1930. 43., 181. „Cs. és k. áll. ltr. Hung. – Közös pénzügyi levélt. Hung. 1553."

1554. március 25-e körül Balassa Ferenc Vermigli levelével Kálvinhoz indul. Vermigli (Firenze, 1500–1562) ágostonos szerzetesből lett Petrus Martyr néven reformátor, aki Strassburgban a teológia professzoraként sokat fáradozott a lutheránusok és a helvét irányt követők közötti ellentétek csökkentéséért. 1554. április 3-án Byessa falunál (Biesheim?) Schlettstadt, franciául Sélestat közelében megsebesült Balassa Ferenc, majd másnap, 18 éves korában meghalt. Kéziratos epitaphiumának szövege a következő:

Epitaphium

Hic quiescit illustris et praematura prudentia, admirabili pietate, stupenda ingenii praecocitate, nec non singulari iudicii celeritate praediti adolescentis Francisci Balassae de Gyarmath baronis hungarici, generosissimum corpus. Qui scelerata manu praedonum ictu bombardae in via regia quae Argentorato Basileam ducit, tertia die Aprilis confectus, quarta eiusdem mensis, oriente sole, in pago Byessa, piissime, et christianissime suum clausit diem: et nunc cum CHRISTO, et angelis eius aeterna fruitur felicitate Anno Domini M.D.LIIII. Vixit annos XVIII.

(Itt nyugszik a jeles és koraérett bölcsességű, csodálnivaló kegyességű, bámulandóan érett elméjű, és nem csekély ítélőképességgel megáldott ifjúnak, Gyarmati Balassa Ferenc magyar bárónak méltóságos teste, aki a rablók gonosz keze okozta puskalövéstől a Strassburgból Bázelbe vezető királyi úton április harmadikán megsebesült, ugyanezen hónap negyedik napján, napkeltekor, Byessa falunál igen kegyes és keresztyéni életét bevégezte: és most KRISZTUSSAL és angyalaival az örök boldogságban él. Az Úr 1554. esztendejében. Élt 18. esztendőt.)

Balassa Ferenc tehát 1535. október 4-e körül születhetett a Kolozs vármegyei Almás várában. Talán öccséhez és húgaihoz hasonlóan a születéséhez közeli védőszentről kapta keresztnevét. Az is lehet azonban, hogy atyai nagyapja nevét kapta (Balassa Ferenc szörényi bán Mohácsnál esett el).

Az epitáfiumhoz kapcsolódik Vermigli Kálvinhoz írt levele, amely 1554. május 9-én kelt Strassburgban:[7]

„Circa festum Paschae literas ad te, vir clarissime, dederam, sed adolescenti Hungaro, et quidem nobilissimo, qui non longe a Selestadio est interfectus. Quare quum tam moestus intervenerit casus ad te perferri non potuerunt, et quae tum noveram atque scribebam, quum te aliunde iam rescivisse non dubitem, minime repetenda censeo.”

[7] *Corpus Reformatorum, vol. XLIII. Ioannes* CALVINI *opera quae supersunt omnia.* vol. XV. Brunsvigae, 1876. 136–137. hasáb, 1953. sz. levél. Forrása: Petrus MARTYR VERMILIUS: *Loci communes*. Tigurii, Christopherus Froschoverus, 1580. 575. (Példány: Sárospatak, Ref. Koll.) – A húsvét 1554-ben március 25-re esett.

(Húsvét táján levelet küldtem hozzád, jeles férfiú, ám egy olyan magyar ifjúval, mégpedig igen nemessel, akit nem messze Sélestat-tól meggyilkoltak…)

A meg nem nevezett ifjú Balassa Ferenc volt. Ezt bizonyítja Dudith András marginálíája is, amelyet e levél idézett sorai mellé írt saját példányában (Joannes CALVINUS, ***Epistolae et responsa***, Genevae, Petrus Santandreanus, 1575, 149. Dresden, Universitätsbibliothek):[8]

„Franc[iscus] Balassa amic[us] meus sing[ularis]". (Kiváló barátom, Balassa Ferenc.) Dudith 1533-ban született, így csak három évvel volt idősebb Balassa Ferencnél.

Balassa János 1554. június 24-én kelt levelében elégtételt követelt a badeni fejedelemtől Balassa Ferenc és nevelője meggyilkolása miatt. A levélből Takáts Sándor a következőket idézte:[9]

„Quod ex communi totius familiae nostrae consensu, maxime vero ex adolescentis defuncti voluntate, quem et optimarum linguarum avidum cognoveramus, eum ablegaveramus ac dimiseramus 18. sept. 1553. ut disceret honestas artes, cognosceret mores et extraneorum virtutem, qua non sibi solum, verum etiam reipublicae prodesset."

[8] A Dudith-marginálíát közli: ***Dudith András könyvtára. Részleges rekonstrukció.*** Összeáll., előszó: JANKOVICS József – MONOK István, Szeged, 1993. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 12/3.) 130.

[9] TAKÁTS Sándor: ***Rajzok a török világból.*** I. Budapest, 1915. 16.; TAKÁTS Sándor: ***Régi idők, régi emberek.*** 2. kiad., Budapest, 1930. 43., 181.; Cs. és k. áll. ltr. Hung. – Közös pénzügyi levélt. Hung. 1553.

Fazekas István

Négy levél Bocskai István bécsi és prágai tartózkodásához (1572, 1576)

Régóta közismert, hogy Bocskai István (1557–1606) erdélyi fejedelem ifjúkora jelentős részét a császári udvarban töltötte, részletek azonban e tartózkodásról nem voltak ismeretesek. Az alább közlendő néhány levél, ha teljes egészében nem tárja is fel a későbbi fejedelem bécsi, illetve prágai éveit, mindenesetre néhány ponton megfoghatóbbá teszi.

Arra vonatkozólag, hogy mikor került az ifjú Bocskai István az uralkodói udvarba, nem került elő újabb forrás. Báthory István (1533–1586) erdélyi vajda Johann Trautson (1509–1589) főudvarmesterhez intézett, Bocskai György (mh. 1571) özvegye, Sulyok Krisztina számára támogatást kérő 1571. október 25-i levelében már arról ír, hogy az elhunyt fiai közül egyik az uralkodó udvarában szolgál.[1] Ez a későbbi dokumentumok tükrében nem lehet más, mint az akkor 14 éves István. Báthory István idézett levele azért is érdekes, mert egyértelműen cáfolja azt a mai napig fel-felbukkanó tévedést, hogy a későbbi fejedelem a híres kalligráfus, a Magyar Udvari Kancellária titkára, razinai (vagy razinakeresztúri) Bocskay György fia lett volna. A család másik, Horvátországba szakadt ágából származó királyi titkár ugyanis ekkor még javában tevékenykedett, és földi pályáját 1575-ben fejezte be.[2]

Elképzelhető, hogy a fiatal Bocskai István ekkor már hoszabb ideje az uralkodói udvartartás tagja, erre utal a fentebb idézett Báthory István-levél „iam pridem in aula Maiestatis eius Sacratissimae inservit" kitétele. Udvari szolgálata rövid időre megszakadt, amikor 1572 nyarán Pozsonyban szolgáló bátyja halála után hazatért édesanyja vigasztalására, ahonnan sógora, Báthory Kristóf ajánlásával tért vissza (1. levél).[3] Mivel az Udvari Fizetőhivatal (Hofzahlamt) nyilvántartásaiban nem szerepel a neve, feltételezhető, hogy a személyenként fel nem vett udvari apródok (Page, Edelknabe) közé tartozhatott ezekben az években.[4] Ebből az állapotból 1574 októberében került ki, amikor havi tíz

---

[1] VERESS Endre: *Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király levelezése.* I–II. Kolozsvár, 1944. I. 150.

[2] Állását Joó Balázs 1576. január 8-án kéri meg fiának, az akkor a Hofkriegsrat kancelláriáján dolgozó Joó Jánosnak (Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv Ungarische Akten Allgemeine Akten [későbbiekben: ÖStA HHStA UA AA] Fasc. 106. Konv.A. fol. 30–31.). Bocskai 1575. február 15-én még Körmendről írt levelet Batthyány Boldizsárnak (Magyar Országos Levéltár P 1314 Batthyány család levéltára Nr. 6887.). Ráadásul 1564-ben Bocskai György házasodni készült, Gétyei Sárát kívánta házastársul venni (uo. Nr. 6854–6856.).

[3] A levélben meg nem nevezett báty minden bizonnyal azonos az 1571-es Báthory István-levélben említett Draskovich György zágrábi püspök udvarában tartózkodó Bocskai fiúval, aki a régebbi genealógiai irodalom és a családfák szerint sem lehet más, mint Bocskay Jeromos. VERESS, 1944. I. 150.; NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal* I–XII. Pest, 1857–1868. II. 133.

[4] ÖStA Finanz- und Hofkammerarchiv Hofkammerarchiv (továbbiakban: FHKA HKA) Hofzahlamtsbücher Bd. 1570–1574-es köteteiben nincs Bocskaira vonatkozó bejegyzés.

gulden ellátmányt kapó udvari ember (Hofdiener) lett. Fizetését már 1574. november 1-jén 20 guldenre emelték, ami a kétlovas udvari familiárisok kategóriáját jelentette.[5] Valószínűleg ebben a minőségben maradt egész bécsi és prágai tartózkodása alatt, bár Johann Trautson 1576-os levelében (4. levél) asztalnoknak (dapifer) címzi, erre vonatkozólag azonban nem találtam megerősítő adatot.

Birtokügyei intézése, idős édesanyja látása, nővérei házassága 1575 nyarán ismét hazavitte Kismarjára a bátyja halála után legidősebb férfi tagnak számító Bocskai Istvánt. Hosszúra nyúlt otthonlétéhez kapcsolódik az alább közölt másik három levél (2–4. levél). Bocskai otthoni tartózkodását rövidebbre tervezhette, de az 1576 tavaszán Báthory István lengyel királlyá választása után háborúval fenyegető helyzetben egyelőre nem érezte tanácsosnak birtokai és családja magára hagyását. 1576. március 13-án mind II. Miksához, mind Johann Trautson főudvarmesterhez egy távolmaradását igazoló, és további otthonmaradást kérő, tartalmukban erősen megegyező levelet írt (2–3. levél.). A két levélre egy hónappal később, április 16-án egyetlen válasz kelt, amely Trautson neve alatt került elküldésre, és amely engedélyezte a további otthonlétet (4. levél).

Az előbb említett Hofzahlamt könyveiből lehet tudni, Bocskai 1576 augusztusában visszatért Bécsbe, ahol azonban már nem töltött huzamosabb időt. Az 1577-es év elszámolásai szerint már csak 1576 október–novemberében állt udvari szolgálatban.[6] Hazatérése okait illetően ismét csak találgatásokra vagyunk utalva. Talán sógora, Báthory Kristóf befolyása érvényesült, vagy egyszerűen csak arról van szó, hogy mint a család legidősebb férfi tagja nem engedhette meg magának, hogy birtokaitól továbbra is távol legyen a zűrzavaros politikai helyzetben.

---

[5] ÖStA HHStA Hofzahlamtsbücher Bd. 1575 fol. 321^{v}–322^{r}, ami szerint 1574. október 6. óta van alkalmazásban mint Hofdiener 10 guldennel, 1574. november 1-jétől járandósága 20 gulden, 1575. július 15-ig jár neki 178 gulden 20 krajcár. Az 1574 decemberében felvett Hofstaat szerint is 1574. november 1-je óta szerepel havi 20 Ft járandósággal a két lovas szolgák között. HHStA Obersthofmeisteramt Sonderreihe Kt. 182. Nr. 50 Hofstaat Kaiser Maximilian II. 1574. december 26. fol 19^{v}. Nem Bocskay volt az 1574-es udvartartás egyetlen magyarja. A pohárnokok között szerepelt Várday Mihály, Bánffy Miklós, az asztalnokok között pedig Nyáry István, Homonnay György, Kendy Farkas, kápolnai Bornemissza Boldizsár.

[6] ÖStA FHKA HKA Bd. 1576 fol. 294^{r}. A bejegyzés szerint 1574. július 20–1576. augusztus 17. között engedéllyel volt távol az udvartól („mit Erlaubniss von gewesen"). – Uo. Bd. 1577 fol. 241^{v}–242^{r}. 1576. október–novemberre még kétszer 20 guldennel tartozna neki, amit 1577. január 17-i hatállyal nyugtáznak.

1.

Báthory Kristóf levele II. Miksához

Nagyvárad, 1572. július 27.

Orig. hátlapon gyűrűspecsét maradványa, s. k. aláírással

(ÖStA HHStA Ungarische Akten Miscellanea

Fasc. 426. Konv. C fol. 75–76.)

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, Domine Domine et Princeps mihi semper clementissime

Perpetuorum fideliumque servitiorum nostrorum in gratiam Maiestatis Vestrae Sacratissimae subiectissimam oblationem. Quod Maiestas Vestra Sacratissima ad meam supplicationem egregium juvenem Stephanum Bochkay ad matrem suam demittere dignata est, eidem in toto meo aevo omni fidelitatis studio reservire conabor. Illud unum nunc a Maiestate Vestra Sacratissima humillime petens, ne mihi suo famulo ac etiam juveni vicio dare, imo clementer condonare, quot tanta in eius regressu mora intercessit, velit, mater enim juvenis moesta ac maioris filii[7] Posonii extincti morte omnino derata tristia correpta, tantae illius domi tarditatis fuit causa, quae praesentia filii se aliquantulum e dolore concepto recreare flagitavit. Eum nunc iterum ad servitia Maiestatis Vestrae Sacratissima remisimus, quem clementiae eiusdem commendamus, servitiaque nostra perennia eidem Maiestati Vestrae Sacratissimae domino et principi nostro clementissimo optimo maximo conseruari optamus. Datum Varadinii die 27 Julii Anno Domini 1572.

Eiusdem Sacratissimae Caesareae Regiaeque
Maiestatis Vestrae

fidelis et obsenquentissimus
subditus

Christophorus Bathori de Somlyo m. p.

[7] Bocskai Jeromos

2.

Bocskai István levele II. Miksához

Kismarja, 1576. március 13.

Orig. háton papírfelzetes gyűrűspecsét, s. k. elejétől a végéig
(ÖStA HHStA Ungarische Akten Allgemeine Akten
Fasc. 109. Konv. A. fol. 33–34.)

Sacratissima Caesarea Maiestas et Domine Domine mihi semper clementissime

Fidelissima Sacratissimae Majestati Vestrae defero humilimae obsequiorum meorum servitia. Sacratissima Maiestas Vestra clementer meminisse et in memoriam revocare potest, dum ipse in celeberrimae urbe Pragensi, medio spectabilis et maginifici domini Joannis a Trautsan et reverendissimi domini Joannis Liztii episcopi Jauriensis,[8] ob respectum reuisionis genitiricis meae charissimae, iam senectutis molae oppressae, et provisionis bonorum juriumque meorum possessionarium, domum redeundi veniam deprecaturus, dimissus fuissem, atque in aedes meas concessissem. Certe nitebar ne diuturnis temporibus apud domum meum delitescerem, sed gravis interea genetricis meae senis morbus, bonorum item meorum acurata provisio, praesertim autem sororum mearum carnalium desponsatio,[9] quarum etiam nuptiae sunt in propinquo, et aliarum nonnullarum curarum mearum animadversio occurrebat, quae me a subitaneo reditii detinuerunt. Quamvis omnia praetermittere, omnesque meas curas negligere, libenter reicere, et illico ad aulam Sacratissimae Maiestatis Vestrae redire intendebam, si emoti Sacratissimae Maiestatis Vestrae exercitus rumor sparsim interea non effundebatur. Itaque eo temporis spatio ab aedibus meis excedere non sum ausus. Nihilominus servitio Maiestatis Vestrae Sacratissimae me asservo, nomineque suo et titulo glorior, semper ad iussa sua paratissimus existens. Et dum et quando unde iniunctum fuerit, velut fideli et humili convenit servitori, statim iter agrediar. Quod autem in praesentiarum Maiestatem Vestram Sacratissimam prius literis interpellare omisi, Maiestas Vestra Caesarea clementissime ignoscere, meque in suorum humilium servitorum numero habere dignetur, atque adeo mihi benigne concedere, ut usque ad id temporis, quo Maiestas Vestra Caesarea benigne visum fuerit. Nam si Maiestas Vestra Caesarea iusserit, statim ascendere sum paratus. Superest, Maiestas Vestra Sacratissima rectissime et diutissime valere deprecor. Datum in Kis Maria 13 Martii Anno Domini 1576.

[8] Liszthy János (mh. 1577) győri püspök, magyar kancellár

[9] Bocskai István öt lánytestvére közül négy jöhet még szóba: Sára (Bagdi Györgyné), Ilona (Haller Gáborné), Krisztina (Pálóczi Horváth Györgyné), Judit (Bánffy Kristófné)

Eiusdem Sacratissimae Cesareae Regiaeque
Maiestatis Vestrae
fidelis et humilimus servitor
Stephanus Bochkaj de Kis Maria

hátoldalon: „.die littera [?] .... an geheimen rat und obristen hofmaister Johann Trautson freyherrn zuzustellen. 12. Aprilis 1576”

3.
Bocskai István levele Hans Trautson báróhoz,
II. Miksa főudvarmesteréhez
Kismarja, 1576. március 13.
Orig. háton gyűrűspecsét nyoma, s. k. az elejétől a végéig
(ÖStA HHStA Ungarische Akten Specialia
Fasc. 426. Konv. C. fol. 100–101.)

Illustris Spectabilis et Magnifice Domine, Domine mihi semper gratiosissime

Post servitiorum meorum paratissimam semper commendatione. Illustris et Magnifica Dominatio Vestra gratiose meminisse et in memoriam suam revocare potest, dum ipse in celeberrima urbe Pragensi per intercessionem Illustris Magnificae Dominationis Vestrae a Sacratissima Caesarea Maiestate ob respectum revisionis genetricis meae charissimae iam senectutis molae gravatae et provisionis bonorum juriumque meorum possessionarium, domum redeundi copiam deprecaturus dimissus fuissem atque in aedes meas concessissem. Certe nitebar ne diuturnis temporibus apud domum meam delitescerem, sed gravis genetricis meae morbus, bonorum item meorum accurata provisio, praesertim autem sororum mearum carnalium desponsatio, aliarumque curarum mearum animadversio occurrebat, quae me a subitaneo reditu detinuerunt. Qumvis omnia paetermittere, omnesque meas curas negligere, et illico ad aulam Maiestatis Suae Sacratissimae redire intendebam, si emoti Sacratissimae Maiestatis Suae exercitus rumor, sparsim interea non effundebatur. Itaque temporis spatio ab aedibus meis excedere non sum ausus. Nihilominus servitio Maiestatis Suae Sacratissimae asservo, semper ad iussa sua paratissimus existens, et dum et quando unde mihi iniunctum fuerit, velut fideli et humili convenit servitori iter agrediar. Supliciter tamen orari Maiestatem Suam Sacratissimam, ut usque ad nuptias sororum mearum hic manere queam, aut usque ad id temporis, quo Maiestati Suae Caesareae benigne visum fuerit, nam si Maiestas Sua Caesarea iusserit, statim ascendere sum paratus. Caeterum Illustrem Magnificam Dominationem Vestram suplex oro, ut servitorem meum praesentium exhibitorem Illustrem Magnificam Dominationem Vestram in negotio aliquali requirentem gratiose exaudire velit, dictisque illius fidem adhibeat, velim. Quae omnia Illustri Magnificae

Dominationi Vestrae in me merita in curriculo vitae meae, perpetuis meis obsequentissimis servitiis deferre studebo. Quod super est, Illustri Magnificae Dominationi Vestrae diutissime feliciter valere desidero. Datum in Kis Maria, die 13 Martii Anno 1576.

Eiusdem Illustris Magnificae Dominationis Vestrae
paratissimus et obsequentissimus servitor
Stephanus Bochkaj de Kis Maria

4.

Johann Trautson főudvarmester Bocskai Istvánhoz

Bécs, 1576. április 16.
fogalmazvány
(ÖStA HHStA UA AA Fasc. 109. Konv. B. fol. 9.)

Egregie amice grate

Ex Dominationis Vestrae literis, tum ad Sacram Caesaream ac Regiam Maiestatem, dominum nostrum clementissimum, tud ad me quoque scriptis, eiusdem de diuturniore sua ab aula Caesareae Regiaeque Maiestatis absentia excusationem atque pro ulteriore venia petitionem[I] cognovi, et huiuscemodi causam apud Caesaream Regiamque Maiestatem Suam diligenter promovendam suscepi. Cognitis itaque Dominationis Vestrae impedimentis, Sua Maiestas, benigne assensit, ut etiamnum aliquam domi suae moram trahere possit, persuasum sibi habendo, quod Dominatio Vestra confectis iis, quae etiamnum conficienda sunt, citra moram ad servitia Maiestatis Suae redditura sit. Prout Maiestas Sua Dominationi Vestrae benigne iniunctum vult. Qui quod reliquum est, commodam valetudinem precor. Datum Viennae die 16 Parilis Anno Domini 1576.

Egregio Stephano Bochkay de Kys Maria, Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, domini nostri clementissimi dapifero

[I] Betoldás az „excusationem” és a „petitionem“ között.

Flóra Ágnes

Kolozsvári ötvösregesztrum (1549–1790)

Az Állami Levéltár Kolozs megyei Igazgatóságának ötvöscéh iratai között 3-as, illetve 4-es leláltárszámmal találhatók azok a céhregesztrumok, amelyeknek teljes szöveges átiratát az itt bemutattott függelékben betűhíven közlöm.

A pergamen, illetve bőrkötéses regesztrumok összesen 264, 24x30 és 30x20-as méretű, kiváló minőségű papírlapot tartalmaznak. Bal harántpólyás lófőpajzsba helyezett rozettás címerképes papírmalomjel külföldről, feltehetően Bécsből származó íráshordozóra utal, amelyre vegyesen a humanista rotunda és cursiva, valamint a gotica cursiva vulgárisabb írásképe került.

Kiegészítésekkel csak akkor láttam el a szöveget, amikor az feltétlenül szükséges volt, például az íróanyag hibája vagy károsodása esetén. Ezeket a toldásokat szögletes zárójelbe teszem. Ott, ahol a jegyző hibájából valamilyen szó kimaradt, egymás fele fordított matematikai arányjelekkel hívom fel rá a figyelmet. Ahol a rövidítést a jegyző sziglákkal jelzi vagy a rövidítés egyértelmű és a forrásban többször előfordul, a feloldást minden megkülönböztető jel nélkül írom. A *kegelmek* vagy *kegelmuknek* szóalak *kglm(nek* rövidített formája gyakran és következetesen fordul elő, de mivel nem rangjelző titulusként használják, az elhagyott betűket jelzés nélkül kiegészítem. A szövegbe beiktatott saját megjegyzéseket kerek zárójelbe helyezeve emelem ki a szövegkörnyezetből. Bizonytalan olvasat vagy hibás jegyzés esetén szögletes zárójelben kérdő, illetve felkiáltójelet használok a szemléltetésre. Olvashatatlan vagy hiányzó és ki nem egészíthető részek esetén a következő jeleket alkalmazom: egyetlen szó esetén a szögletes zárójelbe három pont kerül, szöveg esetén a pontok számát megkétszerezem. Hangsúlyozom, ez nem feltétlenül két hiányzó szót jelöl.

A bejegyzéssel egyidejű vagy utólagos változtatásokat, kiegészítéseket és törléseket lábjegyzettel egészítem ki. Szintén lábjegyzetbe kerül a dátumok feloldása, illetve egyéb megjegyzés.

A lapszámozásban az eredeti számozást követem, ennek megfelelően a második regesztrum első öt lapját eredti számozásának megfelelően a kötet elején helyezem el, annak ellenére, hogy az utólagos rendezés azokat a könyv végére kötötte.

A latin nyelvű bejegyzéseket a középkori oklevelek közlési módját követve nyelvtani és formai javításokkal teszem közzé. Az előforduló hibás alakokra a *Rövidítések és szómagyarázat* részben kitérek, megjegyezvén, hogy azok semmiféle nyelvészeti értéket nem hordoznak, csupán egy kihaló nyelv vajúdásai.

1572
Zombaton, Zent Anna Azzoni Napÿan[1] az Vraim egenleo akaratbol, az Legennek, Zekÿ Janosnak mÿweth le teotteek, ez okaert hogÿ Tordan, es Bonchÿdan az sokadalmokban, Colosuarÿ ceehbelÿ eotthueos Nevevel arult, hÿtthwan mÿwet, melj mÿweth, mikor az Vraim meghattak volna, hogÿ be hozzon, mert meg akarÿak latni jeovendeo Ceeh napÿan, akkor be hÿuattak, es azt mondotta, hogÿ ew Nem hozta, mert hÿtthvan ezust volt es hogÿ Zakmarra kuldeotte volna, mert vgÿan onnat hozta volt, tovaba az Molnar Pal mÿhelÿeben talaltatot valami hÿthvan ezustbeol mÿvelni, melÿ 12 Lottos-nal nem Jobb volt, azokaert vegeztek az Vraim hogÿ Jtth mÿwe ne legen, es ha Valamelj mester mÿvet adna nekÿ, egÿ gÿra ezustel tartozzek az Ceeh ladaÿaba, es ha mas Varosra menne mÿvelni, vgÿ mint cehes helÿre oda is, vtanna Jrÿanak, hogÿ az fele hÿthvan ezustbeol valo mÿvelesteol, magat meg tartoztatva, a mint annak eleotte is az mezeo Varosokon meg zokta volt.

Aztalos Peter 1577

Nomina Dominorum Magistrorum Per ordinem seguuntur 1549 renovata
Dominus Stephanus Ewthwews obiit anno 1555
Niarj Marton 1577

1556
boit elo wosarnap[2] vegeztek illen wegezest hoig eg Legen se cinalhasson mester Remeket hanem Rend serent az idesnel kwlomben ne Lehessen es az mesterek se Tarthasson ellent bene es walakj nem allana meg.

1572
Vegezteek az Vraim, egenleo akaratbol, Zenth Bertalan Nap eleot valo Zombaton,[3] hogÿ az engedetlensegnek, es eg mas ellen valo tÿzteletle[n] Bezednek vetkeÿert mindennek neve ala Jrÿak, elseo, masodik, harmadik es negedik vetket, az levelnek tartasa zerent, az kÿk, ezekben az vetkekben talaltatnak, hogÿ az Level tartasa zerent buntettessenek meg hogÿ minden vÿzza vonas, es egÿ massal valo ellenkedesek, haborusagok, es giulekezetteol tavol legenek

Balthasar Melcher
Literas Genealogias Ac artis sui servitutis presentavit.
Eotthueos Leorinch obiit 1573

[1] 1572. július 26.
[2] 1556. február 22. [Invocavit]
[3] 1572. augusztus 23.

Stephen Reÿthoren
Kereztzegÿ Janos obiit 1575
Aztalos Peter1577

Niarj Marton 1577
1. Vetkózot egesz Cze ellen engedetlensegeuel meliert birsagolta az Cze elsoben egi Lót ezwstel AD 1578 solvit
2. Vetkózót Cze Mester Uraim es egez Cze ellen engedetlensegeuel esz szo fogadatlansagaual meliert az Czeh levele tartasa szerint birsagolta az Cze solvit ket lót ezwstel. AD 1578
3szor Vetkozot szidalmas Bezedeuel Zent Miklosi Gergolj elen Cze mester uram hazanal Jgiarto Mihaljnal az szam veteskor: *1578* meliert az Cze levele tartasa zerint fel gira eszwstel solvit

Lorÿncz Nózner
Litteras Genealogias Ac anum sui artis servitutis presentavit
Cementes János

Laskaj Gergolj 1578
Vetkozet az Czeh ellen engedetlensegevel meliert az Czeh levele tartasa szerint birszagolta az Che egi lót ezwstel solvit
Vetkozot engedetlensegevel egez Czeh elle[n] meliert az level tartasa szerint masodik vetkeiert birszagolta solvit az Czeh ket lot ezwstel. AD. 1578
Vetkozot engedetlensegevel Czeh Mester Uraim elle[n] es egez Czeh elle[n] szó fogadatlansagaval es vakmerosegevel meliert az level tartasa szerint maradot felgira ezwston solvit

1581

Laskaÿ Gergolnek Dolgaÿ Jgÿ forgotak elsobe mikoron az probaba vetkózót volna kirol ókegelmók meg buntetek akor egÿ óvet czenal volt az ceh mestor Uraim anak egÿ Darabiat hoztak volt be azt talalta ó kegelmók vetkósnek lennÿ az tobit ó kegelmók kertek be de semmÿ kepen be nem hozathatak vele ó kegÿelmok reia kultek mivet be hozatak meg latogatak meg attak Ismet nekÿ de az ovet semmÿ kepen eló nem atta meg az Ifiu mestóróket kÿ rekeztóte azt mondota hogÿ meg fegverevelis meg otalmaza hogÿ senkÿ hazabol el ne[m] hozza anak fólóte zomtul zombe az ceh elót monda, hogÿ nem Gondol sem cehel sem ceh mestorel ő kegelmok egÿ gira ezüstel büntetek enÿ vetkeiert[I]
[a 6v. a 7. oldalon folytatodik]
Anak folote az mÿ nagiob az Laskaÿ Gergolÿ Dolga hogÿ az melÿ övet be nem hozathatot o kegelmok vele azt az ovet meg araniazta kÿ kezitote el atta ezt o kegelmok meg ertotek vegere mentek az ovek benem hozasaiert engedetlenek talaltatot engedetlensegeiert buntetek o kegelmek az ceh tartasa zerent az ovek eladasaiert es enÿ sok Vetkeÿert o kegelmok hata egÿ Gira ezüstön meg.

[I] egyidejűleg törölve

Kerezthzegÿ Janos
Litteras Genealogias Atque artis sui servitutis pr[es]entavit
Viceÿ Janos

Berekszaszj Lwkach 1578

Bornemÿzza Gewrgh
Teokelÿ Thamas
Helfer Mihalÿ 1582
Tiztoletlen segnek vetkeiert Irtunk neve ala egÿ lot eszust Laskaÿ Gergolÿt szidogata volt meg

Fodor Isthwan
Literas Genealogias atque sui artis servitutis presentavit
Keepÿro Ferench

Lőrÿncz Frÿtsch, obiit anno 1557
In probatione argenti primo Peccavit [!] condonatum est.
Vÿskÿ Imreh obiit 1577

Kerezthzegÿ Thamas obiit anno 1554
Herczeg Gergelj obiit 1575

Michel Golthsmÿdt
Fÿlstÿk Peter

Thamasch Adam
Nagÿ Bachÿ Miklos obiit 1574

Wÿncze Golthsmÿdt
Budaÿ Thamas

Kerezthzegÿ Ferencz obiit anno 1557
Bonchidaÿ Orban
1574 Novembris 13 elseo vetke, mÿert hog Vicei Janost az pÿachon nÿlvan meg zÿdalmazta valami Uraink eleoth az che levele tartasa zerent, maradot az cehnek egÿ lotth ezusteon.
Vgÿan akkor masodik vetkeÿert, Boncidai Gergelt is meg zÿdalmazta, maradot az cehnek az level tartasa zerent keetth lotth ezusteon. solvit

Ewthwews Marthon
Pestÿ Gabriel obiit 1575
ados fl. iii [3] a cheben[II]

[II] utólagos bejegyzés barna színű ceruzával

Ewthwews Janos Budaÿ
Literas Genealogias atque artis sui servitutis presentavit.
Zebeni Janos obiit 1574

Literas Genealogias presentavit
Ewthwews Gewrgh Pekrechÿ obiit 1571
In probatione argenti primo Peccavit [!] , condonatum est.
Secundo Peccavit [!] In probatione argenti de quo debet Argenti P 18 solvit 1560
Pechÿ Istvan
Vetkeiert maradot az Cze levele tartasa szerint egi lot ezwston miert hogi it az Czeben Giwlaÿ Demeter ellen szidalmas szokat szolot volna tartozik G 3 solvit
Vetkozot egez che ellen miert hogi az Szebenj porben forgot es egik Compositoris volt es annak Utana az Compositiot meg interturbalta egez cze gialaszatiara meliert maradot az Cze levele tartasa zerint G 6 solvit
Vetkozot zidalmas szavaval mikor neminemo dolgaiban az Che Zebenben kwlte volt nag mihalt es ot az meg irt Nag Mihalt, ki akkor az Che kovetsegeben volt ugian ot Zebenben meg szitta melj meg zidalmazas egez Che gialazatiara lot azert az level tartasa zerint maradot G 24 solvit
ez dolgok lettenek Igiarto Mihalj es Eotves Adam che mestersegekben AD 1578 omnia solvit

Ewthwews Janos koloswarÿ
Totth Benedek obiit 1572

Ewthwews Thamas Nagh DeWecherÿ
Keomÿes Ferench
Wÿczeÿ Janos
Litteras Genealogias Atque artis sui servitutis presentavit primo In probatione argenti Peccavit [!] tempore Recenti Labore quia poclum ex malo argento fecerat de quo vicio solvit ex eodeam poclom argento P 6
Bonchidaÿ Gergelj
Vetkezet az ceh levele tartasa zerent. Miert hog' az Uchanak teoltese kor Nag' Pálal egmast meg hazuttattak volt, meli vetket az ceh talalt keett veteknek, mÿert hog echer meg zuntek [?] rolla masochor is Ugian azon dolgot chelekettek kÿerth buntette az ceh, az level tartasa zerent, 3 lott ezüstel..
1585 vetkeszet az Che levele tartasa ellen Gergolj Uram eges che végot twdwen Aprillisnek 24 napian miert hogi Vgian azon esztendeoben Martiusnak 20 napian chehet tetetet volt akkor Ides Uraim ben lewen az mj az eo kegelme keoniergese volt es arra az mj Vegeszese volt egesz chenek Vgian ot kemenj beszedekkel es engedetlensegel mwtatta magat, melliet az Utan Vgian meg is teokeleot twdnj Illik hogi az melj leginnek hattak eo keg[el]mok: hogi miet ne adion Che napiaig varion de mietis adot fw keppe[n] hogi vagian

meg tartom Vagi akariatok vagi nem azt monta kiert maradot az lewel zerint P 24.

Ewthwews Lazlo
Zÿlahÿ Mÿhalÿ obiit 1574

Ewthwews Imreh Baranÿaÿ
Zegedÿ Andras obiit 1574

Ewthwews Balÿnth Wÿskÿ
Eotthveos Adam
1574 Engedetlensegenek vetkevel Büntettek elseo vetkeÿert, egÿ Lotth ezüstel mÿert hog az ceh mester hÿvatta, es azt izente hog ew nem Jeo mert ew nekÿ dolga vagio[n] Invocavit utan valo hetfeon[4], vetettek reia az Bÿrsagot. solvit

Eotveos Adam dolga[III]

Ewthwews Thamas Chÿeppel zwgethÿ 1555
Tamas Chepelÿ Zigeti Peccavit [!] Inprobatione argenti prima, condonatum est.
Sukÿ Eleek

Ewthwews Ferencz Kepiro
Hogy [?] elso eccer vetkezet el engettek masodik is wolt ket lot ezwston hattak meg solvit
Tertio est Peccavit [!] De quibus delictis punitus est.
Bornemiza Gergelj

Ewthwews Imreh Wÿszkÿ
Primo Peccavit [!] quia ad anulum Aureum Lapidem Contrasa posuit [?]
Zenth Lazlaÿ Gergelj obiit 1575

Ewthwews Janos Desÿ
Zegedÿ Janos, Deesen obiit 1572

Nagh Isthwan Coloswarÿ obiit
Eotthveos Fabÿan Enÿeden

Ewthwews Alberth obiit
1559 In primo Peccavit [!] In probatione argenti, primum condonatum est.
1560 secundo In probatione argenti Peccavit [!] de quo tenetur argen[to] ex eodem malo argento P 18 Accepimus propter delictum suum P 17

[4] 1574. február 25. *Invocavit* – húsvét előtti hatodik vasárnap
[III] könyvjelzőnek használt kis papírdarab

Pechÿ Pal obiit 1574

Kosdÿ Isthwan obiit
In probatione Argenti, Anno 1559
Peccavit [!] In Primo, Condonatum [est]
Giulaÿ Gaspar, Patakon

Herczegh Ewthwews Gergel
Ewthwews Boldÿsar Desÿ obiit
Deesÿ Janos, Deesen
AD 1577 Miert hogi az Ceh levele tartasa ellen az Otves Imre Inassat be zegottette o magahoz Ugian azon cze levele tartasa serint maradot birszagon egi lot ezwst
Azonj Inasnak be zegotteseiert tartozik Ide az Cze levele tartasa szerint az be szegodo pinzel – fl. 2

Herczeg Ewthwews Gergel
Eotthveos Lukach

1581 Zigetÿ Mihalÿ
Vetkozot az ceh mestor uram ellen hivata azt izente hogÿ nem jeorut zitokal izente elso vetke egÿ lot ezüst kit meg nem adot

Toth [?]
Wÿlakÿ Benedek
Molnar Paal
Zoke Mihalÿ 1579
Giulaÿ Istvant meg zidalmazta Zoke Mihalÿ rutul kiert o kegelmok cehul ket lot ezust Birsagot Iratak reia Giulaÿ Istuara [!] egÿ lotot vetot o kegelmok hogÿ okot adot volt reia

1582
Zilahÿ Janosnak attak .....[?]
Erdődÿ Giorgnek attak, ...[?]

Dabo Pether obiit
Literas Genealogias Atque artis sui servitutis presentavit
Kobak Demeter

Peter Fÿlsthÿch
In probatione argenti anno 1554 Peccavit [!] In primo, condonatum
Secundo In probatione argenti Peccavit [!] de utroque Vicio punitus est .
propter hÿs delictis solvit argentum P 12½
ad huc debet pp eodem delictum P 5½
propter hÿs omnibus superioribus delictis solvit

Giulaÿ Demeter
elseo vetkeÿert maradot az level tartasa zerint egÿ Lotth ezusteon, mÿert hogÿ zÿdalmas Bezedet mondot Balassÿ Gergelj ellen ados vele
meg atta zent Bertala[n] nap eleot valo zombaton[5] solvit
Masodik vetkiert maradot Az Cze levele tartasa szerint ket lot ezwston, miert hogj it az Czeben Pechj Istvan ellen zidalmat mondot Szent Antal nap elot valo szombaton solvit

Ewthwews Mÿklos Nagÿbachÿ
Dominica post Pasce primo Peccavit [!] In probati[on]e argen[ti]
Eodem anno Secundo Peccavit [!] In probatione Argenti, punitus est argi p 18
Ÿh gÿarto Mÿhalj

Adorian Reihelt obiit
Literas Genealogias atque artis sui servitutis presentavit
Eotthveos Amborus

Caspar Eotweos
Tomas Budaÿ
Eolűetÿ Janos obiit AD 1577

Urbanus Bonchidaÿ
Magister Casparus obiit
Literas Genealogias Atque artis sui servitutis presentavit
Eotthveos Antal

Thomas Budaÿ
Urbanus Bonchÿdaÿ
In probatione Argenti primo pectawit, condonatum est
Eotthveos Lazlo Banÿaÿ obiit

Gabriel Pestÿ
In probatione Argenti anno 1555 peccavit in probatione argenti, in primo Condonatu[m].
Secundo Peccavit [!], punitus est Argento tenetur dare sis [?] Lott p 18

Balassÿ Gergelj
1572 Elseo Vetkeÿert Maradot, az level tartasa zerint egÿ Lotth ezüsteon, mÿert hogÿ Zÿdalmas Bezedet mondot Giulaÿ Demeter ellen, zent Bertalan nap eleot valo szombaton[6] ados vele solvit
1573 Masochor maradot Bÿrsagon 2 Lotth ezüstön, hog az lakodalomban

[5] 1572. augusztus 23.
[6] 1572. augusztus 23.

Tÿzteletlen Bezedet zolt Pechÿ Pal ellen Ugÿan akkor az Uraim[IV] az Ceh Vegezesenek is ellent tartotth mert nem akarta Pechi Palt meg keovetni, az mintaz Ceh el vegezte volt solvit
1576 Harmadik vetke Balassÿ Gergelnek az Ceh levele tartasa zerent, mÿert hog az Ceh Mesterek hÿvattak es el nem Jeotth, ados vele azharmadik vetekert az level tartasa zerent solvit
1577 Igiarto Mihalj es Flistik Peter Cze mestersegokben Otves Orban p[ro]testalt Balasÿ Gergoljre miert hogi sok Jambor hallottara szidalmot mondot rwtwl ó kegelme ellen.
Eotvos Orbannal nem igazodot volt el az Balasÿ Gergolÿ Dolga sem[m]ÿ rezibe, wdó elót nem büntethete ó Kegelmok
1582 ótódzor buntete ó kegelmok Balasÿ Gergólt cehul hogÿ Giulaÿ Janost meg zidalmazta volt az ceh levele tartasa zerent Inasat legenienek niuet fel tiltotak nala az cenek akor kedueket talalta

Literas Genealogicas Atque artis siu servitutis presentavit
Magister Michael, Zebeni
1557
Secundo [?] die ante festum Paulÿ conversionis[7] In probatione argenti Repertus est In vicio, quia Laboravit argentiLot 12 est [?] hoc condonatu[m] est. Ita videlicet secundo In huiud modi vicio Invenietur primu[m] quod [?] vicium debet solvere juxta Legem Nostram
Secundo In probatione Argenti tempore Recenti Labore Peccavit [!].
1582
Balasÿ Gergolÿ egÿ rendbelÿ vetkozesÿ az ceh levele tartasa zerent kÿ toltote melÿrol az cehot o kegelme meg engeztelte ha tóbe vetkozik, elól kezgiek Ismet neve alla Irnÿ vetkeit.

Magister Joannes Zebenj
1559 In probatione Argenti primo Peccavit [!] quod, condonatum est
1559 Secundo quod Peccavit [!] In probatione argenti de quo tenetur dare bÿs tot [?] videlicet argentum p 18
Tempore Recenti Labore primo Peccavit [!] de quo delicto
In probatione Argenti de quo vicio solvit argen[tum] P 6.
Deesÿ Janos

Stephanus Pechÿ
Literas Genealogias Atque artis sui servitutis presentavit.
Primo Peccavit [!] In probatione Argenti, Condonatum est.

1557
Benedictus Kereswdwarhelÿ

[IV] egyidejűleg törölve
[7] január 26. vagy június 30.

In primo Peccavit [!] In probatione Argenti condonatum est
Secundo Peccavit [!] pro factura anuli aurei eoquod. Puru[m] auru[m], Mistuit et Anulu[m]ex malo auro paravit propter hoc vicium Anulum In aura [?] chehe Retinimus pro Memoria, In super punitus est propter vicium argento

Vas Gergelj
1572 Elseo vetkeÿert maradot, az level tartasa zerent egÿ Lotth ezusteon, mÿert hogÿ indito oka volt az Giulaÿ Demeter, es Balassÿ Gergelj eozue vezeseknek zent Bertalan Nap eleot valo zombaton[8]. ados vele

solvit

Bekesÿ Janos

Franciscus Keomÿes 1557
Bekesÿ Janos
Giulaÿ Janos

Bako Imreh
Vetkeiert az che Levele tartasa szerint maradot egj Lot eszuston miert hogj Mihalj Uram hazanal az szam vevo Uraim ellen nagj sok atkozodasaval es tiszteletlensegevel vetkozot. AD 1579 februarii die 7 solvit

Gregorius Bonchidai
Giulaÿ Janos
Zenth Miklosÿ Gergeli
1. Vetkeiert maradott az che Levele tartasa zerint egj lót eszustel miert hogj AD 1578 Igiarto Mihaljnal az szam vevo uraimnak ot letókben Niarj Marton ellen zidalmot mondot es az zidalomra ó adot volna ókót lót az birsag AD 1579 februarj die 7 solvit

Magister Nicolaus Achinaÿ
Bezprimi Pal
l. Vetkozot egez Cheh ellen miert hogi az cheben sala Imrehet ellen[V] tizteletlen zoval illette meliert megis fizetet. solvit.
Vetkezet Mÿert hog Bonchidai Gergelel az Ucha teoltese kor eg Mast Meg hazutoltak volt Birsagoltak az ceh levele tartasa zerint 2 lott ezustel.

solvit

Baius Marton 1587
Az Ides Uramat es az Jeoveveneket az ceh Lakodalmaban, Idegen Emberek is Jelen leven keozteok, Ug mint Kalmar Janos Rut Izemü zitkokkal illetven, Meliert teorvenire is hattak volt de Jamboroknak teorekedesekre, feokeppen az predicatorok teorekedesekre Bekesegre Zollitottak, es meg keovette az Uramat Idegen Emberek altal, az ceh eleot, Meli dologert vetettek volt Birsagot reiaia

[8] 1572. augusztus 23.
[V] egyidejűleg törölve

Ug mint l8 Lott ezusteott, Mivel hog 18 zemeli volt, az kik teorvenire hattak volt, Meliert Engettek meg eo kegelmek fel gira ezusteon Annak felette keoteotte magat az ceh eleot, ha valamikor olian dolgot chelekedik a vag hasonlot Vgian ezen dolog eleotte legen.

Michael Zÿlahÿ
Literas Genealogias atque artis sui servitutis presentavit.
Bako Imreh
Sweursic[?] Istwan
Szeczj Istvan

Magister Andreas Zegedÿ
1560 In probatione Argenti primo Peccavit [!], Condonatum est.
Giulai Istvan
1. Vetkeiert maradot egi lot ezwston miert hogj It az Cheben pechj Istvan ellen szidalmas szokat szolot volt es heliebol fel kelven szent Antal nap elót valo zombaton[9].
Giwlaj Istvan 1581
2. Masodik vetke hogÿ zoke mihaltt, meg zidalmazta solvit

Zent Miklosÿ Gergelj
Kalotazeegÿ Benedek
Azttalos Petór
1581 Vetkozot elsobe az ceh elot tiztoletlen zot zólt solvit

Adam Cheob
In probatione Argetis tempore Recenti Labore primo Peccavit [!] de quo vicio solvit argentum p. 6
Kathonai Mÿhalÿ
1576 Mÿert hog tÿzteletlen zoott zolt az ceh Mester ellen, az ceh level tartasa zerent maradot az cehnek eg lott ezusteon.
1576 Mÿert hog az ceh mesterek hÿvattak volt, hog az Iteleo mesternek Aÿandekot Vÿgen, es Nem akarta el vinni, engedetlensegnek Vetkeÿert Maradot az cehnek keet lott ezusteon.
Magister Alecsius Swkÿ
1576 Mÿert hog az Ceh Mester panazolkodot az cehnek engedetlensegeÿert, Vgÿan az ceh eleot tÿzteletlen bezedel Illette az Ceh Mestert, es azt Mondotta hog Nem Mind Vg Vagion az Mint az ceh Mester mongia, az Ceh levele Tartasa zerent, Maradot fel gira ezusteon. solvit

Aztalos Matias

Turj Pal 1577 obiit

[9] január 13. ?

Engedetlensegben Vetkozot az zam Vevo Uraim ellen meliert birsagolta az Cze az level tartasa szerint egj lot ezwstel engettek o kegelmwk P. 3. solvit
A.D. 1577
Kis Azonj Havanak 9 napian Volt egez Chenek Giwlese, Mikor Mihalj Uram Zebenbol o kegelmok Valast hozot, Ton panast az eges che elot miel hog az o kegk zolgalatiaban Volt Zebenben Peczj Istvan miel hog ez mellet zidalmot mondot Mihalj Uram ellen meg is feniegette Az o Nagsaga hazanal Halloia volt ennek az dolognak Bwdaj Tamas Szok Peter es az haza nepe.
Ugian az nap lot panaz Feiervarj Otves Matiasra miert hog Giwlaj Istuannak Legenienek levelet irt ez hossaia hitta mielnj.
Ugian az nap Ugian ezen dologert panaz lot Nag Mihaljtol Otves Matias ellen miert hog leginiet el hitta Volna meliert Ugian akor megis bizonjta ez napig.
Balasi Gergolj fel Ugordot keredzetlen az chebol es az o maga dolgara ment.
Lót ó reia panaz miert harom legin lakik nala.
Lot Desj Otves Janosra panaz miert hog cze levele tartasa ellen Otves Imre Inassat az Desj Biroval o magahoz be zegottette.
Lot panaz Zent Miklosj Gergoljtol hog Zakwl Ambrus fiara czehetle[n] Mihalien mielt.

II. 1556– 1790

Regestrum Vniversorum Magistrorum Aurifabrorum Claudiopolitanerum In quo Nomi[n]a Magistrorum inscripta sunt.
A tempore Recentiore [...] persenatum Nobis Traditam
Anno 1742
Ezen könyvnek az utolso levelei be irodvan, es ezen levelek iratlanok leven, itiltetet hellyesnek hogj ujjabban kezdődjek ezen könyvben ez utan lott irasok.
Anno 1742 Die 3 Febr[uaris]. Proba Szedesi alkalmatossággal egesz gjűlese leven a B[ecsü]l[e]tes Czehnak, az Probakat Szorgalmatoson meg visgalvan hellyesen talaltattak.
In anno 1745 Die 20 Septembris Solemnis Congregatioja leven az Becsületes Czének Proba Szedesi alkalmatossággal fel alvan Circum Spectus Gjulai Boldisár és Déési Istvan Uraimek, Instalának azon hogy Huszár Mihállj Uramat az Becsületes Czéh az magok társságokban vegjék be, mag halgatván az Becsületes Czéh az ökegjelmiek Instantiajokat az Czéhben bé vötték és kezeis fel Szabadittatik az munkaára, az bé állo pénzt is bé fizette egészen. Fl[orin]us 3,00.
Anno 1753 Mense Februar[is] Huszár Mihály Uram eó Kigjelme az Mester Asztalát meg fizette, mint hogj Mester Ember gyermeke lévén az telitt ugy, mint Fl. 15 idest tizen ött Magyari forintokat, mely 15 forintokat parato ere peretipiatis az B. N. Czeh.

Anno 1748 Die 1 Februari
Proba Szedesi alkalmatossággal egész Gjülés[e] [lé]vén az Becsületes Czéhnek mellj alkalmatossággal is fel álván Circum Spectus Öreg Gjulai Boldi[sar] [es] Jonas Samuel Uraim Szakáll János
Uramért, Instalának eo kigyelmek hogj vegjék bé eó kigjilmek az Becsületes Czehnek társaságába, melj Instantiajokat eo kigjelmeknek meg halgatván az Becsületes Czéh be vötte az Becsületes Czeh az bé állo penzt is bé fizette Fl. 3,94.
Anno 1752 Die 25 Septembris, Proba Szedesi alkalmatosságával egész Gjülese lévén az Becsületes Czéhnek az mikoronis Szol[em]nis Controver-siak lévén Kekkely Márton, Vagner István és Boros Samuel Uraimék között az elsőség felett az mikoronis In hoc Anno Presentis Die 4ta Martii egesz gjülése lévén és Deliberálván az ő kigjelme dolgok felöl az Becsületes egész Czéh és itélve az Czéh Kekkely Márton Uram az utolsónak. De o kigjelme apellataazon dolgot az Tekintetes Magistratus eliben pro saniore revisione de az T. Magistratus ujjalag szorosan meg vizsgalta azert az T. N. Magistratus in hoc Anno presentatis die 6ta Marty Deliberata es itelte hogj az elsöség Kekkely Márton Uramé légjen, azert az Becsületes Czeh is annualt hejbenhadta és az magok társaságában be vette. De ugj hogj az egj forintot be tegje az Iffjú Társaságnak.
Item eodem Anno et Die egész Gjülese alkalmatosságával fel alván Circum Spectus Katona Mihály és Veniczei Sándor Uraimek hogj Vagner Istvan Deakot vegje be az magok társaságokbam, meg halgatvan az Becsületes Czeh az eo kegjelmek Instantiajokat es be vöttek az Czehben az bé állo pénzt is egészen bé fizette flor. 4. De igen szépen Instálva azert el engedte egj forintjat fizetett fl.3.
Eddig valo Dolgokrol Szamot adtanak N. B[ecsüle]tes Czéh Mester Déési István és Huszár Péter Uraimek az Czeh Congestimat Pediglen az egész Czéh fel osztották In Anno 1750 die 3 Mense Febr[uaris].

Nomina Dominurum Magistrorum per ordinem siguuntur 1561 Renovata.
In Anno 1750 Die 25 Maii Convocaltatvan Czéh Mester Uraimék Öreg Mester Uraimékat akik házoknál meg találtattak Kolcsos Mester Uram egj Iffju mesterrel edgjütt, kiknek presentiájokban Boros Samuel Uram az Remek Collatiojának taxáját az 30 magjar forintokat sine defectu az Czéh Ládájában administrálta mindazonaltal Suspendaltatott Házássága iránt való Constroversia hogj az Következendo Czeh gjülesen el igazitassek addig meg engedtetik maga mesterségét követni keze be adása peniglen az egész Becsületes Czéh neki következendö Czéh gjülésben effectualtassék.
Anno 1750 Dje 30 Maj Közönséges Congregatioja leven becsületes Czehünknek Boros Samuel Uram eó kig(e)lme maga obsequiumát prestalvan minden jora igirven magát becsülletes Czehünk maga Classissaban be vötte.
Anno 1755 Die 13 Decembris, Proba Szedesnek alkalmatosságával egész Gjülése lévén Becsületes Nemes Czehünknek mellj alkalmatossággal is fizetet be Ullyhellyi Gábor Deák flo. 3 három magjar forintot a maga kezeségere.

Die 16 Decembris be fizette mégh pénzül flo. 3.
Eodem Anno et Die Ugj hasonloképen Teleki László Deák be fizette az be állo pénzt ugj mint az 6 hat forintokat az kezeis fel szabadittatik az munkára ha meg házasodik ugj az hatvanegj forintokatis meg fizette Teleki Ur(am) azB Czénak az husz penztis meg atta.
Anno 1755 Die 16 Decembris a T. Tanács Resolutioja szerént az Becsületes Czéh Ujhellji Gábor eo kigjelmet Ifju Gjulai Boldisar eo kigjelme eleiben Insticialja ugj mindazon által hogj Házasságáért valo büntetését admaturalja quaro Citius, Anno 1756 Die 15 Januaris Tabla Jarasnak alkalmatosságával egész gjülése lévén az Becsületes Czéhnek holmi Dolgoknak el igazitása végett, mellj alkalmatossággal is Iffju Ulyhellji Gábor eo kigjelme bé fizette az hazassaga büntetését ugj mint négj forintot , mellj 4 forintot Dividaltatott az egesz Czéhben.
Anno 1758 Die 26 Septembris Tablajarasi alkalmatossággal lévén gjülese az B. Czéhnak mellj alkalmatossággalis Szentkirallji Ferencz Ur(am) az B. Czénak mind remek büntetésétis mind Czéhbe állo pénzit, ugj az házasság büntetésétis parato arre deponata, ugj az Remek Collatiojaertis az harmincz forintokat, kezét be adván az B. Czéh kezit fel szabaditotta és minden mester ki adta, hogy szabadoson dolgozhassék mellyre Isten ó Sz(ent) Felsége segéllye kivanjuk.
N. B. Szentkirállyi FerenczUr(am) az B: Czéhnak az kantárságert [...] kereste es adott fl.1.

Balthasar Melkher obiit anno 1565
Anno 1758 Die 26 Septembris. Tábla jarasi alkalmatossággal lévén gjülese az B. Czéhünk(ne)k Pataki SamuelUr(am) az Czéhtől ki adatott pecsetit és arany gyürü Remekjit az B.Czéh bé vótte, hogy pohárt nem csinalt annakis a B. Czéhtől Interminált atott Taxat tudniillik az 30 id est harmincz M(agyar) forintokat, ugj az R(emek) Collatioertis az harmincz M(agyar) forintokat ugj az be állo penztis az 6 forintokat hogj eléb meg hazasodot az negj forintokat egeszen parato dare[?] fizette az B. Czéhnak és már az ó kigyelme keze az munkára fel szabaditatik.
Praetendálván o kigjelme hogj Szentkirállji Ur(am) előtt valo Mester légjen, de ezen praetentioja differaltatott az jövö Czéh gjülésig. Melljre Szentkirállyi Ur(am) protestalt ez végre hogj mind eléb kérte ki az Remeket ugj előbbis be mutatta.

Anno 1762 die 20 Februarii
Difficultasban lévén mind eddigis Pataki Samuel es Szentkirállyi Uraimek dolga az Czéh bé állás iránt azert mostan megvizsgálván az B. Czéh más Czéhokb(an) is aszt hogj az haza Fianak minden Czehokb(en) vagjon ugj Respectusok hogj az Idegennek az haza Fia proponaltassék, mint hogj egj nap allottanak beis, azert az B. Czéhnekis Pataki Samuel Ur(a)mat Szentkirállji Uru(n)k praeponalta az T. Magistratus elébe.
Szent Királlji Ur(am) Apellala az B. Czéhis transmitalta.

Anno 1765 6ta Julj Mivel B(ecsüle)tes Mester Ember Fia lévén Feltmajer Nÿrő Mihálj Atjánk fia bévétódott az B(ecsüle)tes Czéhban és bé fizette az be állo pénzt ugj mint 3 id est három magjar forintokat becsülettel ugj hogj egj holnapra tévén maga Házosságának idejét, azon tul keze feltiltatik.
Anno 1765 13 Julj Rázmány Ádám István eó kegjelme bé vétodőt az Becsulletes Czéhban és az Czéh bé álló pénzt 3 forintot bé fizette.
Notarium hogj Nyrő Mihaly Ur(am) szabad jo akaratjából az Attjafiságért az P(re)cedentiat Rázmány Ur(na)k engede az egész Czéh Consensussabol.

Laurencius Nezner obiit 1573
Anno1765 13 Julj Rázmány Ádám István Deákis eó kegjelme prestalta az Czéh be állo pénzt 6 M(agyar) forintott.
Item eodem Die Tordai István Déákis eo kegjelme prestalta az Czéh bé állo penzt 6 M(agyar) forintott.
Anno1765 die 27 Julj Hintz Márton Déák eo kegjelme prestalta a Czéh be állo pénzt ugj mint hat magjar forintokat es a B(ecsüle)tes Czéh beiis véve keze be adása után, meljre Isten segélje az mint az tőbb Be(csüle)tes Ifju Meste-rek(ne)k meg engedtetett az egj holnapi nem házasulás ez szerént.
Melj pénzek mindjárt fel osztatott és Ifiu Mester Uraimék is az magok obtingenseket.
Anno 1766 Die 15 Aprilis. Kaszás Pál Uram az Mester Asztalt ebédűl meg adta az Becsűlletes Ötves Czének, ugj mind az által hogj annakutánna minden betsülletes mester ugj készüljőn Mester Asztalának meg adására, hogj abban nagyobb Contentuma[10] lehessen betsülletes Czehunk[nek], mert kűlőmben nem acceptaltatik.
Anno 1767 Die 27 Maii Feltmájer Mihálly Uram a Mester asztali Collatioért valo taxát H(ungarus) fl. 15 id est tizenött magjar forintokat be fizette, mint Mester ember gjermeke, mellj is a Szebeni utra adodot.
Anno Dieque eodem Rázmán István Uram a Mester asztali taxában mellj is intoto 30 magjar forint adot be eo kglme H(ungarus) fl. 10 tiz magjar forinto-kat, ezen pénzt is a Szebeni expeditiora transponáltatott.
Annoeodem Die 25ta Junii Tordai István Uram is a mester asztali taxában administralt 10 magjar forintokat, ez is a Szebeni expeditiora altal adatott.
Item 14ta Maii Tordai István Uram administralt mester Asztal taxájában 5 öt M(agyar) forintot melyis az vasmosar vetelire fordittatott. [...] Vertali Anno

Anno presenti 1768 14ta Maii Razmany István Uram mester asztal Taxajaban administralt 20 husz M(agyar) forintokat, es igj ket versen meg fizette az egész M(ester) asztal taxajat. Ezen husz M(agyar) forint fordittatott az Ceh szüksegire vasarlott vas mosar meg vetelire.
Anno1769 20ma Maii Instálván Betsülletes Ifju Matefi Daniel Deák azon hogj vegje be az B. Czéh maga (con)gremiumába [?] mint hogj az Remekhez tartozando kötelessegit már véghez vitte Ché bé állásértis meg fizetett. Meg

[10] contentus, -um = megelégedettség

halgatván ezen Instantiajat az B. Chéh emlitett Mátéfi Dániel Déák(na)k perigalvan mind fejenként kezet, Mátéfi Dániel Déák az B. Chehenek Commem-brumainak beis vetetódot Justa petenti non est tenegendtus assentus ezen alkalmatossággal obligala is magát Mátéfi Dániel Déák Tisztességes Házas-saga(nak) mentől hamarább valo követésire meljre Isten Segélje.

Anno 1792 23 Junii Huszár Joseph deak Remekjét bemutattvan, betsülletes nemes Cehunk meg visgalván illendonek talaltatott, es beis vetetödet az Betsületes nemes Cetol, es az mostani ordinatio szerint az 30 Renens forintokat ugj Harmicz Renens forintokat befizetet, es az Cenak Commembriuma kösze beis vetetett, es egyröl egjekünknek is kezet adott, az beiratasért valo egy Renens forintokat is befizette.

Anno 1792 15 Septembris Szakál Ferencz Deák Remekjét bemutatván betsületes N. Cehunk megvisgálván illendőnek találtatott es beis vetetődet az Betsületes N. Cetol es az mostani Ordinacio Szerint, mivel Mester Ember gjermeke az 15 id est Tizen ött Renens forintokat befizetett es az Cenak Commembrumaba beis Vetettetett, es egyröl egyikünknek is kezet adott.

Joannes Kereztzegÿ obiit 1575

1565 primo Peccavit [!] In probatione Argenti, de quo tenetur arge[nti] P. 6 solvit

Anno 1794 Die 1ma Martii Kolosvari Josef déák ő Kegÿelme Remekjét bémutattván becsületes Nemes Cehunk meg visgálván illendőnek találtatott Es beis vétettetett az Becsülletes N. Cetol és az mostani ordinatio Szerént az 30. hat id est harmincz Német forintokat befizette Es az Cénak Commembriumába béis vétettetett égjrül egjikünknekis kezett adott.

Joannes Bornemÿza Budaÿ obiit 1569

Georgius Pecreczÿ obiit 1571

Joannes Kepfarago colosvarÿ obiit

Joannes Wÿczeÿ obiit 1579

1561 Pirmu[m] vicium In probatione Argenti, quia ex malo argento Laborasse Repertus est. De quo vicio solvit argenti p. 6

1579 masochor vetkezet az Probalasban, kiteol tartozik ezustel pis. 12

Thomas Chepelÿ Zÿgetÿ obiit 1579

Primo Peccavit [!] In probatione argent[i]

De quo solvit argent[i] p 6 1567

Franciscus Kepÿro obiit A D 1578

1561 primo Peccavit [!] In probatione Argenti de quo tenetur argen[tum] p 6 solvit

1571 Secundo peccavit In probatione argenti de quo tenetur argentu[m] p 12 solvit

Emericus Wÿskÿ obiit 1577
1563 primo pect[a]vit Inprobatione de quo t[enetu]r argen[tum] p 6
1571 secundo peccavit In probatione de quo t[enetu]r argen[tum] p 12 solvit

Stephanus Nagh Colosuarÿ obiit 1568

Magister Albertus obiit anno 1568

Stephanus Cosdÿ obiit 1568

Balthasar Tÿwach Desÿ obiit 1570

1575 Gregorius Herczeg Brassaÿ obiit

Petrus Dabo obiit 1566

Petrus Fÿlstÿk 1547[VI]

Nicolaus Nagbachÿ obiit 1574
1561 primo Peccavit [!] In probatione Argenti de quo Argentu[m] pi. 6 solvit

Adrian Reÿchelt obiit anno 1568

Thomas Budaÿ
1573 primo Peccavit [!] In probatione argenti de quo solvit Argentum pes 6 solvit

Urbanus Bonchÿdaÿ
1561 primo In probatione Argenti Peccavit [!] de quo solvit argent[um] P 6 [solvit]

Gabriel Pestÿ obiit 1576
1561 primo Inprobatione Argenti Peccavit [!] de quo pectato solvit argent[um] p 6
1565 Secundo Peccavit [!] In probatione Argenti de quo tenetur argent[um] P 12

Michael Zebenÿ obiit
Primo In probatione argenti Peccavit [!] de quo vicio solvit argent[um] P6

Joannes Zebenÿ obiit 1574

[VI] javítva: 1577

1561 primo Peccavit [!] In probatione Argenti de quo vicio solvit argen[um] P 6 solvit
1564 Secundo Peccavit [!] Inprobatione argenti de quo t[enetu]r arg[entum] P [?] solvit
1565 Tertio Peccavit [!] o[m]nia ex puro auro. Malum aurum fecit.[...] Anulum [...] quod pectasse inventus est de quo tenetur argentum [...] 1.
1569 Quarto pecawjt in probatjone
1571 Superiora omnia solvit et cocxit [?]
1572 Januarii 26 peccavit Johannes Zebeni de uno de quo solvit argentum pesata sex solvit

Stephanus Pechÿ

Benedictus Kereswduarhelÿ obiit 1572
1562 primo Peccavit [!] Inprobatione argenti de quo pecto tenetur argento P 6
1562 Secundo Peccavit [!] Inprobatione Argen[ti], de quo tenetur argent[o] P 12
Tercio pectauit In probatione[m] Argentÿ de quo tenetur argent[o].1
1569 Quarto Peccavit [!] In probatione Argenti propter quod punietur ex communione [?] pectati [!] ut de novo Ingrediatur solutione et Mense Magisterj Repetus Ante In vicio sabato die post festu[m] co[n]cepcio[n]is Cristi.

Franciscus Keomÿes 1556

Gregorius Bonczÿdaÿ 1556

Magister Nicolaus Achÿnaÿ obiit 1563

Michael Zÿlahÿ 1557 obiit 1574
1573 primo peccavit In Probatione, de quo s[olvi]t Arg[en]t[u]m pes[eta] 6 solvit

Andreas Zegedÿ 1557 *obiit* 1574
primo Inprobatione Argenti Peccavit [!] De quo pectato solvit argen[tum] p: 6 solvit
1561 Secundo In probatione Argenti peccavit de quo peccato hec pegnus. fibulu[m] deauratu[um]
1562 [?] tercio Peccavit [!] In probatione Argenti, De quo tenetur Argen[tum]: 1 solvit
1564 Quarto Peccavit [!] Inprobatione Argenti De quo punietur Nova Ingressio[n]e In czeham solvit

Adam Cheob 1560
1561 In probatione argenti primo Peccavit [!] de quo pectato solvit argen[tum] P 6
In probatione [!] argjentÿ secondo peccavit de quo pectato soluit argentu[m] P 12

Alexius Swkÿ

Gregorius Bornemÿza 1563
L[ite]ras genealogias presentavit

Henczÿ Gergelÿ 1563 obiit 1575
1573 In Probatione Peccavit [!] Primo de quo Arg[en]tum pes 6 solvit.

1563 Joannes Zegedÿ Desien obiit 1572

1563 Magister Fabÿanus Enÿeden

Paulus Pechÿ obiit 1574

1564 Magister Casparus Gÿwlaÿ

Michael Bezpremÿ 1564 obiit

1566 Joannes Desÿ

1566 Lucas Kolchar

Paulus Molnar 1566
Paulus Molnar primo Peccavit [!] In probatione argenti de quo solvit Argentu[m] P 6 1567
1572 secundo peccavit In probatione de quo tenetur argentu[m] p 12

Demetrius Kobak Copit 1566
1567 primo Peccavit In probatione Argenti De quo t[enetu]r argen[tum] P 6 *solvit*
1573 Secundo Peccavit in Probatione argenti de quo solvit Arg[en]t[u]m pese[ta] 12 solvit

Demetrius Berbel[VII] Giulaÿ 1566

Ambrosius Gÿwlaÿ 1567
Michael Igÿarto 1567

[VII] egyidejűleg törölve

1575 Peccavit Primo in Probatione pro quo Arg[en]t[u]m pes`6 solvit
Michael Igÿarto 1568 [?] Copit
obiit 1586 Ambrosius Gÿwlaÿ 1567
1572 Primo Peccavit in Probatione anno 1572 de quo argen[tum] solvit pes` 6
meg atta

Joannes Eolweotÿ obiit 1577

Mathias Pechÿ obiit 1568

Antonius Aztalos 1569
Peccauit In probatione argenti De quo solvit P 6 primo 1581
1593.marchi 5 die
Vetkezet otves Antal masottzor az probaban kit meg fÿzettet P 12

1569
Ladislaus Banÿaÿ
1573 Primo Peccavit In Probatione Argenti de quo solvit Arg[entu]m pes` 6
solvit obiit AD 1583

1570
Gasparus Zakmarj obiit 1572

Gregorius Balasÿ Balasfÿ
Primo peccavit In probatione argenti 1582
De quo solvit P 6
1583 Masodzor vetkezet az probaban ezustbenÿ mellet meg fizettet

1571 Joannes Desÿ

Gregorius Vas 1572

Bekesÿ Janos 1572 obiit A.D. 1585
1576 Peccavit in probatione Argenti de quo solvit Argentum pes 6

Giulaÿ Janos 1573
1597 die 20 Januarii Eszett meg az probaba az meg neveszett napon

Bako Imreh 1573 obiit
1574 primo Peccavit [!] in probatione Argenti de quo solvit Argent[um] pes 6
58.
Zenthmÿklosÿ Gergelj 1573
1579 primo Peccavit in probatione Argenti de quo [solvit] Argentu[m] pes 6
Bezprimi Pal 1574
1576 Peccavit in Probatione Argenti de quo solvit argentum pis 6

1579 Secundo Peccavit in Probatione Argenti de quo solvit Argentum pis 12

S..w..si [?] Istwan 1574
Szechj Istvan 1574
Anno 1610 obiit vixitt annos 38.[!] In Cehe[m]

Nagÿ Benedek 1576
Giulaÿ Istvan 1575
1584 Junii 20 primmo peccavit in probatione argenti de quo solvit P 6

Kalotazegÿ Benedek 1576
1576 Peccavit in Probatione argenti de quo [solvit] pes 6

Kathonaÿ Mÿhal 1576

1576[VIII]
Aztalos Matias alias Agoston, obiit 1604

1577
Tẃrj Pal obiit 1579

1577
Aztalos Peter
1580 primo peccavit in probatione argenti de quo solvit P 6

1577
Niarj Marton
1588 Vetkezett az probalasban tartozik ezustel pis 6 solvit
elseo vetke

1578
Laszkaj Gergolj
Primmo peccavit in probatione argenti de quo solvit P 6
1581

1578
Berekszaszj Lẃkach
Primmo peccavit in probatione argenti AD 1584 maj 23 Die Solvit P 6
Secundo peccavit in probatione argenti AD 1584 Augusti 22 de quo solvit P 12
Zeoke Mÿhali 1579
1588 primo peccavit In probatione argenti solvit P 6

Zegedi Gergeli 1579 Obiit Anno 1593 5 Maii

[VIII] egyidejűleg javítva

1578
Berekzaszÿ Lẃkach

1579
Vicei Tamas

Helfeer Mÿhalj 1579
1580 peccavit in probatione argenti de quo solvit argentum P 6 primo
1585 Augusti 28 Die
Secundo peccavit in probatione argenti eodem die solvit de argento P 12

Karolÿ Istvan 1580
Primo peccavit In probatione argenti De quo solvit argentum P 6
1581
(a 68, 69-es lap hiányzik)

Viceÿ Mate 1580

Valentinus Pecreczÿ 1580
Obiit 1607 Die 4 Januarii
AD 1584 Julii 23
1 peccauit in probatione Argenti de quo solvit P 6

Johanes Niró 1580
1. AD 1584 Szent Giorg nap Utan Ualo Zombaton az p[ro]balas Jdeien Vetkezet eloszor Nireó Janos kireól Ugian akor fizetet P 6

Zigetÿ Mihalÿ 1581
Zakál Benedók 1581
Prÿmo peccavit In probachÿone ad argento solvit

Fekete Istuan 1581
1583 prim[m]o peccavit In probachÿone Soluÿt ad argentÿ

Zigetÿ Mihalÿ 1581

Zilahÿ Janos 1581

Erdódÿ Giorg 1582
Primo peccavit In probatione argenti de quo solvit P 6 argentum

1583
Bodoÿ marton baÿuz marton

1583
Ifÿu Budaÿ Tamas
1593 Primo peccavit is probatione argenti solujt

1583
Bechÿkereki nag Gorgÿ

1583
Nagÿgbanaÿ Janos Otues Mattas sogora

AD 1585
Boncidaj Boros Istuan

AD 1585
Baniaj Helfeér Andras
1586 [?] die 28 Augustii tÿzteletlen zouol Ilette az kolcÿos mestert. Bwntették eo kmek P 1 ezuste[on]
1603 primo peccauit In probatione Argenti solvit argentum P 6

1585
Biro Marton fenésj Fiu uolt ez

1586
Mod Andras

1586
Szilagÿ Benedek

1587 Boncidaÿ Istwan

Iffÿu Filstich Peter 1587

1587 Soproni [?] Imreh a vagÿ Kulchar

Simandi Janos 1587
Peccavitt ad probam 1591 die marcius 11 soluit

1588 Giulaÿ Janos Ju[n]ior

1588 Bonczÿdaÿ Gergelj Junior. Obiit Anno 1627

1588 Giulaÿ Mÿklos

1588 Tolmaczÿ Vas Daniel

1588 Zakmarÿ Tamas

1589 Nemeti Istvan

Szechÿ Marthon 1589 Anno

Kotelh Vero Georgÿh 1589 Anno
peccavit ad probam 1591 die Maii 11 soluit
Anno 1597 peccavit in probatione de quo solvit Argenti pes' 12

1590 Januar: 1617
Kadas Istwan
1594 dje 4 Júnj Vettkeszett az probaba kjert bwntetett 2 Lott azwstel

1590 Anno februarÿ 21 Dÿe
Berekszazÿ Ezekÿelh
1594 dje 4 Junii
Tÿsztelettlen szoual jllettek egj mast Nemettÿ Istuannal kjert bwnttete az che elszeo uettkiertt 1 latt azwstel

1590 Juliusnak Dÿe 4
Erdödÿ Imrhe
Vetkezet erdödÿ Imre az prob[a]ban kit meges fÿzetet
1593 februarii d 7 P 6

1590 Anno Augustusnak Dÿe 1
Balasfÿ Balint
1602 Eztendeoben Kis Asso[n] napia[n][11] Vetkezet az probalasba[n] Balasi Balint kit meg is fizetet P 6 obiit, 1630 ember ember uala ez Jambor.

1591 oktobrjs otodÿk
Garaÿ Andaras alot be az cheben lot kezes erette Ballassi Ambrus Weres Pal
Garaÿ Andras pekavit pro batur In primo 1592 marchi 18
1597 die 20 Juni Eszett meg eszmeg az Probaba az felljwl[IX] az meg neueszett napon

1592 die
Cassaj Istwan allot be az Cheben az Varos Vegezese zerent, leót kezes erette az Szokas Szerent, Balasÿ Ambrus es kis Szeochj Imreh

1592 eztenidoben maj die 2 Alot a cheben Zakal Janos lot kezes erte Veres Pal es Balassi Ambrus

[11] 1602. szeptember 8.
[IX] utólagos bejegyzés

1607: Zakal Janos vetkezet Az Probaban elseo vetkiert Fizetet 2 lott eziustott.

1592 eztendoben maj die 2
Alot be Sassa Balas Az cheben lot kezes erte Balassi Ambrus Veres Pal
1592 novembris die 2
elsoben Vetkezet Sasa Balas Az probaban solujt P 6
1597 die 20 Januari Eszett meg eszmeg az probaba az meg neueszett napon
1599 die 12 octobris: harmadszor Wetkezet Sasa Balas az probalasba Fizetett Egi gira Ezwst

1592.Anno Julii Die 28.
Nireő Peter Allott be az cheben ez napon. Leott kezes erte Szabo Miklos es Balasfÿ Ambrus.

1592. Anno Julii Die 28.
Cheob Marton Allott be az cheben ez napon.. Leott kezes erte Szabo Miklos es Balasfÿ Ambrus
1602 Elsoben uitkezet Chőb Marton az probaban. Solvit 6.

1592 Novembris[X] die 7.
Alot Az cheben Nÿlas Gaspar Igerte magat mjndenben Vallanÿ Az che Igassaga tusztessegel es engedelmessegel lon kezes erte Veres Pal es Igarto Simon mÿnden terhet rajok veuen.
1596 primo peccavit In probatione ad argento Soluit

1593 marchi 5
Alot az cheben Meraÿ Tamas lot kezes erte Veres Pal es Balassi Ambrus mjnden terhet rajok veven.
Ugian ezen eztendeoben meg hala egi uttal Jeot be az Cheben kewes ideig ele keoztunk.

1593
Alot az cheben Meraÿ Janos obiit
Alot az cheben Tothazi Mihal lot kezes erte Veres Pal es Balasi Ambrus minden che vegezesinek es privÿligiomjnak engedelmessek es chevesek [?]

1593
Alot az cheben Fenessi Mihal lot kezes erte Veres Pal Balassi Ambrus Hog az chenek minden Vegezessenek privÿlegÿomÿnak engedelmessek legenek.
Eszett meg az probaba kjert irott Che kett Lott azẃstott fl. 1/8 Junii 1596

[X] egyidejűleg javítva (decembris)

1593
Alot be Sukÿ Istvan Az cheben lot kezes erte Verus Pal Balassi Ambrus Hog az chenek mjnden terhjt [...] prevÿlegiomit meg tarta es engedelmes lezen.

1594 dje 26 marttj
Allod[!] be Veres Balljntt Veres Pal es Szakal Andras keszesege allatt ÿlljen kondjchjoual hogj az chenek mjnden ÿgajat hjuen es szorgalmattos hwszegel mjndennemo prujllegjomanak meg tartaszaual Ajanlotta magatt ez felljwl meg neueszett Vrajm ellott.

1594, 1 october
Allott Be Keoszegj Tamas Veres Pal es Ballaszj Ambrus altal es aszoknak keszessege allat ÿlljen kondÿchjo altal hogj az chenek mjnden jgajat hjuen es szorgalmoszagal mÿnden nemo prjuigjomatt meg ottalmaszon ajanlota az feljwl meg neveszett uraÿm ellott.
Vetkezet meg az probaban Kozego Thamas egzer. 1595 Anno Dom.

1594 die 10 December
Alott be Tothaszj Istuan Szeochj Mihallj es Sasz Lorÿncz keszeszege allatt ÿlljen forman hog az chennek mÿnden engedelmes hwszegel szolgal az chennek mÿnden nemw ÿgajaba[XI] akar lenÿ az feljwl meg neueszett Vraÿm keszege alatt.

1595 Anno Domini
Somogÿ Istuan

1595 Anno Domini
Seres Gaspar

1595 Anno Domini
Lengÿel Bartus
1602 Die Junii 8
Lengiel Bartos Vetkezet Az Probalasban. Veottek Az bwnteteser 2 lot ezwztheott
1617 21 die Januarÿ
Lengiel Bartos Vetkezet masodszer az Probalasban kiert Vottek Bwntetesben raita 4 lot Ezwsteott

1595 Anno Domini
Giulaÿ Marton. Allott Bee az Cehbe, 26. Maii
1618 die 4. Februarÿ Vetkezet az probaban eloszeor Giwlaÿ Marthon, kiert fizetett P. 6.

[XI] tintafoltos

1631 Die 23 Augusti Vetkezet az probaban masodszor az probaban kÿert fizettet 4 Lott Ezwsteot
Anno Domini obiit 1640. 8 Septembris

1595 Anno Domini
Kapsÿ Istuan

1596 dÿe 4 Maii
Allott Be Omboszj Pall az chebe mjnden hwszeges aÿanlaszaual ÿgertte magatt
1600 Die 13 Decembrj
Ombozj ez Napon az Probalasban Vetkezet Kiert Veottek eo k[e]g[elmu]k az elseo Vetkeiert ezwztheot P 6. solvit
1602 Die 2 Decembrj
Ombozj Pal az Probalasban ez Nap Vetkezet kjert Veottek rajta P 12. solvit
1607 14 Junii Essett meg Az Probalasba[n] harmadcor kiertt Veottẃnk eo k[egel]mek raita m1

1596 Dÿe Prjma Junii
Allott Be Iszo Andras mjnden hwszeges Aianlaszaual ÿgierte magatt
1600. Esset meg az probaban Kiert az che buntete Ket lot ezeusttel.

1596 die Prÿma Junii
Vardy Istuan Maszneuel Mori Istuan allott be az Chebe mjnden hwszeges ajanlaszaual jgerte magatt.
Anno Domini 1599 az Probaba Wetkezet kiert eo kegelmek Bunttetek kett lott Ezüstel.
1607 Die 30. Junii masodzor vetkezet az probaban meliert fizetet P 12.
1626 Die 18 Julii Varadj Istuan Uram Csinalt uolt egj pórtai kardott s egj Vasmodra ualo kardott eött apro Mugjlt es egj sarkantjutt, Melÿek mind egjwtt njomnak M 7 P 10 ezek itt megh p[ro]baluan talaltattak mjnd tizenkett Lottosok[n]ak melÿert wöttek eö keg[el]mek rajta Cehwl ezwsteött M1 bwntetest.

dÿe 20 Julii
Allott be Püszpök Pall az Chebe Mÿnden hwszegel Jgertte magatt az Chenek mjnden Dolgajba
1612 Meg hala 19 Napian Juliusnak.

1596 die 31 Augustii
Allott be Njarszaj Mattjas mjnden hwszeges szolgallattal ajanllotta magatt.

3 die Junii allot az Czében
Urbeogeor Balint

3 die Junii
Pestj Janos

1597 3 die Junii
Aztalnak Janos obiit

12 Martii
Magiarj Balint
Magiarj Balint
1600 Esset meg az probaban Kiert az che buntette Ket lat ezeusttel.
1611 Magiarj Balint Eseott meg az Probaban masdcor kiertt Bẃntetek meg Eő k[egel]mek Cehẃl Negÿ lott Ezwstel. Megatta, obiit 1639

2 die Martii
Globich Mihalj

2 die Martii
Papaj Mihalj
Anno Domini 1619, ment el ide hatta Felesseget giermekit es az Cehet es azotta oda uagion.

24 die Aprillis[XII]
Kechjkemetj Janos beallasa
Deesÿ Istwan be allasa
Desi Istuan az Proba Vetkezet eleozeor kiert Bwntettek ket loth ezwstel eo kegelmuk.

1599 17 Augustii
Keczikemetj Janos be allasa

17 Augustii
Niarj Pal be allasa Zaz Nemzet

1600 Die Apprillj 21
Turi Istuan Be allasa
1601
Turj Istuan Vetkezet az probaban fizetet teolle, es meg Bwntettek. 2. Loth ezwstel.

1600 Die Sancti Michaelj[12]
Kapusi Antal Be allasa

[XII] augusti utólag törölve
[12] 1600. szeptember 29.

1602 Die 8 Junii
Kapusj Antal Vetkezet A probalasban fizetet teolle, Az bwntetesert 2 lot ezwztheot.

Die Sancti Filippi et Jachobi [13]
Aztalos Miklos Be allasa solvit fl 6.

Eodem Die fogadast theot w k[e]g[elmukne]k, hogi nattol fogua[n] ki chenek[?] zolgalnÿ Akar es eo kegelmuknek mjndenben engedelmes lezen

Kis Asszoni Napia[n][14]
Kalachwteo Ferech Be Allasa, solvit fl 6.

Boncidaj Gergelj Es Fenesi Mjhal kezes erte hogj kezet be Aduan egez Cehnek mjnden engedelmessegel Jgerte Magat.

1602 eo dem Die
Ferenchj Gieorgj Be allasa. Solvit fl 6.
Anno 1604 18 Septembris
Elseoben Esettmeg az Probaban Solvitt kett Lott ezwst.
Anno 1611 Eztendeoben Ferenchÿ Georgÿ Esett meg az Probaban kiert Bwntetik meg eo kegelmek Ceehẅl Negÿ Latt Ezẅstel masodchor szolvit

Helfer Andras, es Kechkemetj Gieorgj Kezes Erte hogj kezet Be Aduan Minden engedelmessegel Igerte magat Kegelmek egesz Cehnek.

1603 Die 24 Januarÿ:
Kolosÿ Istuan allot Be az Cehben, sol: fl 6\– Kezesek Leottek Erette Balasfj Balint es Weres Balint Vramek hogj Az Cehnek mindenben Engedelmes Leszen, es semmiben meg nem Akar fogiatkoznj az eo Erteke zerent
1617 Die 2 Decembris, Kolosÿ Istuan Vetkezet az probaban eloszeor
Obiit 1640 Julii 23.

Anno 1603 Die 3 Maii
Nagÿ Matthe Allott Be az Cehben Ez Napon Seres Istuan Vram Kezes Erette Es Boncÿdaj Gergelj[XIII] hogÿ Mindenben Engedelmes lezen az Eo Ereiek szerentt.

Anno 1604 Die 8 Maii allott be az cehben Eppel Mihalÿ kezesek Erette Balasfÿ Balint, es Fenesÿ Marton Vramek
Primo 1605 Eppel Mihalj Vetkezet az probaban fizetet erte ezwztheot P 6.

---

[13] 1601. május 1.
[14] 1602. szeptember 8.
[XIII] egyidejűleg javítva

Anno 1604 18 Septemb[ris]
Vas Janos Allott be az Cehben Kezessek Erette Keckemetj Georgÿ es Totthazÿ Mihalj Vramek

Anno 1604 18 Septembris
Allott be az Cehben Kerekes Mihalj Kezessek Erette Helfer Andras es Nillas Gaspar Vramek

Anno 1604 18 Septembris
Allott Be az Cehben Deuaj Mattias Kezesek erette Keckemetj Georgÿ es Totthazÿ Mihalj Vramek

1604 27 Novembris
Allott Be az Cehben Dessÿ Janos Kezessek Erette Nillas Gaspar es Huniadj Pall. Hogÿ Mindenbe[n] engedelmes lesze[n] az Cehez
Anno Do[m]inj 1641 obiit 2 Februarÿ

Anno Domini 1606
Allot Be az Cehben Seres Janos kezesek erette Simandj Janos, Seres Marton
Die 19 Junii Seres Janos az probaban vetkeszet elseoben melliert fjszetet P 6.
Die 6 Augustii Masodszoris uetkeszet az probaban melliert fiszetet P 12

1607
Allott be Az Cehben Deesÿ Gieorgÿ

1607
Allott be Az Cehben: Minerker Mihalÿ
1610 Die 8 Maii Esset megh az probaban elseoben, meliert fizetet P 6
1613 Die 13 Aprillis: Esset megh az Probaban melliert Tartozik fizetnj P 12
Obiit 1643 Die 6 Maii

1608
Allott be az Cehben Debreczenj Sigmond

1609
Allott Be az Cehben Aztalos Benedek obiit 1636

1610
Keotelwereo Janos allott Be az Ceehben.

Anno 1611 19 Marcj
Aztalos Gergelÿ Allott Be az Cehben Kezessek erette Fenessj Mihalj es Ettves Bartos uramekhogÿ az Cehnek Minden Engedelmessegel zolgalnak

Anno 1617 5 Die Martii Eotues Nagj Gergelj Vetkezett eloszeor az probalasban kÿert vettek rajta hat nehezek Ezwsteott. Obiit 1635

Anno 1611 19 Marcj
Veres Pall allott Be az Cehben Kezesek Erette Nilas Gaspar es Dessÿ Istuan, hogÿ Minden Engedelmes segel zolgalnak az Cehnek.
5 die Septembris, Veres Pal az probaban Vetkezett eloszeor, melliertt fizetett ezwsteott P 6.

Anno 1611 19 Marcj
Linchigh Daniel allias Eotues Allott be az Cheben kezessek Erette Huniadj Pall es Epelÿ Mihalj hogÿ Mind[en] Engedelmessegel, zolgal az Cehnek mint Jo fiu.

Anno 1611 9 Julii
Ifiu Seres Istuan Allott Be az Cehben kezessek erette Dessj Istuan Es Epelÿ Mihali Vramek. Magat Minden Engedelmessegel Igerte. Valamj az Cehnek rendtartassat Illetj.

Anno 1611 9 Julii
Lakatos Janos Allot Be az Cehben, Allott Erette fell Nilas Gaspar es Fenessj Mihalj Vr[a]mek Minden Meg iegzett Rendtartassjt Igiekezik az Cehnek meg tartanj mint Engedelmes fiu Obiit 1621

Anno 1612
Zechj alÿas Seres Istuan[XIV] Errata
Eordeogh Gergelj
25 octobris. Eordeogh Gergelj Eset megh az Probaban Elozor megh Bwntetodott M p. 2 lott az P 6. obiit 1628

Anno 1612
Daniel Linczegh[XV] Errata per Gregorius Bonchidaÿ
Abrukbaniaÿ Istuan

1612[XVI] 1613
Iffiŵ Marton

1613
Baiusz alias Bodo Peter obiit 1624

1613

[XIV] utólag törölve
[XV] utólag törölve
[XVI] egyidejűleg törölve

Biro alias Fenesÿ Mihalÿ
obiit A.D. 1639

1616
Lonaÿ Andras, allott Bee az Cheben,
Anno 1617 20 Februarÿ, Lonaÿ Andras Az Probaban vetkezett, eloszeor,
Varadra ment laknÿ, ide hatta az Cehet,

Laus deo Semper 1617
die 22 Apprillÿ. Allott be az Cheben Szegedi Gergelÿ obiit, 1632

Laus deo Semper
Anno 1617 22 die Aprill[is]. Allott be Az cheben Huniadi Andras Alias Eotues, obiit 1633.

Anno 1617 10 die Junii. Allott be az Cheben Seres Istuan Seres Martho[n] fia.

Anno 1617 9 die Septembris, Allot be az cheben, Telegdi Lazlo
Anno Domini 1630 obiit.
Anno 1617 die 9 Septembris, Allot be az cheben Illefalui Istuan,

Anno 1618 4 die Februarii Allott be az cheben Helfer Ferencz
Anno 1630 Die 2 Martii Helfer Ferencz Esett meg az probaban Eleoszeor Buntedeot meg 2 lot Ezustel P 6.
1631 Die 23 Augusti Helfer Ferencz Esett megh az Probaban masodszor kiert fizetett 4 Latt Ezẅsteöt. Obiit 1639

Anno 1619 Die 15 Junii
Allott be Neb Marton az Chebe Obiit 1628

Anno 1619 Die 13 Julii
Allott be Keoteluero Istuan az Chebe

Anno 1619 Die 2 Nouembris
Allott be az Chebe Eperÿesi Balint
Anno Domini 1631 Die 23 Augusti Eperiesi Balint Esett megh Eleoszeor az probaban kiert fizettett P 6.

Anno 1620 Die 22 Feb[ruaris]: Allot Be az Cheben Illiefaluj Christoph: Fenessÿ Geurdih[!] Mihalj Es Eotues Bartos Vramek kouetek be.

16. Die Februarj
Alot Be az Cehben Verner Matias, Varadj Istuan Uram. Es Ifiẃ Marton Uramek kezessek Erette. obiit, 1633.

1622 24 Septembris: Nagifaluj Istuan allot Be az Cheben. Nilas Gaspar Vram es Zakal Janos Vr[a]mek kezessek erette. obiit, 1639.

1623 27 Maii allot Be az Cehben Balasfÿ Istuan, Nÿlas Gaspar Vram es Zakal Janos Vramek kezessek Erette hogi Engedelmes Fia lezen Cehwl Eo kegelmuknek: obiit 1627

27 Maii Telegdj Istuan allot be az Cehben, Nilas Gaspar Vram es Zakal Janos Vramek vóttek magokra hogi az Cehnek Engedelemel valo Fia akar lenj.
Anno Domini 1635 Die 23 Mensis Juni. Telegdi Istuan eset megh az probaban, Eleoszeor bẅnteteodeot megh ket Latt Ezẅstel. P. 6.

1623 27 Maii allot be az Cehben Zilahÿ Pal kezessek Erette Nilas Gaspar Uramek Seres Istuan uramal es Zakal Janos Vram.
Anno 1633 Die 18 Septembris Zilahi Pal Eset megh az probaba bẅnteteodeot megh 2 lat Ezẅstel.

1623 30 Septembris: Ifiu Giulaj Marton allot Be az Chehben kezessek erette Zakal Janos Vram Es Dessj Janos Vram. 1637 obiit.

1623 28 Decembris Bonczidaj Mihalj allott Be az Cheben kezessek erette Nÿlas Gaspar Vram es Dessj Janos Vram obiit 1632.

2 Martii Eotus[?] Samuel, alias Pap allott Be az cehben kezessek erette Globlith Mihalj es Dessj Janos Uramek eo kegelmuk:

11. Maii Kerekes Mihalj alias Fliseer allot Be az cheben kezessek Erette Nilas Gaspar Vram es Zakal Janos Vramek, ide hatta az Cehet es nem hiirt velunk [!] semmÿtt.

11 Maii Eotues Daniel alias Pap allott Be az chehben, kezessek Erette Zakal Janos Vram es Ferentzÿ Georg Vram.
Anno 1624 29 Junii Pap Daniel mester eset meg az probaban Aodot P 6. elseoben obiit 1632

29 Junii Varadj Mihalj allot be az cheben. Kezessek erette Nilas Gaspar Vram, es Dessj Janos Uram.
Anno 1629 Die 29 Martii Zam ueueo Vraim ezekben ueuen Varadj Mihalÿra ualo sok panazokat hazahoz kẅlduen eo kegelmek s tellÿessegel megh tapaztaluan hogj mind miuei az kik tablan uoltak az tizenket lattott sem erte fel: ezokaerth az mi miet talaltak eo kegelmek azt el ueottek, ha pedigh teobzeor megh tapaztalodik eo kegelmuknek concludaltak hogj az Czeh nelkẅl el legjen.

Die 25 Maii Alot be az Cebe Brassaj Andras, kezesek erette Iffÿu Marton Desj Janos Vraimek.
Korekta per nos Barassaj Andrast Flescher Peter Vtan kel zamlalnj.

Die 3 Apprilis Alot be az Czebe Feÿeruari Agoston Gÿorgj Desj Janos, es Zakal Janos Vramek, löttenek kezesek erette.
Anno 1659 Die 23 Junii Cehul O kegelmek egÿut levenaz probat megh Latogatvan eset megh Feÿeruarÿ Gÿeorgÿ Vram az probalasban mellÿert megh bunteteodeot 2 Lott ezustel.

A.D. 1626 Die 27 Junii
Alot be Az Cebe Flesser Peter keszeszek leottek Dessi Janos Uram es Iffiu Marton Uraimek.

Die 22 Januarj Alot be az Cebe Iffiu Desi Janos. Kezesek erette Nÿlas Gaspar es Fenesj Mihalj Uraimek.

Eodem Anno et Die Alot be az Cebe Abrudbanÿaj Matzko David[XVII] kezesek erette ugÿan Nÿlas Gaspar es Fenesj Mihal, U[ra]mek. obiit 1630.

Anno 1628 30 Die Decembris Allott be az czehben Tothazi Mihalÿ Fia, Tothazi Mihalÿ obiit 1635

Anno 1630 Die 2 Martii Allot be az Cheben Varadj Peter Varadj Istuan Fia, obiit 1639

Anno 1630 Die 2 Martii Allot be az Cheben Broszer Istuan *saxo*
Anno Domini 1631 Die 22 Nouembris Allott Be az Chebe Olaÿos Istuan.

Anno Domini 1631 Die 22 Nouembris Allott be az Chebe Zichart[XVIII] Janos *saxo*

Anno Domini 1632 Die 11 Septembris Allott Be az Chebe Thordaj Istuan.
1633 Die 2 Aprilis Eset megh az probaban melliert veot az Che raita ket latt Ezwsteot.

Anno Domini 1633 Die 25 Januarii Allott be az Chebe Vegh Janos. *saxo*

Anno Domini 1633 Die 12 Februarÿ Allott beaz Czebe Luczi Mihalj. *saxo*

Anno Domini 1633 Die 2 Aprillis Allott be az Czebe Kerekes Janos. *ungarus*

[XVII] tintafoltos
[XVIII] Eredetileg Wichartként jegyezték be, utólag átjavították.

1634 Die 16 Septembris Eset megh az probaban melliert veot az cheh raita ket Latt Ezẅsteot.

Anno Domini 1633 Die 18 Septembris
Allott be az czebe Ferenczi Balint. *Ungarus.* obiit 1638

Anno Domini 1634 Die 28 Januarii.
Allott be az czehbe Gÿulaj Amburus. *Ungarus*

Anno Domini 1634 Die 28 Januarii
Allott be az czebe Erdeódj Istuan. *Ungarus* Ez Erdodj Istuan Latorra leott es el ment.

Anno Domini 1634 Die 28 Januarii
Allott be az czehbe Dauid Veÿemberg. *Germanus*
Anno 1648 Die 2da Maii Eset megh az Probaban meliert Fizetet az cehben ket Lott ezẅstot.

Anno Domini 1634 Die 1 Julii allott Be az Czebe Hoszszu Janos. *saxo*
Anno 1650 Die 1 Octobris egesz Czehẃl edgiut leven az Probat megh latogatvan eset meg[h] az Probaban Hoszu Janos bẃntetodot megh ket Lott Ezustel.

Anno Domini 1636 Die 5 Julj
Allot Be az Cehben Tolvai Pal

Anno Domini 1636
Allot be az Cehben Beke Pal

Anno Domini 1636
Allot Be az Cehben Giulaj Samuel

Anno Domini 1638 Die 5 Junii
Allot Be az Cehben Tothazi Istuan

Anno Domini 1638 Die 5 Junii
Allot Be az Cehben Kapusi Balint

Anno Domini 1638 Die 5 Junii
Allot Be az Cehben Vig Keduẅ[XIX] Pal

Anno Domini 1638 Die 5 Junii
Allot Be az Cehben Globiitz Mihali

[XIX] tintafoltos

Anno Domini 1638 Die 5 Junii
Allot Be az Cehben Thorotzkai Janos obiit 1639 m[eg] kov[eztek]

Anno Domini 1638 Die 5 Junii
Allot Be az Cehben Szigeti Thamas

Anno Domini 1638 Die 5 Junii
Allot Be az Cehben Baniaj Istuan

Anno Domini 1639 Die 19 Mensis Februarii
Allott Be az Czeben Iffÿu Milnerker Mihalj.

Anno Domini 1639 Die 19 Mensis Februarii
Allott Be az Czeben Kassaÿ Pal

Anno Domini, 1640 14 Aprilis
Allot Béé az Céhben, Verner Janos meg atta az fl 3.kezesek érette, Desÿ Janos Uram, es Koteuereo Janos,

Anno Domini, 1641 6 Aprilis
Allott Béé az Chében Iffiu Kékesÿ Benedek, kezesek erette, Brozer Istuan es Desÿ Janos, hogj minden engedelmességell lizen az céhez, mint Jo Iffiu
1641 22 Junii Kékesÿ Benedek eset, auagj uétkezet meg az probaban, kiert Fizetet 2 latt ezústöt.

Anno Domini 1641 25 Maii
Allott Bé az Chében, Radicius Bálint, kezesek érette, Kerekess Péter es Zilahÿ Páll, hogÿ minden engedelmisségel zolgál az Chéhnek,

Anno Domini 1642 21 Januarii
Allot Bé az Chében Zécsÿ Istuan, kezesek erette IllieFaluÿ Istuan, es Zilahÿ Pal,
Anno 1650 Die 1 Octobris Czehul edgiut leven az Probat megh latogatvan Szeczÿ Seres Istuan eset megh az probalasba[n] búntetódót megh ket lott Ezústel.

Anno Domini, 1642
Allott Bé az Czéhben Túrÿ Peter kezesek érette.
Anno Domini 1644 23 Aprilis Eset meg elsóben az próbában, Turÿ Peter az melliert meg Biúntette az Cheh. p. 6

Anno Dominj, 1642
Allot be az Czehben, Fenessÿ Istuan

Anno Domini, 1644 23 Aprilis
Allot Bé az Chehben Rázman Istuán, kezesek érette Zeller Istuan és Eperiesÿ Balint, igirte magat hogj minden engedelmessegel lézen az Becsiulletes Chének, mint Jo iffiu,

Anno Domini 1644 22 oktobris
Verner Matias, Allott Bee az Céhben, kezesek erette Zeller Istuan és Telegdÿ Istuan, igirte magát minden engedelmességel.
Anno Domini 1646 die 3 Aprilis
Nÿirö Andras alot be az Ceben keszesek erete Kerekes Janos es Vigkeuü Pal minden engedelmesegeiert.

Anno Domini 1646 die 15 Junii
Alot Be az Cheben Seres Tamas kezesek Erette Kerekes Janos Es Vigjkedveo Pal Ki Buczuszot

Anno Domini 1646 die 15 Junii
Alot be az Cheben Huzar Peter kezesek erette Illiefalui Christoph Es Zikharter Janos
Anno 1652 Die 23 Nouembris, Egez Cehul Edgiut leven, az probat megh latogatua[n] Huszar Peter Uram, eset megh az probalasba[n], büntette megh az B[ecsuletes] Che, ket lott Ezüstel.– M. P.6.

Anno Dominj 1646 Allot be az Cehben Iffiu Seres Janos

Anno Dominj 1646 Allot be az Cehben Almasj Andras.
Anno 1649 Die 26 Junii Eset megh az probaban Almasj Andras elsóben fizetet be az Cheben ket lott ezústót ~ P. 6.

Anno Domini 1646 Allott be az Cehben Daroczÿ Ferentz

Anno Domini 1647 10 Maii
Lincigh Daniel Fia, Iffiu Lincigh Daniel, Allot Bee az Ceben, kezesek erette, az attia es Kerekes Janos Uraimek, minden engedelmessegel igirÿ magát mint, Jambor iffiu,

Anno Domini 1647 10 Maii
Bek Marton allot Be az Cehben, kezesek erette, Zikatner Janos, es Brassaÿ Andrasek, minden engedelmesseget igirÿ az Cehez,
1648 prima Februarii, Bek Marton Vetkezet az probaban, az kiert biuntette meg az Becsülletes Céh, 6 nehezek ezustel, idest P.6.

Anno Domini 1648 prima Februarii

Ferencÿ Peter, allot Bé az Cében, kezesek érette Köpecÿ Samuel és Lucz Mihalj, igirtek magokat, hogj Jo zofogado lizen.

Anno Domini 1648, prima Februarii
Allot Bé az Cében, Elek Janos kezesek erette Kerekes Janos, és Lucz Mihalj, igirte magat munden engedelmessegel Zolgalnj mint Jo iffiu

Anno Domini 1648 Die 14 Martii
Allot be Joh Janos az B. Cehben keszesek erette Lucz Mihalj es Kerekes Janos Uramek, igerte penigh engedelmessegel magat.

Anno D[omi]nj 1649 Die 12 Januarii
Allot Be az B. Cehben Ladner Giorgj[XX] Daniel keszesek erette Lucz Mihalj es Kerekes Janos Uraimek igirte magat Fiuj engedelmesseggel

Anno 1649 Die 12 Januarii
Szauaj Peter Allot az Cehben, es Keszesek erette Telegdj Istua[n] es Szikharter Janos kötelezzi es igirte minden fiuj engedelmess[e]gre

Anno D[omi]nÿ 1651 Die 11 Martii
Eset megh az Probaba[n] Elseoben Szauaÿ Peter Uram. Adot Elseö uetkejert adot be büntetest ket lott Ezusteöt. idest P 6.

Anno 1649 Die 27 Februarii
Medgÿessi Istuan Allot be az Cehben, Kezesek erette, Kerekes Janos, es Hoszu Janos.

Anno D[omi]nÿ 1651 Die 21 Januarii
Allot be az Cheben Bonczidaj Gergelj Kezesek Erette Zikhartel Janos Uram Es Beke Pal

Anno 1651 Die 24 Augustii
Allot be az Cheben Illÿefalui Imre. Kezesek Erette Seres Janos, Beke Pal.

Anno D[omi]nÿ 1652 Die 28 Septembris
Allot Be az Cheben Beke Istuan Kezesek Erette Keöpeczÿ Samuel Minerker Mihalÿ

Anno 1653 Die 29 Novembris
Allot Be az Cheben Gericgh[XXI] Gebel kezesek Erette Kassaÿ Pal Verner Mattjas

[XX] egyidejűleg törölve
[XXI] tintafoltos, utolsó előtti két betű nehezen olvasható

Eodem anno et die. Allott be az Cehben Gatti Mihalÿ, Na[ti]one Hungarus, Kezesek erette Tolvai Pal, es Verner Mattÿas Uramek.
Anno 1672 Die 25 Februarii Vetkezett elseobe[n] eo k[e]g[elm]e az probaban bẅntettetett megh ket lott ezẅstel ~ P. 6.

Anno Domini 1654 Die 14 Februarii
Allot be az Cheben Eperjesÿ Peter. Kezesek Erette Cassaj Pal es Verner Matjas.

Anno Domini 1654 Die 14 Februarii
Allot be az Cheben Zilahÿ Pal Kezesek erette Kerekes Janos Uram Seres Istua[n][XXII] Uram

Anno 1654 Die 14 Februarii
Allot be az Cheben Neb Marton kezesek erette Cassaj Pal, Verner Matjas
Anno 1672 die 30 Aprilis. Esett megh elseoben a probaban.

Anno Domini 1655 die 17 Aprilis
Allott be az Cehben Brassai Daniel, Kezesek erette Huszar Peter es Razman Istvan Uramek
Eodem anno et die, Allot be az Ceben Boytos Mihaly, Kezesek erette Kassai Pal es Verner Matyas Uramek.
Eodem anno, die 24 Novembris. Eset megh elseobe[n] az probaban, mellÿert fizetett az Cehnek ket lott ezusteot.

Anno Domini 1657 die 1 Septembris
Ovari Istvan Na[ti]one Hungarus, allott be az Cehben, Kezesek erette Kassai Pal, es Tolvai Pal Uramek.

Anno Domini 1665 Die 3 Mensis Martii
Reÿner Marton az Szasz Rendt szerent allot be az CehbenKezesek erette, Luts Mihalj, es Almasi Andras Uraÿmek.

Anno 1665 Die 7 Martii
Giulaÿ Samuel allot be az Cehben Kezesek erette, Bonczidaÿ Gergelj es Lintzigh Daniel Uraÿmek Anno 1672 die 24 Septembris Esett megh elseoben az probaban.

Anno Domin 1666 Die 31 Decembris
Monostori Janos allot be az Cehben, kezesek erette, Boncidaÿ Gergelj es Lintzigh Daniel Uraÿmek

Anno 1670 Die 21 Junii

[XXII] javítva Cassaj Pal és Verner Matias

Eperiesi Balint alot be az Cehben. Kezesek erette Bonczidai Gergeli es Kadar Giorgi Uramek

Anno Domini 1673 Die 8 Julii
Tokaÿ Kristoph allot be az B. Cehben, Kezesek erette Almasÿ Andras Uram es Eliek Janos Uraÿmek.

Anno 1675 Die 9 Februarii
Allot be az Cehben Tisnowiczÿ Janos Natione Polonus Kezesek erette Bonczidaj Gergelÿ es Brassaj Daniel Uramek
Anno 1677 die 30 Januarii. Allott be a Cehb[en] Miszti Pal,natione hungarus, leottenek kezesek erette Brassai Daniel es Monostori Istvan Uramek.

Anno 1680 die 16 Martii
Iffiu Huszar Mihalj allott be az Cheben Natione Hungarus. Kezesek leven erette, Huszar Peter, es Rajner Marton Urajmek.

Eodem die et Anno
Voghner Mihalj allott be az Cheben. Natione Saxonus. Kezesek leven erette Kadar Gorgÿ es Gÿulaj Samuel Urajmek.

Anno 1683 Die 13 Novembris
Alot be az Cheben Tolvai Istvan. Natione Hungarus.

Anno 1684 die 16 Septembris
Allott be Cheben Sz[ent] Jobi Gorgÿ Uram, Natione Hungarus kinek nemű-nemű bizonjos okokra nézve mutattatot helÿ eo kegelmek Huszar Mihalj Uram uta[n] mingÿarastt. kiertis letnek kezesek Becsuletes tarsasagunkbeli kett Atjafiak Bonczidaj Gergelj es Tokaj Christoph Urajmek.

Anno 1654 die 16 Septemb[ris]
Cziszar Gorgÿ N: Cziszar Miklos Uram fia [natione hungarus] Allot be az Cheben kiertt lottek kezesek Banczidaj[!] Gergelj, es Tokaj Christoph Uramek eo keg[e]l[mu]k.

Anno 1690 die 7 Januaris
Az Betsűletes Chének kozonseges gÿűlese Celebralando alkalmatosságával állott bé jó emlekezetű Almasi Andras Uram fia ugÿan Almasi Andras Uram [nationahungaruskÿs a be allasertt ~fl 3 adott Zalagul be egÿ bokor aranjas kapsot.
Eodem Anno et Die Hasonlokepen jo Emlekezetű Verner Matjas Uram fiajs iffiu Verner Matjas allott be az Betsűletes Cheben a kÿs a harom forintert, adott Zalagul egÿ aranÿ gÿűrűtt be. Ki valtotta o kegelme.

Anno 1690 Die 20 Maii
Az Betzűletes Che io rendtartasa szerent alot Chehunkben be N: Szegedi Janos Uram ezen alkalmatosagal adot eo kigielme hat forintban [e]gi eszűst pohart szalaghban. Az pohart o kegelme ki val[t]otta.

Anno 1692 Die 23 Februaris
allot be az Cheben Nagifalvi Janos az Betsuletes Che rendtartasa szerent Natione Hungarus Kiert lotek kezesek Szent Jobi Giegi Uram es Huszar Mihali adot szallgot [!] [e]gi kis labas pohart pro flo 6 iovendo Che napigis Anno 1693 Die 7 Marti ezen szallgot [!] valtota ki Nagÿfalvÿ Janos Uram cum. flo 6.

Eodem Anno Die 26 Aprilis
alot be az Cheben Tordai Istvan az B[ecsületes] Che rendtartasa szerent Natione Hungarus Kiert lótek Kezesek N. Bontzidai Gergeli es Vaghner Mihali Uramek iovendo Che napigis adot be zallgot [!] egi ribintes arani giurit pro flo 6 az be allasert. Megh atta a beállásért fl. 6

Anno 1693 Die 1 Februarÿ
MindenNemú fen allo dulgai mellÿek eddig- voltanak, a Betsűlletes czehnek nagÿ engedelme hozzá járulván, el igazodott Contentaltais az B[ecsuletes] Czehet, mellÿet hogÿ megh köszönÿon o kegelme. melto

Anno 1693 die 6 Juni
allot be az Cheben NagÿBaniai Istvan az betsületes Che rendtartasasa szerent Natione Hungarus Kiert lótek kezesek, N. Miszti Pall es Vaghner Mihali Uramek az be allo penzt megh atta flo. 6. Eodem tempore.

Anno 1693 die 2 Julii
allot be az Becsuletes Cheben Gatti Mihálÿ az Betsületes Che rendtartasa szerent Natione Saxo, Kiertis lőnek kezesek ugi mint Tolvai Istvan es Almasi Andras Uramek az be allasert pro. Flo 6 vagion zalgia egi 30 nehezekes remek eovetzke, az tób dolgaival egiut. annak idejeb[en] igazodik.
Mindenestül fogva tartozik Gatti Uram a Bócsülletes Czehnek Elsoben a be allasert Cum flis. 6. Remek mellier valo büntetese fl.3
Hogÿ elebb megh házasodott fl.4. In universum fl. 13.

Anno 1694 die 6 Februaris
az Betzűletes Chenek solemnis congregatioia leven allot be az Cheben az Betzületes Chenek rendtartasa szerent Natione Hungarus Varadi Samuel Kiertis lönek Kezesek Tolvaj Istva[n] es Almasi Andras Uramek az be allasert adot be egi türkeses aranÿ giűrűtzket p flo 6. annak idejeben igazodgiek.

Anno 1696 Die 17 Januarii
Varadi Samuel Uram fizetett az adossaganak defalcatiojaban fl 3, d 15

Anno 1698 Die 25 Januarii Varadi Samuel Uram Contentalta a böczülletes Czehet. totaliter
Anno 1695 die 12 Februarii az Betzulletes Chenek solemnis Congregatioja leven allot be az Cheben az betzületes Chenek rendtartasa Szerent Natione Hungarus Szőlösi Gabor Kiertis lőnek kezesek Tolvaj Istvan es Cziszar Eőtves Georgÿ Uramek az be allasert adott be egÿ Kiis aranios fedel nelkül valo labos pohar. pro. flo. 6.
Ezen adosságban in Anno 1698 Die 25 Januarii fizetett Szőlősi Gabor Uram fl. 2, d 10.
Anno 1698 Die 7 Junii Conteltalta Bocsulletes Czehet Egészben ezen adosságtul.

Anno 1695 Die 21 Martii Bizonÿos okokra nezven valo Congregatioja lévén a Becsűlletes Czehnek, Allott be ezen bőcsűlletes Czehben Szegedi István Uram Natione Hungarus, Kiertis lettenek kezesek ezen Bőczülletes Társaságbeli Atÿafiak, Miszti Pál es Almási András Uraimek. Alkutt megh ó kegelme a boczulletes Czehvel Nÿolcvan forintokban, egÿ Mester Asztal adásban. Ugÿan akkor a felett ugÿ mint fl. 40 megh atta ó kegelme.
Anno 1696 Die 25 Februarÿ, A hatra maradott fl.40. Szegedi Uram meghatta, es igÿ egeszben o kegelme contentatiot tett.
Anno 1695 Die 25 Novembris A Böczülletes Czehnek Solemnis Congregatioja lévén Allott be ezen böczülletes Czehben Katona Pal Uram, Natione Hungarus, Kezesek Pedigh lettenek érette Brassai Daniel es Miszti Pal Uraimek. A be álás pénzért pedigh es a elóbb megh házasodásért adott zálogot egÿ Rubintos Aranÿ gÿűrűtt usque ad florenos. 10.
Anno 1696 30 Januarii fizetett az Czehben fl. 2, d 10
Anno 1698 30 Januarii Szallitott d 86.
Anno 1700 Die 5 Aprillis hozott Katona Pal U[ram] fl 1, d 2. Mind ezt mind a Remek büntetesét le fizette egeszszet nem ados egj pinzel is. A zalogjat pedigh elvitte ó kegelme.

Anno 1700 Die 27 Martii
Leven a bóczúlletes Czehnek Solemnis Congregatioja állott be a Beczúlletes Czehben Bihari Gergelÿ U[ram] Natione Hungarus. Kezesek Pedigh lettenek erette Verner Matÿas es Szegedi Janos Uraimek, A be állo penzért pedigh tett be egÿ aranÿ gÿürütt melÿ szives formaban van Nÿolz Rubint vagÿon benne. Isten segellÿe minden jora.
Anno 1701 Die 4 Junii fizetett a be állásert flus. 1.
Eodem die a restáns egÿi forintotis megh atta, es egÿ a be állás iránt intezven Contentatist tett.
Anno 1700 Die 2 Octobris Solemnis Congregatioja lévén a Becsülletes Czehnek Ratkai Ferenczet a Becsülletes Czeh be Vette, Kezesek lettenek erette Verner Mátÿás es Szegedi János Uraink, a Be allo penzt ugÿ mint hat forintokat le tette kész pénzül, Isten segellÿe minden jora.

Anno 1702 Die 18 Marty Leven a Becsúlletes Czehnek Congregatioja Jo Simon Uramat a Becsúlletes Czeh Társaságában be Vette, Kezessek pedigh lettenek erette Nemzete Rajnar Márton Uram, es Nagÿ Falvi János Uraimek a be allo penzt pedigh het forintot fl 6. megh atta. Segellÿe I[ste]n minden jora o k[e]g[e]lmet.

Eodem Anno & Die uti superius. Allott be a Bőcsülletes Czehben Patai Gÿörgÿ Uram, Natione Hungarus,Kezesek Lettenek erette Csiszár Gÿörgÿ es Szegedi János Uraimek, a be állásert es az elebb meg házasodásért adott zálogott egÿ Rubintos gÿűrűt pro florinis 10.
Anno 1697 Die 7 Septembris fizetett be Patai Gÿörgÿ Uram ezen adosságában fl 2, 10
Anno 1700 Die 1 Aprillis Hozott Patai Uram, 68.
Orosz Pál Uram gyürüjéhez adott egj ort aranyat az arra, 80.
Anno 1713 Die 1 Aprilis Suplieno Altal talalva[n] megh Pataine Aszon a becsulletes czehre ezen Zalogja[na]k kiadasa irant, meg tekintwen a betcsulletes Czeh is arvasagat o kegelmuk elenged benne su[mm]a 3,58 reses 1,92 erre van Zalogh egj Turkezos arany gjuru fl. 4,42 be hozvan fl. 2,00 zalogja ki fogh adattatni o kegelmuk. Anno 1717 Die 30 January ujjabban instalva[n] a Szegeny Arva engedtetett az ket forint ad fl. 1,36 es eszt be atta a zalagja kiadatott o kgk.
Anno 1699 Die 3 Maii a Becsullates Czehnek Solemnis Congregatioja leven
Allott be a Bocsulletes Czeh Koziben Szent Martoni Balint Uram Natione Hungarus. Lettenek kezesek o kegelmejert Nemszetes Tolvaj Istvan es Verner Matyas Uraimek, a Be allo Penzert tett le o kegelme ket arany gyuruket, egyikben van Onix, masikban Carniol. Isten segellye a Becsulletes Czeh javara fizetett egy Aranyott. Ezt megh fizette egeszben fl. Anno 1700 Die 2 Octobris. A Zalogotis Ki attak o kegelmuk.
Anno 1699 Die 3 Octobris A Becsulletes Czehnek Sollemnis Congregatioja leven Allott be a bocsullates Czehbe[n] Debreczeni Istvan U[ram] Natione Hungarus. Kezesek lettenek o kegelmejert Miszti Pal es Verner Matyas Uraimek a Be allo Penzert Adott be egy Ezust gyertyatartott. Isten segellye minden jora.
Anno 1700 Die 5 Juny Fizetett be fl. 1, 73
Anno 1702 Die 9 Octobris Adott ismet fl 4,26. Es igy Solvit egeszben. Az Zalogot ki attuk o kegelmenek

Anno 1703 Die 30 Julii
Solemnis Congregatioja leven az becsulletes Czehnek allott be az becsulletes Czehben Gyulai Boldisar Uram, Natione Hungarus, ugyan ittvalo Mester Ember fia leven, fizetett az be allasert fl. 3. Hogy elebb hazasodott, azert fizetett az Articulus szerint fl. 4. Isten segelye minden jora o kegelmet.
Anno 1703 Die 1 Decembris
Leven becsulletes Czehnek Solemnis Congregatioja teven Instantiat Csiszar Gyorgy Ur es Nagyfalvi Janos, Vasarhelyi Erszenyes Istvan, Natione

Hungarus, Uram Czehbe valo be vetele irant az becsulletes Czeh is be vette o k[e]g[e]lmet. Fizetett az be allasert fl.6. Isten segelye minden jora o k[e]g[e]lmet.
Anno 1705 Die 7 Martii
Solemnis Congregatioja leven az becsulletes Czehnek, allott be az becsulletes Czehben Gyalai Medgyesi Ferencz Uram, Natione Hungarus, Kezesek o k[e]g[e]lmeert, Nagyfalvi Janos es Varadi Samuel Ur[aim], az be allo Penzt meg atta a fl.6 hat forintot.

Anno 1705 Die 18 Julii
A becsulletes Czehnek Solemnis Congregatioja leven, allott be az becsulletes Czehben Finetz Mihally Uram Kezesek o kegelmeert Miszti Pal es Varadi Samuel Uramek, az be allo Penzt ugy mint fl. 6 meg atta. Natione Saxo.
Eodem Anno et Die
Allott be az becsulletes Czehben Vasarhellyi Persiai Marton Uram, Natione Hungarus, kezesek erette Nagyfalvi Janos es Varadi Samuel Uramek, az be allo Penzt ugy mint fl.6 meg atta.
Anno 1710 5 Julii Solemnis Congregatioja leven az becsuletes Czehnek vetetett be Verner Janos Deak Uram o kegelmes becsulletes Czehunk tarsasagaba[n], kezesek erette Szegedi Janos es Varadi Samuel Uramek okegelmok az be allo Penzt pedigh ugy mint fl.6,00 de facto megh adta. Natione Saxo.
Anno 1714 Die 10 Februarii Soelmnia Congregatioja leven az becsuletes Czehnek Miszti Pal es Gyulai Boldisar Uraimek o Kegelmek allanek fel es Instalanak a becsulletes Czeh elott Vagner Istvan mellett a veget, hogj kegelmet becsuletes Czehunknek tarsasagaba vennok be es a munkara kezet szabadicsuk fel, o kegelmek instantiojat megh tekintven, a becsuletes Czehbe be vottuk kezesek lottek kegelmeert ugjan az Instansok o kegelmek hogj becsuletes czehunknek Articulussinak mindenekben obtempral a be allo penzt pedigh ugj mint fl.3,00 mint hogj mester ember Fia volt, de facto le tette. Natione Saxo.

Eodem Anno et Die az alkalmatossággal allanak fel Katona Pal Uram es Gyalai Boldisar Uraimek o kegelmok es Huszar Peter Uram mellett instalanak a becsuletes Czehnek hogy o kegelmetis becsuletes Czehunk tisztesegebe vennuk be es a munkara kezet szabaditanok fel, meg tekintven az o kegelmuknek instanciojat, o kegelmet be vettuk es a munkara kezit fel szabaditottuk, a be allo penzt penigh, mivel becsuletes mesterember Fia volt de facto megh adta fl.3,00. Kezesek o kegekmeert az Instansok o kegelmek. Natione Hungarus.
Anno 1717 30 Januarii A becsuletes Czehnek Proba Szedesi Alkalmatossagaval Solemnis Congregatioja leven Miszti Pal es Gyullai Boldisar Uraimek o kegelmek Instanciat tenek Guczi Daniel Uram o kegelme mellett, hogj becsuletes Czehunknek tarsasaga kozze be vennok es a munkara kezit fel szabadicsuk; megh tekintve[n] azert a becsuletes Czeh o kegelmek

instanciojat, becsuletes Czehunkbe be vottuk, Kezesek o kegelmeert ugjan az Instansok o kegelmek, hogj becsuletes Czehunk[ne]k Articulussinak mindenekben obtempral, a be allo penzert penigh ugj mint pro fl.6,00 hagj a Zalogbe a becsuletes Czeh ladajibe egj rubintos kormos Arany gjurut be fizetven Guczi Daniel Uram a be allo penzt, Zalogjat ki adtuk. Natione Saxo.
Anno 1721 Die 4 Junii az Solemnis Congregatiojakkor az Becsulletes Czehnek Miszti Pal es Gyulai Boldisar Ur[ame]k allanak fel es Instalanak az Becsulletes Czeh elott Desi Hoszszu Istvan Uram mellett a Vegre hogj eo kegelmet becsulletes Czehunk tarsasagaban Vennok be az munkara kezet szabaditanok fel eo kegelmeknek Instantoijat meg tekintven eo kegelmok hogj Becsulletes Czehunknek Articulussinak mindenekben enged[elmes]az be allo penztis ugj mint hat forintot o. Fl. 6 meg fizette eo [kegelme]. Natione Hungarus.

Anno 1721 Die 17 Maii. Az becsulletes Czehnak Proba Szedesi alkalmatossággal Solemnis Congregatioja leven, fel alvan Miszti Pal es Gyulai Boldisar Uraimek eo kegelmok Instalanak az becsulletes Czehnek hogj Katona Mihaly Uramat, az becsulletes Czeh[n]ak tarsasagaban vennok be meg halgatvan az becsulletes Czeh az oe kegelmuk Instantiojokat be Vottete, kezesek lottek ugian az Instansok eo kegelmek hogj az becsulletes Czehnak mindene[kben] engedelmes leszen. Az be allo penzel penigh nem tartozik. Mivel mind maga Mester Ember giermeke a mind s mind Felesege. Natione Ungarus.
Anno 1721 Eodem Die Ismet fel alvan Miszti Pal Uram es Gyulai Boldisar Uramek Instalanak az becsulletes Czehnak azon hogj az becsulletes Czehnak tarsasagaban Miskoczi Mihaly Uramat Vennok be es kezet az munkara szabaditanok fel m[e]g halhatvan az becsulletes Czeh az oe kegelmok Instantiajokat be Vottek Kezesekis lonek ugian az Instansok eo Kegelmek, hogj mindenekben az becsulletes Czehnek engedelmes leszen. Az be allo penzt is be fizette harom forintot flo 3,00 mivel Czeh Mester Uram leanjat vette. tobbel nem tartozott. Natione Ungarus.
Anno 1721 Eodem Die Ismet fel alvan Miszti Pal Uram es Gyulai Boldisar Uramek Instalanak azon hogj az becsulletes Czehnak tarsasagaban Dalljai Mihaly Uramat Vennok be es kezet az munkara szabaditanok fel, meg halgatvan az becsulletes Czeh az eo kegelmuknek Instantiojokat, be Vottek, Kezesekis lonek ugjan az Instansok eo kegelmek hogj az becsulletes Czehnek mindenekben engedelmes leszen. Az be allo penzt, hat forintot, az jovo czeh napjara tartozik eo kegelme ugj Zalagul, vagj kesz penzul be fizetni. Natione Ungarus.

Anno 1722 Die 3 Decembris. Az becsulletes Czehnek Solemnis Congregatioja leven, fel alvan Bihari Gergely es Verner Janos Uramek eo kegelmek] Instalanak az becsulletes Czehnak azon hogj Ujhellyi Gabor [Uramat] az becsulletes Czehnek tarsasagaban vennok be meg halgatvan az besulletes Czeh az eo kegekmuknek instantiajokat be vettek, kezesek lonek ugian az Instansok eo kegelmuknek hogj az becsulletes Czehnak mindenekben engedelmes

leszen. Az be allo penzt mostan meg nem fizetven flo. 6 lonek kezesek Instans Uraimek eo kegelmek kovetkezendo Czeh gjules napjaig. Natione Hungarus
Anno 1727 Die 15 Novembris fizetet ezen Penzben Ulljhellyi Uram ket forintot negjven penzt flo 2,40 Ezen ket forintnak egyiket az Becsuletes Czeh adta: Kolcsos Mester Ur[un]k hoszszu kotel vasarlasan ugj mint Verner Janos Uram.
Anno 1731 11 Decembris fellyebirt be allo restantia penzt be fizette Ullyhellyi Gabor Uram flo 3,60.
Anno 1724 Die 6 Maii Az becsulletes Czehnek Proba Szedesi alkalmatossággal Solemnis Congregatioja leven fel alvan Verner Janos es Desi Istvan Uramek Instal[n]ek az becsulletes Czehnek azon hogj Szekelly Janos Uramet az becsulletes Czehnek Tarsasagaban vennok be es kezet az munkara szabaditanok fel meg halgayvan az becsulletes Czeh az eo kegelmeknek Instantiajokat be vottek kezesek lonek ug[ian] az Instansok eo kegelmek hogj az becsulletes Czehnak mindenekben engedelnes leszen.
Az be allo penztis be fizette eo kegelme ugj mint hat forintot, fl.6,00 Natione Saxo.

Anno 1726 Die 22 Januaris Remek Collatio alkalmatossagaval solemnis Congregatioja leven az becsulletes Czehnek fel alvan Verner Janos es Desi Istvan Uramek eo kegelmuknek Instalanak az Becsulletes Czehnak azon hogj Nagj Banyai [Miskolci] Istvan Uramat, az becsulletes Czehnak Tarsasagaban vennok be es kezet munkara szabaditanok fel, meg halgatvan azert az Becsulletes Czeh az eo kegelmuknek Instantiajokat be vottek kezesek lonek ugjan az Instansok eo kegelmuk hugj az becsulletes Czehnak mindenekben engedelnes leszen
Az be allo penzert mivel mostan be nem fizetthetet flo. 6,00. Lon keze[s] maga Tisztes Czeh Mester Szolosi Gabor Uram eo kegelme.
Anno 1729 Die 21 Februarii Fizetet ezen penzben Miskolci Istvan Uram, harom forintot flo.3

Anno 1727 Die 28 Junii Proba Szedesi alkalmatossággal Solemnis Congregatioja leven az Becsulletes Czehnak. Annak rendi Szerent Szorossan meg visgalni az probakat mellyekis Igen keves fogiatkozasal talaltattak.
Anno 1728 Die 18 Septembris Proba Szedesi alkalmatossággal Solemnis Congregatioja leven az Becsulletes Czehnek annak rendi szerint szorosan meg visgalvan az probakat mellyekis igen keves fogiatkozassal talaltattak.
Anno 1729 Die 5 Februaris Proba Szedesi alkalmatossággal Solemnis Congregatioja leven az Becsulletes Czehnak annak rendi szerint szorosan meg visgalvan az probakat mellyekis igen keves fogiatkozassal talaltattak.
Anno 1729 Die 7 Maii. Proba Szedesi alkalmatossággal kozonseges gjulese leven az Becsilletes Czehnek, annak rendi szerent szorosan meg visgalvan az probakat mellyekis hellyesen talaltattak.
Anno 1730 Die 2 Septembris Proba Szedesi alkalmatossággal Solemnis Congr[e]gatioja leven az Becsulletes Czehnak es az probakat annak rendi szerent szolgalmatosan meg visgalvan mellyekis hijanosan nem talaltattak.

Ennek alkalmatossagaval Desi Istvan es Ullyhellyi Gabor Uramek Instalanak azon, hogj T. Szolosi Gabor Uram Fÿai Szolosi Sigmond Uramat Becsulletes Czehben vennok be es kezet munkara szabaditasuk fel meg halgatvan az becsulletes Czeh az eo kegelmek keresekit becsulletes Tarsasagonkban be vottek, es kezet az munkara fel szbaditottak.
Mint hogj T. Mester Ember Gyermeke, az be allo penznek felit meg fizette ugj mint harom magjari forintokat Flo. 3,00.

[Eo]dem Anno et Die T. Gyulai Boldisar es Desi Janos Uramek Instaltanak] Azon hogj Veniczei Sandor Urat az Becsulletes Czehben S. magok Tar[sasagaban] vegje be, es kezetis az T. Mesterseg folytatasara Szabaditsa fel. Meg halgatvan az Becsulletes Czeh az eo kegelmuknek Instantiajokat be vottek es kezetis munkara fel Szabaditottak. Kezesek lottek ugjan az Instansok eo kegelmek hogj az Becsulletes Czehnek mindenekben engedelmes leszen.
Az be allo penz hat forintokert advan Zalogot. Veniceii Ur maga Smaragdos remek gjurujet, ki adodot az Iffiu Mesternek reszire az gjuru.
Anno 1731 Die 1 Decembris. Solemnis Congregatioja leven az becsulletes Czehnak, Proba Szedesi alkalmatossággal, elsobenis az probakat szorgalmAtqueon meg visgalvan jollehet nemellyik keves fogiatkozassal leven Servel pro Semper, el engetteket ugj mind azon altal hogj az ki azon fogiatkozason talaltatik, T. Czeh articulusa[i] szerent meg buntettetik.
Anno 1733 Die 27 Julii Solemnis Congregatioja leven az Becsulletes Czehnak, Proba Szedesi alkalmatossággal, elsobenis az probakat SzorgalmAtquean meg visgalvan, Comaromi Uram probaja hijanison talaltatot, modo semel per semper el engedttetet ugj mind az altal hogj tobbe ebbeli fogiatkozastol meg buntettetik. Mint hogj egjel panasz eset iranta, az maga munkaja irant.
Anno 1733 Die 28 Novembris Solemnis Congregatioja leven az Becsulletes Czehnak, Proba Szedesi alkalmatossággal, elsobenis az Probakat Szorgalmatoson meg visgalvan hellyesen tanaltattak ezen alk[al]matossaggal emlekez-tete T. Czeh mesterek Szekelly Janos Uramat Mester Asztal, meg adasara, mivel ennek elotte ket ezte[do]nis tott kegelme igjretet mostan ezert vegeztetet hogj eo kegelme kovetkezendo 1734. Esztendoben, Januariusban adja meg mellyet becsulletel fogada Szekelly Janos Uram, hogj meg adgja.

Anno 1734 Die 13 Februaris. Proba Szedesi alkalmatossággal Egesz gjulese leven a becsulletes Czehnek, elsobbannis az probakat Szorgalmatoson meg visgalvan hellyesen talaltattak.
Anno 1735 Die 4 Junii Proba Szedesi alkalmatossággal egesz gjulese leven a becsull[e]tes Czenak elsobenis a probakat Szolgalmatoson meg visgalvan hellyen talaltattak.
Anno 1735 Die 19 Novembris. Fel alvan T. Katona Pal es Gyulai Boldisar Ur[ame]k Katona Joseph Uram mellet, hogj a Becsulletes Czeh a magok becsulletes Tarsasagaban vene be meg halgatvan a B. C. az eo kegelmeknek kerereseket be vottek Katona Josep Uramat az be allo penzert lott kezes az eo kegelme az edes Attya Katona Pall Czeh Mester Uram eo kegelme az

kovetkezendo Czeh napjaig. Mivel Mester ember gjermeke csak felivel tartozik. Hung flo. 3.
Anno 1736 Die 3 Martii Fel alvan Huszar Peter es Desi Istvan Ur[ame]k D[abo] Istvan Uram iranty Instalvan ei kegelmek azon a B. C. hogj a B. Czeh maga Tarsasagaban vegje be, es az kezit a munkara Szabadicsa fel. Meg halgat[van] eo kegelmknek kereseket be veszik magok tarsasagaban az be allo penzt Be fizette. Dabo Istvan Uram.Hung. flo.6. solvit
Az Remeke elot valo Hazasasadulasaert tartozik az articulus szerent fl.4.
Az Remeke buntetesert negj forint fl.4.
Ezen nyolc forintokert lott kezes Miskolczi Mihaly Uram az kovetkezendo Czeh napjaigh.
Eodem anno 1736 3 Martii Fel alvan Verner Janos es Desi Istvan Ur[ame]k Instalanak azon hogj Jonas Samuel Urat az becsulletes Czehben s. magok tarsasagaba vegje be az B. Czeh meg halgatvan eo kegelmek kereseket be vovek es kezet sz[abad] m[unkara] fel szbaditottak eo kegelmek az be allo penzt be fizette Jonas Samuel. Hung. Fl.6. solvit
Eodem Anno 1736 3 Martii Fel alvan Verner Janoses Desi Istvan Uramek Instalanak azon [hogy] Monai Joseph Uramat a B. C. maga tarsasagaba vegje be es kezit a munkaraszbadicsa fel meg halgatvan eo kegelmek kereseket be vovek, a be allo penz hat forint fl.6
[Remek] [e]lot [v]alo Hazaso[dasaert] buntetese negj forint fl.4. [Kezes erette] Desi Istvan Uram fl.10. Desi Istvan Uram meg fizette.

[Anno] 1736 Die 24 9bris Proba Szedesi alkalmatossággal eset Becsulletes Czehnak elsobenis az Probakat SzolgalmAtqueon meg vizsgalvan hellyesen [találtatott].
Anno 1737 23 Februaris. Proba Szedesi alkalmatossággal egesz gjulese leven a B. C. elsobenis a probakat Szorgalmatoson meg visgalvan hellyesen talaltatot. Ezen alkalmatossággal fel alvan Gyulai Boldisar es Desi Istvan Ur[ame]k Instalanak azon hogj magok Tarsasagokban a B. Czeh vegje be Szabo Otves Janos Urat meg halgatvan a B. C. eo k[e]g[e]l[muk]nek be vottek es az kezet a munkara fel Szabaditottak. Az be allo penzt Hung flo. 6 meg fizettet mellyrul az Remek be vetelinel velo konyvben vilagosan meg van irva.
Anno 1734 Die 16 Martii fel alvan Huszar Peter es Desi Istvan Uramek eo kegelmek Instalanak azon hogj a B. C. magok Tarsasagaban vegjak be Nyiro [Matias Feltmajer] Martont Urat es az munkara kezet a b.c szabadicsa fel meg halgatvan eo kglme kereseket be vottek az be allo penzt be fizette Hg. Flo.6.
Hazasodasa buntetesében is fizetet ezen alkalmatossággal H. Flo. 1. harom forintlyaert hagjot zalogul egy karika zomancsos arany gjurut.
Anno 1734 Die 5 Octob[ris] Proba Szedesi alkalmatossággal agesz gjulese leven a B. Czehnak elsobenis a probakat Szolgalmatoson meg visgalvan hellyesen talaltattak. Ezen alkalmatossággal Vegeztetet az Temetesi koszontetis mellyre valasztattak N. Gyulai Samuel Uram es Desi Istvan Uram az Oregek koszul az Iffijak koszul valasztattak kolcsos Mester Katona Mihaly Urmat es Szekelly Janos Uraink eo kegelmek. Ezen alkalmatossággal

vegeztetet hogj minden becsulletes Czehbeli Mester mind oreg mind Iffiu az Temetesen meg jelenjek, kulonben az Articulus szerent egj, egj nehezek ezustel meg buntettetik minden kedvezes nelkul. Kolcsos Mester Uram tartozzek notalni kik meg nem jelennek temetesen es Czeh Gulese napjan Laistrom Szerint ele adni.

Anno 1740 Die 2 Aprillis Solemnis Congregatioja leven Instalvan Huszar Peter es Des[i] [Istvan] Uramek hogj Gyulai Marton es Gyulai Laszlo Deakokat az Czeh magok Tarsasagaban vegjek be az be allo penzt penig hat forintot meg fizettek, minthogj t[iszte]l[e]t[e]s Czehunkbeli Mester ember fia felivel tartoztanak, az munkara penig kezek fel szabaditatik mindazon altal ollyan Conditioval, hogj hazassagokatis Czehunk Articulussa Szerent accelebrallyak.
Eodem Anno et Die Solemnis Congregatioja leven Tabla jarasanak alkalmatossaggaval az becsulletes Czehnek fel alvan Huszar Peter es Katona Mihally Uraimek Instalanak azon hogj Hatzegi Samuel Uramatt az T[iszte]l[e]t[e]s Czeh magok Tarsasagaban vegjek be, meg halgatvan az b[ecsu]l[e]t[e]s Czeh az kglmek Instantoajokat az Czehben be vottek keze fel Szabaditatik az munkara az be allo penztis meg fizette az hat forintott fl.6,00.

Desÿ Janos
Bako Imre
Valo mester remekessek
[?] Marton
Baiusz Peter
Nireo Istva[n]
Zegedj Istvan
Fenessi Mihalj
Illiefaluj Istva[n]

Fl.= florinus (forint)
d. = dénár
M = márka (súlymérték, 1M = 240 gr)
P = pisetum (nehezék, 1P = 4,375 gr)
pp = propter (azért)
ars, -tis = mesterség
atque = és, valamint, továbbá, emellett
servitus, -utis = szolgálat, kötelezettség
littera, -ae = levél
genealogia, -ae = nemzedékrend
pecco, 1 = tévedni (*Peccavit [!]*, *Peccavit* hibás formáival is találkozunk)
probationis = szemle
tenetur = tartozik
punio, 4 = büntetni
convictio, -nis = (ez esetben) lakoma
contentus, -um = megelégedettség
mense magisteri = mesterasztal
ingrediatur = belépés
obtemperatio, -nis = engedelmesség
instantia, -ae = kérelem

Sunkó Attila

A Gyulafehérvári Káptalan és a Kolozsmonostori Konvent Levéltárának működésére vonatkozó iratok

Jelen bevezetőben szeretném röviden bemutatni azt a közeget, amelyben az alább közlendő források keletkeztek, megkönnyítendő azok értelmezését, feldolgozását.

Az 1556-ban országgyűlési végzés által elrendelt szekularizáció, az erdélyi püspökség jövedelmeinek fejedelmi, azaz állami kézbe vétele következtében mind a Gyulafehérvári Káptalan, mind a Kolozsmonostori Konvent sajátos helyzetű és jogállású intézmény volt.

Nevük és hiteleshelyi feladatuk megmaradt, utóbbiakat, a levéltárak őrzését és működtetését egyházi helyett immár világi személyzet, az 1557. évi tordai országgyűlés által mindkét helyre rendelt 4-4 „kiváló nemes ember" látta el. Ők a valójában csak 1575-től működő requisitorok, magyarul káptalanok. Az őket kinevező fejedelem által biztosított éves járandóságuk 1576–1630 között 50 forint, a munkadíj, egy-egy járásban kijelölt dézsma, búza (20 nagyobb köböl), bor (2 hordó), élőállat (két, vágásra alkalmas disznó).[1] Ehhez járultak még a különféle fejedelmi (főként birtok-) adományok. Működésüket, amelynek legfontosabb, legkézzelfoghatóbb bizonyítékai és emlékei az általuk vezetett, összeállított és ezért a hagyományhoz híven nevüket is viselő hiteleshelyi jegyzőkönyvek,[2] a fejedelmi kancellárián készült hiteles másolati kötetek, a Királyi Könyvek őrzése, birtokba iktatás, becsü, idézés – az 1575-ben készült és több, 1650 körül, valószínűleg Gyulafehérváron készült másolatban fennmaradt, részben annotált, a Gyulafehérvári Káptalan és a Kolozsmonostori Konvent számára egyaránt érvényes szabályzat és eskü határozta meg.[3] A requisitorok azonban jövedelmüket a díjak, illetékek önkényes többszörösére emelésével igyekeztek kiegészíteni, és a szabályzatot a pecsételésre, a hiteles másolatok készítésé-

---

[1] Salarium Annuum. Külzeten: Tabella solutionis annualis trium requisitorum Capituli Albensis per dominos regnicolas approbatae ac a diversis principibus confirmatae. 1666. december Gyulafehérvár. Böszörményi István gyulafehérvári requisitor nyugtája a szerződésében rögzített éves búzajárandóság átvételéről nemes és vitézlő Farkas Péter gyulafehérvári frumentáriustól. 1668. január 27. Gyulafehérvár. Gyarmati István. 1673. június 25. Gyulafehérvár. Dióssi Gáspár. 1673. december 28. Gyulafehérvár Gyarmati István. F12 XIV./3.

[2] Például a későbbiekben említendő Balásfy János: Prothocollum Johannis Balásffi. Az első bejegyzés 1580. március. 20. Az utolsó: 1591. augusztus. F2 13. kötet. 1786-ban készült másolata a 14. raktári számú kötet.

[3] Juramentum capituli et conventus requisitoris. F12 XIV./3. Kiadva másik, annotálatlan példányról: JAKÓ, 1958. 56. A Conventről és Káptalanról való instructio I–XXI. pontban. Magyar nyelvű. Három példányban. Az egyiken: Ex veteri et obsoleto exemplari transumptum per Franciscum Taraczközy anno 1650. die 1. junii. 12 F12 XIV./3. Kiadva: másik, néhány ponton a főszövegben is eltérő, annotálatlan példányról JAKÓ, 1958. 54–56.

re vonatkozóan, az elégtelen feltételek, a létszámhiány, az épület rossz állapota miatt is gyakorta megszegték.[4]

A Gyulafehérvári Káptalannak a kolozsmonostori és a váradi hiteleshellyel szemben is kiemelkedő tekintélye volt, amit azzal magyarázhatunk, hogy a fejedelmi székhelyen működött, és a Király Könyveket őrizte.[5] Maguknak a requisitoroknak a tekintélyét, tisztük „bizalmi állás" jellegét igazolják a fejedelmi mandátumok is.[6] A requisitorokkal szemben igen magas szakmai követelményeket támasztottak, többségük közvetlenül a nagyobb kancelláriáról került ide hosszabb, legalább 5-6 éves írnoki szolgálat után.[7] A történeti forrásokban gazdag, a többség számára zárt levéltárakban való kutakodás lehetősége, a fejedelemhez fűződő bizalmi viszony magyarázhatja, hogy az erdélyi történetírás kiválóságai, Szamosközy István, Bojti Veres Gáspár, Szalárdi János is életpályájuk egy szakaszában requisitorként működtek.[8]

Néhány gondolat erejéig szeretném röviden, fontosnak vélt elemeiket hangsúlyozva bemutatni és méltatni az Erdélyi Fejedelemség levéltártörténete szempontjából kiemelkedő jelentőségű, és jónéhány vonatkozásában ezen a jelentőségen messze túlmutató forrásokat, az áttekinthetőség érdekében közlésük sorrendjében.

Mindenképpen az élre kívánkozik az 1650-ben a másolatot készítő levéltáros(ok) két, egymástól jelentősen eltérő megjegyzéseivel ellátott példányban fennmaradt, eredetileg az 1575. évben keletkezett szabályzat, amelynek rendkívüli értékét a gyakorlati megvalósítást és megvalósíthatóságot a szigorú szabályzással olykor ironikus hangvétellel ütköztető szerkezete adja. (No. 1–2.)

A requisitorok törvényekben is többször rögzített javadalmazása a Báthory Kristóf idejétől Brandenburgi Katalin (1576–1630) uralkodásáig terjedő időszakban a kor szokásának megfelelően több elemből, készpénzből, búzából, borból, vágósertésből, dézsmajuttatásból tevődött össze. (No. 3.)

---

[4] Ld. a no. 1–2. iratot.

[5] A hagyományos hiteleshelyi levéltáraktól eltérően ide helyezték a vámszabályokat, adóösszeírásokat, országgyűlési végzéseket, követutasításokat is. PAPP, 1936. 62.

[6] Balásfy János requisitor Báthory Zsigmond fejedelem parancsára részt vett Király Albert, az udvari lovasság kapitánya vezetésével Kerekes Balázs, a fejedelem udvari familiárisa által a moldvai Kármáni aga ellen elkövetett hatalmaskodás ügyében 1592. január 24-én Gyulafehérváron összeült sajátos udvari bíróság működésében. F12 XIV./3. Kiadása: SUNKÓ, 2001. 55–56. A bíróságra 27–43. 1647. 26. Beszterce. II. Rákóczi György erdélyi fejedelem és Kénossi Ferenc jogügyigazgató (causarum nostrarum fiscalium director) kéri a Kolozs, Torda, Doboka vármegyékben fekvő fejedelemi javakra vonatkozó iratokat. F28.

[7] TRÓCSÁNYI, 1980. 200–201.

[8] Bojti Veres Gáspár (1623–1640?), a Gyulafehérvári Káptalan requisitora, fejedelmi udvari történetíró és lelkész (concionátor). BARTONIEK, 1975. 327.; Szamosközy István 1593 után a Gyulafehérvári Káptalan requisitora. BARTONIEK, 1975. 277.; Szalárdi János (1633–1638) a nagyobb kancellária írnoka. SZAKÁLY, 1980. 21., TRÓCSÁNYI, 1980. 195.; 1638. (1657?–1660) a váradi káptalan requisitora. BARTONIEK, 1975. 448., TRÓCSÁNYI, 1980. 201.; Kolozsmonostori Konvent requisitora. SZAKÁLY, 1980. 30.; 1664–1666. Gyulafehérvári requisitor. BARTONIEK, 1975. 448., TRÓCSÁNYI, 1980. 195.

I. Rákóczi György fejedelem felismerve a Királyi Könyvek (a Fejedelmi Kancellária hiteles másolati kötetei) rendkívüli jelentőségét, elhatározta azok rendezését, kiegészítését, ezért a hiteles másolat hiánya esetén az eredeti iratot kéri vissza az adományozottól, jelen esetben főispánnak kinevezettől, másolatkészítés céljából. (1640. szept. 28., No. 4.)

A rendszeres kodifikációs munka részeként folyt a régi országgyűlési törvénycikkek összegyűjtése, amelynek tevékeny részese, mondhatni irányítója gyerőmonostori Kemény János, a későbbi fejedelem. Ő kér tájékoztatást a „munkacsoport" tagjainak addigi javadalmazásáról. (1653. március 14., No. 5)

Elsősorban pecséttani, hivataltörténeti jelentőségű, hogy a II. Rákóczi György szerencsétlen kimenetelű lengyelországi hadjárata megtorlásaképpen az Erdélyt és székvárosát feldúló tatár csapatok a nála lévő káptalani pecsétnyomóval együtt elhurcolták a Gyulafehérvári Káptalan requisitorát, ezért kellett, a forrásban megjelölt áron, új pecsétnyomót készíttetni. (1658. szeptember 25., No. 6.)

A hiteleshelyi levéltárak állami levéltárként való működésére, az Erdélyi Fejedelemség fejlett levéltárügyére vet világot az úgynevezett Királyi Könyvek elhelyezéséről, hányatott sorsáról, és kiemelt fontosságukat magyarázó használatukról fejedelmi utasításra keletkezett jelentés. (1664. február 18., No. 7.)

A szabályzattal szöges ellentétben a requisitorok, miként a korszak más tisztviselői is, tevékenységük jelentős részét szállásukon végezték, az ehhez szükséges levéltári anyagokat, beleértve a pótolhatatlan Királyi Könyveket is, otthon tárolták. A fontos és a munka folytatásához nélkülözhetetlen „irathagyatékot" így többnyire csak a levéltáros halála után lehetett a munkatársaiból létrehozott, a helyszínre kiszálló és ott egyfajta jegyzőkönyvet felvevő „ad hoc bizottságnak" nehézségek árán visszaszereznie. (1666. július 10., No. 8.)

A requisitori tisztség fontosságát jelzi, hogy a tisztség betöltőjének halála után néhány nappal kollégái nemcsak a káptalanba visszaszállítandó anyagokról gondoskodtak, hanem már javaslatot is tettnek az utód személyére vonatkozólag. Szakmai hitelük következtében a fejedelem az általuk javasolt személyek egyikét nevezte ki a tisztre. (1667. február 17., No. 9.)

Hogy ez nem egyedi eset lehetett, ékesen bizonyítja a levéltárosok – a hivatalnok értelmiségről alkotott uralkodói, társadalmi elképzeléseket, elvárásokat híven tükröző – fejedelmi utasítás alapján történő gondos kiválasztása, a leendő munkatársak ajánlásának figyelembevételével. (1677. április 13., No. 10.)

A személyi állományon kívül a fejedelem figyelme kiterjedt a levéltár épületének állagára is. A polgármesteri jelentés hatására requisitorokat küld ki helyszíni szemlére. (1678. január 7., No. 11.)

A hiteleshelyi működés a szabályzatot ezúttal is megszegve, legalábbis részben a requisitor házánál történt, aki a káptalan pecsétjét is magánál

tartotta, és az ügyfélnek „postán” is hajlandó volt a kért iratot elküldeni. (1681. július 2., No. 12)

Mind formai, mind tartalmi szempontból külön csoportot képeznek az igen sokrétű információt hordozó végrendeletek. A magán- és közéleti szféra egyaránt megvilágítást nyer. Jogtörténeti szempontból a végrendelet felvételének részletezett körülményei kelthetnek figyelmet; a hátramaradottakról való gondoskodás az Erdélyi Fejedelemség viszonyait és a betöltött hivatalt figyelembe véve a biztos vagyoni helyzetet és a végrendelkező társadalmi kapcsolatait is jól mutatja. Említésre méltó, bár már ismert tény, hogy az Erdélyi Fejedelemségbe Magyarországról (ezúttal Zalából, Baranyából) érkezettek jó része kereste – és mint látni fogjuk, nem is sikertelenül – a boldogulását a központi kormányzat valamelyik hivatalánál.[9] (1596. október 3.; 1637. február 27., 1642. március 18., No. 13., 14. 15.)

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a közölt források remélhetőleg hozzájárulnak az Erdélyi Fejedelemség (művelődés)történetéről alkotott kép finomításához, gazdagításához.[10]

[9] TRÓCSÁNYI, 1980. 201–202. 204.; SUNKÓ, 2002. 308.

[10] A magyar szövegeket modern átírásban közlöm az alábbiak szerint: A szövegben előforduló tulajdonneveket, pénzösszegeket szögletes zárójelben betűhíven is közlöm. A magyarként használt, toldalékolt idegen szavakat betűhíven közlöm. A magyar nyelvű szöveg rövidítéseit szögletes zárójelben oldottam fel. A tájnyelvi sajátosságokat nem tartottam meg. A tagolást, központozást a mai használatnak megfelelően alkalmaztam. A latin nyelvű szövegeket a humanista helyesírásnak megfelelően közlöm. A központozást értelemszerűen alkalmaztam. A rövidítések feloldását nem jelöltem. A modern átírásról, a mellette szóló érvekről és elvekről, annak a magyar forráskiadásban betöltött helyéről részletesen ld. BAK, 2000. 118–119. (A mintapéldák 124–136.)

A Konventről [Conventről] és Káptalanról [Captalanrol] való instructio[11]

I.

Hogy direktor uram[12] Sulyok Imre[13] [Suliok Imre], urammal, ítélőmesterrel össze,[14] a Kolozsmonostori Konventbeli [Monostori Conventbéli] leveleket számszerint adják kezükbe a requisitoroknak.

Bánfi Pál [Banfi Pál]. Kolozsvárott [Colosvarult], úgy gondolom, ez Instructio most is fenn fog lenni.[I]

II.

Hogy a reguisitorok a leveleket transumalván,[15] minden esztendőbeli és vármegyebeli leveleket külön-külön valame[II] nnyiek, beírják: annak táblát csináljanak, hogy mikor leveleket kerestetnek velük, megtalálhassák. De azért a leveleket se veszítsék el. Együtt legyenek mind fejenként, amikor conferálják az originálokkal a transumptumokat.[16]

Ha minden hasznos levelet most újonnan Protocolumba[17] *írnak, kétszáz tudós embert alkalmas ideig megtartana e munka: annyira nagy romlás és pusztaság vagyon a Sacristiában*[18] *a leveleknek gondviseletlensége miatt.*

III.

Hogy a conventnek amennyire régen határuk volt, míg járhassanak az országban és Magyarországban [Magyar Országban] executioban,[19] addig

---

[11] Instructio = utasítás, rendelkezés itt tkp. Működési Szabályzat

[12] Direktor uram: Sombori László 1559–1563. A nagyobb kancellária írnoka, 1570 májusa: a Fejedelmi Tábla ülnöke, 1572–1579 (1586?): fiscalis director, 1575–1590: tized-főarendátor, 1581–1590: tanácsúr, 1583–1585: a Báthori Zsigmond nevében kormányzó Hármastanács tagja. A „tisztán hivatali pályán" felemelkedők egyike. JAKÓ, 1958 54. 2. lábjegyzet; TRÓCSÁNYI, 1980. 34, 37, 44, 108, 110, 195, 201, 325, 326, 360–364, 409.

[13] Sulyok Imre: „Pályája a Báthori-kor nagy hivatali karrierjeinek egyike." 1567: a nagyobb kancellária írnoka, 1572–1574: ítélőmester, 1576–1578: kancellár (TRÓCSÁNYI, 1980. 181, 357.), ítélőmester (JAKÓ, 1958. 56. 3. lábjegyzet)

[14] össze = együtt

[I] A másoló(k) megjegyzéseit, a szabályzat szövegétől való világos elkülönülés érdekében, sorköz után, dőlt betűvel közlöm.

[15] transumalván = átírván, átmásolván

[II] Kihúzva: lyek

[16] conferálják az originállal a transumptumokat = összevetik az eredetivel az átiratokat

[17] protocolumba = jegyzőkönyvbe

[18] sacristiában = sekrestyében

[19] executioban = végrehajtásban

járhassanak, tovább ne: hogy a Gyulafehérvári Káptalannak is [Fejérvári Captalannak] legyen bizonyos helyük, hol exequalhassanak.[20]

Most semmi efféle rendtartás nincsen, hanem aki hozzá érkezik, menten megy.

IV.

Hogy az evocatiokban[21] egyik a káptalanok közül procedalhasson[22] és hit szerint adják ki a relatoriat[23] és kiadhassa mindjárt.

V.

Az egyéb executiokban, tudniillik statutiokban,[24] határjárásban, communis inquisitio[25] dolgában vaivodalis[26] legyen mellette, a régi szokás szerint. A statutiokor három nap perseverallyanak[27] a jószág színén. A relatoriat 16-od napjára adhassák ki, előbb ne merjék kiadni.

VI.

A levelek requisitiojaban[28] és kiadásában ezt observálják,[29] hogy valami dolus[30] avagy fraus[31] ne legyen benne. Olyan embernek adjanak levelet, akit megismerjenek, hogy illeti, ne valami idegen embernek, akinek köze nincs hozzá: az okért, hogy kárba ne hozzon valakit.

VII.

Mikor statutoria praeceptoriat[32] visznek nekik, ki ne adják azt, hanem in specie[33] megtartsák a régi mód szerint.

VIII.

A pecsételéskor mindnyájan együtt legyenek.

---

[20] exequalhassanak = végrehajthassanak
[21] evocatiokban = idéző-, perbe hívó levelekben
[22] procedalhasson = eljárhasson
[23] relatoriat = jelentést
[24] statutiokban = birtokba iktatásokban
[25] communis inquisitio = közös, mindkét fél érdekében végzett tanúvallatás
[26] vaivodalis = vajdai, azaz fejedelmi ember
[27] perseverallyanak = maradjanak
[28] requisitiojaban = előkeresésében
[29] observaljak = vegyék figyelembe, tartsák be
[30] dolus = csalárdság, hazugság, ravaszság
[31] fraus = csalás
[32] statutoria perceptoriat = a birtokba iktatást elrendelő parancslevelet
[33] in specie = különösen, egyedileg

Mostan Bárdi [Bardi][III] akar egyedül pecsételni, mintha a többi collegáknak semmi tisztük a pecséthez nem volna.

IX.

Mikor valaki requisitoriaval levelet kíván, a notarius[34] a conservatorral,[35] ha meglelik, összegyűljenek és conferálják az originallal, úgy adják ki. A notarius ő maga ki ne adhassa.

X.

A pecsét a régi formájára legyen, de az esztendő szám meg legyen rajta csinálva, hogy valami különbség ismertessék a régi pecséttől.

Nem ártana a pecsétet újon csinálni, mivel igen megkopott.

XI.

Minden fassiókat[36] és procurator vallásokat[37] bevehessenek és arról levelet is adhassanak.

[III] A név utólag kihúzva. Bárdi István *Requisitor* Gyulafehérvári Káptalan 1647–1666. TRÓCSÁNYI, 1980. 189.; F2 Protocollum Stephani Böszörményi 1, 41 F1 Liber Regius XXV. Georgii Rákóczi II. 409., F3 F96, F12 XIV./3. Jegyzőkönyve: Protocollum Stephani Bardi I. 1647. november 26–1649. december 21. Terjedelem: 436 p. Protocollum Stephani Bardi II. 1652. január 8–1654. november 19. Terjedelem: 352 p. F2. Munkája: Index sensualis et verbalis Protocollum I–X. Eredeti címe: Index omnium rerum in protocollis Capituli Ecclesiae Albensis Transylvaniae universis conscriptarum et repositarum per Egregium Stephanum Bardi de Alba Julia requisitorem literarum capituli eiusdem Ecclesiae Albensis Transylvaniae et suae celsitudinis bibliothecarium excerptus ac propria manu conscriptus 1657 F 14. Egyéb tisztségei: a nagyobb kancellária írnoka 1631–1638. F3 F92 *marosportusi perceptor.* 1639. *tordai sókamarás.* 1647. TRÓCSÁNYI, 1980. 189.; *a fejedelem könyvtárosa* (*bibliothecarius principis)* 1651. március 5. F1 Liber Regius XXV. Georgii Rákóczi II. 409. 1657 F 14 Index sensualis et verbalis Protocollum I–X. *Fehér vármegye főbírája.* 1664. TRÓCSÁNYI, 1980. 189. F3 F96. Felesége: 1. Komáromi? (Bárdi István volt a Gyaluban lakó nemes és vitézlő Komáromi Márton, Kolozs vármegye egyik viceispánja és Szalánczi Judit sógora). 1638. április. 28. F3 F92. 2. Csernátoni Katalin. F2 Protocollum Stephani Gyarmathi 177. Halála: 1666. július. 10. előtt. Temetése: 1666. július. 10., Gyulafehérvár. F2 Protocollum Stephani Böszörményi 8.

[34] notarius = jegyző

[35] conservatorral = levéltárőrrel

[36] fassiókat = bevallásokat, fassio = bevallás, felvallás. Ingatlan időleges vagy végleges elidegenítése, az illetékes hatóság (például hiteleshely, vármegye) előtt tett ünnepélyes, legtöbbször írásba foglalt nyilatkozat. A tulajdon végleges átruházására vonatkozó szerződés az örökvallás (fassio perennalis), amikor is a felek a hiteleshelyen személyesen vagy teljhatalmú megbízott által élőszóval nyilvánították ki, „vallották be" akaratukat és erről örökérvényű (perennalis) oklevelet (litterae fassionales) állítottak ki. BÓNIS, 1959. 30., VARGA, 1958. 1007.

[37] procurator = prókátor, a perbeli képviseletet ellátó meghatalmazott, ügyvéd. Procurator

XII.

A levelek váltságát[38] azonképpen vegyék mint a Generale Decretumban meg vagyon írva.

Ebben nincs most semmi oly dispositio.[39]

XIII.

Mikor valaki vallást tészen előttük, jól végére menjenek, hogy az legyen, akinek mondja magát, valami larvata persona[40] ne legyen.

XIV.

Igen oltalmazzák a leveleket, hogy sok ember ne lássa, kiváltképpen nemes ember, amikor inguirálnak,[41] hogy valami csalárdság ne következzék.

XV.

Mindenféle executióknak, fassioknak és egyéb előttük kelt dolgokról való leveleknek pariajat megtartsák és reponálják.[42]

XVI.

Conservatoriumbol[43] soha egyéb levelet ki ne vigyenek, se szállásukon ne tartsanak, hanem csak azt vagy azokat, akiket valaki requiraltatott[44] és transumaltatni[45] akar velük, amelyeket post transumptionem[46] ismét, mindjárást helyükre vigyenek.

Ezen semm [?] jussát, ha meg jú [?] a [?] némelyiküknek [?].?

---

vallásokat = ügyvédvallásokat. A hiteleshely, az előtte történt megbízásukkor, ügyvédállításkor (constitutio procuratoria) ügyvédvalló levelet (litterae procuratoriae) állított ki, amit a tárgyaláson a procuratornak be kellett mutatnia. HAJNIK, 1899. 175–176. VARGA, 1958. 1048.

38 váltságát = díját

39 dispositio = rendelkezés

40 larvata persona = álcázott személy

41 inquirálnak = iratot kerestetnek.

42 reponaljak = eredeti őrzési helyére helyezzék vissza

43 conservatoriumból = levéltárból

44 requraltatott= kikerestetett

45 transumaltatni = átírattatni

46 post transumptionem = átírás után

XVII.

Jószágról való privilegiumot[47] senkinek ők ne adjanak, hanem mindenben az instructiohoz
tartsák magokat, e kívül ne hágjanak.

XVIII.

Senkinek semmi leveleket in formam privilegii ők ne redigaljanak,[48] hanem csak quod eorum officii erit,[49] abban járjanak el.
XIX.

Miérthogy pedig commune[50] és egyaránt való az officium[51] mind a három requisitor között: illik és szükséges, hogy mind a munkát egyaránt supportalják,[52] s mind pedig annak a hasznával egyaránt osztozzanak.

Most külömben vagyon a dolog: mihi, tibi, sibi indifferenter[53]

XX.

A Fehérvári Káptalanban [Fejérvári Captalanban] a requisitoroknak a leveleket Bánffy Pál [Banfi Pál] uram és Horváth Kozma [Horvát Kozma] uram udvarbíró adják kezükbe.

Branicka[54]
XXI[IV]

---

47 jószágról való privilegiumot = birtokot illető kiváltságlevelet
48 in formam privilegii ne redigáljanak = kiváltságlevél alakjában ne állítsanak ki
49 quod eorum officii erit = ahogyan tisztük volt
50 commune = közös
51 officium = hivatal, tisztség
52 supportalják = segítsék, végezzék
53 mihi, tibi, sibi indifferenter = nekem, neked, magának különbség nélkül
54 Branicka = Branyicska, Branicza falu Hunyad vármegyében, ma: Branisca (Hunedoara j.) Románia. A település és vár XVI. századi gazdasági jelentőségére, birtoklástörténetére: OBORNI, 2002a 108., 116.
IV A XXI jobb oldalt a lap alján őrszóként feltüntetve, a szöveg folytatása elveszett.

No. 2.

A Gyulafehérvári Káptalan és a Kolozsmonostori Konvent requisitorainak 1650. június 1. körül átírt és annotált 1575. évi utasítása Töredék

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Lymbus. F 12 XIV./3. A káptalani levéltárat illető iratok.

Juramentum capituli et conventus requisitoris

[V][---] meglelik, összegyűljenek és conferálják az originállal[55] úgy adják ki: a nótárius őmaga ki ne adhassa.

Ez rész szerint néha megtartatik: rész szerint ritkán.

A pecsét a régi formájára legyen: de az esztendő szám meg legyen rajta csinálva, hogy valami különbség ismertessék a régi pecséttől.

A pecséten való effigies,[56] *címer Mihály Angyal képe, amint a képírók szokták írni. Annak capitulumja*[57] *is volna, ez. Noha a papok az ecclesiára írták, elvonván Mihály Angyaltól [Mihály Angyaltol] a titulust magukra.*

Minden fassiókat és procator vallásokat bevehessenek és arról levelet is adhassanak.

Meglehet, módjával.

A levelek váltságát azonképpen vegyék, mint a Generale Decretumba meg vagyon írva.

Ha aszerint veszik, mikor egy forintról vagyon emlékezet, százhúsz polturát[58] *kell venni, amint most az arany jár.*

Mikor valaki vallást teszen előttük, jól végére menjenek, hogy az legyen, akinek mondja magát: valami larvata persona[59] ne legyen.

V A szöveg ezt megelőző része annotálatlan, a már kiadott és általam is közölt szöveggel megegyezik, ezért annak ismételt, immár harmadszori közlésétől eltekintek.

55 conferálják az originállal = összevetik az eredetivel

56 effigies = kép, képmás, ismertetőjegy

57 capitulumja = káptalanja

58 poltura = lengyel eredetű pénz, 1627 előtt az ó-, és újpoltura 4-4 1/2 dénár, ezután egységesen 3 dénár értékű. HUSZÁR, 1975. 43. 1650-ben tehát 1 aranyforint = 120 poltura

Ez is méltó praemonitio.[60]

Igen oltalmazzák a leveleket, hogy sok ember ne lássa, kiváltképpen nemes ember, amikor inquirálnak,[61] hogy valami csalárdság ne következzék.

Amint illik, azért hitesek, hogy azt kövessék.

Mindenféle executióknak, fassióknak[VI] és egyéb elöttük költ dolgokról való leveleknek pariajat[62] megtartsák és reponálják.[63]

Melyik capitularis[64] *tartotta ezt meg, ötvenkét esztendők forgásában in solidum?*[65]

A conservatoriumból soha egyéb levelet ki ne vigyenek, se szállásukon [ne] tartsanak, hanem csak azt vagy azokat, kiket valaki requiraltatott[VII] és transumáltatni[VIII] akar vélek, melyeket post transumptionem[66] ismét mindjárást helyükre vigyenek.

Ennek nem observatioja[67] *miatt lett, hogy ötvenkét esztendő alatt maradozva maradtak valami oly jószágról való levelek. Ki tartotta ezt meg!*

Jószágról való privilegiumot[68] senkinek ők ne adjanak, hanem mindenben az instructióhoz[69] tartsák magukat: azon kívül ne hágjanak.

Ez dolog, mint s hogy lett légyen, nem tudom.

Senkinek semmi leveleket in formam privilegii ők ne redigáljanak,[70] hanem csak quod eorum officii erit[71] abban járjanak el.

---

[59] larvata persona = álcázott, hamis személy
[60] praemonitio = előzetes intés, figyelmeztetés
[61] inquirálnak = iratot kerestetnek
[VI] „dolgából" utólag kihúzva
[62] pariajat = másolatát
[63] reponálják = eredeti őrzési helyére helyezzék vissza
[64] capitularis = káptalani alkalmazott.
[65] in solidum = mutuo, alter proaltero, kölcsönösen egymásért
[VII] requiraltatott = kikerestetett. Az „ott" utólag a szó fölé írva, a következő szó „vélek" kihúzva.
[VIII] transumáltatni = átíratni. Az eredetileg „transumáltatott" végződése „ott" kihúzva a „ni" a szó után külön írva.
[66] post transumptionem = átírás után
[67] observatio = figyelembe vétel, valaminek a betartása
[68] jószágról való privilegiumot = birtokot illető kiváltságlevelet
[69] instructio = utasítás
[70] in formam privilegii ők ne redigáljanak = kiváltságlevél alakjában ne állítsanak ki
[71] quod eorum officii erit = ahogyan azoknak tiszte volt

Mikor az instrukciot az ország[72] *írta, talán egy kevés ideig observáltatott:*[73] *de sem az előtt, sem azután nemigen*

Miérthogy penig commune[74] és egyaránt való az officium[75] mind a három requisitor között: illik és szükséges, hogy mind a munkát egyaránt supportálják,[76] s mind penig annak a hasznával egyaránt osztozzanak.

Itt sok esztendők alatt csak az [h]uzmi-vozmi[77] *dominált, sürgött-forgott a dolog pro arbitrio fortunae et casus momentanei,*[78] *az mint kik [...] jókban promoveálhatta*[79] *maga*[XI]

A Gyulafehérvári Káptalanban [Fejérvári Captalanba] az requisitoroknak a leveleket Bánfy Pál [Bánfi Pál][80] uram és Horváth Kozma [Horvát Kozma][81] uram, udvarbíró adják kezekbe.

Ha a jó instructio nem observaltatik, mind hogy eddig is sok esztendők alatt emlékezet sem volt felőle csak epitaphiumot[82] *írjunk az conservatoriumnak.*[83]

Tetszik az, hogy az egyik captalan helyébe, Mihály pap [Mihály Pap] [84] helyébe, András deákot [András Deákot],[85] az Imre mester [Imre mester][86]

---

[72] az ország = az országgyűlés
[73] observáltatott = vétetett figyelembe, tartott be
[74] commune = közös
[75] officium = hivatal, tisztség
[76] supportálják = segítsék, végezzék
[77] [h]uzmi-vozmi = huzavona
[78] pro arbitrio fortuna et casus momentanei = a pillanatnyi szerencse és az ügyek megítélése szerint
[79] promoveál = előmozdít
[XI] A lap jobb alsó sarka hiányzik.
[80] Mogyorói Bánfi Pál: 1558: A magyar natióból választott adószámvevők egyike. 1568–1575: főudvarmester, 1575: tanácsúr. TRÓCSÁNYI, 1980. 24, 100, 315, 391.
[81] Petrichevich Horvát Kozma: Raduchi, másképp miketinchi Petrichevich György középső fia, Báthory István családjánál familiáris. Anyja révén távoli rokona a Báthoryaknak, akiknek Horvátországban, Miketinchez közel is van birtokuk, apja így adhatta hozzájuk apródnak. 1553. december 9-én Radul, havasalföldi vajda levele szerint már somlyói Báthory András familiárisaként visz hírt Nádasdy Tamásnak. Báthory István fejedelem 1576. február 23-án Petrichevich Horvát Kozmát kora ifjúságától neki és fivéreinek „nem kímélve személyét, javait" tett szolgálataiért (a lengyel királyságra induló fejedelemnek 1.500 forintot adott) mint Gyulafehérvár provisorát iktatja a Bekes-párti Halabori Pál elkobzott javai, Nyulas, Szentmihálytelke, Septér (Kolozs vm.) birtokába, Büzd (Medgyesszék) fele tizede jogába. Vécsvár, majd Fogaras prefektusa, 1573–1588: Fogaras vára főkapitánya, Zaránd főispánja, Gyulafehérvár provisora, 1588: tanácsos. Meghalt: 1590. április 28. Felesége: Dersy Petky Bora. PETRICHEVITCH I. 327.; II. 331.; TRÓCSÁNYI, 1980. 32.
[82] epitaphium = sírfelirat, sírvers
[83] conservatorium = őrzőhely, levéltár

uram deákját, a requisitorságra válasszák, mert arra a tisztre méltóbb személynek ítélik.

Akkor volt az. Most dignus et indignus simpliciter ablati nos ads[?] t[87]

No. 3.

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Lymbus. F 12 XIV./3. A káptalani levéltárat illető iratok.

A Gyulafehérvári Káptalan három nemes requisitorának éves javadalmazása a Báthory Kristóf idejében Sulyok Imre és Bánfi Pál protonótárius által az országlakosok megegyezéséből elrendelt és az elkövetkezendő időkben az ország rendei által ismételten törvényben megerősített és a fejedelmek által megtartott rendelet alapján, a Brandenburgi Katalin uralkodásáig (1576–1630) terjedő időszakban.

Salarium Annuum

Nobilium trium requisitorum Capituli Albensis Transylvaniae tempore illustrissimi quondam Christophori Bátori de Somlio alias principis Regni Transylvaniae etc felicis memoriae, per magistros Emericum Suliok, Magistrum Protonotarium et Paulum Bánfi ex consensu regnicolarum ordinatum ac successivis temporibus publico ordinum decreto identidem confirmatum et ab omnibus piae memoriae principibus observatum.

Paratis in pecuniis singuli accipient fl. 50. tres
personae fl 150
Tritici cubulos majoris modii singuli cubulos 20
tres personae cubulos 60

Vasa majora octogenaria singuli duo
tres personae vasa 6.
porcos mactabiles singuli duo hoc est tres
personae no. 6.

insuper singulis annis pro singulis personis unum processum decimalem a regni arendatore habeant.

---

[84] Polgári Mihály pap. 1575. EOE II. 562–563.
[85] Valószínűleg Sámsondy Andrással, a kisebb kancellária jegyzőjével azonos. JAKÓ, 1958. 56. 3. lábjegyzet.
[86] Sulyok Imre ítélőmester. JAKÓ, 1958. 56. 3. lábjegyzet.
[87] *Dignus et indignus simpliciter ablati nos ads[?]* = méltót és méltatlant egyszerűen beiktatnak közénk

Christophorus Báthori
Sigismundus Báthori
Sigismundus Rakoci
Gabriel Báthori
Gabriel Betlen
Catharina Brandenburgica

Horum omnium principum decreta et constitutiones aut etiam quorundam litterae commissionales superinde confectae pro evidenti testimonio extant. Quod etiam in Decreto Approbatarum consuetudinum et approbatum et publico ordinum et statuum voto confirmatum.[88]
Ex protocolo Capituli Albensis excerptum

Külzeten: Tabella solutionis annualis trium requisitorum Capituli Albensis per dominos regnicolas approbatae ac a diversis principibus confirmatae.
Cista Capituli Albensis fasc. 7 no. 40.
Capitulum Albense

A Gyulafehérvári Káptalan és a Kolozsmonostori Konvent Levéltárának működésére vonatkozó iratok

No. 4.
Kolozsmonostor, 1640. szeptember 28.

Magyar Országos Levéltár. Családi Levéltárak. P szekció. A Hatfaludy család levéltára. P 311 XVII. t. Mindszenti család. 2. Mindszenti Gábor főpalotamester, 1635-től Doboka vármegye főispánjához intézett fejedelmi leiratok.

1. I. Rákóczi György erdélyi fejedelem értesíti vicei Mindszenty Gábort, Doboka vármegye főispánját, hogy a Királyi Könyvek rendezésekor nem találták Mindszenty Gábor főispáni kinevezésének másolatát.– 2. Ezért megparancsolja, hogy hű emberével küldje el a kinevezés eredetijét, és a beiktatás időpontjáról is tudósítsa.

Georgius Rakoci Dei gratia princeps Transylvaniae Partium Regni Hungariae dominus et siculorum comes etc.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram.

[88] A káptalani személyek javadalmazására: ACC IV. XIX. XX. 1.

[1.] A Liber Regiusokat, a mi időnkbelieket igen szép rendbe akarván állatni,[89] mint kegyelmednek a főispánságot conferaltuk[90] volt, arról való collationknak[91] mását nem találtuk benne lenni.
[2.] Azért kegyelmesen parancsoljuk kegyelmednek mindjárt in specie meghitt szolgájától küldje ide ispánságáról való collationkat, írhassák be, tudósítván arról is kegyelmed, kik voltak comissariussi,[92] s mely nap és esztendőben s hónapban introducaltak[93] tisztébe kegyelmedet.
Secus non facturis.
Datum in curia nostra Colosmonostoriensi die 28. mensis Septembris.

1640.

Rakocy mpp.

Külzeten: Generoso Gabrieli Minczenti de Vicze,[94] supremo comiti comitatus Dobocensis etc. fideli nobis dilecto
judex Desiensis
transmittat

No. 5.
Gyulafehérvár, 1653. március 14.

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Lymbus. F 12 XIV./3. A káptalani levéltárat illető iratok.

1. Kemény János utasítja kegyelmes Bárdi Istvánt, hogy számoljon be az Approbaták gyűjtőinek javadalmazásáról.– 2. A különösen sokat író Szigethi Péternek adjon 12 forintot.– 3. Kornis Ferenc a fejedelemmel kötendő szerződését Bárdi István pecsétje alatt küldje el Kemény Jánosnak, mert azt Váradra kell vinni.

Szolgálok kegyelmednek.
[1.] Az Articulusok collectori[95] számukra mennyi pénz adatott eddig kegyelmed kezéhez, hova s mennyi szolgált azokból, mennyi van még nála, kegyelmed így sietésben küldje kezemhez mindjárt, ahhoz képest fog Őnagysága diszponálni[96] felőle.

---

89 állatni = állítani
90 conferaltuk = adományoztuk
91 collationknak = adományunknak, adománylevelünknek
92 comissariusi = a főispáni beiktatáson jelenlévő fejedelemi biztosok
93 introducaltak = vezették be
94 Mindszenti Gábor. Szülei: Mindszenti Benedek fejedelmi udvari familiáris és Bánffy Anna. Felesége: Péchy Erzsébet. Doboka vármegye főispánja, tanácsos 1634–1642. Meghalt: Gyulafehérvár, 1642. március 13. LÁZÁR, 1889. 148.
95 articulusok collectori = a törvénycikkek összegyűjtői
96 diszponálni = rendelkezni

[2.] Adjon pedig Szigethi Péternek [Szigethi Péternek**],** mivel vele írattam nagy részét 12 forintot [fl. 12],. azt is inserálja[97] az Regestrumba kegyelmed.
[3] A Kornis Ferenc [Kornis Ferenc] úrnak való urunk contractusát[98] kegyelmed pecsét alatt küldje fel, mert azt ki kelle vinni Váradra, director[99] kezéhez sietséggel. Istennek áldása maradjon Kegyelmeden.
Datum 1653 14. Martii Albae [?]ttal Kemény János [Kemeny Janos]
Külzet: Manibus generosi domini Stephani Bardi. Nemzetes Bárdi István uram az úr Őnagysága írása szerint nekem megadta a tizenkét forintot. fl. 12 ez írásom által én is quietálván[100] ő kegyelmét.
Datum Albae Juliae 14. Martii Anno 1653. Szigethi Péter [mpp.]

No. 6.
Szeben, 1658. Szeptember 25.

[F15 Protocollum Gabrielis Nagy de Árkos beragasztva a számozatlan bal első oldalra.]

A Gyulafehérvári Káptalan requisitorának elismervénye.
1. Gyulafehérvár feldúlásakor Pápay János requisitor és vele együtt a káptalan régi pecsétnyomója tatár kézre jutott.– 2. A szebeni polgármester új pecsétnyomót készíttetett és azt a requisitornak átadta.– 3. A pecsétnyomó ára 3 tallér, a pecsétmetszőnek kifizetett munkadíj 4 forint volt.

1658. Szeptember 25. Do pro memoria per praesentes,
[1.] hogy mivel a nemes Erdélyországnak [Erdély Országának] a pogányság miatt mostani elpusztulásakor Fejérvár [Fejér Var] városa is, holott az ország levelei az ott való Captalanban voltak reponalva, elégettetett, pusztíttatott, ott maradott nép elraboltatott, kik között Pápay János [Papai Janos][101] a káptalantársam is rabságra vitetett, mind a Captalani pecséttel együtt.
[2.] Minthogy a pecsét ő kegyelmével volt, nem lehetvén azért pecsét nélkül, a mi kegyelmes urunk ő nagysága parancsolt szebeni polgármester elében, hogy ő kegyelme más új pecsétet csináltasson, metszessen, amelyet ő kegyelme meg is csináltatott, és én kezemhez szolgáltatott. [3.] A pecsétben vagyon három tallér id est Tal. 3. A pecsétmetszőnek ő kegyelme fize-

---

97 inserálja = vezesse be
98 contractusát = megállapodását, szerződését
99 director = fiscális director
100 quietálván = nyugtatványozván, elismervényt adván
101 Pápay János. A Gyulafehérvári Káptalan requisitora: 1650–1657 F 2 Protocollum I. Stephani Bárdi 206. F3 D44. Egyéb tisztségei: iskolamester Komáromban 1643. augusztus 13. után. HEREPEI, 1965. I. 534. Tanulmányai: Leiden, 1643. április 30. Teológia. HEREPEI, 1965. I. 534.

tett négy forintot id est fl. 4, amelyről quietálom ő kegyelmét per praesentes.[102]
Datum Cibinii, anno et die ut supra.

No. 7.
Szeben, 1664. február 18.

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Lymbus. F 12 XIV./3. A káptalani levéltárat illető iratok.

1. I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem utasítására a Gyulafehérvári Káptalan requisitorai jelentik, hogy mennyi Királyi Könyv került a Gyulafehérvári Káptalan Levéltárába.– 2. I. Rákóczi György fejedelem minden Királyi Könyvet az Udvari Levéltárban őriztetett, majd törvény által rendelte el beadásukat a Gyulafehérvári Káptalanba, ami meg is történt.– 3. Ezért jelenleg az 1581-től 1650-ig terjedő időszakból 25 kötet Királyi Könyv van őrizetükben.– 4. II. Rákóczi György uralkodásától kezdve I. Apafi Mihály uralkodásáig a törvény ellenére nem adtak be egyetlen Királyi Könyvet sem, ezek hollétéről az akkori titkárok és levéltárőrök adhatnak felvilágosítást.– 5. Az ország érdekét szolgálná, ha a Királyi Könyveket a Gyulafehérvári Káptalanban együtt őriznék.– 6. Baló Lászlónál is volt két Királyi Könyv, amelyeket Barcsay Ákos fejedelem adott neki, továbbá a Barcsay uralkodása alatt keletkezett kötetek, azonban a requsitorok többszöri kérése ellenére ezek egyikét sem adta még be a Gyulafehérvári Káptalanba.– 7. A fejedelem utasítására a Királyi Könyvek átnézésével megállapították, hogy a Fogarasföldön lévő Pojána Marul falut I. Rákóczi György 1632-ben 2.000 forintért Herfel Kristófnak, Todoricát pedig 1633-ban 3.000 forintért Haller Péternek adta, a birtokok későbbi sorsáról a Királyi Könyvek hiányában adattal szolgálni nem tudnak.

[1.] Kegyel[me]s urunk a Nag[ység]od méltóságos parancsolatját alázatosan elvettük,[X] amelyben Nag[ység]od parancsol keg[ye]l[me]sen, hogy ez falka változásokban mennyi Liber Regiusok deveniáltak[103] volna mi kezünkbe, Nagy[sá]g[o]d[a]t tudósítani el ne mulatnók.[XI] In rei veritatis[104] írjuk Nag[ység]od[na]k.

[2.] Ennek előtte az öregbik Rákóci György [Rakoczi Geörgy] fejedelem, minden Liber Regiusokat az Udvari Conservatoriumban tartatott, amelyet –

---

102 quietálom per praesentes = jelen irat által nyugtatványozom
X kihúzva: hogy
103 deveniáltak = jutottak
XI Utólagos betoldás a sor fölé: Nagyságodat tudósítani el ne mulatnók
104 in rei veritatis = az igazság dolgában

a nemes ország nagy kárával – animadvertált,[105] articulust[106] íratván azon Liber Regiusoknak a Fehérvári Káptalanba [Fejervari Captalanban] való beadásukról, amelyeket kezünkbe is adtak.

[3.] Vagyon[XII] azért [K]egyelmes [U]runk mi kezünknél Báthory Kristóf [Bathory Christoph] idejétől fogván ab anno 1581. usque annum 1650,[XIII] ifjú Rákóci György [Rakoczi Georgy] idejéig, boldog emlékezetű fejedelmek[XIV] Liber Regiusi No. 25.

[4.] Ifjú Rákóci György [Rakoczi Georgy] idejétől fogván pedig mind a Nagyságod méltóságos fejedelemségéig mi kezünkhöz senki csak egy Liber Regiust sem adott, holott mihelyt egy Liber Regius írással betelik, mindjárást be kellene adni a Káptalanba [Captalanban]. Ifjabbik Rákóci György [Rakoczi Georgy] idejétől fogva a deák uraim közül, kik secretariusok,[107] conservatorok[108] voltanak, ők tudják hová tették a sok változásokban és kiknél maradtak.[XV]

[5.] Ugyan szép dolog volna és az országnak is hasznos, ha a Liber Regiusok mind együtt volnának, amelyek kezünknél voltak, azokra mi gondot viseltünk.

[6.] Baló László [Balo Laszlo][109] uram kezénél is volt két Liber Regius, amelyeket Barcsai Ákos [Barczai Akos] fejedelem adatott volt kezéhez, mind azok, mind pedig azokon kívül, amelyek üdvözült Barcsai Ákos [Barczai Akos] fejedelemsége alatt írattattak. Baló László [Balo Lazlo] úr tudja hova tette, mi néhány úttal[110] kértük Őkeg[ye]lmétől de mi kezünkbe nem adta.

[7.] A mi keg[ye]lmes urunk a Fogarasföldi Pojána Marul[111] [Fogaras földi Pojana marul] és Todorica [112][Todoricza] nevű faluk collatióit[113] illeti, felhánytuk a kezünknél való Liber Regiusokat, és öregbik Rákóci György

---

105 animadvertált = (itt) megváltoztatott
106 articulust = törvényt, törvénycikket
XII utólag a „gyon” kihúzva és föléírva: „dnak”
XIII utólag kihúzva: boldog emle
XIV utólag kihúzva: ide
107 secretarius = titkár
108 conservator = (itt) az iratok őrzésével megbízott személy
XV Baloldali lapszélen: a vallók, avagy az fejedelemek relictáinál
109 Baló László az Apafi-kor egyik legjelentősebb diplomatája. 1673–1680 között aludvarmester. TRÓCSÁNYI, 1980. 392.
110 úttal = alkalommal
111 Pojana Marul = Homoródalmás, Marulujpojána (Udvarhelyszék), ma: Meresti (Harghita j.) Románia.
112 Todoricza = Todorica, Theodoren (Fogaras vidéke), ma: Toderita (Brasov j.) Románia.
113 collatióit = adományozásait, adományleveleit

[Rakoczi Geörgy] in anno 1632. Pojana Marult [Pojana marult] conferalta[114] volt in fl 2 000 Hersel Kristófnak [Hersel Christopnak]. Todoricát [Todoriczát] pedig azon fejedelem in anno 1633 in fl 3 000, Haller Péternek[115] [Haller Peternek]. Azután ifjabbik Rákóci György [Rakoczi Geörgy] fejedelemségétől fogva, ha másoknak quoquo modo[116] conferaltattak, nem tudhattuk, minthogy azon Liber Regiusok (mint Nag[yság]od[na]k feljebb alázatosan megírtuk) mi kezünkbe nem deveniáltak.
Ezekután Isten Nag[yságo]d[a]t tartsa meg sok esztendeig örvendetes jó egészségben.

Datum Cibinii die 18. Februárii 1664.

No. 8.
Gyulafehérvár, 1666. július. 10.

MOL Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. F szekció. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Protocolla F2 Protocollum Stephani Böszörményi 8.

Bejegyzés a Bárdi István requisitor halála után szállásán talált levéltári anyagokról.
1. 1666. július 10-én, Gyulafehérváron Bárdi István requisitor temetése után munkatársai, Taraczközy Ferenc és feltehetőleg Böszörményi István az elhunytnál az alábbi okleveleket találták.– 2. A Nagy Protocollumot 1610-től, a harmadikat Barcsay Ákostól 1644-ből, ugyancsak harmadikat Barcsay Ákostól, Barsi Miklós által írtat, a tizediket 1617-ből, Rákóczi Györgytől a tizenhetediket, tizenkilencediket, huszonnegyediket.– 3. A Borbándon lévő földek lustráját.– 4. Az irat kerestető parancsok iratcsomója.– 5. Különböző dolgokról szóló iratcsomó.– 6. Enyedi Szász János leszármazását tartalmazó irat.– 7. A Gyulafehérvári Káptalan pecsétje, zsákocskával.– 8. Mindezeket Taraczközy Ferenc magához vette, valamint az özvegy által néhány hét múlva a másik requisitornak átadott, a Gyulafehérvári Káptalan Levéltárába tartozó két jegyzőkönyvet és repertóriumot is.

[1.] Post sepulturam requisitoris Stephani Bardi, anno 1666 die 10 julii Albae Juliae peractam, literalia instrumenta apud ipsum habita, per me et Franciscum Tharazközi[117] collegam inventata sunt hoc modo.

---

[114] conferálta = neki adta

[115] Haller Péter, hallerkői. Küküllő megye főispánja 1635?, portai követ 1636–1637. Meghalt 1649-ben. Felesége 1. Tarnóczy Sára, 2. Péchy Erzsébet. LÁZÁR, 1889. 83.

[116] quoquo modo = bármi módon

[117] Taraczközy Ferenc (1596. április 12.–1667. február 14. Gyulafehérvár. F12 XIV./3.) Requisitor: 1652–1667. F3 V92, F3 T13, F3 D44, F 12 XIV/3, F2 Protocollum Stephani Böszörményi 8. Jegyzőkönyve: F2 Protocollum Francisci Toroczközi 1655. június 3.–1698. Terjedelem: 285 p F2. Egyéb tisztségei: *A debreceni iskola rektora (rector scholae Debreceniensis)* 1630. június 20. F2 Protocollum Ambrosii Barkai 160^{r} fol. *A*

[2.] Protocolon Alterum, ab anno 1610.
[XVI] Tertium Ambrosii Barcai, ab anno 1644.
Itidem tertium ejusdem et Michaelis Barsi.[118]
Decimus, ab anno 1617.
Liber Regius decimus septimus, Georgii Rakoci.
Decimus nonus ejusdem.
Vigesimus quartus ejusdem.[XVII]
[3.] Lustratio terrarum Borbandiensium.
[4.] Fasciculus requisitoriarum.
[5.] Fasciculus rerum diversarum.
[6.] Genealogia Joannis Záz de Enied.
[7.] Sigillum Capituli Albensis Transsilvaniae, cum sacculo.
[8.] Haec omnia Domini Tharazközi ad se recepit.
Iterum post aliquot hebdomadas ejusdem relicta mihi tradidit ejusdem mariti sui defuncti scripta, videlicet duo protocola et duo repertoria, quae etiam Domino Tharazközio dedi.

No. 9.
Gyulafehérvár, 1667. február 14.

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Lymbus. F 12 XIV./3. A káptalani levéltárat illető iratok

A Káptalan vezetőjének (?) jelentése I. Apafi Mihály erdélyi fejedelemhez. 1. Taraczközy Ferenc requisitor haláláról.– 2. A megüresedett állás betöltésére alkalmas személyekről; Pozsgai Gáspár iskolamesterről, sárdi Gyarmati Istvánról, Viski Istvánról.– 3. A Taraczközy Ferenc lakásán maradt, illetve az elhunyt húga által átadott, a Gyulafehérvári Káptalan tulajdonát képező könyveket átvette, de a levéltár rossz állapota miatt elhelyezni nem tudja, ezért biztonságos tárolóeszközök készítését kéri.– 4. A Taraczközy Ferenc szállásán lévő könyveket a szállásadók csak a 71 forint tartozás kiegyenlítése után adnák ki, amit a tizedbérlet számvevője tudna

---

gyulafehérvári kollégium tanára (Ludimoderator collegii Albensis) F2 Protocollum Deus ad auxilium 143. *„I. György fejedelem titkos okleveleinek és nyilvános dekrétumainak őrzője”* 1645. március 27. F12 XIV/3.

[XVI] Liber Regius kihúzva

[118] Barsi Mihály Requisitor: 1637–1643 Gyulafehérvári Káptalan. F3 Z98, F2 Protokollum Michaelis Siklóssy 30[r] fol. Jegyzőkönyve: Protocollum Michaelis Barsi 1643. május 4.– 1643. január 16. Terjedelme: 127 fólió F 2. Egyéb tisztségei: *A Gyulafehérvári iskola rektora* 1627. HEREPEI, 1965 I. 262.; *fejedelmi könyvtáros* 1629 után HEREPEI, 1965. I. 262.; *táblai ülnök* I. Rákóczi György alatt. HEREPEI, 1965. I. 262.; Tanulmányai: Németország. HEREPEI, 1965. I. 262. Született: 1594. „Barsban, a Garam mellett.” HEREPEI, 1965. I. 262. Halála: 1647. HEREPEI, 1965. I. 262. Temetése: ? Gyulafehérvár, Nagytemplom. HEREPEI, 1965. I. 262.

[XVII] Protocolon Alterum, ab anno 1610. kihúzva

kifizetni csak a fejedelem parancsára, továbbá szállítóeszközökre is szükség lenne.– 5. Taraczközy Ferenc elmondása szerint Déván is található a Gyulafehérvári Káptalan tulajdonában lévő levéltári anyag, azok elszállítását is kéri.

Mindenkori hűséges szolgálatomat ajánlván Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak a felséges Istentől mindennemű boldogságot buzgó szívvel kívánok Nagyságodnak.
[1.] Kegyelmes Uram, az elmúlt pénteken, Taraczközi Ferenc [Tarazközi Ferencz] úr, egy hétig való betegsége után e világból kimúlék, tegnap, úgy mint Vasárnapon[XVIII] eltemetők.
[2.] A temetőkertbe[XIX] immár[XX] Őkegyelme helyébe[XXI] káptalanok kivontatták: amely tiszt viselésére[XXII] itt való schola mester Pozsgai Gáspár [Posgai Gaspar] uram alkalmatos volna, másik helyett Sárdon [Sardon] lakó Gyarmati István[119] [Istuan] uramat vagy itt lakó Viski István [Istvan] urat javalljuk. Nagyságod kegyelmessége kiket állat.
[3.] Szállásán,[XXIII] amely Káptalanból könyveket, leveleket[XXIV] megtartott, és itt a szállásán találtattak,[XXV] azokban amennyit ide szállított volt, és a húga kezembe adott, kezembe vettem, de nincs hova tennem, a Conservatorium[XXVI] ajtajának, ablakának reparálására[120] semmi út itt nincsen, amelybe tékákatt [thecacat] és oly ládákat is kellene csináltatni, hogyha háborúság előtt a könyveket, leveleket bátorságos[121] helyre kellene vinni, vitten-vihetnék, ne égetnék el, mint a megbecsülhetetlen Bibliothecat.[122]

[XVIII] A sor fölött: „életének 71-dik esztendejében, ez jöve." Baloldali lapszélen: „Nagypénteken lett volna 71 esztendős."
[XIX] eredetileg „a szállásán" utólag vízszintes vonallal kihúzva, föléírva
[XX] föléírva: „mind"
[XXI] föléírva: „semmis"
[XXII] föléírva: „egyik helyett p"
[119] Sárdi Gyarmati István bizonyíthatóan el is nyerte a requisitorságot: Requisitor 1668-1680. F12 XIV./3. F4 Cista 4 Fasc 4. No. 123. F2 Protocollum Stephani Gyarmathi 124–126. 569-574. F3 E46. Jegyzőkönyve: Protocollum Stephani Gyarmathi 1672. január. 10.–1680. augusztus 5. (1680. december 12.) Terjedelem: 591 p. F2. Felesége: Paczkó Barbara. Apja: Paczkó János. Gyermekei: Erzsébet, István. F4 Cista 4 Fasciculus 4. No. 123. F2 Protocollum Stephani Böszörményi. 410. 2. Nemes Micsó Zsófia. F3, E46. Előző férje Keresztesi Mihály, gyermekük Mihály. F2 Protocollum Stephani Böszörményi 69.
[XXIII] föléírva: „lévő"
[XXIV] jobb oldali lapszélen: „elmúlt háborúkban fogva leveleknek"
[XXV] a „húga elő adott a pecséttel együtt kezemhez" kihúzva, föléírva: „megtartott, és itt a szállásán találtattak"
[XXVI] fölötte kihúzva
[120] reparálására = javítására
[121] bátorságos = biztonságos
[122] bibliothecát = könyvtárat, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem 1657-ben az Oszmán Birodalom jóváhagyása nélkül, svéd szövetségben Lengyelországba vezetett, balul sikerült hadjáratának megtorlásaként tatár csapatok pusztították Erdélyt.

[4.] Szebenben két szállásán, ami levelek és könyvek vannak, azokat a házbeniek megfizetése nélkül ki nem adják, semelyik restantia[123] fizeteseből, a húga megadná, ha Nagyságod parancsolatja szerint az árenda[XXVII] perceptora[124] megadná. Restál pedig 71 forint. Elszállítani pedig eszközök,[XXVIII] amelyekbe rakhatnók, és szekerek kellenének.[XXIX]
[5.] Hallottam szegény Taracközy [Taraczközy] uramtól, hogy Déván [Devan] is vannak[XXX] egy hosszú zöld ládában Káptalanhoz való levelek és könyvek, azt is ide kellene szállítani.
Nagyságod kegyelmessége ezek felől, mint s hogy parancsol. Albae 14. Februarii 1667**.**

No. 10.
1677. április 13. Fogaras vára.

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Lymbus. F 12 XIV./3. A káptalani levéltárat illető iratok.

1. I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem utasítása a Gyulafehérvári Káptalan requisitorainak, hogy az Approbaták által is rögzített rend szerint maguk mellé munkatársul még egy alkalmas személyt keressenek.

Michael Apafi, Dei gratia princeps Transylvaniae Partium Regni Hungariae dominus et siculorum comes.

Egregii fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram.
Az Approbátának[125] eziránt való continentiája[126] és az hűségetek által forogni szokott expeditióját viselő stylusok rendi[127] is azt kívánván, parancsoltunk praefectus urunknak, hűségtek rendihez még egy alkalmatos személyt keressen, fizetéséről is, becsületes tanácsúr híveink tetszéséből az időhöz képest rendelést tevén, conventióját[128] hűségtek kezéhez küldettük, parancsolván k[e]g[ye]lmesen hűségtek[ne]k, nem a fizetést, hanem a hivatalnak becsületes voltát respectálván[129], magát azon hivatalban alkalmaztas-

123 restantia = tartozás, hátralék
XXVII Az eredeti arendator szóból a „tor” végződés kihúzva
124 árenda perceptora = fiskális bérlet számvevője
XXVIII kihúzva: „kiadván egy”
XXIX A következő mondat kihúzva: „azért Nagyságod küldje ezek felől is mit, hogy parancsol.”
XXX kihúzva: „volna”
125 approbátának = az Approbata Constitutio, az Erdélyi Fejedelemség törvénykönyve. Ld. CSIZMADIA, 1975.
126 continentiája = tartalma
127 A kiadmányozáskor használt formulás könyvek.
128 conventióját = alkalmazási feltételeit, szerződését
129 respectálván = elismervén, tisztelvén

sa ezután is becsülettel és jó lelkiismerettel, terjedjen naponként való hív szolgálata által hazánk minden rendinek boldogsága és maguk jó emlékezete is a következendőkre tisztességesen. Ha kit alkalmatosnak ítélne pedig azon hivatalra tudakozván, bennünket is tudósítson.
Eisdem sic facturis gratiose protensi manemus. Datum ex arce nostra Fagaras. Die 13 Aprilis 1677. Apafi mp.

A lap jobb alsó sarkában: Fejérvári cáptalan uraknak ő kegyelmüknek

Külzeten: Princeps Michaelis Apaffi significat unum adhuc requisitorem Albensibus addi ordinasse.
Egregiis et nobilibus requisitoribus litterarum et litteralium instrumentorum in sacristia seu conservatorio ecclesiae capituli Albensis Transsylvaniae repositarum. Fidelibus nobis dilectis

No. 11.
Ebesfalva (?), 1678. január 7.

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Lymbus. F 12 XIV./3.

I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem megparancsolja a Gyulafehérvári Káptalan requisitorainak, hogy mivel Szebenben a polgármester tájékoztatása és Naláczy István levele szerint Gyulafehárvári Káptalan levéltárának őrzésére szolgáló ház rossz állapotban van, menjenek a helyszínre és mérjék fel a helyzetet.

Michael apafi Dei gratia princeps Transylvaniae Partium regni Hungariae dominus et siculorum comes etc. Egregii fideles nobis dilecti salutem et gratiam meam.
Úgy informáltattunk a szebeni polgármestertől, hogy amely házban tartotta hűségtek a káptalanbeli leveleket, az leszakadozott, amint hopmestertől, tekintetes, nemzetes Naláczy István [Nalaczi Istvan] [130] uramnak írott leveléből is hűségtek megláthatja.
Parancsoljuk azért hűségteknek kegyelmesen és igen serio[131] mentest[132] hűségtek menjen oda és nézze meg ha valami kár nem volt-e bennek.
Res secus facturis.
Datum in castro nostro Ebesfalva die 7 januarii Anno 1678.

[130] Naláczy István udvarmester, Hunyad vármegye főispánja, Déva kapitánya, tanácsos, portai követ 1678, 1684. Meghalt 1702-ben. Felesége: Tornya Borbála. LÁZÁR, 1889. 187.
[131] serio = komolyan
[132] mentest = menten, rögvest, azonnal

Külzeten: egregiis nobilibus requisitoribus literrarum et litteralium instrumentorum in Conservatorio Capituli Albensis Transylvaniae repositarum et locatorum ac aliarum quarumlibet judiciarium deliberatorum legitimorumque mandatorum nostrorum executoribus et fidelibus nobis dilecti.

No. 12.
Radnót, 1681. július 2.

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Lymbus. F 12 XIV./3. A káptalani levéltárat illető iratok.

1. Dióssy Gáspár[133] *gyulafehérvári házától a legutóbbi országgyűlés miatt távol lévén, Petrityevith Horváth Kozma, Baranyay Gergely, néhai idősebb Toldalaghy Mihály ügyében tett tiltakozást a káptalan pecsétje alatt kikérni nem tudta, kéri a requisitort, hogy adja ki Bonyhai János, gyulafehérvári udvarbírónak, aki majd elküldi hozzá az iratot.*

Mint bizodalmas jóakaró uramnak ajánlom szolgálatomat és kívánom Isten Ő Szent Felsége Kegyelmedet minden üdvösségi jókkal áldja meg kedves fiával együtt!

[1.] a minapi országgyűlése alatt levén Nagyságod úgy, mint requisitor előtt bizonyos protestátiót, contradictiót .... Baranyai Gergely úr ..... atyafiától néhai idősbik Toldalagi Mihály [Tholdalghi Mihaly] maradéki nevük alatt, akartam kivenni Kegyelmedtől sub sigillo capitulari,[134] de a gyűlés folytán Kegyelmed el ment volt fejérvári házából, s nem lehetett amiatt kivenni. Annakutána ott jöttem fel Hunyad [Hunyad] vármegyéből. Fejérvárott [Fejérvaratt] el felejtettem Kegyelmednek [reputálni?] felőle, hanem mostan kérem becsülettel, ne neheztelje megtartani, míg utánam küldték, avagy ha a fehérvári udvarbíró, Bonyhai János, nekem régi jóakaró szomszédom, felvállalná, hogy felküldi hozzám oda és odaadhatná Kegyelmed. Mindazáltal ha Kegyelmed csak magánál tartja is, ha bizonyos alkalmasságot nem talál a kezemhez juttatásában, én azt is nem bánom, legyen Kegyelmed jó akarata hozzánk, atyafiától juthasson kezemhez a levél.

Ezekután tartsa Isten Isten jó egészségben Kegyelmedet egész házával.

---

[133] Dióssy Gáspár Requisitor. Gyulafehérvári Káptalan 1671–1692.; 1671–1690. TRÓCSÁNYI, 1980. 190. 1692. június 28. Protocollum Gyarmati 1. Egyéb tisztségei: *a nagyobb kancellária írnoka* 1656–1659. *fiscális director?* 1662–1667. *Fehér vármegye főbírája* 1679. TRÓCSÁNYI, 1980. 190. Halála: 1692. június 28. Gyulafehérvár. Protocollum Stephani Gyarmati 1.

[134] sub sigillo capitulari = a káptalan pecsétje alatt

Radnót [Radnot] II julii 1681. Kegyelmed jóakaró szegény szolgája: Petrityevity Horváth Kozma mpp.

No. 13.
1596. október. 3.

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Centuriae. F3 I 68

Balásfy János, a Gyulafehérvári Káptalan requisitora, végrendelete.
1. Gyermekeit istenfélő életre inti– 2. A Kolozsváron, a piactéren, Seres István háza mellett lévő házát még a végrendelkező atyai nagyatyja, a Zala vármegyéből, Zalapatakáról Erdélybe származott nemes, Dancsa Balázs, azaz Balázs deák szerezte.– 3. Halála után a ház gyermekeire szállt, bár húga, Miklós deákné – vejének, Kakas Andrásnak kérésére – sok évig pereskedett a Fejedelmi Táblán, a házat mégis a végrendelkező atyjának ítélték.– 4. A pereskedőket István pap békítette ki, mindkét felet kifizette, majd elszegényedvén a házat mégis Balásfy Jánosnak adta.

Balássfy János[135] [Balasffi Janos] testamentum tétele.
Anno Domini 1596 Die 3 Octobris.

Az én kegyelmes Istenemnek [Istenemnek], Teremtőmnek [Teremptteőmnek], Ábrahámnak [Abrahamnak], Izsáknak [Isaknak] Istenének [Istenenek], mi Urunk Jézus Krisztusnak [Vrunk Jesus Christusnak] Szent Atyjának [zentattianak] hálákat adok az ő megszámlálhatatlan hozzám való sok irgalmasságairól. Hiszem az ő Szent Fia [Zentfia] által bűneimnek bocsánatát, feltámadását testemnek és az örök életet.
[1.] Az én gyermekeimnek pedig hagyom testamentumba, minthogy én nyilván mindennap nyilván világosan megismertem ennyi időmben az Istennek nyilvánvaló prouidenciajat,[136] ne delaballianak csúfságra vagy valami istentelenségre, hanem istenfélők legyenek, mindenben az Úristennek [Vristennek] akaratát kövessék. Az Úristen [Vristen] nem hagyja semmi dolgokba ut iustus septies cadit in die,[137] kísértetbe[138] esnének, ne essenek,

[135] Balásfy János, a Gyulafehérvári Káptalan requisitora: 1588–1596.; 1588–1591. TRÓCSÁNYI, 1980. 185. 187.; F15 Protocollum Ruber. 236^{r}–237^{r} fol. F12 I/c t. F3 I68. Jegyzőkönyv: 1590. július 24. Adam primus homo jegyzőkönyv kötet végére kötött mutatója. F 2 Egyéb tisztségei: *a nagyobb kancellária írnoka*. 1577; TRÓCSÁNYI, 1980. 185., 187.; 1584. F1 Liber Regius I. Sigismundi Báthory fol. 25. *a fejedelem titkára* 1598. március. 6. F3 A74. címere 1582. július 20. Bydgoszcz. SÁNDOR I. 8–9. 1589. március 15. F1 Liber Regius II. Sigismundi fol. 327–330. Apja: Literatus Nagy Balázs. Testvérei: Ambrus, Ferenc (utód nélkül elhalt), Gergely (utód nélkül elhalt), György, István, László, Katalin. Leánya: Dorottya F27 B no 9.
[136] privodenciajat = gondviselését
[137] ut iustus septies cadit in die = hogy az igaz hétszer essék egy napon

Isten [Isten] kegyelmességébe el ne szakadjanak Istentől [Istenteol]. Nagyobb Isten [Isten] irgalmassága a megtérő bűnösökhöz et miserationes eius super omnia opera eius.[139] Így az Istennek [Istennek] áldomása meg nem szűnik róluk. Egymást szeretők legyetek és igazak egymásnak[140]. A mi ajándékával az Úristen [Vristen] Ő Szent Felsége [eo Zent felsege] engem látogatott volt, arról úgy intézek köztetek.

[2.] Amely házam Kolozsvárott [Colosuarat] vagyon a piacon, a szegletház, Seres István [Seres Istwan] háza mellett. Azt a jobbatyám,[141] kit ott Balázs [Balas] deáknak hívtak, Dancsa Balázs [Dancha Balas] volt neve, Zalából [Zalabol] származott volt, Zalapatakáról, [Zalapatakarol][142] ide Erdélybe [Erdélyben] ifjú korában. Oda való nemes ember gyermeke volt, az szerzette volt a házat.[143]

[3.] Holta után szállott gyermekeire, a többiek felvettek fizetéssel részeket belőle. Hanem az én atyámmal erősen perlett a húga, Miklós deákné [Myklosdeakne]. A vejének, Kakas Andrásnak[144] [kakas andrasnak] instantiara[145] sok esztendeig perlettek Királyfia Tábláján.[146] Meg is ítélte az atyámnak a házat a törvény,[XXXI] hogy, úgy mint fiú méltóbb, hogy a leányágat a fiú fizesse ki

[4.] Végre megbékéltek, közükben[147] állván István [Istwan] pap, ki egy volt vélek, és eg[ymaga] mind kettőt kifizette, én gyermek [lévén] akkor. Azután szegény István [Istwan] pap megszegényedvén, engemet meg [---] énelőttem megvallotta és így: [---] én igen megfogyatkozott ember [---] kényszeríttetem idegennek is haza [---] de megtekintvén azt, hogy tégedi [---] Balázs deák [Balas Deak] ágyékából jöttél, az atyádé is volt, jobbatyádé is

---

138 kísértetbe = kísértésbe

139 et miserationes eius super omnia opera eius = az ő kegyelme minden műve fölött

140 egymásnak = egymáshoz

141 jobbatyám = nagyapám ESZT V. 1020.

142 A Zala és a Zalapatakai patak torkolatánál, Zalalövő és Budafa között. Ma: Zala megye, Zalalövő része. A régebbi szakirodalom a családot Erdélyből származtatja, míg Balásfi Jánost nem ismeri, és – véleményem szerint tévesen – a kiskendi Baládffy családdal azonosítja Baládffy Ferenc, Küküllő vármegye főispánja (1570. k.) személyében. A család kiemelkedő tagja a XVII. században az egyházi értelmiséget gazdagító Tamás (1580–1625) 1621-ben váci, 1622-ben pécsi püspök, „Pázmány irodalmi iskolájának legkitűnőbb tehetsége". SZINNYEY, I. 1891. 384.; NAGY, 1857. I. 112.; LÁZÁR, 1889. 71.

143 A Dancs család ismert tagjai: Mátyás, Pál, 1557. Dancs Mátyás fia, Balázs. 1564. Dancs Mátyás és György magszakadása. 1573. Gergely, János, Kálmán, Márk. BILKEI, 1998. 88.

144 Kakas András. II. János választott király kamarása. 1570. november 26. Kolozsvár. camerarius. JAKAB, 1888. II. 91.

145 instantiájára = kérésére, megkeresésére

146 Királyfia Tábláján = a Fejedelmi Táblán. A „királyfia" I. János magyar király fia, II. János vagy János Zsigmond választott magyar király, majd erdélyi fejedelem. A Fejedelmi Táblára vonatkozóan ld. TRÓCSÁNYI, 1980. 355–390. János Zsigmondnak, az Erdély jogállásának változását is jól tükröző címeire és a halála után kialakult közjogi helyzetre legújabban OBORNI, 2002b

XXXI „a teorueni" utólagos betoldásként a sor fölé írva

147 közükben = közéjük

a ház, istentelenül nem akarok cselekedni, az én házamat, a jobbatyád házát, neked adom. Amiről szóltam atyáddal is, ő is akarja, ne szakadjon idegen kézre, ami gyalázatos is lenne neked is. Én ehhez idegen valék, azért, hogy én azon a pénzen egyéb hasznos jószágot akartam [---]
Külzeten: Joannis Balasfi Testamentum
Testamentaria Dispositio Joannis Balasfi, Requisitoris Albensis de domo Claudiopolitana I. 68. I 68.

No. 14.
Kolozsvár, 1637. február 27.

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára F23 P numero 7

Nemes Pécsi János, a Kolozsmonostori Konvent requisitorának végrendelete, amelyet 1638. június 29-én Torday Péter és Pálffy István, szintén a Kolozsmonostori Konvent requisitorai, hitelesítettek és Pécsi János felesége, Rázmán Anna bevallásával kiegészítettek.

1. Mivel az ember halálának időpontja ismeretlen, ezért még egészségesen akar a maga és felesége, Rázmán Anna jövendőbeli állapotáról rendelkezni.– 2. A Belső-Szolnok vármegyében, Horgaspatakán lévő, 600 forint értékű birtokrészt, amelynek adománylevelébe a felesége nevét is befoglaltatta, és magával együtt be is iktattatta, a Ballos Zsigmondtól vett kertet, készpénzét, minden ingóságát, feleségére hagyja.– 3. Ha valamelyik rokona Baranyából Erdélybe érkeznék, felesége adjon neki 50 forintot és egy öltözet ruhát.– 4. Az ispotálynak és a városnak, Kolozsvárnak 12–12 forintot hagy.– 5. Felesége, Rázmán Anna tekintettel arra, hogy férje, Pécsi János az ő 225 forint és 50 arany adósságát kifizette, a Magyar utcában lévő házát neki élete végéig leköti, azzal, hogy azt Rázmán Anna halála után szabadon lakhassa, de el ne adhassa vagy cserélhesse, míg Pécsi János halála után Rázmán Anna két öccse, Istók és János, örökölje.– 6. Rázmán Istóknak, Jánosnak és Teleky Lőrincnek különféle ékszereket hagy.– 7. A városnak és a régi iskola diákjainak 12–12 forintot hagy.

Anno Domini 1637 die 27 Februaris

[1.] Ember életének utolsó órája és vége mikor leszen, bizonytalan lévén, ehhez képest egészséges állapotomban akarok magam és jámbor feleségem Rázmán Anna [Razman Anna] asszony, jövendőbeli állapotunkról is idején gondot viselnem, amiről így disponálok.[148]
[2.] Amely kevés jókat a Szent Isten [Szent Isten] szolgálatom után nekem adott, azokat itt Erdélyben [Erdeliben] fáradtságommal találtam. Amely

[148] diszponál = rendelkezik

Horgaspataka [Horgapataka][149] portiot,[150] Belső Szolnok [Belseo Zolnok] vármegyében lévőt, hatszáz forint summáig bírok, kiről való donationalis levelekben[151] feleségemnek nevét is inseráltattam,[152] és abban magammal együtt iktattam is, abbéli jussomat éppen feleségemnek hagyom.
Amely kertet Ballos Zsigmondtól [Ballos Sigmondtul] vettem, azt is neki legálom.[153]
Hasonlóképpen aranyamat, tallérimat és egyéb akármi ingó-bingó marháimat, házassagom után való két résszel együtt azt is éppen őreá transferálom.[154] Mindezeket vallom neki, hogy az én holtom után ezekben senki őt meg ne háborítsa, hanem azokat békével bírhassa.
[3.] Ha valamely atyámfia találna Baranyából [Baraniabol] holtom után idejönni, adjon annak ötven forintot, és egyik öltöző ruhámat.
[4.] A városnak hagyok 12 forintot [fl. 12].
Az ispotályban[155] (!) is 12 forintot. [fl. 12].
Mely ebbeli legatiomat[156] captalan collegám uraim előtt is eszerint fateálom.[157]
Actum Claudipoli, die et anno in praenotatis.

Joannes Péchy[158] mpp

1638. június 29. nobilis Joannes Pechy, frater et collega noster conventualis etiam coram me viva voce haec omnia praescripta retulit et fassus est. Stephanus Palffy mpp

Etiam coram me Petro Thorday mppa

Eodem die et in instante.
[5.] Rázmán Anna [Razman Anna] asszony is az urának Pécsi János [Pechy Janos] úrnak, ilyen hozzá megmutatott jóakaratáért és egymáshoz való igaz, tökéletes szeretetükért, annak felette azért is, hogy Pécsi [Pechy] úr ő k[e]g[yelm]e, Rázmány Anna [Razman Anna] asszonynak bizonyos fennálló adósságait, úgymint 225 forintot [fl 225] és ötven aranyat fizetett meg a

[149] Horgaspataka = Horgospataka, Szerimbu (Belső-Szolnok vármegye), ma: Strimbu (Cluj j.) Románia.
[150] portio = (birtok) rész
[151] donationalis levelekben = adománylevelekben
[152] inseráltattam = belefoglaltattam
[153] legálom = hagyom
[154] transferálom = átadom
[155] ispotályban = ispotálynak, ispotályház = szegényház (szegények, öregek, özvegyek menedéke) ESZT V. 821.
[156] legatiomat = véghagyásomat
[157] fateálom = vallom
[158] Pécsi János. Requisitor Kolozsmonostori Konvent: 1630–1642. TRÓCSÁNYI, 1980. 194.; F25, F23 P no 7, F3 F92, F25, F12 XIV./3. F23 P no 4. Jegyzőkönyve: Protocollum maius M 1630–1641 Terjedelem: 191 fol. F 15 Egyéb tisztségei: ***a nagyobb kancellária írnoka.*** 1622–1633. TRÓCSÁNYI, 1980. 194.; Halála: 1642. július 30. enyedi Pálffy István requisitor feljegyzése. 1650. március 15-én. F15 Protocollum maius IIIII (V) a pergamen kötés belső oldalán.

creditoroknak,[159] köté és vallá Magyar [Magyar] utcai egész házát életéig,[160] így hogyha Rázmán Anna [Razman Anna] asszony uránál előbb találna meghalni, senki Pécsi [Peczy] uramat a háznak birodalmából[161] életéig ki ne tehesse, de ő k[e]g[yelm]e senkinek el ne adhassa, se el ne cserélhesse. Pécsi [Pechy] uram halála után szálljon az ő k[e]g[yelm]e két öccsére, Rázmán Istókra [Razman Istokra] és Jancsira [Janchyra].
[6.] A nagyobbik öccsének Istóknak [Istoknak] hagya ő k[e]g[yelm]e, egy hegyes gyémántos gyűrűt. A kisebbiknek, Jancsinak [Janchynak] egy gyöngyös, tükrös pártaövet. A Teleky Lőrinc [Teleky Leórincz] fiának, Istóknak [Istoknak], egy arany gyűrűt, vas körmökben foglalt smaragd kő vagyon benne.
[7.] A becsületes városnak hagya 12 forintot [fl. 12]. Az öreg scholabeli deákoknak 12 forintot [fl. 12]

1638. junius 29. Nobilis domina Anna Razmany, consors eiusdem domini Joannis Pechy fratris et collegae nostri observandissimi, haec omnia praescripta viva etiam confessa est et retulit hoc supradicto. Hogy lelkük üdvössége vesztése alatt tartozzanak mindezeket megtartani, mert sok sanyarú, fáradtságos szolgálatja után találta e kevés jókat.

Petrus Thorday mppa Stephanus Pálffy mppa

Külzeten: Testamentaria fassio Joannis Péchy de Coloswar
Testamenatum Joannis Pécsi de Kolosvár A 1637.
P. no. 7mo

No. 15.
Kolozsvár, 1642. március 18.

Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak F23 P numero 4.

Nemes Pécsi János a Kolozsmonostori Konvent requisitorának végrendelete, amelyet Torday Péter és Pálffy István, szintén a Kolozsmonostori Konvent requisitorai hitelesítettek.
1. *Torday Péter és Pálffy István, a Kolozsmonostori Konvent requisitorai mint végrendeleti bírák jelen okirattal tanúsítják, hogy 1642. március 12-én hívatta őket Pécsi János requisitor Magyar utcai házába, aki – bár betegen találták – szellemileg ép lévén élőszóval végrendelkezett.– 2. Jóllehet 1638. június 29-én már ugyanezen személyek előtt tett végrendeletet, ám – a korábbi végrendelet minden rendelkezését fenntartva és megerősítve – tekintettel a bekövetkezett változásokra, kiegészítőleg rendelkezik.–3. Figyelem-*

[159] creditoroknak = hitelezőknek
[160] életéig = élete végéig
[161] birodalmából = birtoklásából

be véve házastársa, Rázmán Anna egész házasságuk és különösen betegsége alatt tanúsított gondoskodását, minden ingó és ingatlan vagyonát, úgymint Horgaspatakát Belső-Szolnok és Berendet Kolozs vármegyében, amely a Sárdon lakó Hatzoki András révén jutott birtokába, valamint a Ballos Zsigmondtól vett kertet feleségére hagyja.– 4. Minden a házassága előtt és alatt szerzett ingó és ingatlan vagyonát feleségére hagyja, azokból 12–12 forintot a városra, 10 forintot az unitárius diákokra, 50 forintot és egy öltözet ruhát pedig a Baranyából esetleg érkező rokonának adjon.

[1.] Mi Torday Péter [Thorday Peter] deák és enyedi Pálffy István [enyedi Palffi Istuan], Kolozsmonostori Konventnek [Colosmonostori Conventnek] requisitori és kolozsvári [Coloswari] hites száz emberek,[162] ugyan[163] Kolozsvárott [Coloswarat] lakók, úgymint e dologban testamentarius arbiterek,[164] adjuk emlékezetére mindeneknek, akiknek illik, ez mi levelünknek rendjében. Hogy e jelenvaló 1642. esztendőben, die 18. Martii, hivata minket szegény Pécsi János [Peczy Janos] ur[un]k, collegank, ugyan Kolozsmonostori Konventnek [Colosmonostori Conventnek] egyik requisitora, és ő is kolozsvári [Coloswari] hites száz ember lévén és Kolozsvárott [Coloswarat] belső Magyar [Magyar] utcában lakó, a maga házához, akit jóllehet beteges állapotja miatt ágyában ülve találánk, mindazonáltal elméjében ép és csendes lévén, mielőttünk, úgymint testamentáriusok előtt, maga élő szájával, nyelvével, tőn ilyen testamentumot.
[2.] Hogy noha ennek előtte is, még egészséges állapotban, úgymint anno 1638. die 29. Junii, utolsó órájának és végének bizonytalan voltáról gondolkodván, és mind maga s mind pedig jámbor felesége Razmány Anna [Razmany Anna] asszony jövendőbeli állapotukról jó idején gondot viselni akarván, Istentől [Istenteol] vett javairól, maga keze írása alatt, ugyan mi előttünk authentice disponált[165] volna, melyeket mostanis minden részeikben confirmála és helyben hagya, de mivelhogy azótától fogva mégis Istennek [Istennek] áldását ismerte magán lenni. Annakokán mostan mi előttünk összességgel és újólag minden javairól, valamelyeket itt Erdélyben [Erdelyben] ifjúságától fogva szolgálatja és sok fáradtsága után házassága által Isten áldomásából talált volna, ingókról és ingatlanokról, akármi névvel nevezendőkről így diszponála.
[3.] Hogy ő meggondolván és nagy köszönettel vevén szerelmes házastársának, megnevezett Rázmány Anna [Razmány Anna] asszonynak, házasságuk idejétől fogva engedelmes és kedve szerint való szolgálatját, vele való dajkálkodását, betegségében, nyavalyájában mellette való szorgalmatos forgolódását, éjjeli-nappali vigyázását, és egyszóval mint jó és Istentől [Istenteol] vett kedves házastársának mindenben hasznos gondviselését, mindazokat az ő javait, valamelyek tudniillik itt Erdélyben [Erdéyben]

[162] hites száz emberek = a városi nagytanács tagjai
[163] ugyan = ugyancsak, szintén
[164] testamentarius arbiter = végrendeleti bíró
[165] authentice disponált = hitelesen rendelkezett

ifjúságától fogva szolgálatja és sok fáradsága után és házassága által talált ingókat és ingatlanokat, akármi névvel nevezetteket (azokon kívül, amelyeket ide alább nevezet szerint másoknak hagyott), úgymint kiváltképpen nevezve amely Horgaspataka [horgaspataka] nevű falubeli portiot,[166] Belső Szolnok [Belseo Zolnok] vármegyében, mostani kegyelmes ur[un]k Őnag[yság]a donationalis levelének tenora[167] szerint bírna, és ismét Berenden[168] is [Berendenis] Kolozs vármegyében [Colosuarmegyeben], amely portiot Sárdon[169] [Sardon] lakó nemzetes Haczaki András [Hatzoki Andras] úr fassioja szerint talált, és felesége nevére is mindeniknek adományáról való levelek egyaránt sonálnak, mind a többivel együtt holta után éppen feleségének, Rázván Anna [Razvan Anna] asszonynak hagyja az ő része és arról való levelének vigora[170] szerint.

Másodszor amely major vagy csűrös kertet itt Kolozsvárott [Coloswarat] maga saját pénzén Ballos Zsigmondtól [Ballos Sigmondtol] vett volt, azt is in toto[171] feleségének legála.[172]

[4.] Ezeknek utánna, hasonlatosképpen megírt minden egyéb akármiféle ingó-bingó marháit, részeit és jussait, amelyekkel Isten [Isten] Ő Szent Felsége mind házassága előtt, s mind pedig házasságában ezideig szerette volna, házassága után való városi minden névvel nevezendő jókból[173] való két részével együtt mindeneket, a megnevezett feleségére, Rázmány Anna [Razmany Anna] asszonyra transferálá,[174] és örökösen neki íratta sajátul, úgy hogy a becsületes városnak azokból adván 12 forintot [fl. 12] Az ispotályokban is 12 forintot [fl. 12] Az unitária religión[175] levő deákoknak is 10 forintot [fl. 10].

Item[176] hogyha valamely atyafia találna Baranyából [Baranyabol] holta után ide jönni, annak is 50 forintot [fl. 50] egyik öltöző ruháját adván, mindenek övé legyenek.

Mindezeknek erősségére és bizonyságára adtuk mi levelünket kezünk írásával és pecsétünkkel confirmálván[177] fide nostra mediante[178] mint kolozsvári [coloswari] hites száz emberek.

Datum in praedicta civitate Coloswar die et anno praenotatis.

Külzeten: Pécsi János [Pechy Janos] dispositioja

---

166 portio = (birtok) rész
167 donationalis levelének tenora = adománylevelének tartalma
168 Berend = Nádasberend, Berindu (Kolozs vm), ma: Berindu (Cluj j.) Románia
169 Sárd = Sárd, Saárd, Sardu (Fehér vm.), ma: Sard (Alba j.) Románia
170 vigora = érvénye
171 in toto = teljességében
172 legála = hagyta
173 jókból = javakból
174 transferálá = adta át
175 unitária religión = unitárius valláson
176 item = továbbá
177 confirmálván = megerősítvén
178 fide nostra mediante = hitelünk által

Anno 1642
Testamentum super
Horgaspataka [Horgaspataka] et
Berend [Berend]
Testamentum Joannis Péczy requisitoris de Kolosmonostra Anno 1642
P numero 4to

RÖVIDÍTÉSEK ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Magyar Országos Levéltár (MOL)

Liber Regius	MOL F 1, Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. Erdélyi Fejedelmi Kancellária. Libri Regii.
F 2	MOL F 2, Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Protocolla.
F 3	Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Centuriae.
F 4	Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Cista Comitatuum.
F 12	MOL F 12, Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Lymbus.
F 15	MOL F 15, Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Kolozsmonostori Konvent Országos Levéltára. Protocolla, Libri Regii et Stylionaria.
F 17	MOL, Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Kolozsmonostori Konvent Országos Levéltára. F 17 Cista Comitatuum.
F 27	MOL, Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Kolozsmonostori Konvent Országos Levéltára. F 27 Genelogiales
F 28	Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak. A Kolozsmonostori Konvent Országos Levéltára. Mandata Requisitoria.

2. SZAKIRODALOM

ACC	*Approbata Constitutiones Corpus Iuris Hungarici. Magyar Törvénytár*. 69. köt. *1540–1848. évi erdélyi törvények.* Fordították és utalásokkal ellátták: Dr. KOLOSVÁRI Sándor és DR. ÓVÁRI Kelemen. Jegyz. DR. MÁRKUS Dezső. Budapest, 1900. 5–253.
BAK 2000	BAK Borbála: *A XVI–XVIII. századi magyar nyelvű források kiadásának kérdései.* In: *A történeti források kiadásának módszertani kérdései.* Az 1999. december 8-án tartott, Budapest Főváros

Levéltára, Fons, Magyar Történelmi Társulat által szervezett Levéltári Nap előadásai. Szerkesztette: KENYERES István. *Fons* VII (2000) 1. 91–36.

BARTONIEK
1975 BARTONIEK Emma: *Fejezetek a XVI–XVII. századi magyarországi történetírás történetéből.* S. a. r. RITOÓK Zsigmondné, bev. KLANICZAY Tibor. Budapest, 1975.

BILKEI
1998 BILKEI Irén: *Zalaövő története 1490–1566.* In: *Zalalövő története. Az ókortól napjainkig.* Szerkesztette MOLNÁR András. Zalalövő, 1998. 83–104.

BÓNIS
1959 *A magyar feudális és burzsoá magánjog és büntetőjog elemei.* Összeállította BÓNIS György. Levéltári szakmai továbbképzés. Felsőfok 12. Budapest, 1959.

CSIZMADIA
1975 CSIZMADIA Andor: *Az erdélyi jog fejlődése a fejedelmi korban. Kodifikációs munka a XVII. századi Erdélyben.* In: *Gazdaság és Jogtudomány* IX (1975) 147–168.

EOE
Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Monumenta comitialia regni Transylvaniae, 1540–1699. Szerk. SZILÁGYI Sándor. I–XXI. Budapest, 1875–1898. Monumenta Hungariae Historica. Magyar Történelmi Emlékek. III/b.

HAJNIK
1899 HAJNIK Imre: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád és a vegyes-házi királyok alatt.* Budapest, 1899.

HEREPEI
1965 *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez.* I. *Polgári irodalmi és kulturális törekvések a század első felében.* II. *Apáczai és kortársai.* HEREPEI János cikkei. Szerkesztette KESERŰ Bálint. Készült a Szegedi József Attila Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetében a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének támogatásával. Budapest – Szeged, 1965–1966.

HUSZÁR
1975 HUSZÁR Lajos: *Habsburg-házi királyok pénzei.*

1526–1637. Budapest, 1975. (Corpus Nummorum Hungariae. Magyar Egyetemes Éremtár 3/1.)

JAKAB

1888 *Oklevéltár Kolozsvár története második és harmadik kötetéhez.* Összegyűjtötte és szerkesztette JAKAB Elek. Második kötet. Budapesten, 1888.

JAKÓ

1958 JAKÓ Zsigmond: *Instructiuni arhivistice ale oficilor din Transilvania 1575–1841. Problema Reorganizarii archivelor Vechi Din Transilvania*. In: *Revista Archivelor* 1958. I. 34–81.

1990 *A Kolozsmonostori Konvent jegyzőkönyvei* I–II. *(1289–1556).* Kivonatokban közzéteszi és a bevezető tanulmányt írta JAKÓ Zsigmond. A MOL kiadványai. Forráskiadványok 17. Budapest, 1990.

LÁZÁR

1889 LÁZÁR Miklós: *Erdély főispánjai*. Különnyomat a *Századok* 1857–1889. évfolyamaiból. Bp., 1889.

NAGY

1857 *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. Írta NAGY Iván. I. Pest, 1857.

OBORNI

2002a OBORNI Teréz: *Erdély pénzügyei I. Ferdinánd uralma alatt. 1552–1556.* Budapest, 2002.

2002b OBORNI Teréz: *Erdély közjogi helyzete a speyeri szerződés után (1571–1575).* In: *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére.* Szerkesztette: FODOR Pál–PÁLFFY Géza–TÓTH István György. Budapest, 2002. 291–304.

PAPP

1936 PAPP László: *A hiteles helyek története és működése az újkorban*. Budapest, 1936. (Palestra Calasanctiana 14.)

PETRICHEVICH

1934, 1942 *A Mogorovich nemzetségbeli Petrichevich család története és oklevéltára*. Kiadja báró PETRICHEVICH Horváth Emil. *A Petrichevich család általános története*. Első rész I. kötet 1069–1526. Írta báró PETRICHEVICH Horváth Emil. Budapest, 1934. *A Petrichevich család történetének regesztái.* Első rész II. kötet. 1069–1942. Írta báró PETRICHEVICH Horváth Emil. Pécs, 1942.

SÁNDOR

1910 *Czímerlevelek*. Gyűjtötte SÁNDOR Imre. I–II. füzet. Kolozsvár, 1910.

SUNKÓ

1998 SUNKÓ Attila: *Az Erdélyi Fejedelemség udvari hadai a XVI. században.* In: *Levéltári Közlemények* 69 (1998) 99–131.

2001 SUNKÓ Attila: *A curia militaris működésének nyomai a kora újkori Magyarországon és az Erdélyi Fejedelemségben.* In: *Levéltári Közlemények* 71 (2001) 3–64.

2002 SUNKÓ Attila: *Debreceni János életpályája. A Gyulafehérvári Káptalan levéltárosának élete, végrendeletének tükrében.* In: *Fons* IX (2002) 1–3. *Tanulmányok a 60 éves Gecsényi Lajos tiszteletére.* 305–343.

SZABÓ–TONK

1992 SZABÓ Miklós–TONK Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700.* A bevezetőt írta TONK Sándor. Szeged, 1992. Fontes Rerum Scholasticarum IV. Szerkeszti KESERŰ Bálint.

SZAKÁLY

1980 SZAKÁLY Ferenc: *Szalárdi János és Siralmas magyar krónikája*. In: *Szalárdi János Siralmas magyar krónikája*. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta SZAKÁLY Ferenc. A képanyagot RÓZSA György válogatta. A kötetet szakmai szempontból MAKKAI László nézte át. A mutatókat ROSONCZY Ildikó állította össze. Budapest, 1980. (Bibliotheca Historica)

SZINNYEI

1891–1914 SZINNYEY József: *Magyar írók élete és munkái*. 1–14. Budapest, 1891–1914.

TRÓCSÁNYI

1980 TRÓCSÁNYI Zsolt: *Erdély központi kormányzata 1540–1690*. Magyar Országos Levéltár kiadványai. III. *Hatóság és hivataltörténet.* 6. Budapest, 1980.

VARGA

1958 *Úriszék. XVI–XVII. századi perszövegek.* Szerkesztette VARGA Endre. A kiadványt készítő munkaközösség: VARGA Endre, ILA Bálint, BAKÁCS István, BOTTLÓ Béla, PÁRDÁNYI Miklós, DÁVID Zoltán. Nyelvészeti munkatárs: SZABÓ Dénes. Budapest, 1958. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 5.)

Tusor Péter

Pázmány Péter esztergomi érsek levelei Rambaldo Collaltóhoz (1621–1626)

Az újabb történeti kutatásokban mind előkelőbb helyet foglal el a magyar és a Habsburg nemesség kora újkori kapcsolatrendszerének vizsgálata.[1] Jelen közlemény e kérdéskörhöz kíván adalékkal szolgálni.

A közlésre kerülő iratok a Collalto család brünni levéltárából származnak.[2] A XIX. századi osztrák szisztéma szerint rendezett archívumhoz részletes mutató készült. Ez azonban másokkal, például Esterházy Miklós nádorral (1625–1645) ellentétben[3] Pázmány Péter nevét nem tünteti fel. Pedig levelei,[4] amelyek a püspök, érsek és bíboros levélírók sorozatában maradtak fenn,[5] két szempontból is érdekesek számunkra.

Egyfelől azt bizonyítják, hogy Rambaldo Collaltóval, a bécsi Haditanács elnökével[6] a magyar arisztokrácia tagjai közül nem csupán a nádor,[7] hanem a

---

[1] FAZEKAS István: *A Habsburgok és Magyarország a 16. században.* In: *Császár és király. Történelmi utazás: Ausztria és Magyarország 1526–1918.* Szerk.: FAZEKAS István–UJVÁRY Gábor. Budapest–Bécs, Collegium Hungaricum, 2001. 33–36.; FAZEKAS István: *A Melith-fiúk bécsi tanulmányai 1630–1631-ben.* In: *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére* Szerk.: FODOR Pál–PÁLFFY Géza–TÓTH István György. Budapest, 2002. 139–158.; PÁLFFY Géza: *A magyar nemesség bécsi integrációjának színterei a 16–17. században.* In: FODOR–PÁLFFY–TÓTH, 2002. 307–332.

[2] Moravský Zemský Archiv (= MZA) Rodiný Archiv Collalto (G 169). A szövegek közlése betűhív.

[3] A Collalto-levéltárból Esterházy Miklós (1625–1629, fasc. 1779); Gerard Questemberg (1625–1629, fasc. 1760–1762); a spanyol jelentések (fasc. 1882); és az opíniók (fasc. 1881) anyagát a közelmúltban feltárta: HILLER István: *Palatin Nikolaus Esterházy. Die ungarische Rolle in der Habsburgerdiplomatie 1625 bis 1645.* Wien–Köln–Weimar, 1992. különösen 128. *(Esterházy-Studien 1)*

[4] A Pázmány-levélfilológia helyzetéről: TUSOR Péter: *Ismeretlen levelek, iratok, feljegyzések Pázmány Pétertől.* In: *Irodalomtörténeti Közlemények* 100 (1996) 318–344., 318–319.; továbbá: SÁVAI János: *Pázmány és a szomaszkok. A szomaszkok genovai levéltárának dokumentumai.* In: *Lymbus. Művelődéstörténeti Tár* IV. Szeged, 1992. 123–141.; TUSOR Péter: *Petri Pázmány epistulae, acta notationesque inedita.* In: *MEV–Regnum* 9 (1997) 1–2., 83–146.; TÓTH István György: *Pázmány Péter négy ismeretlen levele.* In: *A Ráday Gyűjtemény Évkönyve* VIII. Szerk. FÜR Lajos. Budapest, 1997. 169–184.; TUSOR Péter: *Pázmány állandó római követségének terve 1632–1634.* In: *Pázmány Péter és kora. Pázmány Irodalmi Műhely. Tanulmányok* 2. Szerk. Hargittay Emil. Piliscsaba, 2001. 151–175., függelék n. 1–3.

[5] Fasc. 1718. A gépelt mutató e levélírókat is felsorolja nevük, illetve székhelyük szerint. Pázmány leveleit vélhetően a salzburgi érsek leveleivel vették egy kalap alá a rendezés során.

[6] 1579-ben született Mantovában. 1604-ben részt vett Esztergom védelmében, és rövidesen haditanácsos lett. Különféle diplomáciai megbízatásokat is teljesített, például az 1620-i besztercebányai országgyűlésen ő közölte viharos körülmények között a Habsburg-udvar tiltakozását Bethlen királlyá választása ellen. 1624–1630 között, egészen haláláig töltötte be a Haditanács elnöki tisztét. A mantovai hadjárat irányítója, 1628-tól aranygyapjas lovag. Életrajza további irodalommal: G. BENZONI: *Collalto, Rambaldo.* In: *Dizionario Biografico degli*

prímás is közeli barátságot ápolt.[8] Mint alább láthatjuk, kapcsolatuk meglehetősen sokszínű volt. A viszony elmélyülése talán a 1621 októberére–decemberére, a nikolsburgi béketárgyalások idejére datálható.[9]

Másfelől az egyszerű, de jó olaszsággal írt saját kezű iratok arról tanúskodnak, hogy a hatvanas éveihez közelítő érsek megőrizte a még az 1593–1597-es évek során végzett római tanulmányai alatt elsajátított nyelvtudását. Mindeddig csupán két darab olaszul írt, saját kezű levele volt ismeretes, 1616-ból.[10]

Pázmány az 1629. évi bíborosi kinevezése után kiterebélyesedő itáliai korrespondenciája intézésére – talán Franz Dietrichstein kardinális, olmützi püspök (1599–1636) kancelláriájának mintájára[11] – külön olasz expedíciót állított fel. Állandó titkára egy olasz misszionárius, Cosimo Fornarini lett.[12] Az elsősorban Rómába menő levelek azonban a jelek szerint nem az ő fogalmazásai, hanem a bíboros diktálmányai lehettek.[13]

Italiani 26. Roma, 1982. 784–790; és REGELE, Oskar: *Der Österreichische Hofkriegsrat 1556–1848.* In: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs. Ergänzungs-Band* I/1. Wien, 1949. 74.

7 Kapcsolatára Esterházy Miklóssal: HILLER, 1992. 140. (ad indicem).

8 Pázmány leveleiben Collalto csupán két alkalommal fordul elő, másodszor éppen Esterházynak ír temetéséről. Nagyszombat, 1631. február 7. HANUY Ferenc (kiad.): *Pázmány Péter összegyűjtött levelei* I–II. Budapest, 1910–1911. n. 647.

9 Nikolsburgban II. Ferdinánd biztosai többek között Collalto, Pázmány és Esterházy voltak. Ld. például HANUY, I. n. 161; Magyar Országos Levéltár, Magyar Kancelláriai Levéltár, Magyar Királyi Kancellária, Transylvanica (A 98), fasc. 8, passim (a biztosok s. k. aláírású jelentései a tárgyalásokról).

10 HANUY, 1910–1911. I. n. 56. E levél címzettje valószínűleg nem Maffeo Barberini bíboros, hanem Scipione Caffarelli-Borghese bíborosnepos, hiszen vele ellentétben a későbbi VIII. Orbánnak aligha lehetett köze Pázmány esztergomi bulláinak spedíciójához. A feltevést megerősíti, hogy a Borghese-pontifikátus számos más államtitkársági irata ugyancsak a Barberinik gyűjteményében maradt fenn. – A másik irat Klesl Prágában, 1616. október 24-én ugyancsak Borgheséhez intézett levele, amelyet Pázmánynak mondott tollba: *„…questa risoluzione di Sua Maesta essendo molto segreta, non ho voluto confidare ad altri, pero ho fatto scriuere questa lettera con il Monsignor Nominato Arciuescouo di Strigonia, quale humilissimamente se raccomanda a Vostra Signoria Illustrissima."* Biblioteca Apostolica Vaticana, Fondo Boncompagni e Ludovisi, vol. E 16, fol. 36^{r}–37^{v}.

11 A morva bíboros mintaszerűen szervezett irodájának ugyancsak mintaszerű ismertetése: BALCÁREK, Pavel: *Kancelár kardinála Ditrichštejna a správa biskupských statku pred bílou horou.* In: *Sborník Archivních Prací* 28 (1978) 66–126.

12 *„P. Cosimo Fornarini segretario italiano dell'eminentissimo Pazman in Tirnavia."* Giosetto da Capua a Sacra Congregazione de Propaganda Fidéhez, 1637. február 12. Archivio Storico della Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli (o de Propaganda Fide) (= APF), Scritture originali referite nei congressi generali (= SOCG), vol. 79, fol. 191v. A bíboros Bonaventura Magrardi személyében egy másik itáliai minorita misszionáriust is maga mellett tartott. Benedetto Radzinsky 1635. április 29-én kelt levele ugyancsak a Sacra Congregazione de Propaganda Fidéhez. APF SOCG vol. 77, fol. 210^{r}.

13 HANUY, 1910–1911. II. n. 613, 614, 615, 669, 698, 701, 705 etc.

1.[14]

Bécs, 1621. április 28.

(MZA Rod. Arch. Collalto (G 169), fasc. 1718, s. n. – eredeti)

Collalto pártfogásába ajánlja kamarását, Szilágyi Jánost, akit a császári csapatokkal Magyarországra küld, hogy felügyelje az érseki birtokok és jövedelmek visszaszerzését. Kéri, hogy az érseki jószágokban élő jobbágyok közül ne csak a katolikusokat, hanem a protestánsokat is vegye védelmébe.

Illustrissime domine Comes, mihi obseruand*issi*me.
Expediui Cubicularium meum[15] Egregium Ioannem Szilagy[I] ad Vestras Ill*ustrissi*mas D*ominatio*nes, ut cum eisdem, et Suae Ma*iesta*tis[16] Imperatoriae Do*mi*ni nostri clementissimi Exercitu in Ungariam tendente,[17] pro bonis meis Archiepiscopalibus, ac in eisdem inuentis prouentibus ac victualibus reoccupandis, et ad reditum meum fidel*iter* conseruandis, proficiscatur. Ductus itaq*ue* singulari Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*estrae* erga me affectu, volui eandem hisce meis litteris requirere rogareque amice,[II] dignetur praenominato seruitori meo, ubi patrocinio V*est*rae Ill*ustrissi*mae D*ominatio*nis indiguerit, omni ope adesse, et auxilio, et non solum[III] Catholicos in Ungaria existentes, verum[IV] etiam bona mea Archiepiscopalia, et Colonos meos, odio Catholicae religionis vexatos nimium[V] ac tribulatos, a vehementiori militum oppressione, ac inuasione, tueri, defendere, ac protegere velit. Pro qua Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae erga me, meosque homines ostenta beneuolentia, habebit me quoq*ue* ad quaeuis officia omni occasione praestanda, Amicum, et Seruitorem paratissimum. Et his Ill*ustrissi*mam D*ominationem* V*est*ram diu foel*ici*ter valere opto. Datae Viennae 28 April*is* Anno 1621.

Ill*ustrissi*mae D*ominationis* V*est*rae

---

[14] Az iratok közlése betűhív. A rövidítések feloldását kurzív szedés jelzi. Külcímzés egyik levélnél sem maradt fenn.

[15] Szilágyi János nemcsak Pázmánynak, hanem már elődjének, Forgách Ferencnek (1607–1615) is kamarása volt. HANUY, 1910–1911. I. 201., 286., 307., 385., 391., 446., 521., 588; TUSOR, 1997. n. 12.

I Az y felett egy függőleges vonás található

[16] II. Ferdinánd (1619–1637)

[17] A Bethlen Gábor erdélyi fejedelem első magyarországi hadjárata idején ellentámadásba átmenő, Collalto által irányított császári csapatok a levél keletkezését követő napon foglalták vissza Pozsonyt, május 25-én Nyitrát, május 27-én pedig Kőszeget. Július 10-én azonban Érsekújvárnál vereséget szenvedtek.

II Az utolsó betű felett adverbiumjel áll

III Az utolsó betű felett adverbiumjel áll

IV Az utolsó betű felett adverbiumjel áll

V Az utolsó betű felett adverbiumjel áll

[s. k.]
Addictiss*imus* S*ervi*tor
ArchiEp*iscopus* Strigoniens*is*

2.

Nagyszombat, 1624. szeptember 27.

(MZA Rod. Arch. Collalto (G 169), fasc. 1718, s. n. – s. k.)

Panaszkodik a német katonaság túlkapásai miatt. Barátságukra hivatkozva arra kéri Collaltót, hogy az uralkodónak írt minapi levelében foglaltak alapján, amelyet biztosan hozzá fognak továbbítani, találjon orvoslást a bajokra.

Ill^{ustrissimo} Sig*no*r, P*ad*ron mio colendissimo.

Sig*no*r Conte, dico da senno a V^{ostra} Sig^{noria} Ill^{ustrissima} che me viene a' noia la uita uedendo il modo di procedere[VI] di questi soldati di Sua M*aes*ta.[VII] Ho scritto la sustanza [!] del negocio a' Sua Maesta lasciando le essagerazioni.[18] ne io uoglio attediare V^{ostra} Sig*noria* Ill^{ustrissima} con replicar l' istessa cosa, sapendo che la mia lettera passera per mani di V^{ostra} Sig^{noria}. Solo pregho che se troui rimedio a' questa inconuenienze, perche le cose di Vngheria sono in peggiori termini che se crede. Io non scriuero piu per non attediare V^{ostra} Sig*noria* Ill^{ustrissima}. Dico bene che e' meglio non tenere seruitori che tenergli senz' ordine. Con questo pregho V^{ostra} Sig^{noria} Ill^{ustrissima} di continuar la sua solita amoreuoleza et da Dio auguro ogni felicita a' V^{ostra} Sig^{noria} Ill^{ustrissima}.

Da Tirnauia alli 27 di Settembre 1624

Di V^{ostra} Sig*noria* Ill*ustrissi*ma
Affettionatisso[VIII] seruitore
L' Arciuescouo di Strigonia

3.

Pozsony, 1625. március 12.

(MZA Rod. Arch. Collalto (G 169), fasc. 1718, s. n. – s. k.)

VI Az első *r* betű sorközi beszúrás

VII Az eredetiben itt, és az alábbiakban is mindig az *Mtt*^{a}, ill. *Mtta* rövidítés áll.

18 A II. Ferdinándnak írt levél, illetve levelek nem ismeretesek. A császári hadsereg a Bethlen második hadjáratát lezáró nikolsburgi békét – némi módosítással – megerősítő, 1624. május 8-án megkötött bécsi békét követően vonult be ismét az országba. A német katonák Pázmány pozsonyi, majd újvári házát dúlták fel, amint arról az érsek szeptember 29-én mint „nemességünknek szabadságában" járó dologról Thurzó Szaniszló nádornak is beszámolt. HANUY, 1910–1911. I. n. 273.

VIII *Sic*! az *affettionatissimo* helyett. A rövidítés jelzése tudniillik hiányzik.

Collalto kérését, hogy vadfacsemetéket küldjön a császárné számára, Pozsonyból nem, csak távolabbi vidékről tudja teljesíteni, reményei szerint nyolc nap múlva, ha a fagy felenged. A zavaros európai állapotok ellenére meggyőződése, hogy a nagyszabású hadi készületek nem tarthatnak soká, s hogy ekkora erők kölcsönös mozgósítása mindenkit inkább a békére kényszerít majd. A törökkel folytatott tárgyalások lassan haladnak előre, eredmény csak később várható, nem szabad hiú reményeket táplálni.

Ill*ustrissi*mo Sig*no*r Conte, Fr*ate*r mio oss*ervandissi*mo

Fa molto bene V*ostra* Sig*noria* Ill*ustrissi*ma, che dal paese inseluatichito, domanda arbuschelli seluatichj. Piacesse a' Dio che io potesse in altro seruire alla M*aes*ta dell' Imperatrice mia Sig*nora*[19] Qui a' Posonia non ce ne sono arbuschelli simili, ma faro uenire altronde, et le mandaro con diligenza. Il terreno e' ancora aggiaccato, fra otto giorni spero potran cauare.

Le cose d' Europa non e dubbio sono molto intrigate. Pero gli apparatti tanto grandi non ponno durare troppo: Io confido nella bonta di Dio, che questi ultimi sforzi, sforzaranno tutti a stare in pace.[20] Il trattato Turchesco ua molto lento, crederei, che per tempo se douerebbe sapere come stiamo. perche le speranze ingannano tal uolta.[21] Et con questo sono et restaro sempre obligatiss*im*o seruitore di V*ostra* Sig*noria*.

A' Posonia 12. Marzo 1625

L' Arciuescouo di Strigonia

4.

Bécs, 1626. május 16.

(MZA Rod. Arch. Collalto (G 169), fasc. 1718, s.n. — s.k.)

---

[19] A mantovai Gonzaga-házból származó Eleonóra (1598–1655) 1622-től volt II. Ferdinánd (második) felesége. Collalto a császár- és királyné szűkebb környezetéhez tartozott. Vö. BENZONI, 1982. 786.

[20] Pázmány itt a Dánia körül, többek között Anglia és Hollandia részvételével szerveződő Habsburg-ellenes szövetség előkészületeire gondol. Békereményei nem igazolódtak, a végül 1625. december 9-én Hágában megkötött szövetség a harmincéves háború második, dán szakaszának nyitányát jelentette.

[21] II. Ferdinánd és IV. Murad megbízottai Gyarmaton 1625. május 28-án újították meg az 1606-os zsitvatoroki békét. Collalto tájékoztatása a törökkel folytatott tárgyalásokról: Komárom, 1625. április 12. Kiadva: ***Pázmány Péter levelezése.*** I: 1605–1625. In: ***Monumenta Hungariae Historica*** I/19. Kiad.: FRANKL Vilmos. Budapest. 1873. n. 348.; Másolata: Prímási Levéltár (= PL), Archivum Saeculare (= AS), Acta protocollata, Protocollum G, fol. 255. Collaltónak csak ez az egyetlen Pázmányhoz intézett levele ismeretes. Vö. PL AS Acta radicalia, classis X, n. 196, 2–7. cs.; Epistolae… Petri Pázmány, ed. Iacobus Ferdinandus Miller, Buda, 1822.

Az uralkodó által Bécsbe hívatva remélte, hogy ott Collaltóval is találkozni fog. Sajnálja hányattatásait, de a világ dolgai ilyenek. A megpróbáltatások elviselése nélkül aligha érdemelhetnék ki az örök életet. Tudja, hogy nincs szüksége intelmeire, mégis az iránta érzett szeretetére hivatkozva felrója neki, hogy az uralkodó parancsa ellenére sem jelent meg az udvarnál.

Ill*ustrissi*mo Sig*no*r Conte mio oss*ervandissi*mo

Essendo chiamato dalla M*aes*ta del Imp*erato*re a Vienna,[22] sono uenuto con gran speranza di trouare quiui V*ostra* Sig*noria*, et godermene della sua presenza, perche quel uero affetto che io sempre ho portato uerso la persona di V*ostra* Sig*nori*a Ill*ustrissi*ma, restara uiuo metr'a[IX] io saro uiuo.

I trauagli di V*ostra* Sig*nori*a Ill*ustrissi*ma me dispiaciono, ma il mondo ua cusi;[X][23] Et si tutte le cose andassero a modo nostro, non sarebbe bene per acquistare il celo. So bene che V*ostra* Sig*nori*a Ill*ustrissi*ma non ha bisogno di miei auertimenti, pero spinto dal uero amore, dico in confidenza a' V*ostra* Sig*nori*a Ill*ustrissi*ma, che non fa bene, se da Sua M*aes*ta essendo chiamata, non viene. Piu non mi flargaro,[XI] ma pregho l' Dio per ogni sua maggior felicita, et me gli racommando di cuore

Da Vienna alli 16 di Maggio 1626

Di V*ostra* Sig*nori*a Ill*ustrissi*ma
Affettionatisso[XII] seruitore
L'Arciuescouo di Strigonia

[22] II. Ferdinánd 1626. május 10-re szóló behívója Bécsben, április 23-án kelt: *„Occurrentibus certis negotÿs, quae ad consultandum, et deliberandum fidelibus nostris consiliarÿs Hungaris proponere necessarium esse aduertimus, eos ad diem Decimum proxime sequentis Mensis Maÿ, huc Viennam aduocauimus: Benigne volentes, quatenus Fidelitas Vestra quoque ad praefixum terminum comparere uelit ac debeat, et quod publici commodi ac emolumenti fuerit, pro requisito eorumque oportuna censebuntur, iuxta sufficientiam et dexteritatem Vestram in medium consulere possitis. Benignae nostrae voluntati et mandato per hoc satisfacturi."* Másolata: PL AS Act. prot., Prot. G, fol. 27.

IX sic!

X sic!

[23] Az ügy hátterében talán Collalto Wallensteinnel folytatott rivalizálása állhatott. Vö. BENZONI, 1982. 785.

XI sic! A flagraro helyett.

XII sic! az affettionatissimo helyett. A rövidítés jelzése ti. hiányzik.

Koltai András

Egy főúri lakodalom előkészületei
(Esterházy László és Batthyány Eleonóra menyegzője Rohoncon 1650-ben)

Esterházy László és Batthyány Eleonóra házasságához mindkét család nagy reményeket fűzött. Jellemző módon még a két apa tervelte ki az 1630-as évek végén, hogy Batthyány Ádám saját leányait Esterházy Miklós nádor fiai számára nevelje,[1] és az ügy jelentőségét mutatja, hogy megvalósulását sem a nádor halála, sem az ezután fölmerült különféle személyes ellentétek nem tudták megakadályozni.[2] A kézfogót és a gyűrűváltást 1649 októberében tartották Rohoncon,[3] az esküvőt pedig ugyanott a következő év február 6-án, vasárnap. A vőlegény öccse, az akkor tizenöt éves Esterházy Pál erre így emlékezett vissza: „bátyám uram lakodalmának napja is elközelgetvén, [...], azhol én voltam vőfély, nyoszorúleány húgom, Eszterhás Mária. Igen pompás volt azon menyegző, azholott harmadnapig késtünk. Onnét az menyasszonyt hoztuk Lakompakra, azhol is derék vendégség tartatott, sok számú főrendek lévén ottan is. Másnapra kelve mentünk Sopron városán által déltájban, azhol az várasiak ágyúlövésekkel fogadtak, fegyverben állván az egész város. Uzsonnára pedig három óra tájban Kismartonban értünk. Ott is azért igen nagy vendégség tartatott harmadnapig."[4]

A „pompás" lakodalomról, illetve annak előkészületeiről Esterházy Pál visszaemlékezésén kívül sok más forrás is fönnmaradt, mint például a meghívólevelek mintái és fogalmazványai,[5] a meghívottak különféle hosszú listái,[6] vagy a rohonci vár szobabeosztása a vendégség idejére.[7] Még olyan forrásokban is lehet találkozni az ünnepség emlékeivel, mint a rohonci vár 1650. május 17-én fölvett leltára, amely szerint a várudvaron állt egy ideiglenes építmény, amelyet a „lakodalomra keszítettek volt, melyen deszka lehet circiter Nro.

---

[1] Esterházy Miklós levele Batthyány Ádámnak, 1641. jan. 1.: Magyar Országos Levéltár (=MOL), Batthyány cs. levéltára, Misszilisek (=P 1314), n° 12551.

[2] Ezekről részletesen ld.: FEJES Judit: *Az Esterházyak házassági politikája 1645 után*. In *Gyermek a kora újkori Magyarországon: „Adott Isten hozzánk való szeretetéből ... egy kis fraucimmerecskét nekünk"*. Szerk. PÉTER Katalin, Budapest, 1996. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok, 19), 115–166, 129, 139–141.

[3] ESTERHÁZY Pál: *Mars Hungaricus*. S. a. rend. IVÁNYI Emma, Budapest, 1989. (Zrínyi-könyvtár, III), 313.

[4] ESTERHÁZY, 1989. 314. – Az eseményről Esterházy Pál a családi följegyzések között is megemlékezett (ESZTERHÁZY János: *Az Eszterházy család és oldalágainak leírásához tartozó oklevéltár*. Budapest, 1901. 214). – További bejegyzések találhatók a lakodalomról Kolozsvári Olasz István (ESZTERHÁZY, 1901. 211.) és Keglevich Péter naplóiban (KEGLEVICH Péter *Naplója*. S. a. rend. DEÁK Farkas. In: *Magyar Történelmi Tár* 13 (1867) 238–250, 245).

[5] MOL, Batthyány cs. levéltára, Batthyány I. Ádám iratai (P 1315), 1.cs., 1649. év, ff. 19–38.

[6] MOL, Batthyány cs. levéltára, Körmendi központi igazgatóság (=P 1322), Földesúri famíliára vonatk. iratok, n° 919*, 920*, 922*, 945.

[7] *„Rohonci várunkban lévő házoknak a száma, melyekben urakat szálléthatni"*, 1650. jan. 20.: MOL, P 1322, Urbáriumok, Kisebb összeírások, n° 116.

400."[8] A sokféle forrás közül az alábbiakban olyan iratokat közlök, amelyek Batthyány Ádámnak a lakodalmi vendégségre vonatkozó rendelkezéseit, illetve a szervezéssel megbízott familiárisok e tárgyú beadványait tartalmazzák (1–4., 10. sz. iratok).

További adatokat tartalmazhat Esterházy László és főként Batthyány Ádám kivételesen terjedelmes levelezése is. Utóbbiból Iványi Béla közzétette például Andreas Kobavius soproni jezsuita elöljáró levelét, amelyben a lakodalmi versek kinyomtatásának föltételeiről tudósította Batthyányt,[9] vagy Zrínyi Miklósét, aki távolmaradása miatt mentette ki magát azzal, hogy ő amúgy is „bornemissza".[10] A levelezésből itt az alábbiakban csupán Batthyány Ádámnak és Esterházy Lászlónak az esküvő előtti napokban folytatott levélváltását közlöm, amelyben a vendégség időtartamáról és egyéb előkészületeiről tárgyaltak. (5–9. sz. iratok).

[A szövegek mai helyesírás szerinti átírásban olvashatók, úgy, hogy az egykori íróknak, illetve lejegyzőknek a ma használatostól eltérő dialektusát is a mai helyesírás adja vissza. Betű szerinti lejegyzésben olvashatók a családnevek és a német kifejezések. A latin szavak és fordulatok esetében viszont a latin helyesírást tekintettem mérvadónak. A magyar szövegben szereplő idegen (idegen módon ragozott) kifejezések dőlt betűvel szerepelnek.]

[8] MOL, P 1322, Leltárak, n° 79.

[9] IVÁNYI Béla: *A magyar könyvkultúra múltjából.* S. a. rend. HERNER János–MONOK István, Szeged, 1983 263–264. n° 443. *(Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 11)* – A nyomtatvány vagy nem készült el, vagy nem maradt fönn.

[10] Zrínyi Miklós levele Batthyány Ádámnak, Vlaria, 1650. jan. 26.: IVÁNYI Béla: *A két Zrínyi Miklós körmendi levelei.* Budapest, 1943. n° 84. *(Új Magyar Levelestár)* Újabb kiadása: ZRÍNYI Miklós: *Válogatott levelei.* S. a. rend. BENE Sándor–HAUSNER Gábor, Budapest, 1997. n° 51. *(Régi Magyar Könyvtár, Források, 6)*

1.
Javaslatok a lakodalmi étkezésekhez

[1649. december?]

Magyar Országos Levéltár (=MOL), Batthyány cs. levéltára, Körmendi központi igazgatóság (=P 1322), Tiszttartókkal való levelezés, n° 78, ff. 243-244.

Memoriale.

Az kenyér.

Légyen az fő-főasztalokra elsőben is szép kenyér, akár az mint az Hofläbleket[11] szokták sütni, akár pendég kerekded zsemlyék, de az liszt szép fejér légyen, az melyet Müntt Mel-nek[12] hínak.

Az több asztalokra más féle azon Müntt mell követő fejér lisztből zsemlye, jóllehet kerekded formára és magyar cipók is.

Az uraim asztalira Polmell-ből,[13] et consequenter az utoljából az cselédnek, de az főasztalokra szép újonnand sült legyen.

Az bor.

Mivel az bor hajtja, az mint mondják, az dalt, et vinum laetificat cor hominis, annál külömb-külömbfélének köll lenni, erős és lágy ízűnek, kinekkinek az mennyire lehet humorához képest, mind az által az fő-főrendnek spanyol bor: vin di Canea,[14] malozsa[15] (gróf Zrínyi Péter uram őnagysága hozathat az jovában az malozsának) és vernácza[16] (Formantin uram őnagysága táján valók). Hogyha vittpacherek és czernikollerek lehetnének, mivel kedves borok. Mindazáltal igen jó gondviseléssel, hű emberek kezekben bizattassék, az kik nem confundálják, és zűrják-zavarják. De kéváltképpen, az kik vásárlani fogják az spanyol és olasz borokat, vigyázások és szájok ízi legyen, hogy akármely nádmézes öszvezavart és megvesztegetett borokat ne vegyenek, sőt az mit vesznek is, eo facto kezekhez vegyék kiválasztván, hogy eclypsis ne essék az megvételek után rajtok. Ezen olasz borok, azért, mivel az üdőnek már rövid volta miatt alfelei borokat nem hozhatni, és csak propter raritatem keveses lészen is, az melyeket egyébaránt suppláljon az palotában az jó negyvennégy esztendőbéli bor és az rohonci tavalyi bor is. Füves borok vannak-e nem tudom, de jó volna afféléknek is lenni. Köll az fraucimeret [!] jó féle főtt vizet is főzetni.

Az cselédnek adassék bor juxta suum esse.

Az étek.

Az éteknek az javát az fő-főasztalokra juxta dignitates. Azon köll pedig lenni, hogy az tisztán, melegen, és rendesen vitettessék, az csinálandó mód és rend szerént, az mely rendhez kéváltképpen való itthon való és ösmerős ifjak

---

[11] *Hoflaibl*, 'udvari cipó'
[12] *Mundmehl* 'császárliszt'
[13] *Bollmehl* vagy *Pohlmehl* 'korpás liszt'
[14] krétai bot
[15] 'édes bor' (a dél-itáliai Malvasai nevéből)
[16] *vernaccia* 'toszkán borfajta'

válogattassanak, mind az kik hívek, mind pedig szófogadók és józanok legyenek.

Az mely étel és eledelre, az szignaturák szerént, idején is köll dispositiót tenni, az mint hogy már az mint értem alkalmasént is vagyon, de friss légyen.

Minden közönséges élésre viseljenek gondot az tisztviselő uraim.

Az mit az fűszerszámban és holmi tengeri eszközben Pozsonyban találni, ott frissebben és ócsóbban megvehetni, ott köll; az mi ott nem volna, Grácban és Bécsben annakutána.

Habarnyicáért,[17] szaladiáért,[18] jóféle malozsáért, holmi tengeri hal- és rákért, sőt majolika[19] korsókért is (az főtt víznek valókért) Gróf Zrínyi Péter[I] uram őnagyságának [kell üzenni]. Sőt, [jó lenne] ha mely bécsinált galócát[20] is küldhetne őnagysága.

Az pisztrángot és lepényhalat[21] itt az styriai és austriai szomszédságokban köll megszerezni. Az szalblingért[22] idején requirálni az lilienfeldi apatúr urat [!],[23] az kinek hivatalosnak is köll lenni. In simili az újhelyi püspököt[24] és talán az várast is. Anguillát[25] Bécsben. Fácánt Eberfurton.[26] Fajdokat és császármadarat az Bányavárasok táján, sőt pirított ökörnyelveket is. Az túzokokat Matthius földen leginkább. Az vizát, tokokat, lőréket[27] és kecsegéket Gutta táján Révkomáromban, sőt az Szentmártoni apatúr úrnál[28] is, az kinek vannak tanyái; azt is magánosan köll hívatni levéllel.

De mindeneknek előtte azon köll lenni, hogy végére menjenek bizonyos emberi őnagyságának Bécsben és Grácban, hogy az hivatalosok közül kik jönnek bizonyosan el, hogy az szállások, sőt egyéb dispositiók is, az szerént lehessenek derekasabban.

---

17 'tengeri polip'

18 'sózott hal, hering'

19 'ónmázas agyagedény' – Itáliában a spanyol eredetű ónmázas edényeket Mallorca szigetéről nevezték el. A XVII. századi Magyarországon az ilyen edényekre azonban inkább az „újkeresztény" (vagyis habán) nevet használták. A *TESz* csak 1788-ból, az *EMSzT* 1750-ből ismeri a „majolika" első előfordulását.

I Előtte áthúzva: „Miklós"

20 A dunai galóca (*Hucho hucho*) nagy testű pisztrángféle hal, amely a Dunában és mellékfolyóiban él. Lehetséges azonban, hogy itt másféle halról van szó.

21 A lepényhal a pénzes pér (*Thymallus thymallus*) régi magyar neve. A pisztránghoz hasonlóan hegyi patakokban él (vö. HERMAN Ottó: *A magyar halászat könyve.* Budapest, 1887. 810; RÁCZ János: *A magyar nyelv halnevei.* Budapest, 1996.).

22 A vándorszaibling vagy -szemling (*Alvelinus alpinus*, *Saibling*/*Salbling*) az alpesi patakokban élő pisztrángféle.

23 Cornelius Strauch lilienfeldi apát (1638–1650)

24 Joannes Thuanus bécsújhelyi püspök (1639–1666)

25 angolna (*Anguilla vulgaris*)

26 A fácánt Közép-Európába Ázsiából telepítették be a középkor végén. Úgy látszik, hogy legnagyobb állománya még 1650 körül is az eberfurti császári vadasparkban volt (ma Bécs XI. kerületében; vö. CZEIKE, Felix: *Historisches Lexikon Wien.* Wien, 1992–1997. III. 420–421).

27 Amennyiben olvasatom helyes, ez is egy, a Dunában élő tokféle lehet, mint a kecsege, a tok és a viza is.

28 Magger Placid pannonhalmi apát (1647–1665)

2.
Batthyány Ádám rendelkezése a lakodalmi vendégséggel kapcsolatos feladatokról

1650. január

MOL, P 1322, Tiszttartókkal való levelezés, n° 78, ff. 245-245.

Memoriale.

Az asztalnokok alá amenemő étekfogókat rendöltünk, ha azokhoz több kívántatnék, ezekből vehetni.

1. Lengyel Imre asztalnokhoz
Megyeri [Zsigmond] uram gazda
Kocso Mihály
Fejérvári János
Kun Miklós
Retkes Balázs
Vincze Ádám

2. Asztalnok Nicki Gáspár
Sibrik uram gazda
Horvát János
Mesterhazi Nagy Pál
Bán János
Kis György Pál
László Pál

3. Asztalnok Sankó Miklós
Francsics Gáspár gazda
Tot Ferenc
Sibaházi Imre
Nagy Gergely
Potthyondi Péter
Horvát Ferenc

4. Asztalnok Káldi Miklós
Palasti János uram gazda
Beicsi György
Nyilasi János
Nagy Mihály
Kerekes Péter
Nárai Péter

1. Asztalnok Beniczki Thamás
Gazda [Rauch] Dániel uram
Pasztori Pál
Deöri Pál
Nagy Péter
Alsó Pál
Kuti György

2. Asztalnok Deömeöki András
Gazda Kaldi Péter
Pap György
Pap István
Bozzai Péter
Szaz Mátyás
Szaiki István

3. Asztalnok Sagi Ferencz
Gazda Petheö Miklós
Teömeördi Márk
Nyilasi György
Szalai György
Darás Mihály
Tót Jancsi

4. Asztalnok Niczki János
Gazda Bacsmegyei Simon
Benkeö Ferenc
Tot István
Boda Peti
Hencz Imre
Kocsis István

5. Asztalnok Érsek Ujvari Szabo M[ihály]	5. Asztalnok Poka[IV] György
Svasztics István uram gazda	Gazda Kemeny János
Cseöre István[II]	Orbán György
Andras deák	Barbély Tamás
Farkas Mihály	Szabó István
Balogh Miklós	Czeitej Ferenc
Sari Mihály[III]	Gyeörffi Boldizsár

Az gazdáknak száma, s kiknek micsoda hivatalja

1. Megyeri Zsigmond 2. Cziraki Ádám uram 3. Sibrik István uram 4. Eörsi Zsigmond uram	Ezek az gazdák, úgy mint Megyeri Zsigmond és Sibrik István uraimék az főasztalokra fognak gondot viselni, Cziráki Adám uram és Eörsi Zsigmond uram penig az több állapatokban és ceremóniákra viselnek gondot.
5. Horvát János uram 6. Eördeögh István 7. Angyal György uram 8. Kisfaludi István uram	Ezek is az palotában való ceremóniákra és egyéb rendtartásokra fognak vigyázni és gondot viselni.
3. Francsics Gaspar 4. Palasti János 5. Svaszticz István	Ezek Megyeri urammal és Sibrik urammal az főasztalokon kívül való asztalokra fognak gondot viselni, az mint az asztalnokoknak is meg vagyon írva, melyik mely asztalnokhoz való.
1. Daniel Rauch uram 2. Káldi Péter 3. Pethő Miklós 4. Báczmegyei Simon 5. Kemeny János	Ezek az vőlegény asztalától fogva azon rendben, öt asztalra fognak gondot viselni, amint immár az asztalnokoknál meg vagyon írva, ki melyik asztalnakhoz való, hogy annak gondját viselje.
1. Keczer János 2. Palásti Péter	Ezek arra rendeltettenek, hogy ide alá vigyázzanak, hogy ha azok, akiket mire rendöltünk, eljárnak-e az ő állapatjokban.
1. Nagy László uram 2. Horvát György uram	Ezek az konyha állapatjára viselnek gondot és amikor az étket föladják, magok is fölmenjenek az étkekkel.
1. Francsics Péter uram	Mivel hogy őkegyelme nem járhat ide s tova, üljön az főpohárszéknél s vigyázzon az pohárnokokra és borhordókra, micsoda bort hordoznak és töltenek az pohárszékben.

[II] Az előző sorban áthúzva: „Nagy János." Helyette írta be Batthyány Ádám saját kezűleg Sári Mihályt

[III] Batthyány Ádám sajátkezű beírása

[IV] A szó után kihúzva: „Tar"

Ez fölül megírt gazda uraimék közül ha Petheö Miklós uram el nem jünnne, tehát Sümöghi Pahi Mátyást köll helyiben rendölni.

3.
Batthyány Ádám rendelkezése az uraimék házában felszolgálókról
1650. január
MOL, P 1322, Tiszttartókkal való levelezés, n° 78, f. 246.

Az eredetileg egymás alá írt neveket egy sorban, gondolatjellel elválasztva közlöm.
Az uraim házában
Étekfogók
Kotsi Gergely – Simon János – Györffi Mihály – Jankó István – Kovacz János – Lampert István – Nagy Bence – Naraj Márton – Giörffi Imre – Popaczi Imre – Büky Tamás – Podary György – Keövér Benedek – Szabo Péter – Szabo János – Horvat Mihály – Kovacz András – Takacz István
Tálhordók
Pribék Márton – Uraim gazdája, az ki azelőtt volt – Alcz Benedek
Borhordók
Bodis János – Burián Ferenc – Budaj Gergely
Kenyérhordók
Patij Miklós – Adorian Mihály – Vaida Pál
Asztalnokok
1. Czegledj István – 2. Takacz Pál – 3. Meszaros Gergely – 4. Horvat Márton – 5. Bus Pál

4.
Megyeri Zsigmond észrevételei
Batthyány Ádám rendelkezéséről és Batthyány Ádám válasza
[1650. január]
MOL, P 1322, Tiszttartókkal való levelezés, n° 78, ff. 240, 247 és 241–242.

A két iratot a jobb áttekinthetőség édekében egymással párhuzamosan, két hasábban közlöm. – Mindkét irat egykorú másolat Batthyány Ádám egyik deákjától. – A f. 247 verzójára írta Batthyány Ádám annak az általa rendezett aktának a tartalmát, amely az 1–4. sz. iratokat foglalja magában: „Anno 1650: Az Eszterhás László uram kézfogására nézve Megyeri Zsigmond urammal és az több hivatalos gazda uraimékkal csinál [!] sok rendbeli dolgokról való memoriálék és diszpozíciók, gazdák asztalnokok magok viseléséről és az több tisztviselők is mihez mint akkomodálják magokat, arról valók mind.” – Megyeri Zsigmond az Esterházy család régi barátja volt (PÉTER Katalin: Esterházy Miklós, Bp., 1985, 144), tehát Esterházy László nevében tárgyalt Batthyány Ádámmal.

Memoriale etc.	Memoriale. Megyeri Zsigmond uram opiniójáról való
1. Énnekem az rendelés, amint Nagyságod az tiszteket elosztotta, mind tetszenek, mivel Nagyságod ismeri az személyeket, mely mire alkolmatos, csak csupán ebben vagyon a kérdés: egy-egy táblára fogván mindenik asztalnak, elérkezik-e annyi étekfogónak gondviselésére, amelyeket közönséges asztalra számlálván, legalább két asztalt tenne, ha nem harmadfelet, úgy hogy a tíz hosszú tábla, majd húsz avagy huszonöt asztalt tenne.	1. Az mi az első punctumot illeti, ezen megalkudtunk, tudniillik az asztalnokokon és az táblákon, hanem az étekfogókat jobbítottuk meg; ha peniglen több étekfogók kívántatnának, arra bizonyos személyeket köll tartani készen.
2. Ha az császár asztalán kívül köll-e közben a favorida asztalnak[29] lenni, holott a hely is aligha szűk nem volna hozzája, az vendég is nem lesz annyi s olyak, hogy az többivel el nem férnének.	2. Ami az második punctumot illeti, úgy mint az favorit asztalról való discursust, azon megegyeztünk és azt találtuk hogy az ne legyen, hanem más asztal legyen.
3. Raisempergh, Pucham, és Engelfurt generál urak eljünnek, azok után mindjárást Erdődi György és Gábor uraimék, a püspökök és az több urak consequenter üljenek az császár asztala után, az követeket ez után ültessük-e, az nemes hivatalosokkal, vagy az nász népe után az utolsó végén az asztalnak? Itt penighlen specialiter köll az uraknak leirattatni, amely vendégeket bizonyosan várhat, hogy tudjunk ülések felől is idején disponálni.	3. Az mi az punctumot illeti, ezen is megegyeztünk: aki jün, jüjjen, aki nem, arról nem tehetünk. Nem tudhatjuk bizonyosan kik jünnek, kik nem jünnek, ebben leginkább ennek a consideratiónak köll lenni, hogy az én vendégim az császár asztala felé, az vőlegény vendégi azon vőlegény szerire ültettessenek, az nemes rend penig közben.
4. Fölmarad a tegnapi kérdés: ha az vőlegény mindjárt az császár	4. Ezen az negyedik punctumon is, úgy mint az vőlegény állapatján megegyez-

[29] 'kiemelt asztal' – Ez egyébként a szó egyik legkorábbi előfordulása lehet magyar szövegben, mivel a *TESz* csak 1748-ből ('kegyenc' jelentésben), az *EMSzT* pedig 1721-ből és 1746-ból ismeri („favorabilitás", „favorizál").

asztala után üljön-e német módra a több generális urakkal elegyesen, vagy külön az alsó végén maga násznépével?

tünk és azt találtuk, hogy csak magyar módra legyen.

5. Tudgya-e az úr, kicsodák lesznek az násznépek; idején meg köll tudni.

5. Az mi ezt az punctumot illeti, nem tudjuk kik lesznek az násznépek. Bozsokról köll annak végére menni.

6. Énnekem tetszenék, ha egy úri embert Sibrik István uram és Horvát János uram mellé tudna Nagyságod egyet nevezni, az kik császár őfölsége követit és a több fejedelmek követit, leszállván az szekérről, a grádics előtt excipiálhatnák, és előttök mint hopmester menne a palotán, mind a helyéig késérnék. Hasonlóképpen a német vendégeknek és követeknek két úri ember menne excipiálni eleikben, melyre alkolmatosnak gondolhatnám én a szalónaki Keffenhiller uramat, vagy Spaighli uramat. Az fölső császár asztalához vigyázni a főgazda légyen, annak fiersnájdere[30] Spaighli uram lészen, pocilatora[31] Náringer uram. Az után való asztalra vigyázni talán én is reá érkezhetem, a harmadikra Rauch uram, az negyedikre Horvát János uram és consequenter a gazdák a többi[re]. Ezekben penig az vigyázás kívántatik leginkább az étkek rakásában, az tányérok adásában és törlésében, az bortöltésben.

6. Az mi ezt az punctumot illet, tudniillik hogy Sibrik István és Horvát János uraimék mellé egy úri embert neveznénk, akik [!] az császár követit és az fejedelmeket excipiálnák: nem tudjuk ki volna az, mivelhogy azok el nem jüttek, akiket hivattunk, hanem Cziráki uramat gondoltok arra, ha penig az nem lenne, Sibrik uram és Horvát János uram gondját viselik ezen állapatnak. Az mi az német urak exceptátióját illeti, igen dicsírnénk Kiffenhiller uramat, ha itthon volna, de nincsen itthon. Mivel hogy ez itthon nincsen, talán Spaighlj is jó leszen arra, nem tartunk ellent benne. Fiersnaider is ő legyen, Káldi Ferenc legyen penig az pocillator. Az Kegyelmed maga vigyazását amint akarja, helyén hagytuk. Az mi az 3-dik, 4-dik, et consequenter asztalokhoz való gazdákat illeti, ím megírtuk kik legyenek azok. Az 1. és 2. asztalhoz – amint Kegyelmed maga írja – Sibrik urammal együtt véghez viheti, avagy reá érkezhetik. Az 3-dik asztalhoz Rauch Dániel uram, az 4-dikhez Palasti János uram, az 5-dik asztalhoz Szvaszticz István uram, az vőlegény asztalához Francsics Gáspár uram, Káldi Péter az 2-dik asztalhoz, az 3-dik asztalhoz Peteö Miklós, az 4-dik asztalhoz Baczmegyei Simon, az 5-dik asztalhoz Kemeny János.[32]

---

[30] *Vorschneider* 'előszeletelő': aki az asztalra fölhordott húsokat a vendég számára szeleteli (vö. HORVÁTH Mária: *Német elemek a 17. század magyar nyelvben.* Budapest, 1978. 73.).

[31] 'bortöltő'

[32] Itt tehát Batthyány Ádám módosította a gazdáknak a 2. sz. irat első részében leírt beosztását, amennyiben Rauch Dániel és Francsics Gáspár helyet cseréltek.

7. Az követek és nagy urak szállásira mindenüvé egy-egy gazda legyen, aki mind az ház tisztaságára, füstölésére és egyéb szükségére gondot viseljen: az császár követének szállására Francsics Gáspár uram, judex curiae uram[33] szállására Káldi Péter uram. Az király követe lesz-e más, vagy az császár követe, azt is idején megtudni szükséges. Keffenhillerné asszonyom szállására gazdának az szalónaki két Keffenhiller uraimékat, Groff Puchomb uram szállására Spaighli uramat, Raisenberger uram szállására Hohobert uramat, Englfurt uram szállássára Naringer uramat, Nadasdi F[erenc] uram szállására Eördeögh István uramat és a többére többeket a gazdák közül.

7. Az mi ezt az punctumot illeti, énnekem is tetszenek ezek az emberek, ám viseljenek gondot az császár követe, az fejedelmek és egyeb rendbeliek szállásira. Ha ezek közül valamelyike el nem jünne, azok helyett is másokat köll rendölni.

8. Mindenek fölött kívántatik, hogy Rauch Dániel uram őkegyelme és Baltinger Márkó uram magistri ceremoniarum[34] legyenek, és az ültetést őkegyelmek rendeljék. A táncot Baltinger uram és Tar Mihály uram osszák, őkegyelmeknek ami az solennitáshoz kívántatik, mind rendeljék, mind az embereket rendben maradni kényszeréttessék.

8. Ami ezt az punctumot illeti, mi is javaljuk: Daniel Rauch uram legyen ceremoniarum magister, de nem ítéljük, hogy Boltinger és Tar Mihaly uraimék eljüjjenek, azért mást köll arra is választani. Ha penig Boltinger uram eljünne, azt kérjük reá.

9. Nagy László uram, Horvát György uram, azokkal eggyütt mind, akik az Nagyságod lajstromában beírva vannak, az konyhára vigyázzanak; föladására az ételeknek, melegen való fölhozására és lerakására. Nagy László uram a taffeldekkerek[35] ameddig érkez-

9. Az mi ezt az punctumot illeti, ez minekünk is tetszik, helyin maradhat, de az tafflidekker nem érkezik arra, hogy az étket beadja, mivelhogy anélkül is igaz elég dolga lészen, hiszen arra valók lesznek az asztalnokok és az étekfogók. Mivelhogy Sibrik uramat máshova rendöltök, Kisfaludi István uramat gon-

[33] Csáky László (1605?–1655), Batthyány Ádám sógora (húgának, Magdolnának férje)
[34] 'ceremóniamester'
[35] *Tafeldecker* 'pohárnok, asztalvető'

nek, azokkal az gazdákkal együtt, az kik hová érkeznek [?].
Az vőlegény asztalához peniglen Sibrik István uram és Francsics Gáspár uram vigyázzanak, hogy mind melegen és rendesen legyenek lerakva [az ételek]. Amennyire érkezhetik, Nagy László uram is oda tekéntsen.

doltok Francsics Gáspár uram mellé, hogy viseljenek gondot azokra az állapotokra.

10. Fölötte kívántatik, hogy a borhordozásra, s töltésre igen gyózan gazda legyen, aki vigyázzon, kinek micsodát töltenek. Tetszenék, ha Kisfaludi István uram Tar Mihály urammal magokra vállolnák.

10. Az mi ezt az punctumot illeti, minekünk is igen tetszik, hiszen arra valók lesznek az palotán levő, gazdák hogy arra is vigyázzanak. Más az, oly emberekre bízták, hogy nem lészen fogyatkozás az dologban. Kegyelmed[V] mellet is lesznek gazdák, akik fönn maradnak, úgymint Eörsi Zsigmond uram, Horvát János uram és Eördeögh István uram: ezek is hozzáláthatnak, amire kívántatik.

11. Az lajstromban nem látom, hogy rendeltek volna a várban az padlásokra polgár embereket, kik az kád vizek körül lennének és vigyáznának (kitül Isten óvjon, ha tűz támodna).

11. Ezt az punctumot ami illeti, igen méltó, s lészen is erre gondviselés, amint ennek előtte is volt szó felőle. Egyéb az gazda uraimék dispositiójában fog állani.

12. Nagyságod lássa, ha a baldahin helyet [!helyre] nem köllene-e szűnyeget vonni, és az kárpitokat nem köllene-e alá bocsátani, vagy ezt az új formát mi kezdjük? Végezetre a grádicsok ajtaira nem látom, hogy rendöltek volna őrzőket, akik ha nem lesznek, a folyosók mind megtelnek, mind étekhordásban, borhordásban és egyéb képen is akadályt csinálnak. Az trombitásoknak való helyt és az egyéb ágokkal való ékesétést Jobbágy uram vigye jó idein véghez, s mihez lásson Nagy László uram.

12. Ez punctumot ami illeti, az immár el vagyon igazítva. Az grádicsok ajtaira is lészen gondviselés, az trombitásoknak való helyt most csinálják.

[V] Előtte kihúzva: „Megyeri uram”

13. Az fraicimerek gazdajának az előbbeni beszélgetés szerént borostyáni tiszttartót[36] köll rendelni. Újvárról[37] öreg föcskendőket köll hozatni.

[13.] Az borostyáni tisztartó legyen az fraucimerek gazdája, nem tartunk ellent benne, csakhogy igen mérges fullánkja vagyon, megerősíti az sebeket. Az föcskendőkért is elküldtünk.

Végezetre Keczer János és Palasti Péter uraimékat rendöltök arra, hogy ide alá vigyázzanak, grádicsok ajtaira hasonlóképpen, hogy akármicsoda gyülevísz nép föl ne lédeljen.

5.
Esterházy László levele Batthyány Ádámnak

Kismarton, 1650. január 27.

MOL, Batthyány cs. levéltára, Misszilisek (=P 1314), n° 12200. – A külső címzés kivételével Esterházy László saját kezű írása.

Köteles szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek
Isten minden kívánta jókkal áldja meg Kegyelmedet

Az Kegyelmed ferbolterem[38] által nékem írt levelét becsölettel vettem, melyből megértettem, hogy az én ferbolterem attúl az velencei árostúl semmit sem vehetett az én számomra.[39] De minthogy így lehet immár a dolog, én sietséggel költem ingért [?] ugyanőtet fel Bécsben, hogy valahogy meg ne fogyatkozzam az iránt, késő is lévén immár az üdő.

Emellett arrúl is akartam Kegyelmednek írnom, – aminthogy ottlétemben is emlékeztem vala Kegyelmednek – hogy itten aminémő készölettel akarok lenni, úgy intéztök az dolgot mind bátyámuraimékkal,[40] s mind penig az bécsiekkel, akik itten fognak forgolódni, hogy keddre estvére készöljenek Lakompakon, mert egyébaránt igen nagy káromra s fogyatkozásommal is lenne;[41] kiről szóval is többet izentem Rauch uram által Kegyelmednek, noha

---

[36] Vsz. Heinrich Heussinger borostyánkői tiszttartó, aki 1646-ben kapott instrukciót Batthyány Ádámtól (vö. MOL, P 1322, Batthyány cs. levéltára, Körmendi központi igazgatóság, Instrukciók, n° 222–223).

[37] Németújvár (Vas megye)

[38] *Verwalter* 'tiszttartó'

[39] Esterházy László már 1649. december 17-én Pozsonyból írott levelében kérte Batthyány Ádámot, hogy értesítse, megjött-e az a gráci kereskedő, akit Velencébe küldtek az esküvői ruhához való szövetekért (MOL, P 1314, n° 12195), majd ez ügyben újból írt (dec. 22-én: MOL, P 1314, n° 12196). Batthyány is többször küldött az árus emberért (dec. 22-én: MOL, P 124, n° 288; jan. 15-én: uo., n° 291), de az végül csak január 20-án érkezett meg Rohoncra (Esterházy László levele Batthyány Ádámnak, Kismarton, 1650. jan. 22.: MOL, P 1314, n° 12199).

[40] Esterházy László nagybátyja, Esterházy Dániel, valamint unokatestvérei (Esterházy Gábor, Dániel és Pál fiai).

[41] A lakodalom 1650. február 6-án volt Rohoncon, ahol Batthyány Ádám február 8-ig (keddig) akarta marasztani a vendégeit, hogy azután február 9-én (szerdán) menjenek Esterházy várá-

tudom hogy nem fogja ezt difficultásban veni Kegyelmed, aminthogy amikor eljöttem, ajánlotta is magát Kegyelmed, sőt, hogy maga is nem fogja szánni fáradtságát Kegyelmed, ide is el gyün akkorra, kire most is kérem Kegyelmedet szeretettel. Tudom, hogy jó ajánlásában Kegyelmednek meg nem fogyatkozom. Ha élek, meg is szolgálom Kegyelmednek.

Hogy Isten jobban adta Kegyelmek állapatját, szívből értettem. Kívánom Istentől kegyelmesen, jobb egészségben láthassam, tudhassam is őkegyelmeket, kinek ajánlom is húgomasszonnyal egyetemben szeretettel való köteles szolgálatom. Adja Isten, Kegyelmedekkel együtt láthassam ő kegyelmét kedves jó egészségben.

Datum raptim in Kismarton, die 27. jan. 1650.

Kegyelmednek köteles szolgája míg él
gróf Esterhas László

P. S. Az atyafiak őkegyelmek ajánlják Kegyelmednek nagy szolgálatjokat.

[Kívül:] Illustrissimo Comiti Domino Adamo de Battyán, perpetuo de Nemett Uyvár, Sacri Romani Imperii equiti, dapiferorum regalium per Hungariam magistro, ac partium eundem regni cisdanubianarum, confiniorumque Canisae oppositorum supremo generali, necnon Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis consiliario etc., domino fratri observandissimo.

6.
Batthyány Ádám levele Esterházy Lászlónak

Rohonc, 1650. január 31.

MOL, Esterházy cs. hercegi ágának levéltára, Esterházy László iratai (=P 124), n° 293. – Batthyány Ádám saját kezű írása

Ajánlom szolgálatomat Kegyelmednek, mint jóakaró öcsém uramnak
Istennél minden kívánsági szerént való jókat és jó egeszséget szívből kívánok Kegyelmednek

Az Kegyelmed levelét Daniel Rauh uram megadta, s abban való irását és szóval való izenetit is megértém. Az mi az Bécsben való köldést illeti, az jól van. Az mi az dispositiót és kívansagot illeti, csodáltam hogy változott az ittléttekorán valo diszkorzosonk és végezésink, édes öcsém uram, mivel itten mind másként gondolkodtunk róla, s úgy, hogy itt lássok azt meg, ha lehet-e, nem-e az meg, hogy én oly kedves vendégimet és ily állapatomnak elő mivoltát, ha oly hamar kiadjak-e rajtok. Így azért hogy kívánhatja azt Kegyelmed

ba, Lakompakra és onnét másnap tovább Kismartonba, ahol február 11-én (pénteken) újabb vendégség várta volna őket. Esterházyék azonban egy nappal hamarább, február 8-án (kedden) akartak távozni Rohoncról, talán azért, mert a pénteki böjti napon a kismartoni vendégség megszervezése bonyolultabb és drágább lett volna. Batthyány Ádám válaszleveleiben (6., 8. sz. iratok) ragaszkodott a szerdai távozáshoz, mivel kedden két fraucimerének is ki akarta adni lakodalmát, de Esterházy Pál visszaemlékezéséből (ld. a bevezetést) úgy látszik, hogy végül engedett Esterházyék kérésének.

éntőlem, édes öcsém uram, hogy én Kegyelmeddel együtt mindjárt harmadnapjára csak felkeljek minden rekrutámmal [?], s házomtól máshova menjek.

Kegyelmedet kérem, másként gondolkodjék aziránt, mert hiszen az két első nap Kegyelmed vigasságán [!] lesz itten, azután hiszem [!] én sem mutathatok osztán valami kedvetlenséget jóakaróinkhoz, [hogy] idejövén hozzám csak mindjárt kiadjak rajtok. Én egyáltalán, véggel egy szó mint száz, nem látom az iránt semmiképpen való módját annak, hogy úgy lehesen, az mint Kegyelmed mostan éntőlem kívánja, noha nemhogy úgy, de az mint resolválom is, és resolváltam is magamat ittlétében Kegyelmednek, az is elég nehéz, hogy innét szerdán mind Kgyelmed, és több jóakaró kedves vendégimet akkor is elbocsássam, sőt magam is mindjárt házomtúl elmenjek, de ez már patienti [!].[42] De én, édes öcsém uram, az ilyen állapat kár és költség nélköl meg nem szokott készölni. Ha arról kelletik panaszolkodni, én is félig benn ölek abban.

Hogy Kegyelmed leginkább pénteket sajnálja, mind Ruk uramtól értem. Az Kegyelmednek kisebb, mert azért, hogy [!] azelőtt való öt napon úgy eltobzódnak az itt levő jóakaróink, hogy nemhogy pénteken is ott maradna, de térden állva könyöreg sok olasz gyomrú ember az elbocsátásért, nemhogy ottan maradna. Így azért édes öcsém uram nagy szeretettel kérem Kegyelmedet, hogy eziránt másként gondolkodjék és ne kívánjon lehetetlen való dolgot és böcseletemben állót tőlem. Másban mindenben szívből szolgálok, s ebben is atévő volnék, ha sok cirkomstanciát nem látnék, kit mind meg is írtam volna, de mivel dolog nélköl vagyok és pap szolgájává is lettem,[43] mert csak sine labore lógatom lábaimat s az jó sáfrányos és borsos ételeket várom az ebédre.

Édes öcsém uram, azt is jól tudja Kegyelmed, itt is van még két gyönge menyasszony azonkívöl is, ki alig várja, s már idejök is régen kitölt azoknak is, hogy az halálra vigyék, és az kést torkában össék, megnyúzván előbb őket félig. Ez már diktom s resolotom est lévén, mégis ott is úgy akkomodálja Kegyelmed immáron magát.

Az mi az betegek állapatját illeti, az igaz, hogy az atyámfiának[44] egyébként nem volna semmi nyavalyája, hanem az folyosónak[45] lábain léte miatt még most sem távozott el róla szinte, s reája sem állhat. Félő, hogy az lakodalomkor is az ágyat ne nyomja az iránt.[46]

Az Kegyelmed mátkája is kornyadozik egynéhány naptól fogva, s igen elhalványodott, de az nem annyira csoda, mivel elközelgetnek az napok. Sokat gondol, mint készöljen az bajvíváshoz és kopjatörés és vérontástól. [!] Még csak jó lovat sem szerzett hozzája, noha elköldtek érte, de még el nem érkeztenek el [!] vele, hogy meg sem próbálhatja, hanem csak reája kell ülni,

---

[42] A levélíró föltehetően a „patientia", vagy talán a „paucitas" szavakra gondolt.

[43] Egy közismert szólásmondás szerint a pap szolgájának igen kevés dolga volt: „Dologtalan, mint a pap szolgája", „Csak ebédnél izzad, mint a pap szolgája." (Vö. MARGALITS Ede: *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások*. Budapest, 1896. 602.)

[44] Batthyány Ádámné Formentini Auróra (1609–1653)

[45] A folyosó sokféle betegséget jelenthetett (vö. *TESz*). Itt talán visszérről lehet szó.

[46] Batthyányné már 1650. január 15-én annyira rosszul volt, hogy férje Esterházy Lászlót kérte: gyorsan hívasson Bécsújhelyről orvost, mert „perikulom in mora az alapatia" (MOL, P 1314, n° 291).

nem tudván semmi természetit, úgy ugrálik alatta, mint szereti. En azért a tanacs, édes öcsém uram, előtte viselje az dámákhoz való respektet, mivel Kegyelmed udvari legény is, hogy gondolkodjék az bajvívásról is, hogy valamint kárt ne valljon, mivel az ember, az ki mihez szokatlan, s olyat is lát, igen elrémül és ijedtében is, hallom, hogy meg szokott halni az ember. Osztán akármit is, mikor sokáig akar vele élni, hát lassan-lassan húzódik el, és úgy több jut vele ki osztán. Az németeknél is proverbiomjok az, hogy die Stek szunt gefarlih on untersidlihen orten. Meglássa Kegyelmed fegyverit, s olyat válasszon ki hozzája, hogy ne legyen farlih, s jövendőben is hasznát láthassa, de itten igen-igen elrémöltek és olyan állapotban is vannak az emberek.

Az atyámfia és Kegyelmed bajvívó ellensége, a leányom kedvesen és jó néven vették keszentését, hasonlóképpen ajánlják sok szolgálatjokat, s kér is bajnakja, hogy enyhítse haragját és ne jöjjen úgy, hogy teljességgel elrontsa s életét is vegye, inkább s szolgálatját is, mivel nem csak egyszer kell az jóakarat, s de reliquo vélem együtt kívánjok Istentől, hogy rövid nap láthassok jó egészségben Kegyelmedet kedves vendégivel együtt. Az több ott levő atyafiaknak hasonlóképen ajánlom sok szolgálatomat. Révai László uram is úgy látom erre tartotta ez időre fogadását, de írt hozzá őkegyelme, vannak szomjúság oltására való pohárink, s bor is abban való jó. Ezek után maradok

Datum Rohoncz, die 31. januarii 1650.

Kegyelmed igaz jóakaró atyafia és szolgáló barátja
gróf Bottiani Ádám

7.
Esterházy László levele Batthyány Ádámnak

Kismarton, 1650. február 1.

MOL, P 1314, n° 12201. – A külső címzés kivételével Esterházy László saját kezű írása

Köteles szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek
Isten minden kívánta jókkal áldja meg Kegyelmedet, szívből kívánom

Megadák az Kegyelmed nékem írt levelét, kiből értem, hogy csudálkozik azon Kegyelmed, hogy változott az én ottlétembeli végezésem, s úgy is gondolkodott Kegyelmed róla, hogy ottan lássuk meg, ha lehet-e, nem-e az meg, amint írtam Kegyelmednek, s Rauch uram által is izentem. Juthat azért eszében Kegyelmednek, hogy még ottlétemkor is így szólottam Kegyelmednek, kértem is azon, ha mód van benne, cselekedje meg eztet Kegyelmed. Igaz, hogy azt mondotta Kegyelmed, hogy meglátja, azért az előbbeni levelemben csak arra akartam Kegyelmedet emlékeztetnem, amelyet az magam sok alkalmatlanságimat is megjelentenem, ugyan Rauch uram által is bővebben megizentem, kiről mind nem írhattam. Nem vélem azért, ha mindazokat megjelentette-e Kegyelmednek.

A többihez azt is vegye considerátióban Kegyelmed, hogy ha meg nem maradnak is az vendégek mind kedden kelvén. Ha valahogy meg nem maradnak, én is készületlen leszek, nagyobb gyalázatomra következhetik, azért is volna

jobb Kegyelmednek azt az két fraucimert hétfőn férjhez adni, aki nem lenne az én állapotomra nézve semmi derogamen, mert ha valahogy nem várják meg az vendégek – aki még történhetik –, Kegyelmed is, én is megfogyatkozunk szándékunkban, Kegyelmed azokra nézve, én penig itt levő állapatomra nézve. Igaz, nem tagadom magam is, hogy nehéz az Kegyelmednek, aminthogy maga is írja Kegyelmed, hogy kedves vendégit el kell bocsátani, sőt magának is hazától felbontódni, kit megszolgálok Kegyelmednek. Itt is idegen helyen nem lészen Kegyemed, de mindazáltal én csak így szólok hozzá: netalám eloszolván mind a vendégek, én is meg ne fogyatkozzam bennek, minthogy ottan is mondtam vala Kegyelmednek, – ha jól jut eszemben – hogy csak vasárnapra s hétfőre hívassa Kegyelmed az vendégit. Immár lássa mint cselekszik. Én is elszántam ugyan magamban az költséget, hát tudjok is, hogy másképpen az ilyen dolog nem szokott megkészölni. A péntek is elég nehezen fog esni, de ha ugyan, úgy kell lenni, mindazáltal várok Kegyelmedtől, s ne gondolja azt Kegyelmed, hogy én eziránt az Kegyelmed becsületében allót kívánok Kegyelmedtől, mert látja Isten, hogy inkább szolgálni kívánok Kegyelmednek, kit idő jártában meg is tapasztal Kegyelmed.

Az mi az betegek állapotját illeti, kívánom, hogy Isten meggyógyítsa őkegyelmeket, kit szívből is kívánok. Asszonyom anyám s húgomasszony őkegyelmek köszöntését megszolgálom őkegyelmeknek. Hasonlóképpen én is mindent viszontag kívánok őkegyelmeknek Kegyelmeddel egyetemben. Az én udvariságomat ami illeti, azon lészek, hogy igenis előttem viseljem, az iránt is, minden illendő dologban magamat is megbecsölvén. Ezek után Isten éltesse Kegyelmedet kedves, jó egészségben, adja Isten láthassam is Kegyelmedet rövid nap azon jó egészségben kedvesivel egyetemben.

Datum in Kismarton, die 1. feb., anno 1650.

Kegyelmednek köteles szolgája míg él
gróf Esterhas László

[Kívül:] Illustrissimo Comiti Domino Adamo de Battyán, perpetuo de Nemett Uyvár, Sacri Romani Imperii equiti, dapiferorum regalium per Hungariam magistro, ac partium eundem regni cisdanubianarum, confiniorumque Canisae oppositorum generali, necnon Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis consiliario etc., domino fratri observandissimo.

8.
Batthyány Ádám levele Esterházy Lászlónak

Rohonc, 1650. február 4.

MOL, P 124, n° 294. – A külső címzés kivételével Batthyány Ádám saját kezű írása.

Ajánlom szolgálatomat Kegyelmednek, édes öcsém uram
Istentől minden kívansági szerint való jókat szívből kívánok Kegyelmednek

Az Kegyelmed levelét elvettem, s abban mit írjon, hát hogy hosszú írásom elreplikáljál [!], Isten látja, nincsen annyira való időm, de azt írhatom Kegyelmednek, hogy bizony valamint Kegyelmed ajánlja jóakaratját és szolgálatját, hát azt minden kérdés nélköl elhittem, s igazsággal írom, hogy azon igaz szívvel vagyok én is Kegyelmedhez, s Isten bár ne[VI] adja aztot, valami gonoszt és böcstelenséget kívánok [!] Kegyelmednek mind ezen állapatjában és mind másban. De maradok előbbeni disposiciókban ez iránt, hogy ha megmaraszthatom kedves vendégimet, hol nem és oda [!] sietnek az derekasak az atyafiakon kívöl, azokat másként is megmaraszthatjok, hát bátor Isten áldomásából legyen úgy, mint Kegyelmed írja és kívánja, de bizony nem szerencsés Kegyelmed lakodalmán másoknak is olyant tartani, ezért úgy látjok még, mint írám. De ha itt nem maradnak meg az vendégink, félek rajta, oda is nehezen térnek be. Mindazonáltal az idő és alkolmatosság fogja megmutatni. Én is mindenképen úgy és ahhoz tudom magamat alkolmaztatni. Ha azon időket érjök, én bizony semmi jóban kontrárius nem leszek, valamit jobban látjok, azt fogom cselekedni, csak mindkét részről feltartsok az jó respektet.

Kérem, írjon útjáról s erről is, az mint írám és tetszik Kegyelmednek. Az Kegyelmed köszöntését jó néven vették,[47] s hasonlóképpen ajánlják szolgálatjokat Kegyelmednek, s velem együtt tiszta szívből várjok Kegyelmedet, édes öcsém uram. Ezek után maradok

Datum Rohonc, die 4. febr. 1650.

Kegyelmed tiszta szívbéli szolgája
gróf Bottiani Adam

Kérem Kegyelmedet ezüst [eöst] míben hozzon el, mivel nekem nincsen. Tudja Kegyelmed, honnéd vártam, nem érkezik el, s adni sem volt ottan is. Egyébiránt óntál lészen, kiből egyék az jó étkeket, akoron lien [?] én semmit nem törődöm.

[Kívül:] Illustrissimo Comiti Domino Ladislao Eszterhási de Galántha, perpetuo de Frakno, equiti aureato, ac Comitatus Soproniensis supremo comiti, Sacrae Caesareae Regiaequae Maiestatis cubicularo, etc., domino fratri observandissimo.

[VI] Áthúzás előtt: „nekem”

[47] Minden bizonnyal Batthyány Ádám feleségéről és lányáról van szó.

9.
Batthyány Ádám levele Esterházy Lászlónak

Rohonc, 1650. február 4.
MOL, P 124, n° 295. – Batthyány Ádám saját kezű aláírásával

Illustrissime Comes, Domine Frater Observandissime
Salutem, et servitiorum paratissimam commendam

Gréczi áros emberre bíztam vala, hogy ausztrigát hozzon számomra, amelybe megcsalatkoztam és nem hozott. Noha ma is írtam Kegyelmednek, abban elfelejtettem megírnya, mivel most pap szolgájává lettem és semmi dolgom nincsen, attúl impediáltatván magam nem írhattam Kegyelmednek ezen dologrúl. Kérem azért Kegyelmedet szeretettel, küldjön ide egy tung[48] ausztrigát és ne légyen fogyatkozás abbúl is. Bécsben írtam Haller uramnak, hogy vegyen egy tunggal és igyenesen Kismartonban vigyék az helyett, amelyet ide fog küldeni Kegyelmed, és ott lévő emberinek hadja meg Kegyelmed, oda érkezvén Bécsbűl véle, vegyék be, tegyék helyére. Más dologbúl szolgáljuk meg ebbéli Kegyelmed jóakaratját. Isten éltesse Kegyelmedet.

Datum ex castro Rohoncz, die 4. februarii, anno 1650.

Illustrissimae Dominationis Vestrae
servitor et frater paratissimus
Adamus de Batthyan

PS. Íme az bécsi levelet Kegyelmednek küldtem, s ha Kegyelmed ausztrigát küldhet, küldje el az bécsi levelet. Holott pedig nem küldhetni, nem szükséges Haller uramnak az levelet elküldeni, hanem maradjon abban.

[Kívül:] Illustrissimo Comiti Domino Ladislao Eszterhási de Galánta, perpetuo [de] Frakno, equiti aureato, ac Comitatus Soproniensis supremo comiti, Sacrae Caesareae Regiaequae Maiestatis cubiculario, etc., domino fratri observandissimo.

10.
Palásti Péter kérdései a lakodalmi díszegység feladatairól

1650. február 4.
MOL, P 1322, Földesúri famíliára vonatk. iratok, n° 947.

A név nélküli példányban fönnmaradt beadvány szerzője az 1. sz. iratból derül ki, amely szerint Palásti Péter és az ebben az iratban is említett Keczer János feladata volt, hogy „ide alá vigyázzanak”.

Anno 1650. die 4. febr.

[48] A tung (átalag) kisebb méretű hordót jelentett, a XVII. század eleji tokaj-hegyaljai rendszerben 67 litereset (BOGDÁN István: *Magyarországi űr-, térfogat-, súly-, és darabmértékek.* Budapest, 1991. [A Magyar Országos Levéltár kiadványai, IV/7], 155–156).

Ha az ideje eljön az lovas és gyalog kimenetelének, tudom Nagyságodnak arra gondja lesz, ki mint menjen, és ki hová és miformán álljon, de kérjök mi ketten Nagyságodat Keczher János urammal, hadd értsük mi is. Akkor osztán annyival jobban tudjuk az dologhoz accomodálni magunkat.

1. Ha az császár követe elérkezik, annak mind lovasunk, gyalogunk eleiben megy?

2. Az kétszáz lovas két csoportban megy, vagy egyben?

3. Az mezőn az gyalogot az lovasok közé kell-e állatni, vagy mind a kétszáz gyalogot egymás mellé? Azt csoportban kell-e állatni, vagy hármat-hármat egymás mellé, rendiben? Két-két szalot [?] kell-e öszveállatni, vagy mindeniket magánosan?

4. Ha hazafelé indulunk, az gyalog elöl megy, mivel ezeknek itt benn az piarcon, az város kapujától fogva az vár kapujáig két rendet kell állani.

5. Az mezőről mikor hazafelé indulunk, melyik sereg megy az gyalog után, s renddel miformán?

6. Ha az piarcban érkeznek, az lovast mely helyre kell állatni?

Szabó András Péter

II. Rákóczi Györgynek poenitentiára való intetése
(1658 utolsó harmada)

[OSZK Kézirattár Fol. Hung. 1063. (Nagy István gyűjteményéből) Közöletlen; Egykorú magyar nyelvű kézirat, csonka, 7 folio (2 üres oldal) 320x205mm]

A kézirat egésze egy kéz írása, az első nyolc-kilenc sor azonban lényegesen lazább és finomabb, mint a szöveg többi része. Az írás jól olvasható, képe, egyenletes duktusa, sorközei gyakorlott kézre vallanak. A szöveget betűhív átírásban, az eredeti központozást megtartva közlöm. Előbbi szabály alól kivételt csak a rövidített szavak képeznek, amelyek feloldva szerepelnek. (Nagyságod, kegyelmed, Isten, nazális rövidítés) Pótoltam a *g* betűk elől gyakran elmaradó *a*-kat és *e*-ket is. Az ékezetek tekintetében igyekeztem szigorúan követni a kéziratot, bár hosszúságuk néhol nehezen megállapítható. A szövegben számos helyen, különösen a *látás* szónál feltűnő kalapos *a*-kat (*â*) is megőriztem. Törekedtem a nagy- és kisbetűk megkülönböztetésére is, azonban ez a *k, v, l, n, m, s* betűknél (illetve bizonyos típusaiknál) sokszor nehézségekbe ütközött. A létigéhez használt, nagyméretű *v*-ket következetesen kisbetűvel írtam át. A kézirat rossz, szűk margójú kötése miatt részleges takarásban lévő sorvégi szavakat nagy biztonsággal ki lehetett egészíteni, ezek természetesen kiegészítve szerepelnek.

A számos érdekességet tartogató, igen szép nyelvezetű mű szerzője egyelőre ismeretlen. A kézirat tulajdonképpen egy, II. Rákóczi Györgynek 1658 utolsó harmadában írott (fiktív?) levél, amely azonban magában foglal egy korábbi, a lengyel hadjárat előtt megfogalmazott figyelmeztető levelet is, illetve számos, a fejedelem sorsára és szerepére vonatkozó látomást. Az ószövetségi hevületű „próféta" magyar királyi címet, budai uralkodást ígér II. Rákóczi Györgynek, amennyiben megbánja vétkeit, és teljesíti a levélben közölt egyéb feltételeket, Barcsai Ákosnak pedig az Erdélyi Fejedelemséget juttatná. A mű ebben a tekintetben teljesen rendhagyó, számos egyéb részlete viszont egyértelműen rokonítható más egykorú munkákkal. Miként Szalárdi-nál, úgy itt is a „rossz tanácsadók" okozzák II. Rákóczi György bukását, Medgyesi Pál *Jajj*aival sem nehéz felfedezni a kapcsolatot. A *látás*oknak azonban alig ismerjük párhuzamát. Talán a morva prófétának, Drabíknak, a Rákóczi család történelmi küldetésére vonatkozó jóslatait lehet említeni, ezek azonban sokkal politikusabb jellegűek, és nem foglalkoznak ilyen részletesen Erdély belügyeivel. Itt merül fel a fogas kérdés, hogy vajon hol, milyen körben kell keresnünk az ismeretlen látnokot? Az erdélyi események gyakori és érzékletes ábrázolása alapján valószínűsíthetjük, hogy erdélyi, néhány említett (konkrét) esemény kapcsán pedig arra is gyanakodhatunk, hogy valami köze lehetett Kolozsvárhoz. Ami vallási hovatartozását illeti, a szövegben található adatok és megfogalmazások leginkább arra utalnak, hogy unitárius, méghozzá olyan, aki erő-

teljes rokonszenvvel viseltetik a dési perben elitélt szombatosok iránt. Különösebb előtanulmányok nélkül nagyjából ennyit állapíthatunk meg. A fentiek további pontosításához, illetve módosításához minden bizonnyal igen komoly vizsgálódásokra lesz szükség.

1.

Az Abrahamnak. Isaknak, Jacobnak, Istenenek seghetseghebül es Paranczolattyabul Kelletet irnom ez levelet Óh Rakoczi György.! mert az Isten hiv az Poenitentiara, ha megh akarsz terni, nem Kesö mégh, megh Kegyelmez az Isten, mert ighen irghalmas Kegyelmes sokaigh Türö, varo, nagi Könyörületesseghü, az ki az bünös embernek megh kegyelmez csak ighazan megh térjen[I] es Poenitentiat tartson.

Üdvöz légy Rakoczi György Magyaroknak valasztott Királlyí az kit az Isten Eö maga, az magyaroknak sok Nyomorusagat Latwan megh szanta őket, es te neked igerte az kiralysagot es te altalad akarja megh szabaditany ez Magyar Nemzetet, az Ismaélitaknak Insegekből es az Attilla birodalmanak, minden[II] Bezeletit, Is neked Adgya, es az te maradekodnak, Az Attillanak es ö utanna Lewö[III] hatalmas kirallyoknak szekiben ülsz, es az te hired az Egesz wilaghra ki terjed, es sok kórónnak tisztelnek teged, es sok Erös paisosok Udvarolnak Elötted, de Ugy ha az Istennek paranczolattyaban jársz, az mellyeket az Isten en altallam hirdetett te neked,

Elsöben azert az te vak merö megh altalkodot Cselekedetidet es Isten ellen valo eletedet, jelented megh, az mellyel az Istent haraghra gerjesztetted magad ellen, es Atyad miat rajtad eset Nyavalyarol is szolok; Mert az Atyad vetket nem kisebbitedted, hanem Inkab nevelted azt, Errül szol az Isten, Mojses Masodik könyvenek huszadik reszeben, hogy megh Latogattya az Atyaknak vetkeket az Fiakban, harmad es negyed izighlen, az mely fenyegetö mondasa rajtad esett, Wiszontagh irgalmassagat igeri azoknak ezer Nemzetsegighlen, az kik[IV] az ö parancsolatiban jarnak. Oh ki sokszor Intettelek en megh arrul hogy az te Attyad Vetket ne Nevellyed, de nem fogattad, Mostan is tiszta szivemnek buzgosagabul szanvan Intlek es kerek, hogy Cselekedgyel jol, es jol Leszen dolgod, mert az Isten mégh minden kegyelmét el nem vötte tülled, ha Eö felsegehez tersz, az mellyet en nekem Latasban megh jelentedt, az melyrül ide alab Szolok De ha mégh is Megh Nem tersz Ennyi sok Intesemre, bizony ki türültetel az Emberek szamai küzzül, mind fiaddal Edgyüt, es mindem gyüjtöt javaid idegenre szallanak, az Melytül az Isten Szent Fiaert oltalmazzon; -

Imar Elsöben szollok az te Atyad wetkerül, az mellyel az Istent megh bantotta; az utan a magaderül es az orszagerül, utolszor penigh szolok arrul

---

I Az *r* alig kivehető.

II A *d* és az *n* között egy *z* átjavítva *e*-re.

III Az *e* fölött tollhiba, amely esetleg ékezetként is értelmezhető.

IV A dőlt betűvel szedett rész áthúzva: az kik*rűl, hogy az te atyad vetket Nevellyed,*.

minemü irgalmassagat igerte Isten ha igazan megh tersz es penitentiatt tartasz es az minemü dolgokat irok azokat veghez viszed.

Imar szollok az Atyad vetkerül az melynek büntetese rad szallott, mint fiara, Az mint az Isten szoll, az Attyaknak wetkeket az Fiakban Latogatom megh. Az Attyad penigh az Istennek Eö Felsegenek Nagyot vetet, mert az Orszaghnak lakosi küzzül, az kik az mojses törvenye szerint az Diszno hust, megh nem eszik vala, azokat Desre hivata, ott penigh Erö szakkal [1^{r}] Nem különben, mint regen Antiochus az Eleazar fiait Eröltete hogy megh Ennek az Istentül megh tiltatott Alatot, az Isten penigh nem igert azoknak büntetest, az kik nem akarnak Enni âkar tisztat âkar tisztatalant szabadok velle, ha soha nem Esznek is: azok penigh felwen az Istent[V] az törvenytül Nem szakadnak el, hanem az Eleazar fiai szerínt ínkab akarnak mindenektül megh fosztatni hogy nem az Diszno hust megh enni az kikkel az Attyad kemenesen Cselekedek, mert azokat minden keresmenyektül megh fosztwan, Eö magakot egy templomban rekesztete be, el rontvan az templomnak tisztesseget, az mely templomot az Istennek tisztessegere Szolgalattyara epitettek es szenteltenek vala, Mostan Raboknak tömlöcze es foglyoknak Arnyek Székhe Oh mely irgalmas Kegyelmes az Isten mert nem büntette megh az Atyadat az rettenetes vetekert, hanem tisztessegesen szalletta be az ö Koporsojaban. Peldat mutata penigh[VI] hogy haragut az vetekert mert tüzet boczata az Eghbül es megh Emeszte az templomnak nagy reszit, az megh maradot reszit penigh, tüzzel megh frisselé Oh bezzegh irgalmas kegyelmes az Isten, hogy ilyen nagy vetekert az Embert mindgyart szörnyü halallal megh nem öli, gondolkodgyal magadban, hogy ha egy igen szep házad volna, az kit tisztan akarnal tartani, hogy abban nem akarnad minden Ember alkalmatlanul jarna egy szoval penigh abban sokakot be gyüjtene, Nem az vegre penigh azon vegre az hazat Epitettek, Mely igen haragudnal talam mindgyart megh öletned az szolgat, hât az Isten hogy ne haragudnek az ö Templomanak megh fertezteteseert, es az ö Nepenek Nyomorgatasaert, De azt imar[VII] el hagyvan[VIII] szollok imar az Nagysagod vetkerül, Oh ki Sok vetkeid vadnak neked, az kik mint az Udvarlo szolgak Ugy allanak az Istennek szine elöt, szamlalvan elö az te Isten ellen valo szamtalan vetkedet eletedet, es az te alattad valo nepnek Istentelensegeket, es az te szolgaidnak az szegenysegen valo kegyetlenkedeseket, es az ö karomkodo Zabolatlan Nyelveket, Elsöben azert az istent ezzel is bantottak megh, hogy amikor Isten altalad valami Nagy dolgot vit veghez, nem tulajdonitottak Eö Felsegenek, hanem czak az magad Erödnek, mert mikor ö Felsegenek hâlát, kellet volna adni, akkor nem adtal hâlát, hanem kezedben vötted az nagy Ejteles kupat el köszönted egy körüled hazudozo Udvarlora, nagyon paranczollvan az Istennek az Aldomas közben, hogy masszor is

---

[V] Az *Istent* után áthúzva: *nem.*

[VI] A *penigh* után áthúzva: *az.*

[VII] Az *azt* és azt *el* fölé/közé betoldva.

[VIII] A *hagyvan van*-ja a *hagy* és a *szollok* fölé/közé betoldva.

győzedelmet[IX] adgyon, Ha Ellensegedre ki mégy az szolga penigh nagy hizelkedö hazughsagal, megh felel örülven az köszönetnek mond, Ugy Legyen az mint Nagyságod el köszönte; az is hitvan bogar leven az ö Teremtöjenek paranczol, hogy Ugy Legyen az mint Eö mondgya, mégh nagy szemtelenül Orczatlan hazugh sagokat mond igy Szolvan, Nagyságos Uram, akar bor italra s akar kard vegire Nagyságodnak az magyar nemzetben ninczen masa,[X] kitül felsz kitül mit varsz, igy cselekedenek regen, Raboammal az Salamon fiaval, az ö Attya Udvaraban vele Edgyüt fel nevekedet iffju tânáczok megh vetven az véneknek tanaczit, az ö körüllete hizelkedö Iffjaknak tánáczokon Indula el, Am szepen jara velle „el szakada az Tiz Nemzetsegh tülle, soha annak utanna sem ö maga Raboam, es az ö maradeki, az Juda királlyi az ö birodalmok ala az tiz Nemzetseget nem hajthattâk, [1^{v}] igy vere megh az isten Raboamot es az ö Tanaczit, s maradekit az jo tanacznak megvet*e*seert, Oh ki sok vetkeid vadnak neked is, az mellyeket az Iffjaknak tanaczokbul Cselekedtel, de nem szollok mindenrül, hanem czak Egy nehanyrul, Legh kivalt kepen egyrül. az mellyert el vötte Isten tülled az Birodamot, es adta azt az szolgadnak ideigh, de az Nem Leszen allando, hanem el vetetik tüle, mert vetkezet az Seregek Uranak Ellene, szolok Ismigh rollad mivel haraguttottad magadra az Istent, az magadban valo bizokodasban es fel fuvalkodasban, es az jo tanatsnak megh nem fogadasaval, es az te szolgaidnak, es Alattad Levö Orszagod nepenek, sok Istelensegeknek veghez vitelevel, es az trâgár és szitkozodo Nyelveknek megh nem Zabolazasaval, mert neked adta volt az Isten azt az hatalmat, hogy az gonosz Embert az ö gonoszsagaert megh büntessed, de nem Cselekedted, mert miolta Adam Teremtetet, az Istentül, mind az olta is az Emberek nem talaltanak olyan rettenetes Isten ellen valo szitkokat es Tragarsagokat fel mint most ebben az Erdelyben[XI] es magyar Orszaghban az Magyarok fel talaltanak, es az mellyekkel szabadossan elnek nem térem az ki öket azert az ö Erdemek szerint megh büntesse, Ugy vagyon hogy volt noha az szitoknak egy kis tilalma, de Legh Elsöben is az tiszt, haghta altal azt, senki ötet arrulal megh nem büntetvén de megh azt mondod szabad neki, mert ö tiszt az szegent megh büntetté Ugyan imigy amagy azt gondolvan hogy Aluszik az Isten, nem lattya mit Cselekesznek az emberek bizony melto lött volna, hogy ha az tisztek Illyen tunyak es gond viseletlenek voltanak magad mentel volna Kolosvarra Matyas Kiraly modgyara Czirkaltad volna megh míly kemenyen bannak a birak, az szegenyeknek szolgaltatasaban, es Satzoltatasaban, az gonoszt penigh az ö gonoszsagaban mely könyen elö boczattyak, czak legyen nagy Erszen penze, az szegennek Ajandekert itelnek, az gazdaghnak Szemelyert, hogy ezekre gondot nem viseltel, azert vetetet el tüled az birodalom edgyikert: Masikert az hiszem kicziny, hogy midön vetkeztel az Ur Isten ellen, megh Jelentette en altalam, hogy mit tselekedgyel, es megh térnél, ha penigh az en irasom szerint nem Cselekednel, megh mutatta azt, is mit Cselekesznek veled es mint vetnek

---

[IX] A szóvégi *t*, *d*-ből átjavítva.

[X] A szóban eredetileg két *s* betű volt, de az első áthúzva.

[XI] A szóvégi *ben*, *bül*-ből átjavítva.

ki az Fejedelemseghbül, az mely Latasnak es Tanacz adasnak Levele igy következik, az mellyet irtam minek Elötte Lengyel Orszaghban mennel, Csudalatra melto dologh Kegyelmes Urunk, hogy midön az Embert az Isten az földnek szinire teremtete. Volna, ottan mindgyart magat, megh jelentette, ki legyen, az mint megh tetczik az szent Atyaknak es Prophetaknak irasibül, mégh is ez az vilagh az sok tudomanyokban es Balvany imadasakban Ugyan tellyesseggel elmerült, az mely dologh az Nagysagod birodalmaban anyira el hatalmazott, hogy majd Minden Varas, avagy falu avagy haznep, avagy mégh az haznep között ís megh hasonlas leven külön Istenneket valasztottanak Eö magok magoknak, anyira megh Sokasodot az birodalomban, az sok fele tanito, ki egy keppen ki maskeppen hirdetven az Istent, ki es minemü legyen, hogy az iras tudatlan kösegh Söt mégh az Iras olvaso ís az sok tudomany közzöt nem tudgya mellyikhez ragaszkodgyek az minemü tudomant it magyar Orszaghban, mi nem [2^{r}] halottunk az Elott, ollyan tudomant hirdetnek sok helyen alattomban, es igy az sok fele tudomany miatt, egy mast szidalommal es Isten ellen valo karomlassal illetik, az mellyekbül nagy haborusagh szokott gyakorta következni, az mellyeknek Elöljaro jelei mutogattyak mostis magokat, mert Edgyik ember az masík ellen alattomban valo Practikat szerez, es Veszedelemmel fenyegeti öketis Ez illyen dolgoknak is az Religioban valo Külömbsegh, söt megh. Nagysagod szemelyehez is ha Alkalmatossagh adatik hoza foghnak Nyulni, az mint mind az külsö jelek megh mutattyak, s mind penigh nekem az Isten alom lâtasban megh jelentette. az Lâtás penigh ez, ez jelen valo 1656 esztendöben, Böjt más havanak huszadik Napjara virradvan Majd szinten akkor, mikor az Isten az Vilagosito Lampast az egen fel hozando volna, az Agyamon Nyugszom vala, s illyen Lâtást lâtek, Tehat az Fejedelem Rakoczi György egy Alaczon hazban az Kemenczeben Egö nagy tüz elött czak Egyedül ülven peczenyet süt vala, Ugyan azon házban latek egy Asztal körül ülö ifjusaghnak Sokasagat,vigan even es ivan, en penigh Egyedül az Fejedelem hâtá meget alvan, igen Sírok es busulok vala azon, hogy az Fejedelem ollyan igen hatra az Ajto megé, tsak egyedül az Kemenczehez szorult volna, es hogy az ö Udvarloi mellöle ugy elallottak volna, annak Utanna ismet hatod napra virradora Latam az Fejedelmet egy nagy magas hegynek az tetejen Deva taljan czak Egyedül jarni, es en az hegy nek Oldalaban valek, megh hidgye azt Nagysagod hogy mind az ket Latásnak egy az magyarazattya, az mely Latasban megh mutatodik minemü, Sorsa es Allapottya, Leszen Nagysagodnak, mert Nagysagod nem czak maga szemelyeben vetkezet az Ur ellen, ha nem az orszagh nepet is vetkeztette, mert az 1655 esztendöben, megh ferteztete az nep az Istennek Templomat, az mellyet az Boldogh Emlekezetü es sok szeginy hazával jol tevö Janos Kiraly az Atya Istennek es az megh feszitetet Jesus Christusnak tisztessegere rakatot vala, Minden megh ferteztette az Nagysagod Engedel mebül az Orszagh nepe küzzül, mert az mely haz imatsaghnak haza vala azt perpatvarnak szitkozodasnak Tragarsaghnak helyeve valasztottâk az mely helyre az Ur ekessegh Asztala tetetett vala, aztt helyebül ki hanyak, es helyiben hely heztetenek veszekedesnek es visza vonasnak szekit, Az mely helyen az Ur Jesus Christusnak Szent hâlálarul valo

Emlekezetinek jele az Szent Vacsora osztogattatik vala, ott az reszeges Dösölök az Ur Jesus Christusnak Vaczoraljat Csufolvan, es Ugyan az istennek boszusagara Tragarkodvan ejtelessevel isznak vala mely helyen az Keresztenek az Templomnak falahoz szent Ezekias Kiralynak peldaja szerint fordulnak vala, hogy az Istennek ö szent, Felsegenek az Jesus Christus Paranczolattya szerint azö Lelki Aldozatokat be mutatnak, tudni illik ö felseget könyörgesekkel megh talalnak, ott az reszegesek az tobzodas miat, megh töltött hasoknak tellyessegebül az Istennek falara Undok Okadasokat üntenek vala, Az Istennek Szekiben az kiben az Papok altal az Isten az nepnek az Ö szent törvenyet magyarazattya vala, oda az Latroknak es Tragar szolgaknak [2^{v}] Sokasaga rakodik vala, az szünyegre mely az Isten szekire teritetet vala, Az melyre az Papok az Isten Mojses altal ki adott törvényét könyvét es az Prophetak irasit, es az Ur Jesus Christusnak Eörvendetes Evangeliomanak könyvet teszik vala, arra az rut parazna es ragadozoknak utalatos resze Ugyan sürüseggel rakodik vala, azert megh Utala az tisztat szeretö szent Isten azt az helyet es nem Engede hogy az ö szent Nevenek es szent fianak ígaz ísmereti ollyan meghmotskolt hazban hirdettetnek, hanem hamar idön megh tisztitatá azt, mert az megh szamlal hatatlan sok szolgaju Isten, az ö szolgaj küzzül elö Szólíta az tüzet es megh paranczolâ neki hogy megh gyujtana Erdely Orszaganak meltossagossab helyet, mert igen megh moczkoltatot volna. Az nap keleti szelet is elö szolita es megh paranczolâ, hogy az ö Nap keleti meleget ki boczatana es funa erössen mind addigh az migh megh emesztödnek az megh moczkolt, haznak minden faja es az kövei megh frisselődnének, mindgyart az ö büntetö szolgajat az töbirül elteréte az nap keleti szél is visza tere, es fuva visza nap keletre. Az Fejedelemnek penigh szeme eliben ada, hogy vetkezet volna, Mert az ö birodalmanak Meltosagossab helyét, az melyben hatalmas Kiralyok születtenek volna, megh ronta, mert az fejedelem nem Emlekezik megh az Istennek Velle valo es az Orszaghoz való jo tetemenyerül, az Ugy an telyesseggel Orszagunkat Fejedelmünket süllyesztení az Isten ö szent Felsege maga harczola Orszagunkert Fejedelmünkért, azoknak reánk Czigorgo fogoktul megh mentven, Nagysagodat penigh fel magasztala minden Eösi felet ez vilaghnak nagy reszen, nagy hirrel es nevvel, az mellet birodalommal es nagy gazdaghsaggal megh Ajandekoza, megh Probalvam Nagysagodat ha Nagysagod az rea bizattatot tiszben ö Felsege kedve es akarattya szerint az ő Utaiban jarna, De magara haragitotta Nagysagod az Istent ö szent felseget, mert Nagysagod az Istenre nem akarja azokat az dolgokat bízni az mely dolgok az Istenre neznek, hanem az Nagysagod Veszedelmere jaro Kalmaroknak, es azokkal egyet ertő Papoknak tana-czokonn Indult el Nagysagod, az kik hinto szekerekben az Apostolok peldajuk kivül jarvan, az Romai Papanak penigh peldajat tartvan, az ki Eö is addigh forgata az Breviart, hogy ki forgata Romabul az Csaszart, Ezeknek az Papoknak is nincz egyeb dolgok, hanem czak az hogy Valami Ujitast ZürZavart Czinalhassanak, az jo hamos Lovakra hinto Szekérre, s az szep Asszony Feleseghre szert tesznek, Annak penigh Draga materiakbul nyolcz s kilencz rend peremes Allyu szokonyakot Czinaltatnak, Annak Utanna azzal jaczodoznak, egy hetigh sem

veszik elö az könyvet, az szent igenek magyarazattyat egy Czepre is Nem tanullyak, hanem mégh gyermek korokban az mit olvastak az Dialecticaban avagy iffju Legeny korokban az Logicaban, az mit abban el nem felejtettek Vasarnapra kelven azt Predikallyak, az egy ügyü Kösseghnek, De hogy el térjen Nagysagodtul az Istennek haraghja, es az sok tetovazó Ertelem, az Nagysagod birodalmaban megh szünnyek [3^{r}] Vegye elö Nagysagod az Josaphat Peldajat, az mely megh Vagyon irva az masodik Kronika könyvenek 5 18 19 reszeben, hogy az Istennek Karomlasa az Nagysagod birodalmaban megh szünnyek, minden külsö dolgait Nagysagod hadgya el, s kezdgyen ugyan Derekasan az Lelki hez, az sok fele Külön Külön felé vallasu, papokat Pünkösd Napjara az Pűspökök altal hirdetesse Kolosvarra Nagysagod is penigh szemelye szerint az szent dolgoknak el kezdeseben es veghhez viteleben az Regi szent Kiralyoknak peldajok szerínt Ligyen jelen, Ugyan Derekassan az szent Irasbul öket Disputaltassa megh, sem edgyiknek sem masiknak Nem kedvezven semit, hanem czak az szent Irasnak igaz magyarazoinak, mert bizonsagul hivom az Istent, en nekem valamit megh jelentet az Isten, semit el nem titkolok, addig penigh valamigh Nagysagod ezt az Dolgot veghez nem viszi, se jobbra se balra ne indullyon ellenseghre. mert allok az Ur Elött az mint megh Zavarodot az Orszagh s az mint az jelek is mutogattyak magokat, felö hogy az Nagysagod tavul Leteleben egy mas ellen valo tamadas es ver Ontas ne legyen, Ugy Anyira, hogy ha maga Nagysagod haza jühet is az idegen földrül talallya czak az nagy puszta ember nelkül valo üres földet az Religioban valo kölömbsegh es ver Ontas miatt, Kerem azert Nagysagodat hogy ha meltonak itili be venni az en Tanaczomat ez dolgot Nagysagod el ne halaszsza, hanem az Papoknak megh Paranczollya hogy az Bibliat ugy olvassak, hogy az kerdesre[XII] szent Iras szerint megh tudgyanak felelni, avagy az Locusokat igazan tudgyak Czitalni, hozza nem tévén sem abbul el nem vévén mert az el nem mulhatik ha Nagysagod maga Nyavalyajara Fejedelmi hatalmaval el nem mulattya, mégis Nagyságodnak szegény de jo akaroja kerem Nagysagodat, hogy ha azt akarja Nagysagod, hogy mind az Orszagh Bekesseghben megh maradgyon, s mind penigh az Nagysagod birodalma terjedgyen el ne hâlaszsza ezt az dolgot, ha nem mutatodgyek megh igazan, ki szol szent Iras szeríntki szol szent Iras kivül, hogy jaj meg szünnyek az Nagysagod birodalmaban az sok Istentelen karomlas, mert el jüt az megh fizetesnek napja, nem szenvedheti mar az Isten az ő Nevenek Karomlasatt, megh fizet mind azoknak valakik az Ö szent nevét Szent iras kivül nevezik es ollyan tisztelettel tisztelik az kirül az szent irasban emlekezet ninczen, az mely nevrül az szent Prophetak es szent Atyak emlekezetet nem töttek, sem az szent Apostolok, azert keresse fel Nagysagod az szent Iras szerínt valo igaz nevét, az mellyel ö szent Felsege maga nevezte magat, es az emberekkel is nevez tete, hogy az Nagysagod Gond Viseleserül, vilagh vegezetigh valo Kronikas Könyv iratassek, mikent Josaphat kiralynak

[XII] Bizonytalan olvasat.

es az töb szent kiralyoknak az mely dologhnak veghez vitelere segillye az Ur isten Nagysagodat, nagy nevéért es szent Fiáért, az Ur Jesus Christusért, es terjeszsze Nagysagod birodalmat, szelessen. es Fejedelmi szekit emellye [3v] Kiralyi szeki magassan es Nagysagod maga Uralkodgyek s magva szakadas nelkül, Azon Amen. Ha ez el mulik hogy veghez nem medgyen Jaj Jaj S.[XIII]

Ugy Avagy csak Anyira hidgyen Nagysagod az szomszed Orszagokban valo Nemzetekben, hogy azon közben elö foroghjon Nagysagodnak Bathori Sigmond Peldaja, mert az Alom nem jot magyaraz, ezekre akarak[XIV] emlekeztetní, hogy mikor ez Levelem[XV] Kézhez jutot volna, s el olvasad Ugyan de seminek tartottad mert ha seminek nem tartottad volna az mellyeket írtam volt, ez Levelemben azokra viseltel volna gondot, ha ezt czelekedted volna, bizonyal mérem mondani, hogy ez nem eset volna rajtad, az Orszaghis nem pusztult volna így el, ennyi sok Artatlan Vért is nem Ontottak volna ki, Következik imar az harmadik igen nagy vetked is, az mely ez, hogy amaz Czifra hintoban jaro Papjaidnak hizelkedö hazughsagokon, az Kolosvarj Nemely tanaczokon el indulvan kolosvarra menél, es ot oly Magístratusokat valasztal Erö szakkal, az kik küzzül Sokan mégh az magak nevét is Aligh tudtak volna mondani, Nem hogy szegennek törvént tudtának tenni, az kiért az szegénségh Sok Sohajtasokot Nyujtot fel az Isten heza hogy az Isten ne szenyvedhesse el annak az ki ez dologhnak oka, bizony bâr aluttal volna akkor mikor ezeket Cselekedted, nem esett volna ez[XVI] rajtad, De köszönd megh az magad vallasan levö Papoknak, es Polgaroknak hogy Iffjusagodnak es birodalmodnak viragzo Alapottyaban igy megh Czaltanak az kik felöl irtam vala, hogy ki tudnak az Fejedelemseghbül mint az Romaj Pápa kivanvan hogy Uralkodgyek Romaban, ki tudta Onnet az Csaszart es igazitotta Nemet Orszaghban, az hizelkedö es tisztessegh kivano Embereknek dolgok Illyen, igy vesztegetik meg az Iffju elmét Szépen bévelnek de mas felöl vermet keszítnek, mezet mutatnak merget Nyujtanak, Annak Okaert kerlek hogy az roszat hand el, es az jot Cselekedgyed, mert ha jót nem Czelekedel, azok az Lâtasok, be tellyesednek mind rajtad, az mellyeket Lattal, 1657 esztendöben Szent mihaly Napjanak (sic!) huszon harmadik Napjan, Adatek en nekem egy ket felöl megh írt könyv, az közepe Iratlan Leven, megh is Paranczolltatik nékem, hogy írnék arra, es írnam megh azokat, az melyeket lattam es az mellyek következendök, az Fejedelemre, Rakoczira, hogyha Eleit nem veszi jo Cselekedetekkel, Ide fellyeb Szollottam az Elsö Latasrul, imar Szollok az többirül, de következendökeppen, az masodikrul. Az masodik Latas ez. az melllyet nem Almomban sem penigh elmemnek el ragattatasabul Lött, hanem, Ugyan az en vigyazo[XVII] szerelemnek latasaval néztem, az Isten az Egnek Nap Kelet felöl valo reszere, kitétete egy Zaszlot, hiván az Isten Alaja mindeneket, es kinala

---

[XIII] Esetleg ferde hullámvonalként is lehet értelmezni.

[XIV] Az *a*, *t*-ből átjavítva.

[XV] A szó első *e*-je fölött tollhiba, amelyet akár ékezetként is lehet értelmezni.

[XVI] Az *ez* után áthúzva: *vol.*

[XVII] Az *en* és a *szerelem* fölé/közé betoldva.

minden rendeket az ö szent bekessegevel, tegedet magad szemelyedben is hij az Isten ö felsege az Ala a Zaszlo Ala, en Altalam, [4r] Szegeny meltatlan szolgaja Altal, mert az Ezer hatszaz ötven hat esztendöben meghíratta vala az Isten eö Felsege en Velem, az kiket Altalad véghez akart vínni, es megh izeni hogy addigh egyebet ne Cselekedgyel, se hadba ne meny valamigh az ő felsege Paranczolattyaban el nem jarsz, es veghez nem viszed azokat a dolgokat az mellyeket en megh írtam, De mivel hogy az Isten Paranczolattya ellen mast Cselekedtél, s mas felé, mentel, mi keppen Jonas, be vettetél, az tengerben es mínd addígh ott fettrengesz, es az habok ide s tova hajigalnak valameddigh az Istent ö szent felségét sok fele vetkédrül megh nem Engeszteled[XVIII] az vak merö szo fogadatlansagért, rajtad esendö Nyavalya egy néhany mert Latom az szolgaidat Csoportonkímt [sic!] szaládozní, magadat penigh sohult nem Lattalak, az süveget az Fejedbül, ki vetetni es mas fejébentétettni Lattam, hogy az Kengyel[XIX] futo az Kedvessebbik hatas Lovadat elvesztette, Mindön penigh megh talalta, mast ültetet réa, Lattalak egy nehany szor az Marus mellet hol Deva tajan, hol masutt az hegyeknek tetejen, hol Egyedül hol masod magadval bujdosni: es en mindenkor az hegy oldalaban voltam. Immar noha ezeknek az Latasoknak job resze el tölt rajtad, de mégh hatra vagyon az Nagyâ, ha ez írasom szerínt, nem Czelekedel, miként az Atyad felöl megh írtam vala, hogy az Nyugovo helyen is megh haboríttyak, es ö tisztessegere fel ékessittetettet[XX] el rontjak, Ugy szinten magadis el nem kerülöd bizony, avagy az szörnyü halalt, avagy az foghsagot, es minden javaidat az ellensegh Praedallya el, Illyen dolgot is Lattam, hogy az kertekben egy igen szep fiatal fa az égh felé fel nevekedék, az mely nezesre kivanatos es gyönyörüseges vala, De egy keves ídö mulva le horgadt szinten az földígh annak azö fel huzalkodott gyönyörüseges teteje, az mely dolgon Csudalkoznak vala felette igen az ott allo fel jarok, hogy mint lőtt dolga annak az szepen fel nevekedet fanak, az ki Annak Ellötte czak egy keves idővel az eget eri vala most imar az ö Legh meltosagossab resze az teteje az földet Eri, ez penigh az Lâtâs rad is néz es az Fiadra, mert az földígh megh Alaztattok, mert vétkeztél az Seregek Uranak ellene felette igen, semit az en tanaczom szerint nem Cselekedvén, mert ha Cselekedted volna, ez 1658 Esztendöben, Böjt Elö havanak 17 Napjan be mentel volna az Regi Magyar kiralyoknak széki ben, Budaban, es az Isten kezedben adta volna az Magyar Coronat is es az Egesz magyar Nemzet tegedet Uranak Ismert volna, Lenni, es sok Nemzetek megh fílemlettenek volna tüled es sok Nemzetek követeket Nagy meszerül küldöttek[XXI] volna hozzad es hoztanak volna Ajandekokat, az ö földökrül [4v] es az Magyar Nemzetnek es te híred ki terjett volna mind ez szíles vilaghra, De hogy az en tanaczomnak nem Engedtél, megh Alaztattâl, hogy ha penigh az én tanacz Adasím szerínt Cselekednél megh is egy Örvendetes hírt mondanék, ha

---

XVIII Az *E* betű fölött tollhiba, amely akár ékezetként is értelmezhető.

XIX A *Kengyel* után áthúzva: *az*.

XX *ékessittetettet* – bizonytalan olvasat.

XXI Közvetlenül a *küldöttek* után áthúzva: *ek*

penigh nem Cselekeszed[XXII] jaj neked, jaj az Eöregh Atyadnak jaj az te Kedves hazas tarsodnak, jaj az te Agyekodbul szarmazott egyetlen egy fiadnak, es jaj az egesz magyar Nemzetnek, mert reatok jünek az rettenetes romlasok, es veszedelmek, az mely ben megh Atkozzâtok fogantatastoknak es születestteknek napjat is mert nem leszen tizszer az aratas, mígh az Ismaelitaknak es az Noe Patriarchatul megh Atkoztatot kemeny Chamnak, Orczatlan Maradékinak kezekben akadtok, es az Eö kemeny igajokat viselitek, mind az vilagh vegeigh az melytül az Isten szent Fiaert, oltalmazzon es szegeny hazankat s magadat, Immar Szollok az Orszaghnak vétkérűl, az Orszagh avagy az tiszt viselök az kik Országhnak mondatnak, ebben vétettek egyikben, az Seregek Uranak Ellene, hogy az ö Iffju Fejedelmeknek Artalmas tanaczot adtanak es az Isten hazanak szenczegh töressében[XXIII] szorgalmatosak voltak, es az szegenyek Saczoltatasaban Serények voltak, az gonosznak az gonoszságokra magok Peldajokkal szabad czagot adtak, az ö jobbagyaknak szolgaltatasaban fene Orosz Lan modgyara voltak, es ezekhez hasonlo vétkekben Ugyan el âradtak, Sokaknak szabad czágokat el vévén az ö telhetetlen jarmokban be foghvan, Kemeny Saczolltato Szolgalattal Szolgaltattak öket, Az özvegyek gyamoltalansagat nem tekintettek, az arvat megh fojtottak, az nyomorultat, Annal inkab Nyomorgattak, az Istent eö szent felseget az ö Oczmany beszedekkel, es rettenetes szitkokkal, gyakorta szembül szembül megh karomlattak: es az ö tisztessegere epitetet hâzaknak beczülletit megh nem adtták hanem azokat, egy néhany helyen Per patvarnak vissza vonasnak Tragarsaghnak es veszekedesnek helyéve valasztottak, Azert vesze el edgyikert Legh kivalt kepen Jerusalem, hogy az Istennek szent hazat az kit az ö szent nevének tisztességére, Salamon Kiraly epítetetet vala, es az kiben az ö szent neve Segítségül hivatík vala, azt az szent házat az ö szentségében megh rontak, es adoknak vevöknek galamb arosoknak penz valtoknak, karomlo Kereskedö helyévé valasztottâk az Ur Jesus Christus penigh Jerusalemben be menvén, midön az dolgot megh Lâtta volna, rettenetes busulossal megh busult es azokat az Szatocz Kalmarokat, ki hajtotta Onnét, es az ö szekereket, fel forgattya, es czak azt is bünnek ítilé lenni, hogy ha valaki edént vinne altal az Templomon, azt mondvan az sokasaghnak, nínczené megh írva hogy ez az én hazam, Imadczaghnak hazanak hivattatík, minden Nemzetseghektűl, ti penigh Azt[XXIV] Latroknak barlangjava valasztottatok, az mely megh vagyon írva szent Mark Evangelistanak tizen negyedik reszeben, es töb helyeken ís, mostan az Magyar Urak [5^{r}] Hasonlokeppen[XXV] Cselekesznek, de el jünek az napok, hogy az ö Cselekedeteknek melto jutalmat vészik, mert nagy leszen ennek az napnak romlasa, mert az Isten ö maga taborban szallot ellenek es rettenetes romlassal megh rontya Eöket, mert az kiknek sok jobbagyak szolgaltanak imar

---

XXII A szóvégi *d l*-ből átjavítva

XXIII Az első *s* vagy áthúzva, vagy átjavítva a másik típusú s-re.

XXIV A szóeleji *A a*-ból átjavítva

XXV Valójában az oldal első szava: ***Hasonloppen*** – az előző oldal őrszavai azonban így: ***hasonlo Ke.***

azok masnak szolgalnak, az[XXVI] kik az ö szegeny Jobbagyoknak véretéket[XXVII] az mod nelkül valo sok szolgalattal ki szijtak, azok imar az idegenektül Sulyos szolgalattal Ugyan megh terheltetvén Nyomorgattatnak, az kik annak elötte Skarlat es Barsony Sugbakban jartanak, ímar azok szörös gubaban szorultanak, az kik Annak elötte az ö gengen tartot testeket Draga gyolczokban es Patyolotokban nagy helyen be takartak, imar azoknak mezitelen testeket, ejjel az tetvek, mardossak, es nappal az legyek Csípik es dongjak, az kik az Elöt draga vad bürekkel bellet bibor es barsony süveghben Nagy Pompaval setaltâk[XXVIII] imar azok mezitelen le hajlot szomoru fövel Ugyan el bagyadvan tzak aligh ballaghnak, az kik Annak Elötte az Jobbagyok dolganak, nézzésere es annak síettetésére nagy kevellyén sok szolgakkal kesértettenek[XXIX] imar azok az idegen Nepnek szolgalattyara az gonosz fene palleroktul mezítelen labbal kergettetnek, mikoron penigh el jünek azok az[XXX] veszedelmes Napok, hogy az ti ellenséghtek, ti reatok jünek az ti gyüjtöt javaitokat el Praedallyak, kedves gyermekiteket es Cseléditeknek egy reszet ti elötttek le vagjak, az masík reszet elöttetek rabsaghra hajtyak. az harmadik reszit magatokkal megh tartvan, az ti Őrökseghtekben be szallanak, es magokat Veletek kemeny szolgalattal, szolgalltattyak, Illyen rettenetes romlasa következik az magyar nemzetséghnek az rettenetes Isten ellen valo rut vetkek mia, ha megh nem térnek es job életet nem elnek, az mely rettenetes következendö veszedelmet, Latvan az Egen valo jegyekbül, es egyéb Lâtásokbul, Ugyan el Lankad az szivem, es rettenetes haboruval haborodik megh az Lelkem, az mely tül az Isten nagy nevért es szent Fiaert oltalmaza szegeny hazankat, imar Szollok az Utolso Örvendetes Lâtásrol, az mely Látas be telik rajtad, ha ezek az en irsim (!) szerint Cselekeszel, az mellyeket ebben az levelemben irtam, es az sok reszeghseghnek beket hagysz, es az en irasamat jozan elmevel olvasod, es eletednek minden napjait jozan eletben es jo Dologhban foglalod,[XXXI] mert mit hasznal az embernek, ha estve jo Lakik és megh reszegedik, mert mas nap[XXXII] ismet[XXXIII] szomjuhozik mégh penigh ollyan szomju saggal, Soha Örökke megh nem enhited, tudode mint jara amaz bíborban barsonban jaro gazdagh, [5^{v}] az[XXXIV] kiröl üdvezitonk Emlekezik szent Lukacs könyveben, az ki ebben az vilaghban etelben es ítalban büvölködött, volna, vegre ez vilaghbul ki mulek, de mivel eleteben az ö Poharatt, jo tzelekedetek boraval megh nem töltötte, az mas vilagon megh szomjuhozík, Midön penigh megh szomjuhozot volna, es ugyan kinlodnek az nagy szomjusagh miatt azt is eszeben vötte vol-

---

[XXVI] Az *az* után áthúzva: *az.*
[XXVII] A *véretéket* után áthúzva: *Saz nagy szol* – az első szó olvasata bizonytalan.
[XXVIII] Közvetlenül a *sétaltâk* után, áthúzva: *ak.*
[XXIX] A *kesértettenek* után áthúzva: *„* (egy idézőjel).
[XXX] Az *azok és a veszedelmes* fölé/közé betoldva.
[XXXI] A *Dologhban* fölé betoldva.
[XXXII] A *mas* fölé betoldva.
[XXXIII] *ismegh*ből átjavitva (a *megh* fölé, annak áthúzása nélkül, betoldva).
[XXXIV] Az őrszavakban még nagybetűvel az *az.*

na, hogy életeben igen tobzodot, es sokat ivot volna, nem mert Abrahamtul egy nagy Palaczk avagy Pohar bort kerní, hanem czak Lazarnak az kis Ujarul egy Csep vízett kivannya, attul tudni illik az ki eleteben az ö Udvaraban etel es szomjuval[XXXV] megh holt volna, de az is nem adatek neki, így jar mind, az ki az Isten törvenye es Paranczollattya szerént nem jar, De ha te az te eletedet az Isten törvenye es Paranczollattya szerint viseled, bizony read szal az Istennek Aldasa, az mint az lâtâs muttattya, az Lâtas penigh ez, Latek Eszakrul fel jüni egy oldalrol,[XXXVI] egy nagy roppant sereget, az mely sereghben mind egy iranyu erös es vastagh ferfiak valanak, az kik azö hosszu Kopiajokat egyenesen az egh fele fel tartyak vala, mindnyajoknak egy szinü Ruhajok leven, az sok kopiak között penigh szinten kezepiben, Latek egy magossan fel emeltetet Zaszlot, magossabbatt az kópiaknal, az mely Zaszlonak az tetejeben edgyik felére nap kelet felé tetetet vala egy megh ekesitet szek, az mely ben czak egy Ember Ülhetne, es az szék melle tetetet vala egy korona, es az szek es az Corona elleneben hely heztettek vala sok Paisosok, midön ez dolgot neznem, megh Indula az nagy seregh, En penigh Kerdém hogy áz ki Serege volna, es hova vinnek az szíket es az Coronat, es egy Vitez felelvén monda, hogy Rakoczinok Keszitettenek mind azok, ö ellötte foghnak Udvarolni sok Paisosok, azt mondom azert neked, hogy ha az en tanacz Adasim szerint Cselekeszel, es az miket az en tanacz Adasimban el mulattal, azokat veghez viszed, es az ket Templomat az Mindenhato Istennek tisztessegere megh rakatod, az edgyiket az Atyad Desen valo Cselekedetiert, az masikat az magad Colosvarat valo Cselekedetedert, es az Lengyelekkel valo hitedet fel szabaditvan az 1659. esztendöben Szent Jakab havanak 17 napjan be megy budaban es az Isten te neked es az te maradekodnak adgya azt az földet az mellyet regen az magyar Kirallyok birtanak, es fel magasztal az Isten teged minden ösid felett, az magyaroknak keves voltan penigh megh ne ütkezzel, avagy botrankozzal czak gyüjcz öszve, öket, mert az Isten leszen veled [6r] Az Jobbagy czagban tovab az Magyarsagot ne tarczad, mert ha öket Jobbagy czagban tartod, magadat is es az Urakat jobbagysagban ejted, az mely bül soha ki nem szabadultok, az rajtad löt boszusaghrul penigh, megh ne emlekezzel, senki miattad ez gyalazat tetert megh ne hallyon, mert az Isten az bünrt (!) Tamasztot Sokakot read, es őket is az bünert egyenetlenseggel verte megh az Isten, hogy keresték, az megh maradasra valo Utat, de megh ne talalhâssâk, mind addigh az migh az Istent igazan megh nem ísmerík es az ö bünökbül igaz penitentia tartas Altal Eö felsegehez megh nem térnek, ha penigh mind magad, mind penigh Orszagh Nepe közönseges akarattal, az Istenhez tértek, es ö felsegenek szolgaltok, az Isten eö felsege tegedet kirallya teszén[XXXVII] az Magyar Nemzeten Barczaí Akost Fejedelemme, es ti Gubernallyatok az Magyar Nemzetet, es tegedet retteghnek sok Nemzetek, es az Isten mâgod ban megh

---

XXXV A *szomjuval* után áthúzva: *holt.*

XXXVI A rag olvasata bizonytalan.

XXXVII A *kirallya* fölé betoldva – halványabb tintával.

gyükerezik, s[XXXVIII] az kiralysagh, most azert Lassad ellötted vagyon, en rajtam nem mult en megh tanitottalak, mind azokra az miket veghez kel vinned, en az en Lelkemet megh mentem, az Elött is megh mentettem, míkor Lengyel Orszaghban, menel, akkor is megh íram hogy el ne meny, az mígh az Istennel megh nem bekellesz, es az Orszagot jo karban nem Alítod, de nem fogadad[XXXIX] hasznaly velle, megh írtam vala hogy roszul jarsz, de bizony hâtra megh az Nagygya, Ne bizzal az Nemethez, mert az nemet, Csaszar ad tegedet az te ellensegednek kezeben es azoktul gyötrödtetel, es kinoztatol, mind addigh az mígh megh halsz az foghsaghban. Jaj Jaj Jaj.

Ha penigh az Istennek Akarattyat, Cselekeszed, az Isten fel emel, teged is megh Ald itt ez vilagon, az jüvendö Eletben penigh megh koronaz, az mellyet Cselekedgyek Eö szent felsege nagy Nevért es szent Fiaert, az Ur Jesusert kít szivem szerint kívanok, hogy peníghminden dolgaidat, job modgyaval veghez vihessed, elsöben az Seregek Urat Istenet büjteleseddel es könyörgeseddel, engeszteld megh, es tégy fogadast, azon, hogy valamikre tanítottalak, azokat veghez viszed, Annak utanna irj Paranczolatott ki, minden fele falukra, es mezövarosokra, hogy valaki magyarnak mondgya magatt, mindgyarast fel kellyen es veled mennyen megh igerven az[XL]

megh [6[v]]

XXXVIII Az *az* elé utólag betoldva – halványabb tintával.

XXXIX A szóvégi *d t*-ből átjavítva.

XL Az *az* után áthúzva: *Szabadzagott* (a *gott* már őrszó, a „megh”-el egy sorban található).

Kerekes Dóra

Johann Christoph von Kindsberg konstantinápolyi császári követ hagyatéki leltára 1678-ból[1]

(ÖStA KA HKR Akten Exp. 1680 Juni Nr. 15/1)

Johann Christoph von Kindsberg 1672-ben Casanova császári követ helyére került a konstantinápolyi Habsburg követségen. Egészen 1678. december 14-én az oszmán fővárosban bekövetkezett haláláig ő látta el az ottani – a bécsi udvar szempontjából fontos – követi feladatokat. Halála után titkára, Hieronymus Colonni, valamint az ott tartózkodó rendkívüli követ, Franz Peter Hofmann von Ankerskron összeírták Kindsberg hagyatékát. Ezt a hagyatéki leltárat, amelyhez hasonlóról nincs tudomásunk sem a magyar, sem az osztrák történetírásban, teszem közzé a következő oldalakon. Problémát jelentett, hogy ebben az időszakban még nem szabályozták, hogy mi tartozott a követ, és mi a követség tulajdonába. Ennek megfelelően Johann Christoph testvére, Marcell Anton von Kindsberg bátyja minden ingóságára jogot formált, és jelen inventárium képezte a későbbi per alapanyagát.

Az irat az Osztrák Állami Levéltár Hadi Levéltárában található, ott is a bécsi Udvari Haditanács Iratai (Akten des Wiener Hofkriegsrates) elnevezésű gyűjteményben. Az irat 1678-ban keletkezett, de Hofmann von Ankerskron csak 1679. május 17-i levelének mellékleteként küldte el Bécsbe. Az utókor ezen dátumok ellenére az 1680. évhez sorolta be, így nem csoda, ha eddig nem bukkantak rá a diplomáciatörténészek. Hofmann von Ankerskron fent említett, május 17-i levele az Osztrák Állami Levéltár, Házi, Udvari és Állami Levéltárában található, az 1679. évnél, de hiányzik innen az F, a G, a H, az I és a J melléklet, amelyek a hagyaték kapcsán 1680-ban kirobbant per következtében – melyben a Haditanács volt illetékes – a Hadi Levéltárba kerültek. Ezeket teszem most közzé. Az iratoknál foliószámok nem találhatók, a fénymásolat elkészítése után számoztam be az oldalakat, és ennek megfelelően közlöm. A hagyatéki leltár legfőbb érdekessége, hogy egy több mint száz tételből álló, részben a követ, részben a követség tulajdonában lévő könyvjegyzéket is tartalmaz.

Az átírásnál a Deutsche Richtliene, XVI–XVII. századi iratok kiadására vonatkozó közlési szabályait követtem.

[1] Ezúton szeretném megköszönni Fazekas István és Pálffy Géza jelen közlemény elkészítéséhez nyújtott segítségét, valamint a Klebelsberg Kunó-ösztöndíj által számomra Bécsben biztosított kutatási lehetőséget.

Inventarium
Über der Röm[mischen] Khay[serlichen] May[estät] rath unnd residenten an der ottomanischen porten herrn h[err]n Johann Christoph v[on] Khindsperg seel[igen] verlassenschafft

Wie volgt

In einer vierekhigten beschlagenen truehen, gezeichnet mit N[umer]o 1 befindet sich ain baarschafft fürnemblich in golt, und ainfachen doppelte fünff, sechß [etc.] unndt mehr fachen stukhen in specie duggaten alß

Erstlichen in einem grauen ledernen beütl sub N.o 1.	duggaten	202 ½
Item in einem rothledernen beütl sub N.o 2		1406
Item in einem gleichem roth led[er]nen beütl sub N.o 3		2074
Summariter duggaten in specie f[lorinorum]		3682 ½

[1r]

Andertens ist von silbermünz

In einem gelbledernen beütl mit einem rothen poden sub N.o 4	leoni	500
Item in einem gelb ledernen beütl sub N.o 5		300
Item in einem gelb ledernen beütl sub N.o 6		59
Summariter Leoni		859

Drittens befindet sich von edelstein und geschmukh

Carneoli	stuckh	260
Item carneoli, agaten unndt andere		150
Item carneoli unndt agaten an ainer schnur		12
Corallen mit silber gehäffet		7
Perlen von	7 gr.	52
	8 gr.	53
Rubinen ungefast		83

[1v]

Item waß grössere rubinen ungefast	stuckh	104
Item noch waß grössere rubinen ungefast		35
Item ein grosser rubin mit einer mackhl ungefast		1
Schmaragden ungefast		10
Türkhes ungefast		7
Ein diemantring mit einem dikhstain		1
Ein rubin ring mit einer rosen, auch rings herumb mit rubinlen versezt		1
Item rubin ringe mit viereckhigten steinen		3
Ein weißgebrenter saphier ring		1
Item ein blauer saphier ring		1

Ein schmaragd ring mit 12 diamanten versezt		1	
Item schmaragdringe		2	
Türkhes ringe		3	
Ein granatringlin formb eines pettschaffts		1	
Qual carneol ringe mit eingeschnittenen bildten		4	
			[2r]
Guldene glatt geschmölzte ringe ohne stein	stuckh	2	
Ein ring mit rundten stern stain		1	
Ein achtekhigter teütscher petschafftring		1	
Teütsch unndt türkhische pettschafftring mit qual steinen		2	
Ein in carneol geschnittene bildtnuß			
Perlene knöpff von 6 perl gehäfften küglen formiert		zwäy	
Rosen kränze von cocos		zwäy	
Item rosen kränze von corallen		zwäy	
Von goltgeschmölzte pferdtzeüg stückhl vier grössere undt achtzehn kleinere			
Ein guldene geschmölzte sakhuhr[2]			
Silberne tabak geständtl		zwäy	
Ein alt silbernes uhr capsl			
Ein türkhisches messer sambt d[er] schaidte mit steinen versezt			
In einer blechenen schachtl fünff bezaar undt ambra grisa			[2v]

Vierttens unterschiedtliche medaglien

Eine deß königs Ladislai in Pohlen grosse silberne medaglia			
Deß khaysers Neronis eine von goldt undt zwey von silber			
Deß Antonini Pii von silber	stukh	3	
Item des Antonini von metall		1	
Des Domitiani von silber		1	
Des Marci Aurelii von kupffer		1	
Des Aureliani von metall		1	
Des Constantini von metall		1	
Der H[eiligen] Helena		14	
Des Theodosii von golt		1	
Des Justiniani von golt		2	
Item des Theodosii von silber		1	
Des Alexandri von silber zwey		2	
Des Philippi von Silber		1	

[2] Sakkóra

Item des Philippi von metall		1	
Deß Philippi sambt Alexandro		2	
			[3r]
Testa di Giove von silber	stuckh	1	
Von golt eine ohne zetl		1	
Des Lisimachi von goldt		1	
Der statt Athen von silber		3	
Der statt Sparta ein kleine		1	
Von golt groß undt kleine		18	
Von silber		27	
Von silber unndt metall		56	
Halb silber, halb metallene od[er] di rotuccio		64	
Geistliche medaglien sambt einem spanischen kreütz fünff, worunter drey von silber			
Ein versigleter beütl mit allerhadt galanterien, auch etwaß von alten silberwerkh			
Insigel in einen papier verpetschiert		7	
Kästl mit allerhandt tincturn		2	
Ein mit silber beschlagener schweindzahn zu einem tabakbüxl accom[m]odiert			
Item unterschiedtliche schrifften mit einem schreib calender des herrn resident. seel.[3] interesse betr[effend] wegen gewisser außgaaben, handlung[en], seinigen schuldten unndt schuldtnern			[3v]

Das silberwercks betr. ist
In ainem kleinen von rothen leder überzogenen trüchl gezaichnet mit N.o 2.

Ein gießbekhen mit der kandel			
Suppen schallen mit ihren deckheln		2	
Leühter		2	
Liechtbuzen		1	
Ein feür zeüg		1	
Spiegl		1	
Holle saiffenkugl		1	
Muscatnußraibaisen		1	
Messer bestökh mit löffl zway in einem manglet die gabl			
Türkhische raißlöffel drey undt drey zusamben geschlossen		6	
Runde büchßlein in vierekhen		4	

[3] Kindsberg, Johann Christoph

Ferners ist in ainer grossen truchen alles von silber, gezaichnet mit N.o 3.

Erstlich im untern theill am boden lig[en] messe par zwölffe		
Trincier messer ein paar		[4r]
Löffel	12	
Brattspiessl zu kleinen sachen	12	
Ein liechtpuzen sambt der schallen mit einen ketl zusamb gehang[en]		

Mehrers befinden sich tarinnen

Gießbekhen, iede mit seiner kandl	2	
Schüsseln	12	
Täller	18	
Täzen mit füessen	2	
Täzen ohne füeß	4	
Suppen Schallen mit ihren dekhln	2	
Salz vässer	2	
Mittelmässige liechter	4	
Grosse liechter, ied[er] mit 3 tillen[I]	2	
Ausser schalln in form einer muschl	6	
Zuckher büchsen	2	
Schreibzeüg	1	
Holle saiffenkugl	1	
Ein türkhisches spritz gefäß zuschenckhend[en] wässern	1	[4v]
Ein kugl formiges rauchfaß von Messing	1	
Liechtpuzen	2	
Ein vergulfes vässel mit seinem bestekh in einem rothen futral		
Ein kleines gießbeckhen mit 2 opfferkändlen		
Ein crucifix		

Ausser disem ist mehrers silber verhanden so zum täglichen gebrauch dienet, alß

Taffel becher	7	
Löffel	20	
Seinff väßl mit seinen löffl	1	

[I] a *theillen*t *tillen*re javították

Nachgehents befinden sich in ainer vierekhigten alten teütsch[en] truchen sub N.o 4.

Stuzen mit engl[ischen] Messer, od[er] bestökh 6
Ein schachtl worinnen messer undt schären
Ein oglik[4] zu einer janizarn kappen
Verguldte zwekh[en] od[er] nägl drey bundt
Eine waage
Goldtwaag[en] 3

[5r]

Türkhische saiffen
Etliche kämpel
Laß köpffl
Ein lang[er] schreibzeüg
Undterschiedtliche reliquien unddt sach[en] di Terra Santa

In ainem türkhischen mit leder überzogenen korb, oder sepet sub N.o 5. befinden sich von kleydern

Ein gabaniza,[5] oder oberkleydt von gebluemtem rothen goldtstuckh mit lux gefüettert
Ein cafftan, od[er] unterrokh eben von gebluemtem rothen goltstuckh
Ein gabaniza von goldtgebluemtem weissen silber stuckh undt mit zobl gefüettert
Ein cafftan von gleichen goldtgebluemtem weissen silber stuckh
Ein gabaniza von rothen samet, ohne fuetter
Ein feretsche,[6] od[er] oberrokh mit qeitten ermeln, von rothen camelot, mit ermelin gefüettert [5v]
Ein tristimin farber cantosch, oder tüechener oberrokh mit zoblklaunen gefüetter
Drey abgefrentte jaka[7] von golt, silberstuckh undt sam[m]et sambt ein stuckh zobl
Ein rest von wessen silberstuckh, am ende versigelt
Ein ermelin fuetter zu einem pöltz
Ein kurzer oberpölz von leichtgrienen adlaß

[4] toll
[5] kapanicse (kapaniçe, tör.) = díszes köpönyeg, drága anyagból készül, drágakővel kivarrva
[6] feradzse (ferace, tör.) = muszlim nők kabátszerű, utcai ruhája 2. dervisruha
[7] jaka (yaka) = női ruha

mit zobl klaunen gefüettert	
Item ein kurzer oberpöltz von leibfarben adlaß mit ermelin gefüettert	
Ein cafftan von gleichen leibfarben adlaß	
Ein cafftan von grienen dablin	
Ein cafftan von weissen atlaß	
Ein cafftan von grünen atlaß	
Ein cafftan von haarfarben timi, od[er] sciotisch[en] zeüg	
Ein feretsche von rothen camelot mit grünen taffet gefüettert	
Camisolen	4
Hosen von scharlach	1 paar [6r]
Hosen von tuech	1 paar
Hosen von rothen terzanell	1 paar
Hosen von rothen timi od[er] sciotisch[en] zeüg	2 paar
Roth seidene binden	4
Posch oder schwarz halb seidene halß tüecher	2
Indianische fazeneth mit golt	2
Ein guldene pferdt dekhen mit franzen	
Rother samet 4 ellen, in zwey stükhele	
Audienz cafftan	3
Camell häärene fueß sökhl	3 paar

In ainer alten raißtruchen mit kalbleder überzogen, sub N.o 6. seindt

Gelbe cartis	1 stuckh
Ungarische außgenähte hadtschuech	3 paar
Ein badtmantl	
Ein venedische latern	
Ein wädele	
Badian	4 bundt
Zahnstürer	5 bundt
Ein sakh mit terra sigillata	
Nürnberg[er] leichter	6
Eine zocolata häfferl	[6v]

Item ain alte teütsche raiß truchen mit kalbleder überzogen, sub N.o 7.

Darinnen befinden sich unterschiedtliche schrifften, unndt rechnung[en] so des h. residenten seel. privat interesse betreffen, warunter vill alte sachen bevor er zur residenten stölle gelanget.

In ainem sepet sub N.o 8 befinden sich türckhisches leingewandt

Persianische fazeneth[8] 7 stuckh, jedes von 16 fazeneth		
Item persianische 25 stuckh, jedes von 15 fazeneth		
Indianische 4 stuckh, jedes von 4 fazeneth		
Türkhische fazeneth, deren theills mit goldt, cilber od[er] seiden außgenähet	27	
Weisse binden	2	
Gestraiffte binden	3	
Ein indianisch halßtuech		
Item ein stuckh gelbwollene indianische halßtüech[er]		
Ein braitte güertl		
Item ein guldtene güertl mit silber verguldten beschläg		
Ein roth sam[m]etes käppl		[7^{r}]
Giustani	9	
Schmekhende handtschuech	6 paar	
Ein spiegl mit rotem samet		
Türkhische handtiecher	4	
Weisse türkhische badtüech[er]	2	
Ein haar mantl mit goltgenähet		
Ein magen küßl von grienem timi		
Persianische getruckhte leingewandt	12 stuckh	
Türkhische getruckhte deckhenblätter	6	
Jerosolymitanische kinebändl	10 paar	
Wollene strimpff	5 paar	

In ainem sepet sub N.o 9 nochmallen khlayder

Ein mader pölz von nacrafarben tuech		
Ein raißpöltz von pfersigblüe farben tuech mit lux gefüettert		
Ein demir coporan od[er] ohne ermel kurzes pölzl von rothen atlaß mit ermelin gefüettert		
Roth sammete hauben mit zobl	3	
Item ein alte rothsammetene hauben ohne fuetter		
Ein roth sam[m]eter stuzen		[7^{v}]
Roth seidene hosen	1 paar	

[8] A drágakő megmunkálásának technikájára utal. (facette [fr.]; a technika a XV. századtól volt ismert.)

Item hosen von rothen damasc	1 paar
Item roth leinwathene hosen	3 paar
Item teütsch lederne hosen 1 paar unndt ain gleiches camisol mit silbernen spizen	
Ein camisol von rothen damasc	
Roth sam[m]ete überzüge zu pölstern	4
Venedischer scharlach	5½ ellen
Ein stuckh gelben cartis so angeenzet	
Ein rest von grünen tabin	
Roth seidene strimpff	1 paar
Item melierte seidene strimpff	1 paar
Gämbsen heütte	2
Steyrische grienne landtschafft beütl	11
Ein teütsches wehrgefeng	
Ein tuech über einen nachtzeüg mit bluemen	
Ein grün unndt weisses kämpelfuetter	[8r]

In ainem sepet N.o 10 leingewande

Ein stueckh weisse hauß leinwath	
Ein rest von hauß leinwath	
Sadè, od[er] weiß leinwathene türkhische som[m]er rökhe	6
Ein seiden gestrickhtes neapolitanisches camisol	
Item weisse camisol	3
Auf türkhisch gemachte hemeter	13
Alte teütsche hemeter	10
Grobe nachthemeter	4
Schlaffhauben von leinwadt	3
Schlaff hosen	4 paar
Teütsche weisse fazeneth	18
Schon gebrauchte türkhische diechl	14
Teütsche halßtüech[er] von weiss[er] leinwath	4
Haubttüecher	6
Grobe haubttüecher	2
Hendtüecher	5
Fäschen	2
Item fäschen	1 stuckh
Magen küßl	2
	[8v]
Überzüg zu magen küsseln	20
Küßziehen	11
Weisse brustpleckh	2
Ein teütscher badtmantl	

Item ein neüer türkhischer badtmantl
Item ein alter türkhischer badtmantl
Ein harmantl
Ein baar ermel von golt undt seiden gestraiffen zeüg
Ein rest von einem stuckh baata
Baumwollene, zwiernen, unndt wollene gestrickhte strimpff 18 paar
Leinwathene reithstrimpff 1 paar
Graue sokhen 1 paar
Item dunkhelbraune sokhen 1 paar
Ein kämpel fuetter, von blauen taffet, mit einen küßl unndt dem dekhtuech

In ainer langlichten beschlagenen teütschen truchen sub N.o 11 /so auch vorhin mit N.o 1 schon gezaichnet, befindet sich tischgewandt/

[9r]

Lange unndt kurze taffel tüecher 26
Serviete, oder tischfazaneth unterschiedtlicher gattung 13½duzet
Handtüecher 32
Item türkhische windtwädl von adlers fed[er]n 4

In ainer gleich langlicheten beschlagenen teütschen truchen sub N.o 12 /so noch vorhin mit N.o 3 schon bezeichnet, befind[en] sich/

Baumwollene neüe strimpff 12 paar
Beilachen von hauß leinwath 16 paar

In ainer andern gleichformigen langlichten truchen sub N.o 13 /so bevor mit N.o 2 schon notiert, ist zufinden/

Ein venedische latern
Ein schachtl mit oppobalsamo
Bergchristallene trinkhschallen in rotten fuetterallen 2
Ein trinkhgeschier von horn rhinocero silber verguldt eingefast, mit seinen dekhl [9v]
Ein türkhisch silber verguldes rauchfaß
Ein bocal von kupffer verguldet, mit einen aufsteigenden kindlein, wan er voll angeschenkht
Ackhsteinene becher 2
Drey porcellanen scherbet schallen, zwey

kleine unndt ain grosser
Item ain kleine tazza von porcellana
Item von porcellana cave schallen in 6 fuetterallen
In ainem 6
In andern 6
In drittem 7
In vierttem 10
In fünfftem 12
In sechstem 13
Ein runde schachtl mit öhl von Jerusalem
Allraun wurzeln 2
Straussen ayr 9
Ein roth seidene dekhen
Item weiß seidene dekh[en] 2

[10r]

In ainem wagentrüchel befindet sich papier, feederkhiell, spagat [etc.] zur schreiberey gehörige sachen

In ain grossen verschlag oder kasten befinden sich nachfolgende büecher

Imperatorum Romanorum Numismata[9]
Mondo Simbolico ampliato[10]
Episolæ Aneæ Silvii[11]
Epistolæ Ciceronis[12]
Claudii Ptolemæi Geographia[13]
Historiæ Famiani Stradæ[14]
Historie di Leopoldi del Gualdo 3 Tomi[15] in folio
Historia di Ferdinando Terzo del Gualdo[16]

---

[9] *Imperatorum Romanorum a Julio Caesare ad Heraclium usque Numismata Aurea.* Jacques de Bye, Anvers, 1627.

[10] PICINELLI, Filippo: *Mondo simbolico formato d'imprese scelte, spiegate et illustrate etc. in questa impressione […] ampliato [etc.]* Venetia, Combi, 1670.

[11] *Pii Papæ Secundi Epistola ad morbisanum Turcarum principe -- qua monet ab insana Mahometica lege recedat versa, solidamq[ue] evangelicæ legis eruditionem amplexet cui adhibita est morbisani […] ad Pium.* Coloniæ, ex officina Eucharii Cervicorni, Anno MDXXXII.

[12] Valószínűleg: CICERO, Marcus Tullius: *M. Tulli Ciceronis epistolæ.* Paris, R. Etienne, 1538.

[13] PTOLEMAIOS, Klaudios: *Geographie opus novissima traductione e grecorum archetypis catigatissime pressum: ceteris ante lucubratorum multo prestantius [etc.]* Argentine, Joannes Schottus, 1513.

[14] STRADA, Famianus: *De bello belgico ab excessu Carlo V. imperat[ore] usque ad initia præfecturæ Alexandri Farnesii.* Ed. noviss. etc. Ratisbonæ et Viennæ, E. F. Bader, 1754. (Sok korábbi kiada is volt.)

[15] GUALDO-PRIORATO, Galeazzo conte de: *Historia di Leopoldo cesare dall'anno 1665 sino al 1669.* Vienna, Gio[vanni] Batt[ista] Hacque, 1669.

Spiegl der ehren des Erczhauses Össterreich[17]
Lumi riflessi dell'abate Picinelli[18]
Christliche potentaten stambäumer[19]
Convito morale di Don Pio Rossi[20]
Ungar[isch] unndt türkh[ische] cronica[21]
Des von Mandeslo morgenländ[isch] reißbeschr[eibungen][22]
Mausoleum Regni Apostolici Regum et Ducam[23] [10v]
Magia Naturalis Joh[annus] Baptistæ Portæ[24]
Comitium Gloriæ Centum[25]
Genealogia Serenissimæ Dom[us] Austiacæ[26]
3 büecher, worinnen in denen einem etwaß wenigs, in den 2 and[er]n aber noch nichts geschriben
Descriptio processum Nadasti, Zrini et Frangipanii, ungebunden, teütsch, latein[isch] unndt italian[isch] 2. Tomi[27]
Zwey roth eingebundene Landtkarten vom khönigreich Ungarn in folio
Sinische reißbeschrebung[28]

---

[16] GUALDO-PRIORATO, Galeazzo conte de: *Historia di Ferdinando terzo Imperatore.* Vienna, Cosmeraio, 1672.

[17] BIRKEN, Sigismund von: *Spiegel der Ehren […] des Ertzhauses Österreich.* Nürnberg, 1668.

[18] PICINELLI, Filippo: *Lumi riflessi […]*. Milano, F. Vigoni, 1667.

[19] ABIZZI, Antonius: *Christlicher potentaten und fürsten stammenbäume […] gutes theyls auß fürstlichen archiven genommen.* An jetzo mit verwilligung des authoris […] vermehret und verbessert (von Isak von Fröreifen). Straßburg, Christophori von der Heyden Erben, 1627.

[20] ROSSI, Pius: *In res S. Hieronymi gestas commentarii.* Comi, Turati, 1623.

[21] *Türkische und ungarische Chronica oder kurtze historische Beschreibung aller deren zwischen dem hochlöblichestem Ertz-Hauß Oesterreich und […] dem Türcken […] geführter Kriege, sowol in Ober- und Unter-Ungarn, als Siebenbürgen [etc.]* Nürnberg, Paul Fürst, 1663.

[22] MANDELSLO, Johann Albrecht von: *Offt begehrte Beschreibung der newen orientalischen Reise so durch Gelegenheit einer holsteinischen Legation an den König in Persien geschehen […] item ein Schreiben des Mandelslo worinnen dessen Ost Indianische Reise über den Oceanum erhalten.* Schleßwig, 1647.

[23] *Mausoleum glorisissimorum Regni Apostolici Regum et primorum militantis Ungariæ ducum [etc.] cum versione operis germanica*. Norimbergæ, 1663. (Nadasdy, Frans. Forgach)

[24] PORTA, Giovanni Battista della: *Magiæ naturalis libri vingti in quibus scientiarum naturalium divitæ et deliciæ demonstartur [etc.]* Francofurti, Andr. Wechel, Claud. Marnius et Joan. Aubrius, 1597.

[25] WIEDEMAN, Elias: *Comitium gloriæ qua sanguine qua virtute illustrium hervum [etc.]* 1646–1652.

[26] *Genealogia serenissima domus Austriacæ a Philippo primo ad Leopoldum et Margharetam deducta et eisdem augustissimis […] dedicata ab archiducali collegio Grocensi Societatis Jesu.* Græcii Styriæ, Ferdinandus Widmanstadius, 1666.

[27] GUALDO–PRIORATO, Galeazzo conte de: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare nella quale si descrive la ribellione d'Ungheria e quanto è successo dal principio della congiura sino all'anno 1676.* Vienna, 1676.

[28] Valószínűleg: ANDERSEN, Jürgen–IVERSEN, Volquard: *Orientalische Reise-Beschreibung […] durch Ost-Indien, Sina, Tatarien, Persien […]* Hrsg. Durch Adam Olearium, Schleswig, Johann Holwein, 1669.

Topographia Austriæ Inferioris[29]
Metamorphosis Ovidii[30]
Die grosse Com[m]ædia so zu Wienn gehalten worden
Ein in regal folio eingebundten buech mit lauter landtkartten
Biblia Sacra
Ain Landtkartten von Archipelago auf pergament
Ein buech forne eines registers
Theatrum Belgii[31] [11r]
Ein landtkartt von Össterreich in roth[en] leder
Historia della republica Veneta di Bapt[ista] Nani[32]
Zwey exemplaria di Machiavello[33]
L'Adone di Lorenzo Scoto[34]
Guldene sendschreiben des Guevara[35]
Ein weltliches gesang buech
Ungar[ische] Cronica[36]
Il ministro di stato del Silhon[37]
Historia di Francia del Davila[38]
Vocabolario italiano e turchesco 3. tomi[39]
Memorie historiche del Sagredo dall'Impero Ottomano[40] in [quar]to
Corneli[us] Tacitus latein[isch] undt italian[isch]
La spada de Honore del Senator Berlingiero Gessi[41]
Atlas minor 2. tomi[42]

---

[29] VISCHER, Georg Matthäus: *Topographia Austriæ Inferioris.* 1672.
[30] OVIDIUS Publius Naso: *Metamorphoseon. Libri XV.* (valószínűleg a következő kiadás) Amsteledami, Blæn, 1650.
[31] GUALDO-PRIORATO, Galeazzo conte de: *Teatro del belgio o si descriptione delle diecisette provincie del medesimo con la piante delle citta e le fortezze principali. [etc.]* Vienna, Thurnmayer, 1673.
[32] NANI, Giambattista: *Historia della Republica Veneta di -- cavaliere e procuratore di San Marco.* Venetia, Combi, 1662.
[33] MACHIAVELLI, Niccolò: *Il prencipe con alcune altre opere.* Palermo, heredi Antonielli, 1584.
[34] SCOTO, Lorenzo: *L'Aldone poema del cavalier [Giovanni Battista] Marino con gli argomenti del conte Fortuniano Sanvitale e l'Allegorie die Don --.* Venetia, 1623.
[35] GUEVARA, Antonio I. de: *Libro aureo de Marco Aurelio emperador, nuevamente corregido.* (valószínűleg a következő kiadás:) Madrid, Sanchez, 1668.
[36] *Neue Ungarische und Siebenbürgische Chronik oder […] Beschreibung des Königreichs Ungarn zugehörige Länder etc.* Franckfurt a. M., Johann Baptiste Schönwetter, 1664.
[37] SILHON, Jean de: *Il ministro del stato con il vero uso della politica moderna del signor de --.* Transportato dal francese per Mutio Ziccatta. Venetia, a presso Marco Ginammi, 1639.
[38] DAVILA, Henrico Caterino: *Historia delle guerre civile di Francia di --, nella quale si contengono le operationi di quattro re, Francesco II, Carolo IX, Henrico III et Henrico IV cognominato il Grande.* Venetia, Tomaso Baglioni, 1630.
[39] PARIGI, Bernardino da: *Vocabolario italiano-turchesco tradotta dal francese nell1italiano da Pietro d'Abbavilla.* Roma, Stamparia della S[acra] Congregatione di Prop[aganda] Fide, 1665.
[40] SAGREDO, Giovanni: *Memorie istoriche de monarchi Ottomani.* Venetia, Combi et La Nou, 1673.
[41] GESSI, Berlingiero: *La spada de honore. Osservazioni cavalleresche.* Bologna, Erede di Dom. Barbieri, 1671.

Petri Gyllii lib[ri] 3. del Bosphoro[43]
Sebast[iano] Erizzo circa le medaglie dell anno 1559[44]
Historiæ Josephi Flavii[45]
Türkh[ischer] Alcoran[46] [11v]
2. essemplari dell officio di S[anta] Maria vergine dell'abate Bonnini[47] in [otta]vo
Methodus ad medicinam faciendam Joh[annus] Mascellini medici[48]
Röm[ischer] adler[49]
Ein alter historicus in franzö[sischer] Sprach
Cento novelle amorose[50]
Libri X Cælii Apitii de re Culinaria[51]
Novum instrumentum geometricum à Casparo Wasero[52]
Historia della Transilvania[53]
Quattro libri delle caccie di Raimondo[54] in [quar]to
Cronica turcica del Bratutti[55]
Relatione del cardinal Bentivogli[56]

---

[42] MERCATOR, Gerardus: *Atlas Minor di Gerardi Mercatoris a J. Hondio plurimis auneis tabulis auctus et illustratus: denuo recognitus additisque novis delineationibus emendatus.* Amesterodami, Janssonius, 1628.

[43] GILLES (Gyllius), Petrus: *De Bosphoro Thracico libri tres.* Ed. I. Lugduni Batavorun, Elzevir, 1632.

[44] ERIZZO, Sebastiano: *Discorso sopra le medaglie antiche con la particolar dichiaratione di molti riversi [etc.]* Venetia, Bottega Valgrisiana, 1559.

[45] FLAVIUS, Josephus: *Historia Iudaicæ.* Frankfurt, 1571.

[46] SCHWEIGGER, Salomon: *Alcoranus Mahometicus, das ist: Der Türcken Alcoran, Religion und Aberglauben […] Jetzt aber in die Teutsche Sprache gebracht durch Salomon Schweiggern.* Nürnberg, 1616.

[47] *L'Officio di Maria Vergine Madre di Dio, trasp. dalla latina all'italiana lingua per commendamento della sacra cesarea real Maestra di Eleonora Augusta [...] dall'Abbate Filippo Maria BONINI.* Vienna, Viviani, 1676.

[48] MASCALLINUS, Johannes: *Artis medicæ quæ continet methodum et præcepta universalia ad medicinam faciendam summarium.* Vienna Austriæ, Thurnmayer, 1673.

[49] PASTORIUS, Melchior Adam: *Römischer Adler oder Theatrum electionis et coronationis romano-caesareæ mit denen dabey interessirenden hohen Stands-Personen [etc.]* Franckfurt a. M., Vogel, 1657.

[50] *Cento novelle amorose de i signori accademici incogniti. Divise in tre parti.* Venetia, Li Guerigli, 1651.

[51] APICIUS Cælius: *Apitii Celii de re Coquinaria libri decem [etc.]* (ad calc.) Venetiis, Johannes de Cereto, 1503. (Sok későbbi kiadása is volt.)

[52] Valószínűleg: SCHOTT, Caspar: *Pantometrum Kircherianum hoc est instrumentrum geometricum novum a Kirchero ante hæc intventum nunc decem libris.* Herbipoli, Hertz, 1660.

[53] SPONTONI, Ciro: *Historia della Transilvania registrata da Ferdinando Donno.* Venetia, Sarzina, 1638.

[54] RAIMONDI, Eugenio: *Delle caccie libri IV aggiuntovi 'n questa nuova 'mpressione il quinto libro della villa.* Napoli, Scoriggio, 1626.

[55] BRATTUTI, Vincente: *Chronica dell'origine e progressi della casa ottomana composta da Saidino Turco in lingua Turca tradotta dall'idioma Turco nell'italiano con la medesima frase [etc.] dell'autore.* Vienna, 1649–1652. Vol. 1–2.

Celsus Mancin[us][57]
Neüe hierosolimitan[ische] bilgerfarth[58]
Scottus[59]
Historia francese del Siri
Roß arzney buech
Sueliarino contro li Turchi
Cornelius Tacitus latein[isch] [12r]
Scipione Ammirato sopra Cornelio Tacito[60]
130 relationes del Boccalini auß dem Parnaso[61]
Trattato dell flusso e riflosso di Maræ[62]
Luca de Linda[63]
L'economia del cittadino del sig[no]re Tanara[64]
Comedii historici del sig[no]re Loschi[65]
Malignarum vaciolarum tractatio[66] in [quar]to
Libri due del Prosperi Alpini[67]
La commare[68]
La civil conversatione del sig[no]re Guazzo[69]

---

[56] BENTIVOGLIO, Guido cardinale: *Relationi [etc.]* Venezia, Marco Ginammi, 1636.

[57] Celsus Mancinitől több olyan munka is maradt ránk, amely itt most szóba jöhetne. (*De iuribus principatuum libri IX.* Romæ, Facciotti, 1596.; *De somiis ac synesi per somnia, de risu ac ridiculis, de synaugia Paltonica.* Ferrariæ, Baldinus, 1591.; *In duodecinum primæ philosophiæ librum commentarius*. Romæ, Facciottus, 1607.; *Il padrino christiano per formare i cavallieri di Christo nel duetto della morte.* Ferrara, Baldini, 1592.)

[58] EGGS, Johannes Ignatius: *Neue jerosolymitanische Pilger-Fahrt oder Kurtze Beschreibung deß gelobten Lands mit Kupferstücken […] geziert [etc.]* Würtzburg, Hiob Hertz, 1667.

[59] Valószínűleg: SCHOTTUS, Franciscus: *Itinerarium Italiæ rerumque Romanorum libri 6 in alba m(embrana) in 80,* Antverpiæ, 1625.

[60] AMMIRATO, Scipione: *Discorsi sopra Cornelio Tacito […] in questa impressione espurgati e ricorretti*. Padova, Pauolo Frambotto, 1642.

[61] BOCCALINI, Traiano: *Relation auß Parnaßo oder politische und moralische Discurs.* h. n., 1617. és Frankfurt, Joh[ann] Beyer, 1644.

[62] RAIMONDO, Annibale: *Trattato utilissimo et particolarissimo del flusso e riflusso del mare.* Venetia, Domenico Nicolini, 1589.

[63] LINDA, Luca de: *Le relationi et descrittioni universali et particolari del mondo.* Dal marchese Maiolino Bisaccioni tradotte, osservate e nuovamente molto accresciute. Venetia, Combi, 1672.

[64] TANARA, Vincenzo: *L'economia del cittadino in villa. Libri 7. In questa terza impressione riveduta ed accresciuta in molti luoghi […] con l'aggiunta delle qualita del cacciatore.* Bologna, Eredi del Pozza, 1651.

[65] LOSCHI, Alfonso conte: *Comprendi historici. 6ta impressione regolata e accresciuta dall'autore con aggionta de piu memorabili successi di Europa e Levante sino all'anno 1668.* Vicenza, Giacomo Amadio, 1668.

[66] BETERA, Felicianus: *Malignarum variolarum et petechiarum tractatio*. Brixiæ, Polycretus Turlinus, 1591.

[67] ALPINO, Prosperus: *De plantis exoticis libri duo. Opus completum editum studio ac opera Alpini Alpini.* Venetiis, Guerlius, 1656.

[68] MERCURIO, Scipione: *La commare o raccogliatrice dell'eccelentissimo signor Scipion Mercurio […] divisa in 3 libri. In questa ultima editione coretta e accresciuta di 2 trattati*. Verona, Rossi, 1652–1654.

[69] GUAZZO, Stefano: *Civil conversatione.* Brescia, Bozzola, 1573.

Florilegium fortificatiorium[70]
Petri Appiani liber cosmographic[us][71]
Austriaca Austeritas[72]
Gli arcani delle stelle
L'Italia giubilante
Relatione delle 7 provincie unite del sig[no]re di Gualdo[73] [12v]
Ein geschriben buech von steyr[ischen] anlaagen
Relatione della corte di Spagna /manu scritta/[74]
Historische beschreibung über den tott des herzogs von Fridlandt
Decem tractatus de Astrorum Scientia[m][75] in [quar]to
Ein buech worinnen ein kauffbrief über Mitterburg geschriben
L'huomo chiamato alla memoria de se stesso[76]
Cornelius Tacitus teütsch
Vaggio di Pietro delle Valle 8. Tomi[77]
Historie di Spagna del Bartholomeo Derogatis 5. tomi[78]
Lettere di Loretano 1. und 2. theill[79]
Busbekii türkh[ische] sendtschreiben 2 exemplaria[80] in [octa]vo
Loggidi dell'Ancelotti[81]
Dal modo di comporre in versi[82]

---

[70] *Florilegium fortificatorium. Kriegskunst.* Halle, 1662.

[71] APIANUS, Petrus: *Cosmographicus liber Petri Apiani mathematici studiose collectus.* Landshutæ, Typis ac formulis Joannis Weyssenburgers, imprensis Petri Apiani, 1524.

[72] *Austriaca Austeritas in qua ostenditur quibus modis et quo jure florentissimum […] Hungariæ Regnum occupatum sit. [etc.]* Venetia, 1671.

[73] GUALDO-PRIORATO, Galeazzo conte: *Relatione delle provincie unite del Paese-Basso.* Colonia, de la Place, 1668.

[74] ZANE, Domenico: *Relatione succiuta del governo della […] corte di Spagna.* Cosmopoli, 1672.

[75] LEOPOLDUS, filius ducatus Austriæ: *Compilatio de astrorum scientiam. Decem contentis tractatus.* Venetiis, Sessa, 1520.

[76] GUALDO-PRIORATO, Galeazzo conte de: *L'uomo chiamato alla memoria di se stesso e della morte.* Vienna, 1671.

[77] VALLE, Pietro della: *Viaggio di -- il pellegrino con minuto ragguaglio di tutte le cose notabili ossernate in essi [etc.]* Venetia, Paolo Baglioni, 1664.

[78] ROGATIS, Bartolomeo de: *Historia della perdita e riacquista della Spagna occupata da Mori.* Venetia, Li Guerigli, 1660.

[79] LOREDANO, Giovanni Francesco: *Lettere del signor Gio[vanni] Franc[esco] Loredano nobile veneto. Divise in trentasette capi raccolte da Henrico Giblet (pseud.) cavaliero.* 2. vol. Venetia, 1673.

[80] BUSBECQ, Oghier Ghiselin de: *Vier Sendschreiben der türkischen Bottschafft welche von […] Keyser Ferdinand I. an Soliman damaligen türkischen Keyser ihm aufgetragen worden [etc.]* Nürnberg, Emdter, 1664.

[81] Valószínűleg: LANCELLOTTI, Johannes Paulus: *Instituiones juris cononici quibus jus pontificium […] libri IV comprehenditur his accesserunt interpretationes quas glossas vocant [etc.]* (sok kiadása van) Coloniæ Munatianæ, 1661.

La raggione di stato del Bottero[83]
Officium hebdomadæ sancta[84]
Georgii Fournier orbis notitia[85] [13r]
Paradisus anima[86]
Theatrum urbium[87]
Lettere del cardinal Margotti[88]
Rimi del sig[no]re Giuliano Goselini[89]
Relatione di Venetia
Die kunst unndt tugent gezierte macarie
Dittionario Toscano[90]
Historia di Henrico 4to re di Francia
Opus Merlini Cocaii[91]
Il segretario del Torquato
Buccellini historiæ universalis 4. tomi[92] in [octa]vo
La verità aperta
Il postilione d'Antonio Lupis
Processiones in Jerusalem[93]
Oservazioni politiche del Serpetro
La scuola del mal governo
Historia del cardinal Mazarini 4. tomi

---

[82] RUSCELLI, Girolamo: *Del modo di comporre in versi nella lingua italiana trattato nuovamente mandate in luce nel quale va compreso un rimario. [etc.]* Venetia, Giovanni Battista Sessa, 1559.

[83] BOTERO, Giovanni: *Della ragione di stato libri dieci. Con tre libri delle cause della grandezza delle città*. Venetia, Gioliti, 1598.

[84] *Officium hebdomadæ sanctæ […] cum appositione IV passionum sepulture Christi et resurrectionis secundum. Augustanam diocesem.* Augustæ Videlicorum, Valentinus Schönigk, 1574.

[85] FOURNIER, Georges: *Geographica orbis notitia per litora maris et ripas fluviorum.* Parisiis, Joa. Henault, 1667.

[86] MAGNUS, Albertus: *Paradisus animæ de virtutibus liber. Euisdem de adhærendo Deo liber emendati et retituti.* Antverpiæ, Christophorus Platinus, 1581.

[87] BLAEU, Jan: *Novum ac magnum theatrum urbium Belgicæ foederatæ.* Ad præsentis temporis faciem expressum a Joanne Blaeu. Amstelædami, 1649.

[88] MARGOTTI, Gianfranco: *Lettere scritte per 10 piu ne tempi di Papa Paolo V. Raccolte e pubblicate da Pietro de Magistris de Calderola.* Venetia, Balgioni, 1642.

[89] GOSELINI, Giuliano: *Rimi del s[ignor] -- riformate e ristampate la 5. volta.* Venetia, Francesco Franceschi, 1588.

[90] TOSCANO, Johannes Mattheus: *Peplus Italiæ. Opus in quo illustres viri Grammatici, Oratores, Historici, Poetæ, Mathematici, Philiosophi, Medici, Jurisconsulti […] eorumque patriæ, professiones et litterarum monumenta tum carmine tum soluta oratione recensentur*. Lutetiæ, Federicus Morellus, 1578.

[91] FOLENGO Theofilo, alias Cocai Merlin: *Opus macaronicorum totum in pristinam formam per Magistrum Acquarium Lodolam optimæ red. [etc.]* Venetiis, Dominicus de Imbertis, 1585.

[92] BUCELIN, Gabriel: *Historiæ universalis cum sacræ tum prophanæ nucleus.* Ulmæ, Johann Görlin, 1652.

[93] *Processiones quæ fiunt quotidie a PP. Franciscanis ad SS. Nascentis Christi præsepe in Bethlehem, in ecclesia annuntiationis Verginies Mariæ in Nazareth, in ecclesia sepulchri Christi in Jerusalem [etc.]* Antverpiæ, Balthasar Moretus, 1670.

Del regno d'Italia[94]
Libri duo Petri Belloni Cenomani[95]
Epistolæ Senecæ 2. tomi[96]
Origo et gesta ottomanicæ stripis, Joh[annus] Bapt[ista] Podestà[97]
Opus Henrici Cornelii Agrippæ à Nettesheim[98]
Tacitus germano bellgicus[99] [13v]
Scherzi geniali del Loredano[100]
Novum testamentum
5. libri Ovidii Nasionis in einem bundt[101]
Cronologia veneta[102]
Lettere della sig[no]ra Isabella Andreini[103]
Funffzig türkh[ische] regiments geheimbnus
Daß leben d[er] H[eiligen] Genueva[104]
Flosculi historiarum dal Ant[onius] Bussieres[105]
Il viaggio dell'imperatore del Chureliz[106] in [octa]vo
Historia delle pace di Gualdo[107]

---

[94] TESAURO, Emanuele conte: *Del regno d'Italia sotto i barbari epitome.* Con le annotationi dell'abbate Valeriano Castiglione. Venetia, Herz, 1672.

[95] BELON, Pierre du Mans: *De aquatibus libri duo. Cum eicunibus ad vivam ipsorum effigiem expressis.* Parisiis, Carolus Stephanus, 1553.

[96] Valószínűleg: SENECA, Lucius Annæus: *Ad Lucilium epistolarum liber M. Antonii notis, Ferdinandi Pinciani castigationibus, Erasmi Rotterdami annotationibus, Joannis Obsopoei collectaneis, Jani Gruteri et Fr. Juneti animadversionibus illustratus.* [Montbiliard], Foillet, 1607.

[97] *Anatomæ secundi monstruosi partus J. B. Podestæ nuper editi cui nomenerat origo et gesta Ottomanicæ stirpis aviro eius artis perito facta.* Viennæ, 1671.

[98] AGRIPPA AB NETTESHEIM, Henricus Cornelius: *Opera nunc denuo accuratissime recusa. Quibus post omnium editiones de novo eccessit ars notoria.* Lugdumi, Beringi fratres, é. n.

[99] PASTORIUS, Johannes Augustinus: *Tacitus Germano-Belgicus sive floscuti historico genealogici de origine ac rebus gestis bello-politicis Carolorum aliorumque Germanicæ ac Belgii principum quibus accesserunt libro posteriore tractatus publimes [etc.]* Coloniæ Agrippinæ, Andreas Bingius, 1658.

[100] LOREDANO, Giovani Francesco jun.: *Scherzi geniali.* Bologna, Longhi, 1682. (volt korábbi kiadása is)

[101] OVIDIUS Publius Naso: *De tristibus libri* V. (sok kiadása volt) Argentorati, Schurerius, 1520.; Coloniæ Agrippinæ, Walther Fabritius, 1574. stb.

[102] ONOFRI, Fedele: *Cronologia Veneta nella quale fedelmente e con brevita si descrivono le cose più notabili di questa famosissima città di Venetia. Il tutto raccolto e diviso in dicotto capitoli come nella seguente pagina, da fedele Honofri.* Venetia, Batti, 1655.; Venetia, Armanni, 1663.

[103] ANDREINI, Isabella: *Lettere. Aggiuntovi di nuovo li ragionamenti piacevoli […] di nuovo ristampate e ricorrette.* Venetia, Gio. Battista Combi, 1625.

[104] CIAMBOZZI, Giovanni Battista: *Vita di S. Genovefa vergine e padrona di Parigi con le notitie della sua basilica e badia.* Roma, Nicol'Angelo Tinassi, 1670.

[105] BUSSIERES, Jean: *Flosculi Historiarum in areolas suas distributi [etc.]* Coloniæ Agrippinæ, Hermanis Demen, 1688. (volt korábbi kiadása)

[106] CHURELICHZ, Lorenzo: *Breve e succinto racconto del viaggio, solenne entrate e ossequiosi vasallaggi, essebiti alla Maestà dell'Augustissimo Imperatore Leopoldo dall'eccelsi stati e […] vasalli delle […] provincie di Stiria, Carinthia [etc.]* Vienna, M. Riccy, 1661.

Historia delle medaglie[108]
Joh[annis] Pierii Valeriani de litteratorum infelicitate[109]
Pneumaticum instrumentum circulandi sanguinis[110]
La tirannide dell'interesse 2. exemplaria[111]
Anti-gastorello
Historia ab orbe condito[112]
L'echo della fama dell'abate Bonnini[113] [14r]
Il cortigiano del Castiglione[114]
Deß Dittereich Albmeyers allerley[115]
Compendio dell'arte essorcistica del P[adre] Girolamo Menghi[116]
Lettere del Visdomi
Germaniæ explicato /ein alt buech/[117]
Le mariage de Cambise
Ein alt buech von d[er] fortification in italiani[scher] in [octa]vo sprach[118]
Fr[ancis] Baconi sermones fideles[119]

---

[107] GUALDO-PRIORATO, Galeazzo conte: *Il trattato della pace conclusa fra le due corone dell'anno 1659 con quanto ha havuto connessione con la medesima.* Bremen, Nicolas Kork, 1664.

[108] ANGELONI, Francesco: *La historia Augusta da Giulio Cesare infino a Constantino il Magno illustrata con la verita delle antiche medaglie.* Roma, Andrea Fei, 1641.

[109] VALERIANUS, Johannes Pierius: *De litteratorum infelicitate libro duo. Eiusdem belunensia nunc primum in lucem edita.* Venetiis, Jacobus Sarzina, 1620.

[110] MAVROCORDATO-SCARLATI, Alexander: *Pneumaticum instrumentum circulandi sanguinis sive de motu et usu pulmonum dissertatio philiosophico-medica.* Francofurti, Götzius, 1665.

[111] SBARRA, Francesco: *La Tirannide dell'Interesse. Tragedia politicomorale.* Venetia, Pezzana, 1658.

[112] FREY, Joannes-Baptista: *Historiæ ab Orbe Condito sacræ profanæque Viridarium [...] consitum floribus respersum, et clave geographica patefactum.* Veldkirchii Rhat, Joannes Hübschlin, I–III., 1677–1690.

[113] BONINI, Filippo-Maria abbate: *L'echo della fama, panegirico nella coronatione della Sacra Maestà di Leonora d'Austria, regina di Polonia.* Vienna, Leopoldo Voigt, 1670.

[114] CASTIGLIONE, Baldassare conte: *Il cortigiano […] nuovamente stampato et revisto.* Vinegia, Gabriel Giolito de Ferrari, 1546 és 1549.

[115] Tőle a következő művekről lehet szó: ALBMAIR, Teodoro (Albmeyer, Dietrich): *I quattro elementi, spiegati in venticinque discorsi [etc.]* Firenze, 1668.; *Die vier Elementa. Durch neun und zwantzig discursus beschrieben.* Wienn, Johann Bapt[ist]a Hacque, 1672. (az előző német nyelvű változata); *Ragguaglio d'ogni sorte di lettere.* Vienna, Stampatore Pietro Pauolo Vivani, 1679.

[116] MENGHI, Hieronymus: *Compendio dell'arte essortica et possibilita delle mirabili et stupende operazioni delli demoni [et] de' malefici.* (több kiadása volt) pl. Bologna, Rossi, 1578 és 1580.; Venezia, Ugolino, 1601.

[117] PIRCKHEIMER, Willibald: *Germaniæ ex variis scriptoribus per brevis explicato*. Norimbergæ, Petreius, 1530.; Augustæ, Hainricus Stainer, 1530.

[118] MAGGI, Girolamo: *Della fortificatione della città libri III. Discorso di Francesco Motemellio del Borgo di Roma.* Venetia, Borgominiero, 1564.

[119] BACON OF VERALUM, Francis: *Sermones fideles ethnici, politici, oeconomici sive interiora rerum. Accedunt faber fortunæ, colores boni et mali [etc.]* Lugdumi Batavorum, Fraciscus Hackius, 1644.

Seneca suasoria tomus 3ti[us][120]
Dichiaratione di tutte le historie[121]
Il ratto delle savine /una com[m]edia/[122]
Widerumb eine andere von Piero[123]
Sentetiæ veterum poetarum[124]
8. gebettbüecher in schwarz[en] led[er] eingebund[en]
Beschreibung des ottomani[schen] reichs, 3. exemplaria, 1. franzö[sisch] und 2. teütsche
Il Petrarca[125] in [dodeci]mo
Plinius[126]
Pastor fido[127] [14v]
Dissertatio de ratione status[128]
Opera Platonis[129]
Bouclier d'état et de la justice[130]
Tractatus medicus de cura lactis[131]
Venet[ianische] löwen mueth
Vita del duca Valentino[132]
Petri Scriverii Martialis[133]

---

120 M. Annaei Seneca rhetoris Suasoriae, Controversiae cum Declamationumque excerptis tomus tertius = L. Annaei Senecae philosophi oepra omnia ex ult. I. LIPSII [et] I. F. GRONOVII emendat, et M. Annaei Senecae rethoris que extant ex. And. SCHOTTI recens. Amstelodami, Apud Elzevirios, 1658–1659. 3. vol.

121 BARDI, Girolamo: *Dichiaratione di tutte l'historie che si contengono nei quadri posti novamente nelle sale dello Scrutinio e del Gran Consiglio, del Palagi Ducale della Serenissima Republica di Vinegia [etc.]* Venetia, Val. Gsisio, 1587.; Venezia, Nicolo Pezzana, 1660.

122 *Il ratto delle sabine. Drama per musica. Posto in musica da Antonio Draghi, con l'aria per li baletti di Johann Heinrich Schmelzer.* Vienna, 1674.

123 Valószínűleg Piero de CRESCENZI számtalan művének egyikéről van szó.

124 MAJOR, Georgius: *Sententiæ veterum peotarum per locos communes digestiæ […] auctæ ac locup letatæ. De poetica virtute libellus Antonio Mancinello authore.* (sok kiadása van) Lipsiæ, Blum, 1538.; Lutetiæ, Stephanus, 1551.; Lugduni, Tornæsius, 1554.

125 Francesco Petrarca bármely művéről szó lehet.

126 Itt mind az idősebb, mind a fiatalabb Cajus Cæcilius Secundus Plinius több műve szóba jöhet.

127 GUARINI, Gio[vanni] Batt[ista]: *Il pastor fido. Tragicomedia pastorale e aggiontoni din ovo le rime dello stesso autore et dibellissime figure adornato.* Venetia, Ciotti, 1621.; 1654.; 1678.

128 CHEMNITZ, Bogislaus-Philippus (a pseud. Hippolithus a Lapide): *Dissertatio de ratione status in imperio Romano-Germanico.* Freistadii, 1647. vagy Voss a Ravensberg, Henricus: Dissertatio de ratione status. Helmstadii, 1651.

129 PLATÓN: *Omnia opera.* Venetiis, Aldus, 1513. (sok kiadást ért meg)

130 *Bouclier d'estat et de justice contre le dessein manifestement decouvert de la monarchie universelle sous le vain préteste des pretentions de la reyne de France.* H. n., 1667.

131 GREISEL, Johannes Georgius: *Tractatus medicus de cura lactis in arthritide.* Viennæ Austriæ, Jo. Jac. Kürner, 1670.

132 TOMMASI, Tomaso: *Vita del duca Valentino.* Monte Chiaro, Vero, 1655.

133 SCRIVERIUS, Petrus: *M. Val. Martialis Epigrammata. Ex Musei Petrii Scriverii. Ab omni rerum obscoenitate verborum que turpidine vindicata.* Venetiis, 1667.

Ars semper gaudendi[134]		
Riflessioni politiche e morali di Francia		in [dodeci]mo
Poesia del frà Ciro di Pers[135]		
Historia teütscher händl		
Defensio pro Valerio Magno		
Opera Ovidii Nasonis[136]		
Libri XV. Ovidii Nasonis Metamorphoseon[137]		
Juvenalis[138]		
La visita d'Alesandro		
Lipsii exempla politica[139]		in [seideci]mo [15r]

In des herrn residenten seel. aigenen zim[m]er befinden sich erstlich in einem kasten oder almär

Grosse unndt khleine teppich unterschiedtlicher sorten worunter auch persianische	stuckh	24
Kleine teppich von camel har auf filzarth		6
Ein chegiè[140] oder erden teppich		1
Chilim,[141] od[er] gestraiffte teppich		13
Mit baumbwollen gefüetterte bethdekhen		5
Ichram[142] od[er] rothe türkhische hozen		3
Handtpferdt oberdekhen von roth[en] thuech		3
Blaue adtlaß pölster		3
Item von blauen bethzeüg pölster		2
Grüne, roth undt veiglblaue türkh[ische] überzüg zu[II] pölstern		16

---

134 SARASA, Alphonsus Antonius de: *Ars semper gaudendi demonstrata ex sola consideratione divinæ providentiæ et per advertuales conciones exposita.* Antverpiæ, Meursius, 1664.; Coloniæ Agrippinæ, Joannes Wilhelmus Friessen, 1676.

135 CIRO di Persia: *Li quindici misterii del rosario della Beata Vergine Maria […] aggiontovi 15 sonetti sopra li medesimi misterii.* Vienna d'Austria, Christ. Cosmerovius, 1675.

136 OVIDIUS Publius Naso: *Opera omnia.* Lugdumi Batavorum, Leffen, 1662.

137 OVIDIUS Publius Naso: *Metamorphoseon libri XV.* Parisiis, Somin Colinæus, 1541.; Antverpiæ, Christoph Plautinus, 1578.; Amstelædami, Blaeu, 1650.

138 Alapvetően két mű jöhet szóba: *D[ecius] Jun[ius] Juvenalis et Auli Persii Flacci satyræ cum annotat[ione] Th[omasii] Farnabii.* Amsetlædami, Blaeu, 1668. (sok kiadást megért); valamint: JUVENALIS, Decius Junius: *Satirarum libri 5. Sulpitiæ satira.* Nova ed. Cura Nicolai Rigaltii. Lutetiæ, Stephanus, 1616.

139 LIPSIUS, Justus: *Monita et exemplaria politica. Libri II. qui virtutes et vitia principum spectant.* Antverpiæ, Off. Plautiniana, 1605 és 1613.; Amsterdami, Blaeuso, 1630.

140 kecse (keçe, tör.) = nemez

141 kilim (tör.) = szőnyeg, faliszőnyeg

142 ihram (tör.) = tóga, burnusz

II beszúrás: zu

Item mit rosen bluemen wöllene überzüg		5	
Mit baumwoll angefilte pölster ohne überzug		9	
Portiere		2	
Ein vorhang umb den camin		1	
			[15v]
Vorhäng von gelben damasc	stuckh	3	
Tschultar[143] od[er] alte rothe pferdtdekh[en]		4	
Ein verschlag in welcher etliche landtschafften			
Item ein verschlag in welch etliche romanische unddt andere gemäldte			
Item ein vierekhigter langlicher verschlag mit unterschiedtlichen mappen, bildern unndt gemählten, worunter auch die statt Constantinopl			
Item in einen lang[en] schwarzen fuetterall die ungarische grosse landtkartten			
Ein gölsenbethe		1	
Matrazen		4	

Andertens gewehr

Pistollen	paar	12	
Flinten		2	
Ein khleines schrödtröhrl, so man auß-schrauf[en] khan, in form eines stekh[en]		1	
Doppelte carabiner		3	
Ein tschäkhäu mit dem man auch schiess[en] khann		1	
			[16r]
Säbel	stuckh	3	
Päläsch		2	
Teütscher degen		1	
Händtschär od[er] türkhische dolch		2	
Ein messer sambt d[er] schaiden		1	
Ein tschäkhäu von silber		1	
Ein topus od[er] buscian v[on] silber		1	

Drittens liberey in einer almär

Gelbe atlassene unterrökh		12	
Gabanizen od[er] oberrökh von roth[en] tuech		12	
Roth tüechene hauben mit zobeln		12	

[143] csultár (çultar, tör.) = nyeregtakaró

Rothe güertl binden		11	

Vierttens in einer almär pferdtzeüg und andere sachen

Silberne teütsche steigbügl paar		1	
Silberne türkhische grosse steigbügl paar		1	
Eisen vergulde steigbügl teütsche paar		1	
Eisen verzünte solche steigbügl paar		1	
			[16v]
Türkhische zaumb mit silber verguldten stuckh pucklhlen		7	
Schälvräkhen [?] theilß gestickhte, theilß glatt		7	
Eine silberne halß ketten mit guld[en] knöpff[en]		1	
Nemblich ein türkhisches pferdt ziehrat			
Halbier stockh von grien undt roth[en] samet		12	
Runde scheiben uhren		2	
Stokh uhren 4 eine davon ist zum täglichen gebrauch		4	
Uhrfedern		7	
Grosses perspectiv		1	
Item ein mitlmässiges perspectiv		1	
Item kleine perspectiv		2	

Übriges haußgeräth

Ederne feldtsessl		5	
Grosse raiß sessl gestöll mit gelben pölstern		2	
Sessl mit rothen tuech bezog[en]		9	
Leibstüell mit kupffernen hässen [?] undt ledernen fuetteral		2	[17r]

Gezelt seint verhanden

Ein celiga[144] od[er] grosser zelt mit 2 stangen unndt mit khleinen wändten			
Ein oba[145] od[er] gwinter zelt mit 2 stang[en]			
Ein rundter grosser zelt mit einer stang[en]			
Neüe mittere zelt id[er] mit einer stangen		2	
Ein ordinari diener zelt			
Khuchel zelt	1	Jede mit seiner	

[144] csadir (çadır, tör.) = sátor
[145] oba (tör.) = nemezből készült, nagy nomád sátor

	zuegehör	
Item abtritt	2	

Capell sachen in einer ganz von leder vierekhigten langlichen truch[en]

Ein silber verguldter kelch		
Ein missale		
Ein doppeltes meeßgewandt und antipedium		
Chorhemeter	2	
Gürthlen	2	
Amit	2	
Ein weisses altar tuech		
Ein portatile[146]		
Ein corporale[147] mit d[er] zuegehör		[17v]
Altar pölster	2	
Gelber taffet 2 stuckh		
Ein cestochaver frauen bildt		
Ein blöchene püchsen zum hostirn		
Ein weichkössl		
Ein raumh väßl		
Ein silbernes glökhl		
Ein altar bildt mit den crucifix		

In einer speiß cam[m]er hat sich befunden

Genueser confect[148] in einem verschlag 7 schachtl		
Venedischer rosolis[149] in 2 verschläg[en]		
Ein venedischer keller mit brandtwein		
Portugesische confectierte citronen in einen kästl		
Flaschen keller, aber sehr manglhafft	5	
Ein kupffernes kellerl zum einkhiellen		
Ein meteris sahan[150] mit aller zugehör von kupffer		
Maiolica däller	8	
Solche schüssl	9	
Kupfferne runde weinflasch[an]	4	
Ein grosse türkhische latern		

[146] (altare) portatile (ol.) = hordozható (oltár)
[147] corporale (ol.) = miseabrosz
[148] Konfekt (ném.) = édesség, sütemény, bonbon
[149] rozsólis (likőr és annak alapanyaga)
[150] szahan (sahan, tör.) = fémtál, fémcsésze

Windtglöser über die taffl liechter	2	[18r]

Khuchl ziehn und ander geschier

Grosse *olla di potride* schisseln	2	
Ziehnene schissln	12	
Türkhische kuppferne schissln vor die diener	7	
Kleine kupfferne türkhische schissln	3	
Ziehnene däller	42	
Ziehnene öhl undt essig flaschen	2	
Ein grosser kupffer kößl		
Alte wiennerische kupffer kößl	3	
Kleine kupfferkößl mit ihren dökhln	3	
Türkhische kupffer kößl mit ihren döckhln	6	
Ein grosse torten pfan mit ihrer zuegehör		
Item ordinari pfanen	3	
Kleine pasteten pfändl	21	
Ein kupfferne wörmbpfan		
Prattspieße	2	
Ein schuffel		
Ein alter rost		
Ein schierhagg		
Ein ribeisen		
Ein messingener mörssl		
Ein stainener mörssl		
Ein kuchl truchen		
Ein kuchl sepet		[18v]

In kheller hat sich befunden

Brandtwein 2 vässl ungefehr 1½ eimer		
Rother wein 5 vass iedes ungefehr von 50 metre		
Weisser wein 3 vaß zusamben ungefehr 100 metre		
Constantinopler weisser wein 1½ vaß von ungefehr etlich undt 30 metre		
Beschlagene öhl unndt essig lägl	2	
Lähre butter väßl	2	
Ein trachter		
Ein höber		
Item ein stuckh parmesan käß		
Ein raiß bethstandt		
Ein verschlag mit windtliechter		
NB. die wein vässer sein entlehnet		

Im stall und zuegehörige sachen haben sich befunden

Pferde	17	Nemblich		
		Ain leibpferdt		
		Hengste	4	
		Kutschypferdt	4	
Ordinari klepper			4	
Sättl			9	
Kutschen pferdtgeschier			4	
Ain sacca mit d[er] zuegehör				[19r]

Daß wie, unterschribene, von Ihr Gn[a]d[en] dem kayßer[lichen] herrn internuncio [etc.] herrn, herrn Peter Franz Hoffmann von Ancker Kron [etc.] ordinirte, des herrn residenten von Kindspergs seel. verlassenschafft inventiret, und obspecificirter massen befunden haben, bezeüget hiemit unsere eigene handschrifft und petschafft. Beschehen zu Adrianopel, den 29. Decemb[er] 1678.

Siegel	Johann Franz Haaß von Hochburg [m.p.]
Siegel	Georgio Ridolfi Aleppino interprete cesareo [m.p.]
Siegel	Johann Georg Pucher Ihr Gn[a]d[en] des kayß[e]r[lichen] internuntii[151] secretari[us] [m.p.]
Siegel	Hieronymus Coloni des obgedachten herrn residenten seel. secret[arius] [---] [19v]

Auf der Rückseite: Littera G. Kindtsperg[ische] verlassenschafft inventarium [20r]

Notitia

Was zu Aurnotkoi[152] in des kayß[e]r[lichen] resid[en]ten h[err]n von Kindsberg seel. seiner bewohnung befindlich, als

No. 1. Eine küsten

Mit englischen dicken schwarz gläsernen flaschen

No. 2. Eine küsten darinnen

Vier stück ziehnerne dreyfus worauf mann die spissen sezet

[151] Peter Franz Hofmann von Ankerskron
[152] Arnavutköy (falu Konstantinápoly mellett, TR)

Eine runde taffel
Ein kleiner spring brunn
Eine preß zum tischgewandt
Ein kleines dito zum brieffen
Ein alt liederner sessel
Ein esserner palester

No. 4. Ein küstel darinnen

In baumwoll eingemachter
24 große maiolica schüsseln
21 dito teller [20^{v}]

No. 5. Ein trühel darinnen

Ein alter teppich ordinari, sambt etlichen trim[m]ern, alt ledernen spaliern
2 roß gebüs

No. 6. Ein trühel darinnen

Ein alter teppich ord[ina]ri
2 weisse taffel liechter
1 paar alte stiefel
1 alte trompeten
1 muscaton
3 occa[153] in circa alte zusammen geschlagene ziehnerne schlüsseln
3 trim[m]er alt lederne spalier

No. 7. Ein ballen darinnen

2 blaue mattrazzen
5 dito pölster
4 matrazen mit gesträiffften zeüg überzogen

Dann befindet sich à parte

2 mattrazen mit grober leinwand oder rupfen überzogen
8 dito pölster
1 kasten voll mit ziehe geschirr so verspert und nicht eröffnet worde [21^{r}]
Ein kleines hölzernes tischel
3 dito mittere
16 hölzerne lähn stühl
2 große mit leder überzogene sessel

[153] török mértékegység

1 trüsten heü
Holz in circa p[er] Leoni 20
1 sauberes kerig oder schiffel zum spargiren fahren mit aller zu gehör
1 kayß[e]r[licher] adler in einer vergulden rahm eingefaster
1 gläßerne latern
1 eingefastes bildnüs unser lieben frauen
3 fässel neü gemachten weissen constantinopler wein bey 60 metre
3 fässel dito rother bey 60 metra
2 fässel weiß und rother wein etwas schlechter bey 40 metra
3 fässel rothen wein von denen insuln bey 60 metre
2 fässel muscal wein von 88 occa

Dann befindet sich zu Const[antino]pl in der compagn[ia][154] haan[155]

1 große scheiben uhr in silber eingefast
1 dito in schwarz gebeizten holz eingefast ohne silber

Dann hat der Cartleütner p[er] conto h[err]n resid[en]tens vom Isaac Caravagli ebreo empfangen

1 kleine scheiben uhr in silber, neben
2 schlagenden beern

Constantinopel, den 20. Dec[ember] 1678
Bartholomö Cartleütner [m.p.] [21^{v}]

Auf der Rückseite: Littera H. Notitia was zu Aurnotkoi in des kayß[e]r[lichen] resid[en]tens h[err]n von Kindsperg seel. seiner behausung befindlich.
[22^{r}]

Verzaichnuß des jenigen, so von deß kayserl[ichen] residenten, herrn Johann Christoph von Kindsperg seel. verlassenschafft nach gepflogenen inventario von 14. Decemb[er] 1678 biß 14. April [1]679 hinweggkomben

Wir unterschribenen seindt für dienstpotten, auch abferttigung etlicher derselben, undt sonsten zu andern nothwendigen außgaaben, von der specificirten paarschafft, erstlich den 20. Decemb[er] [1]678, neün undt fünffzig, nachgehendts den 10. April 1679 dreyhundert, zusamben aber 359 Löwenthaller eingehändighet worden.
Von dennen im stall befundenen 17 pferdten seindt 6, die schlechtere davon verkaufft worden.

[154] Az Orientalische Handelscompagnia (Keleti Kereskedelmi Társaság) konstantinápolyi lerakata.
[155] haan = hane, a hely megnevezése, ahol a lerakat található (karavánszeráj)

Von dennen 8½ vässer wein, innerhalb der obbedeüten 4 monaths frist, undt zwar von dennen 5 vässern mit rothen wein seindt aufgangen, undt außgespeiset worden 4 vaß, widerumben von dennen 2 vässern weissen wein eines, nemblich daß kleinere, item von constantinopler weissen wein, das halbe vaß.
Das übrige ganze vaß mit constantinopler weissen [22^{v}] wein, haben Ihre Gn[a]den, der kayserl[iche] internunti[us], herr herr Peter Franz Hoffmann von Anckhers Cron [etc] erkaufft, undt bezahlen lassen.
Von dennen 12 barbier stuzen, von grien undt rothen samet, haben gedachte Gn[a]den ein grienen empfangen, undt an ein gewissen orth zur verehrung geben.
Ebener massen von dennen 7 schtockh uhren haben Ihr Gn[a]den 6 durch dessen uhrmacher, sambt den 2 scheiben uhren aggiustirn, undt auf allen nothfall aufbehalten lassen, solche wo es sich begeben möchte zu verehren.
Item ein befundene silber getribene schallen, undt ein kostbahr uhr, so auf 8 tag seinen lauff erstreckhet, weillen solche nit zur erbschafft gehörig, sondern præsenten von kayser[lichem] hoff seindt, werden selbe von Ihro Gn[a]den herrn internuntio vor dem neü ankhombenden herrn residenten, zur ersten honorariam audientiam bey den groß vezier reserviert. Dises alles bezeügt mein aigene handtschrifft undt pettschafft. Verferttiget in Constantinopl, den 10. May 1679.
Siegel Hieronymus Coloni [m. p.] [23^{r}]

Auf der Rückseite: Littera I.

Herner János–Radics András

Szennay Kastélynak Könyve

Az adoma – természeténél fogva – inkább szóbeli és alkalmi műfaj. A különböző korokból fennmaradt, időnként bőséges, máskor szórványos írásos lejegyzések mégis nagyszámú tartalmi hasonlóságot mutatnak. Úgy tűnik, a tréfa, gúny, meglepetés, izgalom tárgya, motívumai és formái hosszú évszázadokig keveset változtak Bornemisza Péter műveinek megírása után; talán még akkor sem, ha a műfaj huszadik századi leszármazottját, a viccet vagy jelenlegi klónját, az Interneten bolyongó *városi legendát* nézzük.

A szennai kastély könyvében megtalált, mindeddig publikálatlan kéziratos anekdotagyűjtemény több mint háromszáz bejegyzést tartalmaz. Az írások kétharmada 1683-ból és az azt követő esztendőkből való; egyharmaduk csaknem száz évvel későbbi. A két időpont, vagyis a tizenhetedik és tizennyolcadik század vége között a nagy társadalmi erjedés megindulásával alapvető változások történtek a nagyvilág anekdotakincsének állományában és – az új nyomdászati eljárások és sajtótermékek megjelenése révén – terjedésének módjában. Ezeket a külföldi divatáramlatokat a hazai íráskultúra – a szegényes írásos emlékekből következhetően – jócskán megkésve követte.

Az 1600-as évek végén az anekdota mint önálló műfaj – tudomásunk szerint – még nem volt jelen a magyar irodalomban. Az erkölcsi példázatok, gyakran az ókori szerzők munkáiból vett szabad szellemű, esetenként frivol történetek legtöbbször az egyházi szerzők vallási munkáiban, jellemzően a prédikációkban bukkantak fel. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne ismerhették volna őket akár széles körben is. Terjedésük legvalószínűbb terepe a szóbeliség volt, és jól ismert a kéziratok személyes célra történő másolásának akkoriban kiterjedt gyakorlata is.

E kor anekdotái gyakran vándormotívumon alapulnak, mégis számtalan apró részletben örökítik meg jelenük kultúrájának, szokásainak, divatjának hétköznapi vetületeit. Jellemző vonásuk, hogy főszereplőjük valamilyen híres történelmi vagy közéleti figura; van úgy, hogy ugyanazt az esetet koronként más és más nevezetes személyiséghez kötik. Az anekdota többet, mást árul el hőséről, mint a hivatalos történetírás; kifigurázza vagy megbecsüléssel emlékezik meg emberi tulajdonságairól, nevetségessé teszi vagy éppen derekasságát örökíti meg valamilyen rendkívüli, mégis jellemző szituációban.

A műfaj természetéből következik, hogy termésének legnagyobb része alighanem már keletkezése körül nyomtalanul feledésbe merült. Hozzájárul ehhez az is, hogy karakterénél, fajsúlyánál fogva szinte a legutóbbi évtizedekig érdemtelenül mostohán bánt vele az irodalomtörténet.

Így történt ez a gyűjteményes anekdotatárak legkorábbról ismert hazai példájával, Hermányi Dienesnek az 1760-as évek elején összeállított *Nagyenyedi Demokritus*ával is, amelynek első teljes kiadására csupán az 1960-as években került sor.

A felvilágosodás térnyerésével az anekdota jelentős műfaji átalakuláson esett át, és funkciója is erősen kiteljesedett. Az 1770-es évektől kezdve nagy számban

készülő magyar gyűjtemények nem csupán német és francia források átdolgozott változatai, hanem gyakran önálló elemekkel is gyarapították ezeket. A kor jellemző *hazugságtörténetei* hosszú útról hazaérkezett katonák, kereskedők hencegéseit, hihető vagy hihetetlen, nagyotmondó kalandjait beszélik el. A minden addiginál viharosabb tempóban forgó idők gyermeke a magyar Münchhausen báró, a Napóleont puszta kézzel foglyul ejtő *Háry János,* akinek káprázatos eseteit – mint tudjuk – jobbára kocsmaasztalok körül szőtték.

Hasonló körülmények között tehát, mint ahogy a szennai könyvben feljegyzett furcsaságok is elhangzottak. A kézirat – mindkét, időben elkülönülő része – úgy keletkezett, hogy írója tételes listát vezetett a szennai, illetve kölcsei kastélyban megforduló vacsoravendégek tódításairól. Anekdoták, hírek, mesék, pletykák keverednek a szövegben, némelyikük más-más vendég szájából többször is előfordul. A bejegyzések később keletkezett harmada sem tükrözi érzékelhetően annak a száz esztendőnek a fejleményeit, amely időközben eltelt. Mégis: a könyv lapjain fennmaradt fecsegések meglepő frissességgel őrzik századuk nyelvét, a mindennapok atmoszféráját, és élénk színekben hagyták ránk izgalmas pillanatfelvételeiket, életképeiket, jellemrajzaikat.

Ne enged nyelvednek, hogi iarion elmednek
Előtte szabad kinyén
Gyakorta Csacsogas s gondolatlan szollas
rostaltatik ertelmén.
Bár mondgis igazat, be tőrik agiadat
nem szoltal masnak keduén.

Plus Ultra

Anno 1683. 1ma Maii

Kezdödnek az szép s kedues napok, mellyekben mélto ezen Szennay Köniuetis megh visgalni, micsoda uysaghok tanaltatnak benne.
Comporaltatott igassaghott s igazatt kerülö iffiaknak epületire, abban az erkölcsben megh rögzött Wéneknek megh feddésére.
Iratott Szennay Kastelyban.

A

Az Vám Organista azt mondotta, hogy látott egj lábu Embert, a ki sebbessebben futott, hogy sem madár repülne; és azon egy lábu Embernek olly szélyes volt a talpa, hogy mikor a Nap réa sütött, talpát a napnák forditván, egész testének árnyekott tartott, az árnyéka pedigh el láczott kétt mély földnire.

Item azt mondotta, hogy ollyon Elő állatot láttot, a kinek elessek voltak a szarvai, az egikét mikor a határa vetette, az másikával kaszált.

Itam azt mondotta hitivelis affirmalta, hogy Barkoczi Ferencz Uram ő Nagysága egy nap Lévárol Sztropkora szánkázott és azon nap megh visza Csicsvára.

Pater Arsenius Sebessi Guardian olliat filentett: Egy Fratere uan Sebesben, csak á boros Pohártt őblétcsék megh feie felett, megh reszeghszik in Anno: 1693, nem Vizarasztas am az [!].

B

Berzeviczi János mondotta: Hogy Lengyel Országban láttott egy Urnak ollyan kopóját, a ki az Viszla fenekerül az halakat szintén úgy fel hajtotta, és az hálokra kerengette, mint szinten az mezőben az nyulat.

Item aztis hittel pecsételte: Hogy Húsvet napia ultima Februarii esett. Es azon Esztendőben minden gyümölcs fák kétszer termettenek.

Item Olaz országban közönséges egy Asszonyi állatnak három gyermeke lennji egyszers mind.

Böti Laszló Ur aszt mondotta hogy az Bodrok közöt magát Másfel iszakni Szunogokkal csipattatta.

Barkóczi Lászlóné Asszonyom mondotta: Hogy egy Esztendőben Termet Barkóczj Ferencz Uramnak három ezer köböl Babja, melynek minden egy egy vékáját egy egy forinton adták el.

Borbély János mondotta: Hogy az Lud annyi üdeig el él, migh az orra épen a fejéigh elkopik, azután hal megh.

Item Hogy Eödönfi László uramnak vagyon egy Ostáblája, mellyen ez világon mennyi féle állat vagyon, mind fel vagyon meczve, csontbul ki rajzolva.

Ittem élt oly esztendőtt, hogy nem szürhettek az emberek a nagy hónak miatta, ha nem Tavaszszal osztán szettek az emberek.

Item hogy egy Asszonyi állat szülni akarván, már az gyermek félig ez világon volt és ismeg visza ment az Annya méhiben, es annak utanna három hét mulva született megh, penigh sokat járt az Aszonyi állat, minekutanna az gyermek visza ment az méhében.

Item az Tehen hust akarmely vékony üvegben ugy megh főzi, mint az fazekban.

Bonis Sigsmond azt mondotta, hogy ollyan Vislát latot Erdelyben mint egy nagy Görögh Szelindek, kit hitivel bizonittya.

C

Cserei Miklós Olasz országban látott olyan szőlő tővet egyett, melyről szedtek le szőlőtt egy Gönczi fa hordo borra valot. Sőt aki nagyobb, aztis mondotta, hogy azon szőlőnek a Tővét nem kapallyák, hanem ekével szantyák.

Item: Aztis mondotta: Hogy egy harczon esett rajta három száz seb nr. 300.

Item aztis mondotta: Hogy az Felföldön Bottyánj Pálnál Elefántnak a foga ollyan vagyon, melynek az üregében Tizenhárom budai Icze bor belé ment és addig else vötte az Szájától, migh egy huzomban megh nem itta. Es nem csak eö, hanem az egész Udvarnép. Rendel itták megh.

Cs

Csicseri Ferencz ollyan őzet lűtt egykor az többj kőzött, hogy felbonczolván és belit kivévén, májját egy csepet sem találtanak, mivel nemis volt májja.

Item illyen jeles mulatságotis beszélt eő kegyelme. Midön egykor Nehaj Homonnaj György Uram ő Nagysága vadászna, találnak egy nyulra, kit az agarak elől vévén, adig űznek, adigh űznek, hogy találnak egy kazal szénát a mezőn melynek magassága volt tizen két ölni, az nyul sebes futtában fel szalad azon kazal szénának az tetejeben és az Agarak utanna léven, ott fogják el. Mely nyulnak elfogatássán az Ur igen megh örül és be menvén ugyan a Csicseri Uram Apja házához, ollyan Alma vizet ittanak, melytül mind az Ur és mind az katonák ugy el reszegedtenek, hogy aligh tudtak hazamennj Ungvarra.

Csabai Abrahám mondotta: hogy látott egy kakast, az melly megtojt, valamint az Tyúk, melynekis az Tojassabul annak utanna Basiliskus lőtt.

Anno 1690. 10. Augusti Csabai Ábrahám, Szennan az kapu közt azt mondotta, hogy ezen esztendőben lőtt egy puskas egy kigyott, melynek a feje Tizeneött fontott nyomott,

Item Mas egy kigyot két legény megh ölvén, harom őlnyire fel függestven, Kopótosan fogva csak nem az földet érte, s annyi pir folyt belülle, hogy nagy tó állott alatta, s oly bűdős volt, egy magyar országh mély fődnyire érzett a bűdössege, hogy az orrokott kellet bé dugdosni.

Csatlos Balázs hitivel comfirmálta, hogy egyszer mentenek az Uton Latzko nevü haiduval, annyi kigyott talaltak elö, hogy ketten egy mély fődnyire vagdalták, ugyan ki fárattak belülle,

D

Domik Meyhert Uram az Sztropkaji harminczados mondotta, Ollian Deakia voltt, ha az Üveghet latta, mingjartt megh részegedett, ha iutt belölle, megh bolondult.

E

Egri Gabor Uram mondotta: Hogy Olasz országban a Macskát fel kőtik a gerendában, és mind addigh verik egy palczával, valamig megh hal, és annak utanna a gerendábul levévén, az ágyban tévén az olasz, három hétigh rajta hál és annak utanna észi meg. Azt penigh azért cselekszi, hogy az husa porhanyós légyen.

Egri János Uram azt mondotta: Tanitott olly Ölyvet, ha megszabadulhatott, oly haragos vólt, hét s nyólcz Esztendős Gyermeket felkapott az útzán s elvitt egy darabon.

Ittem oly iegh esső eset Epperies tajan, mint egi Kü só, mind Marhat, mindent valamit tanált, megh ölt s megh rontott.

Ittem azt mondotta eö kegyelme Patakhon leteben in Anno 1684: oly Széll uolt, hogy az Kü falon altall ment, noha egy csep liuk sem volt az falon.

Ittem Dongó bogarakat látott ollyakat, mint egy egy öreg vereb, mellyek az szemétis csak ki nem ötték.

Ittem Betlen Gábor az Lengyelt mikor megh verte es szaladtak az Lengyelek, mikor már Lovon nem szaladhattanak volna, ökröket nyergeltenek és azon szaladtak el.

Erős Thamás Uram mondotta: Hogy mikor Cassát lűtték a Czittadellábul, oly erős lővések lőttenek, hogy ben az váras három erős küfaltis egy sorban egy agyú golyobis által járt.

Ittem aztis mondotta: Hogy mikor Tyúkhust ehetik a Német, az labát emlekezetre meg tartya, és annak jeleűl egy egész holnapigis az füle megett hordozza az lábát, az Tyukhusnak az ézi penigh egy holnapigis, annak utanna az szajaban vagyon.

Anno 1687: die 5: Novembris Tolcsuan szürethi alkalmatossaghghall mondotta Erős Geörgij , szemeivelis latta, hogy egj Kupecz ell adni hozott Lytuaniabull egy nagy Furmanios szekér Harsffa Bocskortt; quod non credo.

Egri János Uram mondotta, hogy az Vinnai Várban az Vad Macska bé ment, és az ház hejára fel mászván otton szalanát evett éczakan, az kulcsár reggel, hogy fel ment, ott tanálta, puskáért futott s megh lőtte.

Item azt mondotta eö kegyelme, hogy Thököli Uram eö Nagyságha idejeben Patakon olly hideg uolt egy télen, hogy az háznak három singni volt vastagsága, olj vastagh kő fal uolt, megis á szél által járta, ugy, hogy az agya veleje megh fogyat bele.

Item azt mondotta, hogy eczer Szennárol mentiben Nagy Mihaly felé, az mint ment volna, dongo bogarak támodtak réa, semmi képpen nem oltalmazhata magát tőllek, hanem hegyestőrt rántott s aval oltalmazta magatt.

Egri János Uram azt mondotta, hogy Szultán Szulimán Thörök Császár midőn megh akart volna halni, elő hivatván az Fő Uezért, azt kérdezte tőlle, hogy volnaé néki valami maradékja, mert majd megh hal, had tenne testamentumat, a Vezér felelt, hogy vagyon szép két Fia, az melyeket elő hozatván, maga melé a keleveten fektetet és mind a kettőt a Hancsáral által verte, ugy hogy a bélek ki folyt. Látván ezt a Fő Vezér, megh őlötte az Császárt, s ugy maga osztán uralkodott helyében.

Item aztis mondotta eő kegyelme, hogy midön vadászna a Török Császár és az keresztény hajtók réajok nem hajtanák a vadat, eőkett lődezik megh.

Item aztis mondotta eö kegyelme, hogy az iszanyu Vadakot, ugjmint Oroszleánt, Tygrist fülinél fogvást viszik eleiben a Török Császárnak.

Anno 1687 die 3 Januarij.

Egri János Uram mondotta, hogy az Patkány az bór hordonak az dongáját ki rágta, ugy annyira, hogy az bor ki szivárkozott rajta s ugy járt mind addig oda innya, migh az borban tartott. Későn vették eszre, hogy űres immár a hordo.

Item azt is mondotta eő kegyelme, hogy mikor az Gorbonczás Deak elő akarja híni az Sárkánt, és rea kezd olvosni, midőn messze volna mégh tőlle, azt cselegzi az Sárkány, hogy eő azt ne hallaná, az egyik fülét a földhez nyomja erőssen, a másikát pedeglen a farkával feddi be, de midőn közöljött hozája a Gorbonczás Deak, csak ki kel jőnie, mert megh halja sokára.

Erőss Györgij die 23. Augusti 1690. aztt mondotta, hogy négy Tiukhasznott éppen csak a Veröfeninell sütött megh Asszonianak.

Item Anno 1691. die 3. Junii, a Tiukhasznokatt ki rakta a Verőfenire s oly ereie volt az napnak, hogy éppen az eghik pattonta fell.

Item Erős György azt mondotta: Hogy Bruszniczanál egy Német az Patakon midön ment vólna, az Lova meg botolvan, maga belé eset s ugy jég alla

vitte őtet az viz s eszbe vévén magat az Német, hogy rosz hellyen vagyon, egy signyi vastagsagu jeget csak fel ütette az fejével, ugy jöt ki az vizből.

Item azt mondotta: Hogy ollyan katonát esmerte, hogy sehult Magyar Orszagban nem talált maganak csismát, hanem mindenkor kaptat hordozot magaval s mondva csinaltatot.

F

Forgács Éva Iffjabbik Petheö Sigmondné Asszonyom eö Nagysága mondotta: Szömörcsök gombát látott ollyat, melynek az üregiben ment belé egy Budai Icze bor.

Anno Domini 1687. die 1. Junii. Midőn Sztropkon Az Urak eö Nagyságok setalni ki mentek volna, akkoron Tarczali Ferencz Uram azt mondotta, hogy most, a mikor bizonyos dolgaiban Grof Pethö Ferencz Urammal eö Nagyságával Szepes Vármegyeben a hegyeken es küsziklakon altal kellet volna menni, akkor eö kegyelme laba alat az küsziklak repedeztek.

Pater Farkas Uram Homonnai Praesidens mondotta, hogy Barkoczi Laszloné Aszonyomnak olyan nagy hordo Borai vannak, mint Gróff Petheö Ferencz Uram csélája [!].

Item aztis mondotta, hogy Sümegen az Püspöknél olyan itcze Vagyon, hogy alá úszkálhat benne.

Item aztis mondotta, hogy egy Aszonyember ott Sümegh táján negyven ittche bort megh iszik egy ülö helyében.

G

Gegus István mondotta: Hogy Eszéken lettében, annyi apro béka volt az köpönyegén, hogy a köpönyeget nem látta az sok apro bekától.

Vén Gegus Istvan mondotta: Hogy mihelt Szennárul az farkas ki jün, az ü Kegyelme Ebe mindgyárt ablakára futván, azt vakarja es ugy ád hirt.

Item azt mondotta, hogy az bór nem isza Embert ugy reszegitette megh, hogy bort tőltőtt a tányérára s csak azt veregette előte, attól ugy megh részegedet, hogj kétt kéznél fogvást vitték ki asztaltul.

Item in anno 1690. die 15. Augusti Nagy Boldogh Asszoni napian aztt mondotta eö Kegyelme Szennan, hogy egikor Szegeni Barkoczy Sandor Uram eö Kegyelme megh ajandekozta eö Kegyelmétt négy szekér szenauall, ugy hogy magha Gegus Uram rakia megh az szekerekhett, eö Kegyelmeis (a mint referala) ugy rakta megh, hogy az nagy terh mia az négy szekhérnek az kereki éppen Tengelik a földbe süllyettek, quod non credo.

Gergellaki Miklos Uram azt mondotta, hogy Szenna kőrül ollyan Bogorok támadtak volt, az kiknek az szemek az szárnyok allat uolt, mégh harmadik szemekis láczott az farkok allatt.

Item azt beszélgette, 1688 Die 27 Januarii, midön az Ur eö Nagysága Rebrényben volt mulatcsagnak okaert, hogy a Tisantul Szakmar felé ollyan kicsiny és

alacsony aitoi vadnak az Istaloknak, hogy az Lovak es ökrök a vizre terden álva iarnak ki raitok.

H

Horváth Boldisár mondotta: Hogy eötet egy Kigyó elövötte és az uton mentében lovon ülven és megszaladván a Kigyó előtt, két egész mély földig üzte a Kigyó őtet, és egykor megh bizván magát, puskát ránt, hozzá lü a Kigyohoz, de nem találallya [!], hanem a golyobis felütvén egy darab földecskét, azon földecske ütötte megh a Kigyót es mindgyárást megh hólt.

Hánzli azt mondotta: Erdödine Asszonyom maga ollyan Vadként lűtt, kinek az magassága két sing s egy fertály vólt.

Item mondotta: Erdélyben ollyan vastagh Asszont látott, mint az Szennaj Palotán levő kemenczének vastagsága, mellyis tészen másfél singet.

Item Német országban egy Urnak ollyan Halas-Toja vagyon, melynek Széli hosza három Mélfődet tart, és az az Ur abbul a halastóbul minden Esztendőben Száz ezer Tallér arul, az halbul.

Ittem oly Vitéz az eö hazajaban a Németh, hogy négy száz ott valo német Tizenkett ezer lovas s Gialogh fegiueresekhett hajtott ki, s hazajabull ki uaghta.

Ittem latott Kett singhni Meni halat. Nemet orszaghban oly apron metelik a Szetskat, hasonlo a liszthez.

Gróf Homonnay Sigmond Uram, hogy az Lengiell Taborrall a Kyralitull megh érkezet, mondotta, hogy Francia Kyrali ollian Granatokat cinialtatt (ha Uarost, avvagy Uarat akhar megh venni), a mely Granatban, auuagy Golobisaban harom Szaz Maza por vagion s azt Mozarbull lütteti ki.

K

Keczer László Uram mondássa: Hogy ollyan Csatlóst látott, aki Egy Gönczi fa hordó sört maga fel emelven, megitta.

Kapossi Praedikator azt mondotta: hogy mikor az Tenger bé fagy, egy olyan keskeny csontocskara, mint az kés foka, rea áll s az két kezét öszsze teszi s magaban az az ember egy ora allat tizenkét mért földre ell megyen.

Keresztes Ferencz Uram azt mondotta: Hogy Homonnan lakozó Marusowszkiné olly vastag Aszony, hogy még orosz meg keröli egyszer, harom polturara kalacsot könyen meg eszi. Haec apud Dominum Ladislaum Révész dicta sunt anno 1696. 21. Decembris Praesente Illustrissimo Domino Comite Gasparo Pettheo, Domino Michaele Szent Ivany Comitatus Zempleniensis Venerabili Comite, Francisco Tarczali Tricesimatore et aliis quam plurimis.

Anno 1692 die 27 Tekentes [!] és Nemzetes Kapi György Uram azt mondotta, hogy Lengyel Orszagban két Lengyel szertül megh ittasodván s öszve veszvén, kardra költenek, egyike a másikának feiet el csapta, látvan a

másika, hogy feie nem volna, ragadta a földrül a maga feiet, szebes haitassal úgy Csapta, azonnal Szőrnyü halált hólt.

Kohánnyi Peter Uram azt mondotta, hogy az eö kegyelmek falujában ollyan Rokát láttot hogy lőttek, a kinek a málya olyan fekete uolt, mint szintén az korom. Az háta, mint az termeszet szerint valo rokánok, a farka pedigh, mint az Farkasnak.

Anno 1690. 12 Augusti. Kis Páál Uram azt mondotta Szennán, hogy az eö Kegyelme Apiokia az havasokba az nagy meredek, sima keö sziklara csak az husz körmeivel tartózkodván úgy mászott fel, mint valami vad macska s kötelet megis uitt fel magával s gyémantokat szedvén, a kötelen ereszkedett alá.

L

Losonczi István. Brassóban ollyan veres Györgyöket [!] árulnak, kikben ha egy órigh áll akár mely kőzőnséges bor, Czitromos borrá változik.

Lipsei László Uram mondotta, Hogy Nagy Szeretvan egy Küsnyer nevű jobbágyának a kertében szedett szilva fárul Császár kőrtvélyeket.

M

Mihálycsik János azt mondotta, az Szegény Eörögh Torma hét egész esztendeigh viselt egjmás után egy pár Cziszmát, s halála után akár kiis elviselhete uolna megh harmad fél esztendeigh.

Item Mihálycsik János látot a Török Táboron Eszéknél ollyan Szerecsent, a kinek olly tüzessek voltak az fogai, hogy az kolbászt megh süthették volna nála.

Item Mihálycsik János azt mondotta, hogy az Ondova vize ugy megh áradott, mint szintén a Tenger, másként Boksárol által nem jöhetet rajta, hanem egy sütö tekenőben kelletet űlnie másod magával, s ugy az Nagj Uiznek indultak, de az sebes uiz el ragadván eöket, a tekenő le fordult, a társa belé veszet a Uizbe, maga pedigh ki ugrott szároz lábbal.

Item Mihálycsik János azt mondotta, hogy ollyan nagj tettűt látot az Sztropkai vár higyán, a ki kan Uerebbel uerekedet megh.

Item Mihálycsik János látta Erdélyben Teleki Uram Asztalánál, hogy az Rák fel mászott a gyertyára és el vette a hammát.

Item Mihálycsik János aszt beszellette, hogy midőn Zahonra járt volna halásztatni, oly hidegh volt, hogy az Agár az mint inya ment volna a Tiszára, és otton ivott volna, a nyelve a jéghez fagyot. Salamon falusiak által menvén a Tiszán, azok vágták ki.

Item Mihálycsik János 1688 Die 7 Februarii Szennan az asztalnál ülven ebéd felet azt mondotta, hogy Szegedi Udvarbiro Uram szallaszan lévén, midőn ettek, az Egér az asztalra az kenyerre iöven, az Uiaval ugy meg ütötte az egeret, hogy mingyart az aztalrul a főldre le eszet, onnet ismeg fel kapván, ugy csapta a földhöz, hogy mingyart meg dermedet az eleven egér.

Mihálycsik János mondotta, hogy az Tisza mellet az mint uadászott volna, Rokának bocsátot egy pár Agarat, a Tiszán által ment az roka, de az egy pár Agarat megh nem birta a jég, belé szakadtak, külömben ki nem jöhettek, hanem ki nyalták az vastagh jeget, s ugy jöhettek ki az más szélin.

Item azt mondotta, hogy mikor duhányozni akart s tűzet másként nem kaphatot a pusztán, kiütő ezköze sem volt, s ha csak kovája uolt, azt az körmihez ütette s ugyan pozdorjázot ki az tüzes szikra, úgy gyuitot dohánt.

N

Nagy Janos Roznagy [!] Gondviselő azt mondotta, ollian Gyalom uan keze alat, az egész Falut Udvarhazastull be kerétethné uélle.

Groff Nádasdi István uram eő Nagysága azt mondotta: Hogy eö Nagyságának ollyan Puskássa vagyon egy az többi között, melly az sűrű tövisses bokor alá lefekszik hanyattá, és mikor az vadat feléje hajtyák, még jó távolyrul ugy megh lövi, hogy továb nem mégyen.

Item: Ugyan azon Puskás az nyulat sebes futtában az Agár elől el lövi. Az Sast penigh, akármely fent repüllyön, le lövi.

Ittem aztis mondotta eö Nagysága: Hogy az Bélest mezöben kemencze nélkül olly frissen meg süti, hogy soha háznális tepsiben ugy megh nem sütnék.

O

Ocsvári Ferencz uram mondotta: Szenna mellett az Ung vizében ollyan Hattyut látott, hogy mikor felrepült, az Szárnya ugy Csengett, pengett, mint ha két pallost vertek volna egyben.

Item. Ugyan eö Kegyelme mondotta: ollyan Menyhalat fogott, melynek négy lába volt es ollyan Körmej, mint az Hijuznak.

Item. Ollyan Vislát látott, hogy Étzaka egy kis pénzt az ablakon le vetettek, és azon Visla fel keresven éczaka azon pénzt, az nyelven felhozta az Palotára.

Item ugjan Ocsvárj uram mondássa: Hogy Derennyő Várában annyi Kigyót megh öltenek Télben, hogy Saraglyán hordották ki az Várbul és az Tojassát Tekenőkkel.

Item aztis mondotta: hogy Szeretvánál az Herenget hordókkal fogják.

Item. Sullőtis ollyát látott, kinek az két szemej ollyak voltak, mint az Tyuknak az Tojássa.

Item. Midőn egykor vadászasban Rokákat lövöldözne, a Többj kőzt egy Róka hozzája jüvén, a Puskájának Csüjét és Agyát harapdálta, ragta, és megis soha megnem lőhette, hanem csak taszigalta magától az Puska végivel.

Item aztis mondotta: Hogy akar micsoda halis, ha az hidég meg vészi Télben, es akár mennyi földre viszikis holton, csak osztán tegyék az melégre, fel elevenedik, mint az előtt.

Item. Ollyan vizet látott, melynek sürüségében a főző kanál megh állott, és azzal a vizzel főztenek.

Item. Ollyan bogarat látott, melynek az feje Tüskés volt, azt penigh az Rebrényi Erdőn látta.

Item. az Ungh vizében egy Hal ugy megütötte az álla kapczáját, hogy mindgyárt hanyat dult az vizben.

Item. Aztis mondotta, Grécz Várássa az Töröknek megh holdolván, adott egyszers mind Háromszáz Millio pénzt.

Item mondotta: Hogy egykor ment vólna az Tiszán által, annyi Potykát látott az Vizben, hogy az Vizet nem latták miatta. Azok penig ollyan nagyok voltanak, mint egy egy öreg Tömösi Disznó, hoszszasága penigh három s négy singni volt, az hajóbul fejszékkel vagdalták, mert elburitotta volna az hajót.

Item aztis mondotta: Hogy egykor az Apja menven az Szennai malomban, buzát vitt az hajon egynehány sákkal és mikor már az malomhoz közel volt, mind egeszlen el merűlt és az Viz feneken volt az buza három óráigh, mig segitséget az kivonássára tanáltanak, az után mihelt az Vizbűl ki vonogatták, mindgjárt őntőtték fel az Kűre és ugy őrőlték megh.

Item aztis: Hogy egy Esztendőben valami Kék Virágrul hordottanak az méhék és ollyan volt az méz azon Esztendőben, mint a Kék poszto. Annak az virágnak neve penigh Pólaj és az szágáis azon fühöz hasonló volt az méznek.

Item. Tengerj baraczkot a Pálóczi kertben ollyakat látott, mint egy Csaszár körtvély.

Item. Ollyan erős Flastromokat ragasztott Barkoczi Sándor uram eő Nagysága az óldalára, melly alatt az Teste ugy csattogott, mint valami Deszkákat hasogattak volna.

Item aztis. Hogy Solymos felé az Zabban szinten ugy zugnak az Gözük, hogy mikor felé kőzelget, harmadig, negyedik főld ellenis ugy teczik, mint egynehány ezer Disznó volna az hold zabban. Az Gözük penig ollyanok, mint egy egy süldő malacz.

Item mondotta. Hogy ollyan Országban volt, hogy Istent benne nem imádnak, hanem veres hagjmát, foghagymát.

Ittem Munkácsi Krajnian léuö harom szaz hatuanhat Falussi Birak minden holnapban visznek az Udvarbironak ajandekon egi egi Tallértt.

Ittem 1683 esztendőben a Macskak frigiet kőtőttek az egherekhel, tudgia bizoniosson, hogi nem bantiak egi mast.

Ittem Bécs alatt hogy megh uerték a Fénies Vezért, anni uolt a Lengiell, ha a Kijrali a Magiarok ellen bocsatotta uolna (Kiknek Taborok harmincz ött ezer emberbull allo uolt), egi egy Magiarra hat szaz Lengiel iutott uolna.

Item Ölyve ollyant volt, hogy mikor Ki ment a mezőre vélle, el bujt az ölyv előtt valami bokorban és az ölyü szinten ugy fel kereste egyik bokorbul másikban, valamint az visla.

Ittem. Pataki Scholában tanulván, volt eö Kegyelmének egy Praeceptora, az Ki mikor kiment az jégre korcsolyázni, az korcsolyán csak egyszer rugta meg magát, és azzalaz egy rugással egy egesz magyar országi Mely földet ment, megh penigh ollyan sebessen, mint akár melly sebes madár.

O

Okolicsani Péter azt mondotta, Hogy az ü Attya kerteben Okolisnán Liptóba oly nagy Hárs fa vagyon, Kinek Köröle vastagságara ollyan temerdek, hogy eppen Tizenkét ölni. Az Arnyekában penig egy Tabor elfekhetnék.

Osztroueczky Uram mondotta, Ollian Kozakott latott, kit Muskaterrall lüttek altall, egiebbell nem giogitotta maghatt, hanem Egész fagigiu Giertiatt uont maghan altall eginehaniszor napiaban, s egi het mulva lora ültt.

Sztropkoi Pater Guardiany mondasai: Anno 1691 die 1 Junii Pater Laszlo Radosiny A. Uram azt mondotta, hogi mikor az Galgóczi Conventet a Tatárok fel gyuitották s meg égették, éppen a Szebesi Conventben érzetté meg a pers bűzit.

Eodem die Pater Antal Emericzi A. azt mondotta, hogi midőn a Pruskai Iskolában iárt, Leg elsőben ki menvén mendicátiora, többet kóldúlt csak Bárányokot három százaknál, két száz kecskeknél, Ezer tyúk fiaknál, két negyven kőblős hordó vainál, két sztropkoi kőből tyuk hasznot. Vágo Boriút negyvent és húsra valo kész pénzt harmad fél száz forintokat. Ezeket pedig egyser s mind magais tetején űlvén, egy szekeren vitte be az Conventben.

Pethő Sigmond uram eö Nagysága Mondássa. Hogy Bécsben látott egy Rakásban száz Ezer Csigát, Kitis hitivel Confirmált.

Bécsben hallott egi Discantistatt enekelnj, Kinél az Angiall sem enekelhetett szebben.

Ittem oly Granatokat haniattat be Generalis Sulcz Uram Epperiesre, hogy ha küre esik, az küis megh giuluan, porra égh.

Ittem iartatuan az eö Kegyelme louat Csorba Andras, Epperiest (ki uagi négj melj föld Sztropokigh) lüuen, alatta a ló, haluan az lüvést, ugj ferre ughrot yettében, csak nem le eset rula azon Csorba Andras.

Pater Páál uram mondotta. Hogy Olaszországban mikor utra indulnak az utazók egy egy Korsocska eczetet kötnek az oldalokra és midőn megh eheznek uttyokba, csak holmj füvet tépnek és leoldvan oldalukrul az eczetes korsót, megöntözik az füvet, és azzal élnek.

Item. Ugyan eö Kegyelme mondássa: Hogy Mező-Szegeden egy bádogh edényben annji Terjék maradott, velenczei pedigh, hogy egy Szekeret megkenhettek volna vélle.

In Anno 1690 die 15 Augusti. Pater Sylvester Vass Uduarj Caplanjom aztt mondotta, hogy Olasz Orszaghban az Tizenkétt esztendös Gyermekis Ocular altall nez, oly gienge szemü nemzett az.

Ittem ugian eö Kegyelme mondotta: Szécsenbe laktaban a Varoson szamtalan Csaszar madarat latott, a ki ugian ott lakott s toitt a Csirkekkel kozönsegessen iartak s éltek s akkori Praesidens Pater Parkanj Uram magha mulacscsághaban a mikor szerette, akkor löuödözte eökött.

Posonyi Mihály mondotta: Szunyogokat ollyakat látott, hogy mint egy egy Vereb, ugy repdestenek.

Item. aztis mondotta: Bocskainak ollyan Hollója volt, hogy mikor az Peczér kiment az mezőre vadásznj, az Peczer után hajtotta a kopókat, ha csak egy kopó el maradtis, mindgyárt utanna hajtotta, egyetis el nem hagyott.

Item. aztis mondotta: Hogy: Egyszer egy Paraszt Ember mégyen az uton, kire egy medve réja tamadván, ölbe esik velle és ez Paraszt ember az kezét az Medvének az szajaban ütvén, ugy öli megh az medvét.

Ittem Szarvas Marhat olliat latott, mellien az Istenis magha csudalkozotth.

Ittem Paler Siluester a Kaplani aztt mondotta, hogj uttiaban a Kappant megh sütötte tüz nélküll.

Pataki Janos Uram azt mondotta, hogy most Fintán ollyan Seregh farkast láttot, a mely két felöl kisirte az Furmányossakat az kuvaszakkal edgyűt, mégh az Furmanyossok kenjeret vetettek nekiek. Es azon farkassok uisza térvén Fintáról, minden csontokat rongjakat a Hegyre uittek ki és iszanyu orditást töttek, ugy annyira, hogy az Emberek ki sem mertek menni házakbol.

Item aztis mondotta eö kegyelme, hogy az Borotuai Ser fözö Részegen az mint ment volna egj tocsában esset, harmad napigh ott hevert a tocsa azonban reá fagjot. Emberek ott elmenvén, megh botlattak beléje s azok nagj nehezen vájták kj, melegh házban uitték s Ugj harmad napra megh éledet.

Pater Verebélyi uram mondotta: Hogy az eö Kegyelme Báttya luháton az saskeselyűt az pusztán sebessen repűltében elfogta.

Item. Ugjan aztis mondotta eö Kegyelme: Hogy a Tőrők Császár ollyan madárnak a Tollát viselj, a mely madár az egész világon tőbb nincsen egynél es főldre sem száll soha, a mikor tojik, csak egyet tojik, aztis a levegő égben és mikor ki akar kelni, nem űli egy csepetis, hanem mig a levegő egbűl lejűn, adig ki kél, elis repül.

Item. Hogy az Maximilianus Császár kertében vagyon egy kút, mellyen három Ezer veder vagyon.

Item. Látta azt eö kegyelme. Hogy a Görőg Dinyét fel kötötték a gerendában és két egész Esztendeigh állott fel kőtve, mégis egy csepnétis megnem rothadott.

Item. eö Kegyelme mondotta: Hogy Groff Draskovics Janosnénak Csak egyik Majorságában egy Esztendőben annyi Szilvája termett, hogy meg aszalván és Bécsben vivén, Öt ezer Német forint árra Órientalis győngyőtt vőttenek rajta.

Item Die 23. Februarii 1684. Aztis mondotta eö Kegyelme, Hogy Groff Draskovics Janosnének ollyan Pacsirtája volt, az melly minden féle nótat, akar Németűl, akár Magyarul, elsipolt söt az Táncz notát oly frissen el fujta, hogy hegedűvel sem vonták szebben.

Pater Placidus Uram azt mondotta, hogy ollyan Uszót látot, a kinek csak az lábbai uoltak valamenire az Uizben, mégis által s megh által uzta a Dunát Posonnál.

Prinyi János Uram eö Nagysága mondotta: Hogy a Kertében ollyan Kőrtvély fa vagyon, mely soha nem viragzik, mégis terem, az gyümőlcse penigh lapos.

G(ersei) Pettheő Gáspár Uram eő Nagysága káplánja Pater Andreas Dulszki azt mondotta, hogy gyermek koraban, midőn hét esztendős vólna maszod magával két nagy Mihályi icze Romai erős Terieket meg evett, semmi gongyuk sem leött tűlye.

Prinyi Páál Uram eő Nagysága mondotta: Medvét őlt ollyat, Kinek az hoszszasága volt Tizennégy arasz.

1686. 17 Maii Pataki János Uram azt mondotta, hitivel is confirmalta, hogy egy óra allat, sőtt egy quadrans allat is, anyival meg hizlallya szénaval az tyukot, hogy kiki menyi hajat kivan, anyit szedhet belőle.

Gróff Petheö Istvan Uram eö Nagysága azt mondotta, 25 Decembris, Ugj mint Karácson első napján ilyen jeles napon, hogy láttot ollyon Veres gyöngyött Barkoczi Ferencz Uramnál eö Nagyságánál, a melyből három Szász katona csak egjszer egjszer ivott, mégis ugy megh részegedet, hogy föl üllött fuvár lora sem ülhettek.

Item 27° aszt beszéllette eő Nagysága, hogy az mikor az borbély fogh uonoval az Ember fogát ki nem Uonháttya semmi lett képpen; tehát Tobias Borbélyként csak az kétt Ujaval szoricsa megh keményen s mingjárt ki essik.

Item eő Nagysága azt hirdette, hogy az Oroszoktul azt hallotta, hogy a kakasok azért szollanak eggyütt etczaka, mert a Tengerben oly nagy Kakas vagyon, Kinek Laba Levén a tengerben, a feie az egett éri es ez meg szolalvan, ugy az egesz vilagon levő kakasok ezt halvan, mind meg szolalnak.

Pater Placidus Uram azt mondotta, hogy oljon Juhászok vadnak az al földön, a kik olly siros Sajtakat csinálnak, hogy ha az markában meg szorittya az Ember, szinten ugj csordul ki belöle az sir, mint az Spongjaból az Uiz.

Item azt beszellette eö kegyelme, hogy az Záhonyi Praedicator lattot egy csuportban nyolcz száz Erdeit, más csuportban ött százott, harmadik csuportban 3 százott.

Item azt mondotta eö kegyelme, hogy Sűmegen oljan Iczével árulnak bort, hogy ha az Ember belé hágott, feljeb ért térdénél egy araszszal, mégis egy huzomban azt látta, hogj megh itták.

Pohárnok Adám azt mondotta, hogy ollyon pár agár volt a kezén, kinek olly volt az hassok, mind kétt Medvének. Nyulat látván az egy pár Agár és néki nem bocsatotta, fél mély földnire hurczolták az Réten, mégis el fokták a nyulatt.

Groff Pettheö István Uram eö Nagysága azt mondotta, hogy egy Vacsoránál harmincz itcze bort semminek tartya, megh innya maga egyedűl.

Item ki gyűvén Erdelyből, azt mondotta, hogy annyi szénát kaszáltatott, hogy hat száz Eőkrőtt könnyen ki telelhett, amint hogy meghis vette volna az hat száz eőkrőtt, hogy ha sietve nem kellet volna ki gyűnie.

Item aztis mondotta, amikor Teleki megh indul egy lako helyibül mashova, csak könnyen megyen vélle rakott Tár szekér három száz.

Pataki Janos Uram, a ki a fél szemével csak elégh látt, azt mondotta, hogy az Pataki hid allatt ollyon harcsákott fognak, hogj az Sztropkai kraijnyán ollyon nagy Marhák nem teremnek és egy hétig elég tudtak ki vágni az Mészarossok.

Item azt mondotta eő kegyelme, hogy az Eperjesi Biro Asztalánál más fél oraznyi kővi halatt láttott.

Item hitivel pecsételte, hogy a Fintai Sztrázban, mikkor a mak a fákrul lé hullott s a hóis le eset, akkor leg iobban ért azon hegyen jó Cseresnye.

Item ugyan eö kegyelme egy quadrans alat akar minemü hitván tyúkot annyira meg hizlal, hogy a ki szereti, hét font húsatis ki szedhet belőle.

Item 15 nap alat akar minemű hitvan ló légyen, ugy meg hizlallya, hogy ollyan lészen, hogy csak nem meg reped.

Posonyi Mihály Uram mondotta, hogy ollyon siros saytott látot, ha az Ember belé verte az kést s ki uonta, ugyan csepeget le rola az sir.

Item azt mondotta eő kegyelme, hogy az mint az Agaratt Nyulnak szalasztották, és a Nyul hátra tanált tekenteni, megh latta az Agarat utánna, mentést megh holt, azt látta.

Ittem más Nyulat el fogatván, a ki fias volt, ketté szakasztotta az Agár, a Fia ki ugrott, fél mély Földnyire űzte az Agár, azt látta eő kegyelme, de el nem foghatta.

Groff Petheö István Uram eö Nagyságha azt mondotta, hogy Pályinban Gegus Istvan házánál ollyon galombatt látott, a kinek szélyessebb uolt a talpa egy eörögh tányérnál.

Gróff Petheö István Uram eö Nagysága azt mondotta, hogy kis Domasai házában levő kis kéménykében husz Tál étket megh főzett egyczersmind, oly mesterségessen rakattya el az Nagy fazekakatt, hogy mind a husz fazék el fér, a spaciumia pedig a keménkének nem nagiob, hanem a hol io szorossan három fazák el fér.

R

Rácz János Uram azt mondotta, hogy Szennán reggel a Csukát megh ölték, és dél után megh indultak velle Soldos Urammal edgyűt Vaynatinára, későn eöstve sütni tettek, midőn a fél fele megh sült volna, forditották az másik oldalára, mégis három singnire ugrott le az rostról.

Anno 1691 30. Mensis Martii Groff Gerzei Pethető Ferencz Uram eö Nagysága asztalánál azt mondotta Révész Ferencz, hogy átal menvén az Prucsaki erdőn, harom Tolyvayra akadván, azokat maga kialtásával ugy annyira megh futamtatta, mint ha két száz ember rikótott volna, magais csak megh nem sűketűlt belé.

Item aztis mondotta, hogy Semsei Sigmond Uramnal latott oly agaratt, hogy sebes futtába két nagy eöregh Kopianyra fel vetette az eöregh nyulat ket kezre meg nyargalodzván, alatta ujobban el kapta s elvenen vitte az Urának, az agár tátos volt.

Item aztis mondotta, hogy Erőss György egy üdőben az Raitasok kőzt Muskatélyos volt, az Muskatélyosok kőzt pedigh Raitár, akkor Revész ferencz [!] tizennyolcz esztendős volt.

Anno 1691. 31. Junii Reguli Mihaly Groff Petheö Ferencz Uram eö Nagysága Gombkőtője asztal felett azt mondotta, hogy szemeivel látott ollyan vak embert, aki egy cseppet sem latott, hogy maga négy eökrőtt fogott be az szekérbe, s erdőre ment s ottan ki eresztette az eőkrőket legelni, az alatt maga fát vagott, megis rakta az szekeret, az után fel kereste az eőkrőket, s bé fogta s haza vitte a fát házahoz, azt pedigh valamikor akarta, el követte, hitivel comfirmállya, hogy ugy vót.

S

Soldos Ádám uram mondotta. Hogy közönséges az Csikbul Lampetát et converso, az Lampetrabul Csikot csinálnj.

Szentiványi László uram mondotta: Hogy Veselenyi László uram eö Nagysága Udvarában laktában látta, hogy az eö Nagysága Csatlossa nem akarattyával eltalálta nyelnj az Kést és fél Esztendeigh lévén benne, az után leszállott szintén az vékonyára és ottan kivágván belőlle, kivötték. Az kés penigh ollyan rosdás volt, mint ha a földben állott volna. Ezt maga látta eö Kegyelme. Az utannis azon Ember sokaigh, egynehány esztendeigh élt.

Soldos Ádám uram mondotta: Hogy a Török Tábor a hol el mégyen, az Termés kü sziklát porrá tészi es az nagy Tölyfakat gyükerestűl tapodgya ki helyéből.

Item. aztis mondotta: Hogy akarmely halat az fogárul megh esmernj, hany Esztendős.

Szabo Paál ollyan Fai Eperjet látott N(agy) Szőlősőn a Prinyi Adam uram kertében, mint egy Alma.

Item 1688 Szennan azt beszellette, hogy Istvany Falva mellet uiz parton békoba Leven két Lo, harcsa ki ugordvan, be rantotta mind a ket Lovat es mind bekosztul mind a kettöt el nyelte. Jo ez ednek. [!]

Die 30 Maii 1687: Szegedi György Uram mondotta, hogy latott az Késmarky hauasokon Szaz esztendős hauath.

Sipos Mihály azt mondotta, hogy Fűleken az szomszéddgjának ollyan kakassa volt, az ki Tojt, mint az Tyuk.

Item azt mondotta: Egy Paraszt Ember egykor menvén az úton, talála egy nagy Medvére, mely meghlátván az Paraszt Embert, hozzája megyen és az Paraszt Emberrel őlbe esvén, a paraszt Ember az karját könyökigh az Medve szájában űtőtte és ugy fojtotta megh az Medvét.

Szentmiklóssi János azt mondotta, oly Karuly Madara uolt, a mikor hordozta, akkor tojt megh.

Item azt mondotta: hogy ollyan szán út volt Szenna mellett az jegen, hogy ha az szennai kastelyt egy hat okrü szánra tötték volna, ell vitte volna hat őkőr.

Item azt is mondotta, hogy Zahonyban harom araszni Csikot latott, az pedig ollyan vastag vólt, mint az karja.

Anno 1691. 31 Mensis Maii Szentmiklosi Peter azt mondotta hogy egy mely Tónak a partyán űlt egy Vak ember, aki egy cseppet sem látott, azon a ton egy keskeny palló volt, mellyen átal kellet menni. Egy igen igen részegh ember atal akarván menni azon a ton, azon Vak ember Vezette átal a reszegh embert.

Item aztis mondotta, hogy szemeivel latott oly Vak embert, aki maganossan ki ment az erdőre s épületre valo fat külőmnél külömbet vágott, maga egyedül meghis faragta, s hazatis epitet belülle ha akart, ket kontignatiostis s ugy készen atta el. Azt el adván, megh mégh mást csinált s azzal előd̋ött.

Item aztt mondotta Nyari Ferenc Uram, ollian pohartt latott, ualamikor belöle jútt [!] soha nem iutott eszében az Isten, no ha ell koszonte a pohartt io feiében.

Sztankai János Uram azt mondotta, hogy az magok Falujokban az mint az Aszszony Ember ki uitte volna a Gyermekét az ayton, a Farkos el kapta.

Szeghedy György Szennay Udvarbiram aztt mondotta, hogy Nyolczuan esztendős Eczettie uagion nunc defacto egi Atalagocskaban.

Ittem Csemernicy hazanall ollian Alma Faja uagion, soha sem viritt, meghis minden esztendöben elégh giümölcs uan rajta.

Ittem Homonnan szaz Esztendös Bortt iutt eö kegyelme

Item Szennan az asztal felet azt mondotta eö kegyelme, hogy az Bodrok vizében olly nagy halat foktak, mellyet ki haszitvan, egészen talaltak benne egy Meszarost, kinek őve mellet volt bardgya, zebében pedig harmincz forintok voltanak.

Szent Miklóssi János meg érkezvén Szakmárrul, azt mondotta, hogy oda jártában ollyan nagy Nyulatt fogott, a ki ha mégh három esztendeigh élhetett volna, nem hiszi, hogy őzé nem uált volna. Azonkivűl olly kővér uoltt, hogy az Vesséjet ki sem keresheték, hatt lovakra ualo hámokatt megh kenhettek volna hájával.

Item azt mondotta, hogy azon utyában oly Embernél szallott meg Csengerben, a ki ezerekkel birt, annyi hurkát, kolbászt sütettet, hogj sok uolt, de az Asztala csak egy uyni volt.

Item 1687 die 5 Novembris Tolcsuan szürethi alkalmatossaghghall mondotta Szemmiklossi Janos, Oly hidegh széll uoltt s ugy ell fasztak az szedök, hogy melegeduén a Tüznéll, tenjereken ujokon éppen altall ment az sebes langh, megh sem érzettek, ha nem csak a Tüzön tartottak kezekett minden faidalom nélküll azon szedök.

Item Szent Mikloszi Janos 1687 die 18. Novembris Szennan azt mondotta, hogy Pettheö Ferencz Uram eö Nagysága sertész nyaiaban vannak oly nagy sertészék, mint az Oroszok ökrej.

Sipos János in Anno 1687 mondotta, hogy a Felföldön szeme lattara egy Medue io koru lepueszszűre fogodott volna.

T

Anno 1683 Die 26 Maii. Trombitas Giőrgy Uram aszt mondotta, hogy Teleki Uramnak anj Satora uagion, hogy Szenna Faluiat kertivel es hataraval el fogna.

Item Az oroszok kőzőtt a Krajnán az Gyermekeket eléb nem, hanem kilencz s tiz Esztendős korokban keresztelik megh.

Ittem. Ugyan eö Kegyelme mondotta: Hogy egy Gyermek addigh nézett az korsóban, hogy egyszer megtantorodik es az korsoban bele esik füvel, az fejét penig soha semmiképen ki nem vehettek a korsóbul, hanem eltörték és ugy vonták ki belőlle, az jegye penig az korsonak az gyermek fejen mind kőrős kőrűl ott volt megh nagy korabannis.

Item 1687. Sztropkon ugyan meg nevezett Trombitas Giőrgy Uram eö kegyelme mint szava hitt ember, azt beszélgette, hogy Lengyel Orszagban az Zabot nem vetik, mégis ugyan csomossan kell es terem s mellyet bizony mondasivalis erősitett eö Kegyelme.

Anno 1692 16. Maii Trombitas György nagy hittel confirmalta, hogy az néhai Meltosagos Groff Pettheö Sigmond Uram ejtszakan is akar micsodás setét vólt, vadaszot es ugy tudta meg lönni az vadat, mint nappal, csak kopoinak hajtassat observalta, és e szerint igen gyakran mulatta magat.

V

Vas Sándor mondotta: Hogy mikor Barkóczi István Hadnagya volt, egykor Quartelban voltanak szűretkor, mikor az bort szokták szűrni, a bor a kádon vólt. Egy jo Paripája elszabadult éczaka es ivott azon kadon lévő borban, es mindgyárt megh hólt. Mely lovat megh nyuztanak és mikor a bűrit le vonták, annak utanna a lu fel tamadott es utánnok nyargalt mezitelen.

U

Ubrési Mihály uram mondotta: Hogy mikor Kapos felé ment eö Kegyelme, az Kaposi pecsenyének az szágát megérzett az mezőn szinte az Orr Tó hidgyához; mikor penig osztán az Várásra be erkezett, ott ben semmit sem érzett.

Kis Tárkányban lakozó Vigh Zigmond Sennan léteben azt mondotta, hogy üsmért a bodrok vizében oly devotus Harcsát, hogy 12 esztendőtül fogva valamikor a Kálvinisták kőnyőrgésre harangoztak, azonnal Compareált és ki tartván a vizből feiét a könyörgést aitatossan végig meg várta két egis oráig.

Ugyan eo Kegyelme azt mondta: Hogy a Tiszán Térdigh valo vizben gázolva szaraz lábbal altal ment.

Item azt mondta, mentűl sűrűb fű kaposzta, azt aszallya meg s abbúl finom feő tabakot, az német ritka salyatabul még jobb lészen.

Item Ugy be fagyot egy embernek az szeme, hogy az Tisza jége sem vólt vastagab, mint az Szemén az jég.

Item Az csukat meg esmeri, hany esztendős, az fogán.

Item Az Cserebogarak mikor Zugnak, akkor járjak Sztropko táján az Gyermekek az tánczot.

Item Az Potykanak Zöld ágat hannak az Tisza partyára, szintén úgy ragodik, mint az Kecske, máskeppen nem is esmernék meg, hanem az ragássán, hogy az ág allat vagyon.

Item: Ollyan harcsát latott, hogy az őkrőt egészszen ell nyelte, csak az első lapoczkaja vólt ki az harcsa szajábul, az hoszszassaga ollyan vólt, hogy által érte az tiszát.

Item: Tokaiban egy ember nem fért bé az hidasban, hanem csak néki hajtott az Tiszanak két ökőrrel s egy taslával, s maga az Csikokat fogta. Az mint ment volna által az Tiszan, egy nagy harcsa meg látván, ell nyelte s az ember ijetibe meg szoritotta az Csikokat s ell nem bocsatotta. Az ökör meg ijedvén az locsogástul, csak hamar ki rantotta az harcsat mind Emberestől s oda érkezvén az emberek, ki vágtak az harcsa hassabul az embert ellevenen ki is vitték az gyomrábul. Ezeket pedig mind erőss hittel Confirmalta.

Ugyan Végh Sigmónd Uram azt mondotta: hogy ollyan Harcsát latot, mint az Szennai Kastélynak egyik oldala, mikor az szajaval kopantot, szinten ollyan nagyot szolot, mint az Kassai leg nagyobb harang.

Item azt mondotta: Hogy Szennan ollyan árviz volt, hogy az kürtőn ment bé az házban az viz.

Item mondot: Hogy ollyan agara volt, hogy valamint az Kopo, szintén ugy hajtot, azonkévül ki ment vele, két harom nyulat is ki hozot az buzábul; s ha ell nem vitt tőle, mint az harmat eczersmind haza vitte.

Item: Fekvésében meg lattya harom száz lépésnyire az nyulat s meg lüvi srétel.

Item: Az fia himlőben lévén egy egész holnapig semit sem evet, hanem csak az himlővel élt, azt az orarúl maga maganak le harapta.

Item azt mondotta: Hogy mikor meg árad az Tisza s ell szakasztya az Töltést, anyi szamtalan hal megyen ki, leg Kivaltképen potyka, hogy ha le apad rula az viz, harom egész mért földnyire meg érzik az büdössegét, s akor pedig, mikor ki megyen az viz, valogatva ollyanokat, egy szoval valaminémüt a szeme szeret, ollyat fog.

Item: Az Tisza partyan lakik, még is fél esztendeig sem lattya az Tiszat.

Item: ollyan Csukat latott, hogy az Rókat meg fogta.

Item: Macskaja is ollyan vólt, hogy az mezőről az örögh nyulat haza vitte.

Ezen könyvet continuala Báró Wécsei Farkas Kelcsén, maga és jo barátinak mulatságaért Anno 1777.
Báró Wécsei Miklos, ugymint az Szennai Kastélynak mostani possessora solleniter protestál ezen őtet illető authenticum lett abalienatzioja végett és praemissis praemittendis és reservatis reservandis in optima juris forma, ugymint sajatyát repetálya, fent tartván casu in contram minden tőrvényes és tőrvéntelen remediumokat.
Signatur Kelcsen die 1ma Septembris 1777.

B

Böti László Uram aszt mondotta, hogy az Bodrok közöt magát Másfel iszakni Szunogokkal csipattatta.

Anno 1778. die 10ma Februarii Szolgabiro Barcszi Janos Uram Kelcsén aszt mondotta, hogy e folyó esztendőben Ujhelyben oly nagy sár volt, hogy Doctor Fissernek Kocsiját az sár oly annyira altal csapta, hogy maga az doctor szekerestül és lovastúl el sillyedet s egyeb tüle az sár tetején nem maradot az kalapjánal.

1778. Böti Francisca Nedeczi Janos Uram kedves hitves társa Kelcsén asztal felet aszt mondotta, hogy ez folyó esztendöben Kazmért oly nag lesz a termet, hogy maganal sokkal nagyob, melyet iterato confirmalt.

Anno 1778. die 20ma Septembris Büdöskuti Istvány Uram Kelcsén aszt mondotta, hogy midön az Olasz kemencze mellet Kelcsén dohanyozot vólna, harom lépesznyire léven az Olasz kemenczétül, az füstöt azon Olasz kemencze magában huzta, utollyara nem elegedet meg az füstnek magában valo bé huzásaval, hanem az szajaban levő pipajat is magában szita, mely Pipa az Kemenyen ki Spacirozot.

Anno 1778 die 5. Octobris Büdöskuti István Uram Keltsén vadaszatkor azt mondotta, hogy egy szamár nagyságu nyúlnak egyedöl csak a farkán az szőrit lötte vólna ell és hogy azonnal megg döglött, mellyet pro majori rei veritate az Lipsiai Anatomicussokkal anatomisaltatta és hogy ugyan csak ök is csak azon deffectust találtak az nyúlon. Ugyan azon nyúlnak az farkában 24 Körmöczi arany vólt, a fejében pedig talam szaz is, de a kopok megg ették, tehát számat nem tudhattya. Melynek nagyob bizonságara Doctor Vietoris szoral szora confirmalta.

Quod felix faustumque sit fide digna relata et asserta iterum huic folio inserere Perillustris Dominus Joannis Barczi Inclytus Comitatus Zempleniensis Judlium Coram authenticis Personis indubitanter asservit quod in Inclyto Comitato Abaujvar in Possessione Csány certa foemina duas proles sit [...] sed ita ut 2dam post mensem immo elapsum mundo ediderit quod admiratione dicta dignissimam audivimus die 8va Januarii Anno 1780.

Anno 1780 die 3tia Martii Büdöskuti Istvány Uram Kelcsen aszt mondotta, hogy Kajnya [!] anyi nyúl vagyon, hogy a mennyit kiván, minden nap anyi

számút lövethet, ugy hogy ha ötven nyulra tenne contot, ugyan azon ötven nyulat meg lövettethetne.

1780 die 29na Decembris ugyan Büdöskuti István Uram aszt mondotta Kelcsen, hogy löt olyan nyulat, mely nyúlnak két farka vólt es azon farkak egy mastul harom czolnyi distancziara alúl és felül is praesentalták magokat.

Páter Bernárdinus Apát aszt mondotta 3tia Julii 1780, midőn Kelcsén Méltóságos Báró Vécsei Farkas Uram eö Nacsága Asztalánál ebédeltünk, hogy Tóth Kájnában, avagyis azon határon anyi nyul vagyon, hogy akár merre mégyen az ember, mindenüt belé botlik. Ezen szó pedig maga személyével mindenkor meg bizonyétattik.

C

Oberstleutienand Cofimeli Erdelyi Regentnek Oberstleutienandja aszt mondotta, hogy Romaban Szent Péter Temploma mellé az Papa oly nagy sekrestyet csinaltatot, mely sekrestyenek oldalán csinaltatvan egy oly nagy Istállot, mely Istalloban 160 ökröt hoszassagaban bé lehet helyheztetni. Ezen Istálóbúl ki teczik, mely nagynak kelletik az sekrestyenek lenni.

Anno 1779 die 11ma Octobris Méltóságos Grof Csáki Istvány Kelcsén aszt mondotta, hogy minekutanna eczer egy Jager Kenyerét két felé meczette volna, egy tölgyfahoz tamaszkodvan, az éles kese meg szaladván, úgy magát, mint az mellete levő Tölgy fat egy vagassal altal vagta.

D

Dessewfy Clara kis Aszony aszt mondotta, hogy midön Bécsben vólt volna, Szent Istvány Tornyának az Gombján latot egy nagy legyet, mely légy midön az Torony alat járó emberektül nezettetet vólna, oly nagynak laczatot, mint egy nagy kan vereb szokot lenni, mely légynek oly eneklése hallatot, mint ha valamely concertet producaltatot volna az udvari musikusok altal.

Anno 1778 die 25ta Septembris Dessewfy András Uram aszt mondotta, hogy Nemes Saros Varmegyeben termet oly vastag torma, melybül mester gerendát csinaltak, mely mester gerenda az ház fütésetül oly anyira meg kemenyedet, hogy utollyara petrificalt kö vált belüle.

Anno 1779 die 17ma Mensis Julii Minekutanna Méltóságos Grof Palfi Karoly Cancellarius és Zempleny Varmegyenek Fő Ispánya Baro Vécsei Farkasnal Kelcsén vólt volna, sok Uri rendeknek jelen létében Grof Dőri Gabor aszt mondotta, hogy egynéhány esztendök elöt a midön az Kassai hegyrül le ereszkedet vólna, az két háttulso Lovainak el szakat az tartója és midön leg nagyob nyargalasban szalattak volna az lovai, azokat meg alitotta s tarto nelkül, az gyeplöt jol kormanyozvan, az hegyen szepen le ereszkedet és szerencsésen Kassára bé ment minden tartalék nélkül.

Anno 1779 die 10ma Decembris Grof Dessewfy Theresia Baro Vecsei Farkas Uram hitves társa asztal felet aszt mondotta, hogy az nyúl hust már anyira meg unta, hogy reaja nézni sem akar, mely el veszet apetitust attul nyerte,

mivel hogy Kelcsén az nyulat az nagy sokasaga miat nem lövik, hanem ha nyulra szükség vagyon, mint az tyukot szoktak az padon kezzel fogni, ugy fogattya kézzel az Nyulat a Kelcsei jobbágyival.

Anno 1788 die 29a Januarii Gróf Dessewffy Samuel aztat mondotta, hogy midön Szilesiában futrazira [!] ment vólna, az Uton lovával számtalan Nyulakat, őzeket, Rókákat meg taposot és midőn viszsza jőtt vólna, három őll szénat lovára tett, a mellyet még viszsza tért, az szarvasok meg ettek az Uton, meg sem érezven, tsak midön az lórúl le szállott.

Anno 1788 die 13 Julii Grof Dessefy Joseph azt mondotta, hogy Pesten egy Doctor bizonyos gyereknek ki űtett szemit visza téven, hideg vassal belé forasztotta s meg gyogyitotta.

E

Anno 1780 die 26ta Martii Emrik Károly Nemes Vurumszer [!] Regementyenek fő Hadnaggya Kelcsén asztal felet aszt mondotta, hogy ugyan Kelcsen Husvét első Napjan az Kelcsei Parasztok annyi soldart és szentelendőt szenteltettek, mellyel egy gazda 24gyed magaval magat három esztendök által elégsegessen be erte volna, mely szentelendő eledelek oly nagy sokassagban valanak, hogy a midön az Isteni szolgalatnak vege volt, az falak repedezni kezdettek azon sokassagnak ki mondhatatlan terhétül.

F

Anno 1777 die 15ta Maii Feirvari György Uram aszt mondotta, hogy Eperjesen léven szaz esztendös dohanybul dohanyozot.

Anno 1780 die 4ta Octobris Pater Fr. az Almasi Urfiaknak Piarista Prefectussa Kelcsen aszt mondotta, hogy ösmért oly vitez embert, a mely az kardot oly sebessen forgatni tutta feje felet, hogy az sebes kard forgatasa miat akar mi nemü Zapor esső eset is, az fejere egy szem esső sem eshetet.

Item mondotta asztatis, hogy amidőn eczer vadaszot volna, latta tulajdon szemeivel, hogy egy borbely futtaban az nyulat szepen meg borotvalta.

Item aszt is mondotta, hogy ősmért oly jó kovacsot, aki az paripat sebes futtában meg patkolta. Aki nem hiszi, menyen Vaczra, ottan mind ezeket meg probalni kivannya.

Obrister Frankendorf aszt mondotta, hogy erdely Országban léven, 90 fontos pisztrangot latot, mely pistrang őregsege miat meg vakult es midön egy aszonsag az vakságát igen sajnallotta volna, nyúl hájjal meg kente azon pisztrangnak szemet és igy azon vaksagabul kigyogyitotta az pisztrangot, mely historiat Kapitany Sliktics igaznak lenni beszellette.

Anno 1771 die 15ta Januarii Nemes Zemplen Varmegyenek Ordinarius Fisicussa Fissor Fridrik Uram aszt mondotta, hogy az harangodi Pusztan óly anyira meg szaporodot az nyul, hogy ugyan azon pusztán levő 147 öl szénájat ugy meg ették az nyulak, hogy még pelyvája sem maradot, mely nagy ujszagot ücsegellyevel [!] is bizonyitotta.

Anno 1787 die 22da Aprilis Fuló Mihály Uram Kelcsen asztal felet aszt mondotta, hogy Szatmar Vármegyében terem oly bor, melybül ha egy kanálnit az tüzre öntenek, oly lángot vet, mint ha leg job Brabanczia olajat tőltőttek vólna az Tüzre.

Anno 1784 die 8va Februarii Fodor Joseph Nemes Zempleny Vármegye Chirurgussa aszt mondotta, hogy midön Nagy Szombatban az Chirurgiat tanulta vólna, oly szallassa volt, melyben miliomni egerek voltanak, ugy annyira, hogy midön egyszer szallassan irásban töltötte vólna üdejet, az calamussat annak rende szerent nem vezérlelhette azon okbúl, mint hogy az pennája tetején két eger ülven annak modgya szerent irasat el nem vegezhetven, azon ket egeret jol meg tekintven, eszre vette, hogy pennaja tetejen magoknak fiszket vertek, ottan örökössen le telepedni kivánvan.

Fischer Báro Imre vide sub I.

Anno 1780 die 3tia Julii Kapitány Uram Fodor Pál Vurumzel eő Excellentiájá Regementyébűl mondotta, hogy Sztropkai Kvártélyban eszre vévén három polturas fazékban egy Egeret, nagy agilitásal utana emlitett fazékban bé ugorvan, meg fogta, mely Egérnek oly nagy és szép bűre volt, hogy a sipkajat bizonyos Sztropkai sánta szűcsel megis prémesztette.

G

Anno 1778 die 21ma Septembris Ganoczi Ferencz Kapitány Uram aszt mondotta, hogy midön egyszer az többi közöt vadaszatra ment vólna, egy lövessen agyon löt egy Rokat, egy potykat és egy vadkácsat.

Item maszor vadászatban leven, egy vadkant magos fenyü fárul repteben le löt.

H

Grof Csaki Istvannak az komornyikja aszt mondotta, hogy Homonnán minden esztendőben az Urasag szükségére hét ezer forint ara hus kél el.

Báró Horváth Kis Aszszony egyszer azt mondotta, hogy Turánban Sztropkó mellet el vetvén három Korecz Arpát, termet néki 4 Köböl szép Szepessy Borsó, melynek Kiláját el adta 13 Rhénes forinton.

Item azt mondotta, hogy el vetett egy Kila Kölest, lett néki 24 Kilája, melynek még az Szalmája is Köles vólt, a mi pedig leg csudálatossabb, hogy fele fejér, fele pedig veres vólt, az gyűkerébűl seprőket köttetett az Csűrben, a mellyel egesz kazalt essős üdőben bé lehetett takarni és midőn véle sepertek, az főldet fel szaggatta.

Anno 1777 die 25ta Maii Grof Haller Josep aszt mondotta, hogy Debreczen mellet az Tuzokot midön fogni akarjak, tehat eczakanak üdejen Lámpásokkal mennek ki az Pusztára, a mellet dobolnak és vizi puskával lövödöznek, gondolván az Túzok, hogy mendergés vagyon, meg bukik s ugy kézzel elevenen fogjak és zákban rakjak.

I

Anno 1779 die 28va Augusti Juve Trautmanstorf Regementyének Kapitánnya Kelcsén aszt mondotta, hogy minek utánna Erdély Országában az katonaságnak resolváltatot vólna, hogy az Gazdak nekiek ebédet adni tartozzanak, azon alkalmatossaggal volt egy quartélyos katona, mely egy nap 36 őszi csirket és 3 nagy Kenyeret meg evet, azert is a midön ezen telhetetlenseget az paraszt representálta vólna, akkoron az Varmegye vissza nem kivanvan resolutiojat hívni, azon 36 csirket és 3 kenyeret az katonának naponként resolvalta.

Ugyan ezen nevezetü kapitány Kelcsen aszt mondotta, hogy Nemzetségebül oly huga vagyon, aki cszipejevel és feketőjével nyolcz suhnyi nagysagot repraesental oly annyira, hogy ha azon személy kezét ki nyujtya, az keze alat akar minémü magosságu Granatéros által szaladhat.

Anno 1781 die 22da Aprilis Ibrányi Farkas Nemes Szabolcs Vármegyenek Notariussa Kelcsén aszt mondotta, hogy minek utánna Pesten való lakásanak alkalmatosságaval Méltóságos Gróf Karolyi Antal uram Parucsaban hat lovakot bé fogattatvan setalni kirándult vólna, történt, hogy egy német kis Aszonnyal szemközben talalkozot, melynek hoszú ruhájaban midön az Parucsnak tengelye meg akadot volna, az nagy tartaléktúl az hat lónak istrángjai mind el szakadoztak, az kocsis pediglen es fulajtar az lovaktul egy ölnyire szalot. Midön mind ezeket felül nevezet Ibrányi Farkas Uram almélkodással szemlelte vólna, nyilvan tapasztalta, hogy az parucsban ülven semmi mozdulast sem tapasztalt, egyedül asztat latta, hogy az Parucs egy ölnyire visza czurukolni meltoztatot.

Anno 1787. die 2a Augusti Jekelfalussy Jósef Eperjessen aztat mondotta, hogy Kassán az Hernád vizén oly nagy Köd lett vólna, hogy az Város 437 és 1/2 darabb deszkákot metzetett belűle.

Anno 1789 die 8 Martii Baro Fischer Imre Eperiessen azt mondotta, hogy Egerbe az Mathematicus Toronyba az orran lévő Telescopiumon nézvén, látta a Midőn egy Légy a Rácz Templom Tornyának kereszt végén az hátát vakarta.

K

Klukky Kapitáné aztat mondotta, hogy egyszer Kemény télben midön az Kassay városon sétalt vólna, latot az Nagy Templom Tornyán egy Szúnyogot, a mely midön ásitott volna, meg látta az lyukas fogában egy három fontos bogarat, a mellyen egyebet nem lehetett latni, tsak hogy egy szemére vak vólt.

Anno 1777 die 25 Maii Koczak Antal Ó Fejértoi Basilitak Superiorja aszt mondotta, hogy Tiszan túl ha valamely haz meg gyúl, nem vizzel, hanem homokkal szokas az tüzet óltani.

L

Baro Laffert Antal Uram aszt mondotta, hogy egy tuzokot 120 lepesznyire seréttel agyon löt, mely tuzok magában nyomot 82 fontot.

Anno 1780 die 19na Maii Méltóságos Grof Lamot, Nemes Berlichingen Regementyének Obristwachtmeistere Kelcsén aszt mondotta, hogy midön Erdély Országban quartélozot volna, az hegyek közöt oly nagy szemü esső eset, mint egy tiszantúl való görögdinnye.

M

Anno 1777 die 19na Aprilis Matyasovszky Miklós Uram aszt mondotta, hogy Télben egy delinquensnek az hóhér el űtötte a fejét, a kinek is az le vagot feje az nyakához fagyot, onend el menvén az delinquens, fel ült az kemenczére, a kiis az orrat ki fujvan, az feje az földre le eset s csak az kemenczén s nem eléb atta ki a lelkét.

Matyasovszki Miklos Uram aszt mondotta, hogy az Beszkéden oly nagy hegyek vannak, az kiknek tetejére ha valaki fel megyen, az csillagokat ugy kaparhattya ki az égbűl, mint az hamut az kemenczébül.

Anno 1777 die 18va Mensis Maii Marzi Uram, Üdösbik Báró Mesko Plenipotentiariussa Ó Fejerton aszt mondotta, hogy midön az Kassai baratok refectoriumjaba az ménkü be ütöt volna, ugyan azon ménkü az refectorium közepén egy fertalig függöbe maradot, látvan az baratok az ménkü függésit, consistoriumot tartottak, mi tévők legyenek véle, utollyara csak aszt talaltak, hogy az Gvardian Sub Obedientia parancsolya meg a menkünek, hogy az ablakon ki menni méltóztasson, mely Consistorialis decisio utan meg nyitvan az Frater az ablakot, az gvardian újal muttatta az ménkünek az utat, ez meg tőrténven, a menkü terdet fejet hajtot az gvardiannak, s nagy alazatossaggal ki takarodot az refectoriumbul.

Anno 1778 die 24ta Julii ugyan Marczi Uram aszt mondotta, hogy Sopromban latot oly nagy tekenyős békat, a kinek is tekenőjébül 24 aratótot [!] jo lehetet vólna tartani.

Pater Marianus Matejkovics Sztropkai Conceonator Aszt mondotta, hogy midön az Fintai Tornyot az Acsok alitották volna, az egy ácslegény le eset az alásrúl s a midön már le fele szalot vólta [!], recoligálta magát esésében s az fejsejét az fában oly erösen be vagta, hogy azon az fejszéjen egy kezén tartozkodván, magát az le esestül meg mentette s csudalatossan mind addig függőben maradot, a meddig ötöt onnénd le nem vettek s az alasra az régi helyére nem helyheztették.

Anno 1779 die 5ta Octobris Marianik Mihaly Görögönyei Plebanus aszt mondotta, hogy egynehany esztendöknek ennek elötte sok embereknek jelenléteben felmenvén az Tarczali Toronyban, ugyan azon toronybul löt agyon egyes golyobissal az Teresia hegyen levö Kapolnán ülö Kan verebet, mely lövest anyivalis inkab könnyeb el kel [!] hinni, a menyivel azon

Kapolna az toronytúl nincsen tovab egy fel orányi distantianal. Aki akarja higye el, a ki nem akarja, hagya abba.

Anno 1780 die 4ta Januarii Matyasovszki Plebanos Maxim Janos Uram Kelcsen aszt mondotta, hogy Sztropkó tajikajan [!] oly nagy aron el atta zabjat, mint az leb [!] szeb buzanak kelettye szokot lenni.

Anno 1780 die 29na Martii Matyasoszi [!] Plebanos Maxim Uram aszt mondotta, hogy Canonok Büdöskuti Uram mindennap 200 török Pipat ki dohanyozvan egy font tubakot minden nap ki szipakol.

Haec relata ille malo animo ferat, qui dicta jocosa condemnat mendosa.

Anno 1780 die 18va Maii Pater Michedl Micska Méltóságos Báró Wecsei Farkas Ur Kelcsei kaplanya aszt mondotta, hogy eczer jozan koraban egy négy öl hosszasságú Lora űlt, mely Lovon ülven tizenhat öl szélességü árkot által ugratot.

Anno ut Supra die 29na Junii idem sub nomine Miska és ugyan azon Udvari Káplán mondotta, hogy tegnap ugy mint 28va Junii 780. Büdöskuti Istvan Uram küldött egy Nyulat Méltóságos Aszonynak, a mely is oly Nagy volt, mint egy 4 Holnapos Bornyú. Ehez elő bizonyság maga Méltóságos Groffne és az Dobrai Tisztelendö Plébánus Ur, nem külömben Nagy erössétésel bizonyitya emlétett udvari Káplány, hogy az Nyul 3. s[alva] v[enia] Láb Nyomás, avagyis shuhnyi [!] szélességű volt az Nyul, hoszassága pedig 2 ölnyi.

1784 die 28va Decembris Pater Praedicator Micska Mihaly és Kelcsei udvari Káplány Kelcsen asztal felet aszt mondotta, hogy Büdöskúti Istvány Ur oly jó Jager legyen, hogy ha az vadat löni akarja, az flintát pofájához soha nem tészi, hanem szabad kezzel nem merven az flintat az vadra az vadat meg lövi és ha emlitet Büdöskuti Istvan Úr Kocsin valahová mégyen, az kocsi leg sebesseb futtában az madarat le lövi és soha asztat el nem hibázza.

N

1777. die 14a Aprilis Kelcsén Nedeczky Nepomuk János Úr azt mondotta, hogy Nemes Szatthmár Vármegyében Negyven bécsi ölnyi Szélességü Utak csináltattanak, mely iránt repraehensiot is tett, ezt pedigh iterato confirmalta.

1777 die 21ma Aprilis Nedeczki Janos Úr aszt mondotta, hogy Nagy Varadon oly vastag s kövér barátot ősmert, akitis ha üres szekeren két ló az hegy fele huzot, semmi modon az hegyre fel nem húzhatta, mely barat egy üllö helyeben egy akó bort meg ivot.

Item ugyan Nagy Varadon oly köver baratot ösmert, aki ruházattyával együt negyedfél mázát nyomot.

Item egy Jesuvita midön magat ki rakotta vólna, az ganéjja egy fertály mázát nyomot.

Ugyan Nedeczki Janos Uram aszt mondotta, hogy oly nagy piksisse vólt, melybűl hét cséplöi midön hét hétig szipákoltak vólna, azon hét cseplők het hét allat alig szipákolhattak ki az Tubakot belöle.

Item aszt mondotta, hogy egy Jesuvita frater midön egy 15 Iczéjü Kantarust a pinczébül fel hozot vólna, azon Kantarust egy huzomba ki itta.

Item egy csigantis ösmert, mely nyelés nélkül egy huzomba harom icze bort ugy meg itta, hogy ugy ment az Torkan a bor, mint a csatornyán a viz.

Item Nagy Varadi Sztahó Doctor oly vastag vólt, hogy midön egy Kar Szekben szunyadozot vólna, azon Karszéket, melyet két ember alig birt fel emelni, csak hirtelen le akarvan térdelni, az csipején fel emelte.

1777. 15a Julii Annyiszor meg nevezett Nedeczki Uram Kázmérban lévő konyháját oly fedéllel fedette be, hogy az egész világot meg emésztö tüz által sem gyujtathatik meg, sött a ki meg gyújtya és akár mikor porrá tészi, annak jutalmát száz aranyban ki rendelte és Contractus mellett magát solenniter obligálta.

1778 die 15a Julii ismét azon elöb számtalanszor feljegyzett Nedeczky Uram azt mondotta, hogy egyszer útozván, látott volna út félben egy pasztort, bizonyos széles és fövenyet hordó patakocskán oly sebességgel által szükdösni, hogy az bocskorát el nem merétette, hanem csak az bocskorának a talpát meg nedvesétette.

1778 die 20ma Julii Nedeczki Nepomuk Ur Kelcsén aszt mondotta, hogy Grof Bertoldine lábán látot oly czipellőst, melynek Steklije egy Sing hosszasságú vólt.

1779. 15ta Octobris ugyan Nedeczki Nepomuk Úr Kelcsén aszt mondotta, hogy az Sogora Böti Janos Uram Staper tánczot kerengve szüntelenül forogvan 24 oráig el tanczollya és hogy oly Kopót látot, mely az nyulat 24 oráig egymasutan meg nem pihenven hajtotta.

P

Anno 1779 die 18va Julii Méltóságos Gróf Pálfy Károly Nemes Zempleny Vármegyenek Fő Ispánnya és Magyar Országnak Vicze Cancellariussa Kelcsén aszt mondotta, hogy a midön Grof Nadasdy Generalis Svajniczot ostrommal meg vette vólna, egy bizonyos Granateros Kapitany, a ki leg elsö vólt az ostromlásban, az golyobisok leg sürüb rebdesesekben meg alitotta az granateros companiajat s következendö kérdést terjesztet elejekben mondvan, a kinek az farka most felál, ime egy franczia tallerral meg akarom asztat ajándekozni. Midön ezen szozatokat ki nyilatkoztatta vólna, nagy hirtelenseggel elejebe szaladot egy granateros s meg mutatta ferfiui tehetséget, mellyet egy franczia tallérral azonnal meg ajándékozot azon okbúl, hogy oly nagy veszedelemben is termeszet szerent valo dardájanak tehetseget meg bizonyithatta es azon eszközével is az ostromlasra kivanságát ki mutathatta.

Potturnyai Tamásné Aszszonyom 1794 12ik Februarii Kelcsén azt mondotta, hogy Tiszólczon Nemes Kis Honth Vármegyeben ollyan Teheneket látott,

hogy midön az Majorosné feite vólna, egy Lencse, neha Borso nagyságu vai darabokkal egyvelitve Tejekkel ereszgettek, az Teifelt peniglen kannakra szedtek és vai gyanánt konyha szüksegekre forditottak.

Ugyan azon hizlalasbúl Báró Vécsey Farkas eö Nagysága Anno 1777. Ibranyi Miklos Vice Ispany Urnak ett kapant, kinek kövérsége volt egy suhra.

Anno 1793. 5. Aprilis Petthető Istvan Uram eő Nagysága mondta, hogy ez ell múlt esztendöben aratas taiban fogot meg egy Saskat s a kortvélyt negy felé szegvén, egy darabját labaiba fogta s a Saskát szarnyain tartván, azon darab Körtvelyt kezében meg ette.

Coram Generoso Domino Ladislao Szikszai Subst. Judlium Comitatus Zemplenyiensis.

Anno 1778 die 24ta Septembris Poturnyai András Uram Kelcsen aszt mondotta, hogy latot oly halat, mely kővé valt, az az petrificaltatot.

Baro Prenyi Mihaly aszt mondotta, hogy midön egykor egy Rokahoz patkó szőgell lőt vólna, ugy meg lötte az Roka farkat egy Tölgyfahoz, hogy azon szöggel az farka az tölgy fahoz szögesztetet

S

Sziberani Nevezetü Aszonságnak 15 esztendökig nem vólt gyermeke, a kiis mihelest magat az Minoritáknal fel szenteltette, az fel szentelestül fogva mint az Orgona, minden esztendőben azon az napon, a mellyen fel szenteltek, gyermeket szült, mely dolgot igassagul beszelte Baron Szagferticz elsö Szekel Regementnek Obristwachmeistere.

1777 Méltóságos Grof Barkoczi Janos Úr Praefectussa Szent Mariai aszt mondotta, hogy Nemes Szabolcs Vármegyében lakozo Réteine Aszonyom oly kövér vólt, a kinek szélessége vólt egy öl, midön tehat ezen Asszonsagot el akartak vólna temetni, ki kelletet az Ajtokot vagni s ugy osztan temetni a kitis, mivel 6 par Ökör el nem birt volna az Temetö helyre, kintelen volt az Atyafisag 12 par Ökröt bé fogattatni s ugy az temetö helyre huzattatni.

Ugyan azon Szent Mariai Prafectus Uram Kelcsén 15dik Juliusban 1778. lévén, asztal felett azt mondotta, hogy mult Vasárnap Anákóczon ollyan essö esett volna, mely az hegyeketis el mosta és azt ithato [!] confirmavit. -- az ellen vetést helybe hagyván, hogy máskor ismét ollyas esö fog jönni, az mely fel mossa azon el mosot hegyeket.

Anno 1780 die 18va Maii Méltóságos Grof Szirmai Karolyné Kelcsén aszt mondotta, hogy ezen folyó esztendőben Anakócz nevezetü helysegben harom Köböl Mákot vettetet oly födben, melyben [!] az elmúlt esztendöben egy Köböl rozzal bé vetették.

Anno 1778 die 22da Septembris Méltóságos Grof Sztaray Janos Uram aszt mondotta, hogy minek utánna Nagy Szombatban az Jesuvitak pincsejeben levö 300 Akos hordo borban az ménkű be ütöt volna, 12 esztendö mulva egy Frater kostolni akarvan azon hordoban lévö bort, az menkü csak az

spunt nyitásakor ugrot ki az hordobúl s akkoron és nem elöb ütötte agyon az fratert az ménkü.

Gróf Szula aszt mondotta, hogy midön eczer Sopromban az Templomban volt vólna, oly sok nép vólt az Templomban, hogy az Templom falat az nép ki dőltőtte, az Templom bóltozattya mind azon altal épen fűggőben meg maradot. Ezen falak ki dölésenek pediglen az vólt az oka, mivel az nep nekie helyet akarván csinalna, az falakhoz szorult s ugy dülöt ki az fal.

Ugyan Grof Szluha [!] aszt mondotta, hogy midön Katona vólt volna, akkoron hoztak nekie negy almát ajándékul, mely almat mas keppen el nem vitethette az nagysaga miat, hanem hat ökrön kelletet el vonattatni s az quartellyara transzportaltatni.

Anno 1779 die 10ma Octobris Méltóságos Grof Sztarai Janos Nemes Ungvar vármegyének fő Ispánnya aszt mondotta, hogy a midön Remetei erdöben nagy serénségével egy újdon új hamort csinaltatot volna, ugyan azon hamorba hozatot két mélföldnirul oly nehessegü és vastagságu fát, az mely 300 mazat nyomot. Melynek által hozattatasára egy uj szekeret csinaltatot, mely szekerben 42 par Ökröt fogattatvan, nagy nehezen Remetere által huzattatta.

Anno 1779 die 23tia Decembris Szent Ivanyi Gabor Nemes Zempleny Varmegyenek erdemes Esküttye aszt mondotta, hogy nem régenten az Aszony annyának midön az tehene meg ellet vólna, ugyan azon tehennek 6 jó izmas Bornya termet.

Anno 1781 die 26ta Decembris Semsei Antal Nemes Saros Varmegyének Szolgabiraja asztal felet Kelcsén aszt mondotta, hogy a midön egyszer Vadaszatra ment vólna, oly nyulat löt, melynek az haja 20 fontot nyomot, az farkanak pediglen fél röfnyi hoszúsága vólt.

Anno 1782 die 19na Aprilis Szirmay Laszlo Uram aszt mondotta, hogy a midön eczer Vadaszatrúl Büdöskuti Istvany Urral Topolyokara ló haton ment vólna, oly nagy szél támadot, hogy ugyan azon nagy szél az lovat egészlen meg forditotta, mely mondasat Büdöskuti Istvany Ur iteratis Vicibus Confirmálta.

Anno 1781 Die 27a Februarii Szirmay Laszlo mondotta, hogy Turocz Vármegyében ismert egy Plébánust, az ki olly nagy hidekben jártt egyszer, hogy az vizelet holyagja meg fagyott és amidön meleg szobába győtt, kemenczéhez álván, harmad napig fagyos vizeletet hugyozott. Et hoc est benissimum.

T

Anno 1778 die 25ta Septembris Tahi Sigmond Nemes Saros Varmegyenek Ordinarius Fiscalissa Kelcsén aszt mondotta, hogy Lucskan latot oly Tölgy fát latot [!], melynek az circumferentiaja vastagságaban hat öl vólt, mely fa vastagsagat annal inkab bizonyitani kivánvan, aszt mondotta, hogy Iskolaban jarvan, az professora aszt tanitotta, hogy 12 ölni vastagsagu tölgyfarúl irnak az Auctorok, mely tölgyfa az romai piaczon

ki nyőlt és Nero altal az Katonak szamara el osztogatot volna. Azon egy faval 3000 Romai katonak magokat véle tüzelven, egy egesz holnapig be erték.

V

Báró Vécsey Farkas eö Nagysága 1778 die 29 Decembris Fintan Asztal felett azt mondotta, hogy ugyan akkori Esztendöben vadasztatvan, az Vadaszi lőttenek Kelcsén nyolcz araszni hoszasságu Vad Kant.

Anno 1777 die 1ma Septembris Báró Wécsey Miklos azt mondotta, hogy az Romai Szent Péter Temploma Sanctuariumjának cupulája, vagy is boltozatja oly magos, hogy az Bétsi Szent István tornya az raita lévő dupla sassal együtt belé fér. Aki nem hiszi, menyen oda.

Anno 1778 die 18va Augusti Vietoris Eperjesi Doctor Uram Kelcsén asztat mondotta, hogy minek utánna az gilisztaban harom patienst curált volna, az egyikébül 30 Röfni, az Ketteibül töb husz nagy röfni gilisztat ki hajtot s az gilisztakot czernacskaval kötözte meg, hogy vissza ne szaladhassanak.

Ugyan emlitet Doctor Uram aszt mondotta, hogy Stiriaban löt egy feir nyulat, melynek fejet el löven oly anyira, hogy csak az nyaka maradot, megis azon nyul harom mélföldnire szaladat s nem eléb, hanem harom mélföldni distantiat futvan döglöt meg.

Anno 1778 die 5. Octobris Mondotta Méltóságos Baro Vécsey Farkas, hogy olly nagy nyúlat löt légyen, mint egy Űz, a mellynek a mellett olly nagy farka vala, mint egy Rókanak.

Anno 1778 die 15ta Octobris midön Baro Vécsey Farkas vadásztatot vólna az hajtásban egy özet meg löttek vólna, ugyan azon özet midön az puskasok körül álottak vólna, egyszerre fel elevenedet es midön az puskasok felette tanacskottak vólna, mikepen ölyek meg azon özet, nemellyek aszt itilték, hogy késsel messék meg az torkát, nemellyek pediglen ezen projectumot illetlennek lenni itilven, egyes ertelemmel felette oly sententiát pronunczialtak, hogy az nyaka tekertetödgyön ki. Minek utanna tehat ezen sententia pronuncialtatvan annak rende szerént exequaltatot volna is, oly annyira, hogy az nyak törésben azon Öznek az nyaka ropogot volna, minyajoknak jelenleteben az őz fel ugrot es sebes futasa utan el tünt, ugy hogy sokaig keresven az hajtók ötet, végtere Doctor Vietoris úr jager modgyara distingválván magat, azon özet agyon lőtte. Vivat.

Végh Péter Uram egyszeri Erdélyi utazásában egy Méltóságos Úrnál dinnyével kináltatott, mind egy tsudáúl, hogy Magyar Országon ollyan nem termene, aki arra felelt, de Isten ugy segélyen, olyan dinnyém vólt, hogy a magva is nagyobb vólt, mert az Feleségem két magbúl 12 itze olajat ki nyomatott.

Rifereum Paulo Mariássy.

Németh S. Katalin

Magyar diákok német éneke?

Az MTA Irodalomtudományi Intézete és a müncheni székhelyű Grimmelshausen Gesellschaft 2002 októberében tudományos kollokviumot rendezett Daniel Speer munkájáról, az *Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus*ról (1683).[1] A német barokk nevezetes magyar vonatkozású pikareszk regénye kapcsán előadás foglalkozott a német simpliciádákkal is, köztük Johann Georg Schielen *Francia hadi Simplicissimus*ával.[2] Schielen nem ismeretlen a magyar olvasók előtt, magyar témájú munkájára az Irodalomtörténeti Közlemények 1994-es évfolyamában hívtuk fel a figyelmet.[3] Schielen a sokszínű német barokk irodalom egyik speciális műfaját is művelte, 1683-ban megkísérelt havi folyóiratot indítani *Historische, Politische und Philosophische Krieg- und Friedens-Gespräch* címmel. A ritka nyomtatványból nyolc folytatás készült el, teljes sorozat sehol sem található, néhány hónapnyi részletről tudunk hallei és gothai lelőhellyel,[4] az áprilisi kiadványt Széchényi Ferenc példányaként őrzi az Országos Széchényi Könyvtár,[5] a legteljesebb anyag (január–július) pedig 1993-ban került a wolfenbütteli Herzog August Bibliothek tulajdonába.[6] (A közelmúltban vált ismertté az augusztus havi beszélgetés, amely a Bayerische Staatsbibliothek gyűjteményében található.)[7]

Johann Georg Schielen allegorikus alakok asztali beszélgetése ürügyén számol be a korabeli európai eseményekről, köztük a magyarországiakról is. A röplapok, újságok, vásári relációk, útikönyvek és történeti munkák ismeretanyagát aktualizálva és szórakoztatva közreadó beszélgetések gyakran foglalkoznak a magyarországi és erdélyi történésekkel is. Kedvelt szereplőjük Thököly Imre, akinek rézmetszetű portréja is megtalálható a kötetben. Simplex, a történetek fő mesélője felhívja a figyelmet Magyarország önfeláldozó szerepére, amely mint erős védőbástya magára hagyva védelmezi Európát a törökkel szemben. Az allegorikus alakok között megtalálható Anguria (Ungaria) királynője és Natrysalvina (Transylvania) hercegnője is. A hetedik hónapban (Brachmonat) pedig a török elől városuk felégetésekor elmenekülő magyar diákok lépnek a színre. Királynőjük kérésére elbeszélik, hogy hazájukban filo-

---

[1] *Das Ungarnbild in der deutschen Literatur der frühen Neuzeit*. Der Ungarische oder Dacianische Simplicissimus *im Kontext barocker Reiseerzählungen und Simpliziaden*. Kolloquium des Instituts für Literaturwissenschaft der Ungarischen Akademie der Wissenschaften und des Germanistischen Instituts der RWTH Aachen in Verbindung mit der Grimmelshausen-Gesellschaft. Budapest, 2002. október 9–13. (A konferencia anyaga megjelenés előtt.)

[2] HEßELMANN, Peter (Münster): *Journalismus im Schelmenroman – Johann Georg Schielen Deß Französischen Kriegs-Simplicissimi Hoch-verwunderlicher Lebens-Lauff (1682/83).*

[3] NÉMETH S. Katalin: *Fiktív német beszélgetések Magyarországról (Johann Georg Schielen írásai, 1683).* In: *Irodalomtörténeti Közlemények* 1994. 1–18.

[4] *Verzeichnis deutscher Drucke des 17. Jahrhunderts (VD17)* internetes adatbázisa alapján.

[5] OSZK Eur. 1561.

[6] HAB Xb 139.

[7] Peter Heßelmann szíves szóbeli közlése.

zófiát és humán tudományokat tanultak, most semmi máshoz nem értve, énekléssel próbálják fenntartani magukat. Az előadott ének – a szöveg szerint tenor és basszus hangon – a háborús megpróbáltatásokról, üldöztetésről és nyomorúságról, állati és emberi kegyetlenségről számol be, és politikai színezet nélkül, egyértelműen a béke óhajtásával végződik.

Jóllehet a 25 versszakból álló ének 1683-ban megjelent nyomtatásban, példány hiányában a német barokk irodalom sem integrálta magába, más kiadásáról, akár korábbi megjelenéséről, akár későbbi – antológiabeli – felbukkanásáról éppúgy nem tudunk, mint ahogy szerzőjéről sincs ismeretünk. Johann Georg Schielen költői próbálkozásának nincs nyoma. A prózai szöveg élénkítésére ugyan két alkalommal verset is illeszt munkájába, azonban mindig elárulja forrását: Grimmelhausentől a Paraszt-éneket veszi át, Sebastian Brandt *Narrenschiff*jéből pedig három versszakot kölcsönöz ki. Az itt olvasható hosszabb költeményt nem ismeri Leffler Bélának a korszak magyar vonatkozású német népénekeit számba vevő többrészes közleménye sem.[8] Az egyetlen nyomtatott példányban fennmaradt verset a fikció szerint magyar diákok éneklik, ezért magyar folyóiratban sem tartjuk feleslegesnek a megjelenést, remélve, hogy közzétételével elősegíthetjük a szerzőség kérdésének megoldását. (Az itt közreadott szöveg a nyomtatvány 628–630. lapján olvasható.)

1. Donner, Blitz, und Hagel-Staine
Alle Wetter groß und kleine.
Wolckenbrücke, Wasserfluth,
Erden-Beben, Feuers-Gluth,
Drüsen, Pestilentz und Feigen,
Die biß an das Hertze steigen.

2. Auch Frantzosen, Krätze, Beulen,
Aussatz, so gar nicht zu heilen,
Blattern, Fieber mancherley,
Kopf- und Zahnweh auch darbey
Colic, Gicht, Stein und Gebrechen,
Spul-würm, und as Seitenstechen.

3. Scharbock, Mundfäul, Augen-Schmertzen,
Bräune, Keuchen, Angst im Hertzen,
Schuppen, und der böse Grind,
Staar in Augen, so schon blind,
Krebs und Fistel, Wunden, Stiche,
Knochen- Baum- und Armen-Brücke.

[8] LEFFLER Béla: *Magyar vonatkozású német népénekek, 1556–1697.* In: *Századok* 1911. 31–48., 111–128., 171–186., 347–359., 423–440.

4. Krume Händ und Lahme Füsse,
Rothe Ruhr, und andre Flüsse,
Krankheit auß dem Ungerland,
Wildes Feuer, kalter Brand,
Krampf, Geschwulst, und böse Flecken,
Brust-Geschwer und stettigs Kräcken.

5. Lungenweh, und Magendrucken,
Wasser-Schwindsucht, Husten, Schlucken,
Ohnmacht, Schlag, die schwere Noth,
Endlich auch der jähe Tod,
Und was auf der gantzen Erden,
Jammers mag gefunden werden.

6. Wespen, Schnacken, Flöh und Läufe,
Wantzen, Ratten, Fledermäuse,
Basilisken, Krokodill,
Natren, Schlangen ohne Zihl,
Wölffe, Bären, Tigerthiere,
Tolle Hund, und wilde Stiere.

7. Galgen, Rad, auch Schwerd und Feuer,
Und was sonsten ungeheuer,
Meister Schinder, Genckers-Knecht,
Und dergleichen Diebs-Geschlecht,
Pluto selbst, und sein Geselle,
Samt den Furien in der Hölle.

8. Und was endlich zu erdencken,
So den Menschen hier mag kräncken,
Alle Plag und Ungelück,
Alle Schelm- und Buben-Stück,
Alles Leid so zu ergründen,
Und auf dieser Welt zu finden.

9. Keine, keine soll man sagen,
Vnder allen diesen Plagen,
Ist mit dem, verfluchten Gifft,
So uns, Leyder, häuffig trifft,
Im geringsten zu vergleichen,
Alle müssen ietzund weichen.

10. Türcken, Tartarn, Saracenen,
So den Nahmen Christi höhnen,
Was an Hund und Katzen glaubt,

Auch an der Medusam Haupt,
Diese, diese so wir nennen,
Soll man für das Ärgst erkennen.

11. Die sind unsere Pestilentze,
Vnd der Hagel unsrer Gräntze,
Vnser Krebs und böser Grind,
Eglen, die begierig sind,
Vns daß Blut vor unsern Augen,
Jämmerlich auß uns zu saugen.

12. Diese sind die Henckers-Buben,
Auß deß Teuffels Schinders-Gruben,
Die uns stehlen Haab und Gut,
Ehre, Kräfften, Blut und Muth,
Schänden noch die Weib und Kinder,
Rauben alles, Pferd und Rinder.

13. Diese sind bei uns zerfetzen,
Uns an Leib und Seel verletzen,
Nennen unsern Bissen-Brod,
Auß dem Maul, O grosse Noth,
Die nichts Menschlich an sich haben,
Vnd nur leben wie die Raaben.

14. Ihre Kunst in Brand zu schätzen,
Alles in die Aschen setzen,
Auf zu schlagen Thor und Thüren,
Grausamlichst zu procedieren,
Schul- und KirchenDiener quälen,
Sengen, Brennen, Rauben, Stehlen.

15. O verfluchte Kirchen-Diebe,
Ihr wißt um kein Christen-Liebe,
Ihr seyd ärger, ohne Zweiffel,
Als die Leidhafft Höllen Teuffel,
Vnsre Todten werden klagen,
Vnd vor Gotts' Richtstuhl euch tragen.

16. Es ist ja hierauß zu schliessen,
Das ihr todt seyd in Gewissen,
Ewer gantzes Hertz ist todt,
Ewre Seele steht in Noth,
Ihr seyd ja Stein-hart erkaltet,
Weil ihr euch zum Todten haltet.

17. Nun wolan, ihr Höller-Dauben,
Es wird, was ihr halfs durch Rauben,
Greulich an euch zugebracht,
Wieder, eh das ihrs bedacht,
Werden mit Gewalt genommen,
Ey, wie schön wirds euch bekommen.

18. Uns wird dannoch Gott ernähren,
Vnd die Nothdurfft Brods beschören,
Da hingegen Hungers-Noth,
Euch wird plagen biß in Tod,
Endlich auch nach diesem Leben,
Angst und Schrecken stets umgeben.

19. Wann, ob solcher Greuel-Thaten,
Ihr dort ewig werdet brathen,
In Beelzebubs Quartier,
In deß Mahomets-Revier,
Vnd man euch wird voll einschenken,
Pech und Schwefel außzutrincken.

20. Angst und Schrecken, Forcht und Zagen,
Heulen Wintzlen, Weh ung Klagen,
Jammer, Marter, Seelen-Pein,
Wird dort ewre Speise seyn,
Das Confect seyn Ketten Bande,
Frost und Hitze, Spott und Schande.

21. Da ist euer Grab die Höle,
Da hält euer Diebs-Geselle,
Mahometh und Solymann,
Core, Datan, Abiran,
Euch die Oberstelle offen,
Weil ihr sie weit übertroffen.

22. Da kein Strick ist zu erhencken,
Da kein Fluß ist zu erträncken,
Zum vergeben auch kein Gifft,
Und zum Abstürtz keine Klufft,
Auch kein Eysen zum erstecken,
Vnd der Qual sich zu erbrechen.

23. Aber euch zur Angst und Plage,
Wird doch alles, wie nun sage,

Mehr als überflüssig seyn,
Da wird alsdann eure Pein,
Ewig und ohn Ende währen,
Doch das Leben nicht verzehren.

24. Da wird in der heissen Flammen,
Ligen gleich und gleich beysammen,
In dem garstigem Gestauch,
Auf deß Teuffels Folter-Banck,
Da er ewig euch wird recken,
Ach, solt euch nicht das erschrecken.

25. Aber, du Gott, zu uns kehre,
Und den lieben Fried beschere,
Den ja jedermann verhofft,
Und schon offt gewünschet offt.
Friede bauet, Friede nähret,
Krieg verwüstet vnd verzehret.

Bujtás László Zsigmond

Johannes van de Velde holland lelkész halála Magyarországon (1711)

A magyar–holland kapcsolatok története iránt érdeklődők előtt jól ismert, hogy több magyar diák halt meg holland földön. Segesváry Lajos már a múlt század harmincas éveiben utalt rá, hogy a franekeri Grote vagy másik nevén Martinikerkben öt magyar diák hamvai nyugszanak.[1] Egyikük hagyatékának fennmaradt a jegyzéke is, amely szomorú mementója honfitársunk ottani elhunytának.[2] Szepsi János sárospataki diáknak, aki 1658-ban halt meg, ránk maradt végrendelete, és megjelent sírkövének fényképe is.[3]

Kevésbé ismert, hogy más hollandiai egyetemeken tanuló diákok között is voltak olyanok, akik már soha nem látták viszont hazájukat. Ilyen például Barátosi József, aki 1717-től volt a nagyenyedi kollégium diákja, majd később Groningenbe ment, és bár ottani beiratkozásának nincsen nyoma, az itthoniak feljegyezték róla, hogy az egyetemi városban hunyt el, és ott is temették el.[4] A leideni egyetemre 1726-ban beiratkozó Fáji Sámuel (szintén enyedi diák) tanulmányai befejeztével nem tért haza, hanem magántanítóskodással tartotta fenn magát egészen 1760-ban bekövetkezett haláláig.[5] Az utrechti egyetemen 1787-ben Csernátoni Wajda György (ugyancsak enyedi diák) tudatosan választott halála előtt végrendeletet írt, ami szintén fennmaradt.[6]

Annál kevesebb nyom utal arra, hogy Magyarországon hollandok hunytak volna el. Ez részben a nagy számok törvényéből is adódik, hiszen a XVII–XVIII. században a holland egyetemeken megfordult ezerkétszáznál is több magyarországi és erdélyi diáknál nagyságrendekkel kevesebb holland járt Magyarországon és Erdélyben. Az alábbiakban egy ilyen esetet mutatunk be, annál is inkább, mivel a holland szakirodalom már 1847-ben említést tett róla.

Történetünk ott kezdődik, hogy Justus Oosterdijk (1666–1710), az oszmán birodalombeli szmirnai (ma: Izmir) holland református egyházközség lelkésze, aki 1706-tól teljesített szolgálatot Szmirnában, 1710. június 12-én meghalt,

---

[1] SEGESVÁRY Lajos: *Magyar református ifjak az utrechti egyetemen 1636–1836.* Debrecen, 1935. 56.

[2] GRAAF, G. H. van de: *Ontmoetingen met Zevenburgse en Hongaarse studenten te Franeker. Impressies uit hun dagboeken en brieven.* In: *Universiteit te Franeker 1585–1811.* Onder redactie van JENSMA, G. Th.–SMIT, F. R. H.–WESTRA, F. Leeuwarden, 1985. 94.

[3] POSTMA Ferenc: *Franekeri akadémiai nyomtatványok nyomában (Negyedik erdélyi tanulmányutam emlékei, 1994).* In: *Könyv és Könyvtár* (1999) 239., 256.

[4] JAKÓ Zsigmond–JUHÁSZ István: *Nagyenyedi diákok 1662–1848.* Bukarest, 1979. 134.

[5] MIKLÓS Ödön: *Magyar diákok a leideni Staten Collegeben.* In: *Theológiai Szemle* (1928) 314.

[6] SEGESVÁRY, 1935. 56., 79.

ezért gondoskodni kellett utódjáról.[7] Nicolaas Wright (1687 k.–1709) konstantinápolyi és Hendrik Mierckens (1639–1710) drinápolyi tiszteletes után ő volt a harmadik pap, akit a törökországi holland kolónia rövid idő alatt elvesztett.[8]

A holland kereskedők már a XVI. század végén megvetették lábukat a Földközi-tenger keleti medencéjében, különösen az Oszmán Birodalom területén. A térség holland kereskedelmi központja a XVII. század első felében Konstantinápoly, a másodikban egyértelműen Szmirna lett. Ezt jelzi az is, hogy Hollandia 1612-ben először Konstantinápolyba küldött követet, Szmirnába pedig csak 1656-ban, akik részben állami érdekeket, részben a térséggel kereskedők érdekeit képviselték. A kereskedelmi érdekek védelmére egyébként 1625-ben külön társaság, a *Directie van de Levantse Handel en Navigatie in de Middellandse Zee* (a Levantei Kereskedelem és a Földközi-tengeri Hajózás Igazgatósága; a továbbiakban igazgatótanács) is alakult, amely egészen 1825-ig fennállt.[9] A társaság a levantei térségbe induló hajóktól illetéket szedett, és többek között ebből finanszírozta a szállítmányok biztonságát szolgáló kísérőhajók és saját működését.

A társaság nemcsak üzleti érdekeit tartotta szem előtt, hanem – a hét tartományból álló köztársaság anyagi támogatásával – gondoskodott a térségben hosszabb időt töltő, gyakran végleg letelepedő diplomaták, kereskedők és házanépük lelki igényeinek kielégítéséről is. Így az előbb említett súlypontáthelyeződésnek megfelelően először a konstantinápolyi, majd a szmirnai kolónia kapott önálló lelkészt 1623-ban, illetve 1662-ben.[10]

Szmirna, amely még 1424-ben került oszmán uralom alá, nemzetiségi-felekezeti szempontból igen tarka képet mutató város volt, ahol a török és görög népesség mellett angol, francia és holland kolónia is élt, és megfértek egymás mellett a mecsetek, a római és a görög katolikus templomok, és külön templomuk volt az angoloknak, illetve 1690-től kápolnájuk a hollandoknak.[11]

Az Oosterdijk tiszteletes halála miatt betöltendő papi állásra az igazgatótanács Johannes van de Veldét szemelte ki, aki (a ma az Észak-Holland tartományban található) Hoornban szolgált. Van de Velde 1674. december 5-e körül született Hágában,[12] a leideni egyetemre 1705. január 26-án iratkozott be,[13] és tanulmányai közben kétszer disputált. Először 1705. szeptember 19-én volt a

---

[7] KIST, N. C.: *Kerkelijke aanteekeningen rakende de Nederlandsche Gereformeerde Gemeente te Smirna.* In: *Nederlandsch archief voor kerkelijke geschiedenis* (1847) 171.

[8] SCHUTTE, O.: *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers, residerende in het buitenland.* 's-Gravenhage, 1976. 316–317.

[9] SAMBERG, Jan Willem: *De Hollandsche gereformeerde gemeente te Smirna.* Leiden, 1928. 12., 21., 23–24., 29.

[10] SAMBERG, 1928. 44., 50.

[11] SAMBERG, 1928. 24., 89.

[12] SCHUTTE, 1976. 339.

[13] *Album studiosorum Lugduno-Batavae MDLXXV–MDCCCLXXV.* Hagae Comitum, MDCCCLXXV. 784.

Johannes van Marck (1656–1731) egyháztörténet-professzor elnökletével tartott *De sensu verborum Dei ad Kainum Gen. Cap. IV. Vers 7.* című disputáció respondense.[14] Minden bizonnyal ismerték egymást a teológiai és orvosi tanulmányokat folytató Henczidai Mátyással, II. Rákóczi Ferenc fejedelem későbbi udvari orvosával, aki másfél hónappal később, november 4-én ugyancsak Van Marck professzornál disputált.[15] A második disputációra 1706. január 23-án került sor Salomon van Til (1644–1713) teológiaprofesszor elnökletével *De Johannis Baptistae ministerio, ejusdemque temporibus* címmel.[16]

1708 októberében Van Marck professzor az egyik megüresedett hoorni lelkészi állásra Van de Veldét ajánlja az ottani egyházközségnek. Október 25-i első prédikációja után az egyháztanács úgy dönt, hogy a jelöltet egy negyedévre meghívja, majd annak leteltével a megbízást meghosszabbítja.[17] A tiszteletes azonban nem sokáig maradhatott a gyülekezetnél, mert az igazgatótanács 1710. november 17-én Szmirnába nevezte ki papnak, amit december 8-án Amszterdamban sikeres vizsgatétel követett az illetékes egyházkerület előtt.[18] 1711 januárjában a hoorni egyháztanács már utódjának kiválasztásáról tárgyalt, és utolsó prédikációjára február 1-jén került sor.[19]

Van de Velde a hosszú út előtt 1711. március 9-én Hoornban végrendeletet írt, amelyben halála esetén mindenét testvérére hagyta.[20] Az újonnan kinevezett lelkész két másik utas társaságában vágott neki az útnak. Az egyik Justinus Constantinus de Hochepied (mh. 1717), Daniel Jean de Hochepied (1657–1723) szmirnai holland konzul fia volt, akit a Staten-Generaal, a holland parlament még 1705-ben, majd 1710-ben felhatalmazott arra, hogy az ügyeket apjával együtt társkonzulként intézze, illetve annak távollétében helyettesítse.[21] A fiú hollandiai látogatása végén 1711. március 19-én útlevélért folyamodott a parlamenthez,[22] amely április 11-én „ad omnes populos"-útlevéllel látta el.[23] A társaság másik tagja Pietro de la Fontaine (mh. 1717), Jacob Colyer (1657–1725) konstantinápolyi holland követ titkára volt.

---

[14] Példányai: Universiteitsbibliotheek Leiden (a továbbiakban: UBL): 173 C 3:6, Universiteitsbibliotheek Amsterdam (a továbbiakban: UBA): O 99–980. A disputáció 1707-ben még egyszer megjelent Amszterdamban, Van Marck professzor gyűjteményes kötetének (*Biblicae exercitationes ad quinquaginta selecta loca Veteris et Novi Testamenti etc.*) 1–11. oldalain (példányai: UBL: 504 F 10, UBA: O 66–54).

[15] SZABÓ Károly–HELLEBRANT Árpád: *Régi Magyar Könyvtár. Pótlások, kiegészítések, javítások.* Közreadja az Országos Széchényi Könyvtár. 4. kötet. Budapest, 1993. 7174. sz. tétel.

[16] UBL 173 C 4:2, UBA O 99–933.

[17] Gemeentearchief Hoorn, Archief van de Hervormde Gemeente, Notulen van de Kerkeraad.

[18] SAMBERG, 1928. 118.

[19] Gemeentearchief Hoorn, Archief van de Hervormde Gemeente, Notulen van de Kerkeraad.

[20] Nationaal Archief, Hága, Archief Directie van de Levantse Handel (a továbbiakban: NA, ADLH), 239/I.

[21] NA, ADLH, 201/I. Ld. még SCHUTTE, 1976. 336–337.

[22] NA, Archief Staten-Generaal (a továbbiakban: ASG), 7669/I.

[23] NA, ASG, 12380.

Mind a Colyer, mind a De Hochepied családoknak van magyar vonatkozása. Jacob Colyert I. József Habsburg császár – a karlócai béketárgyalásokban játszott szerepéért – 1699. augusztus 20-án magyar grófi, szeptember 4-én a Német-római Birodalom grófja címmel jutalmazta,[24] Daniel Jean de Hochepiednek, aki mellesleg Colyer sógora volt, és fiának, Justinus Constantinusnak pedig 1704. április 8-án adományozott magyar bárói címet.[25] Daniel Jean de Hochepied másik fia, Daniel Alexander (1689–1759), aki 1720-tól haláláig szintén szmirnai konzul volt, 1741. március 12-én Mária Teréziától kapott magyar grófi címet.[26]

A társaság 1711. április 17-én indult el Hágából.[27] Május 19-én Bécsben szálltak hajóra, és a Dunán folytatták útjukat Magyarországra. Május 22-én Szentendre közelébe értek, és egy kis lakatlan szigetnél kötöttek ki, hogy ott éjszakázzanak. Alkonyatkor Van de Velde – a társkonzul intése ellenére – fürödni indult. Később már csak a ruháit találták meg. Azonnal riadóztatták Szentendre lakosságát, akik egész éjjel keresték a lelkészt, de nem találták. A hajó tovább folytatta útját, és Budán álltak meg újra. Ott De Hochepied ismét embereket fogadott, hogy a Dunát kémleljék, nem sodorja-e a víz a holttestet lefelé. Három napig vártak hiába, majd mielőtt tovább indultak volna, a társkonzul megkérte Pfeffershofen tábornokot, a budai helyőrség parancsnokát, hogy amennyiben távozásuk után mégis megtalálnák az elhunyt holttestét, helyezzék végső nyugalomra.[28] A megfogyatkozott társaság június 1-jén Belgrádban,[29] július 2-án pedig már a konstantinápolyi Perában volt.[30]

A haláleset híre több csatornán keresztül jutott el Hollandiába. De Hochepied a történtekről két levélben (1711. május 24. és június 5.) értesítette az igazgatótanácsot,[31] ez pedig leveleit eljuttatta a hoorni gyülekezethez, amely 1711 júliusában kelt válaszlevelében együttérzése mellett reményét fejezte ki, hogy a néhai tiszteletes helyére megfelelő utódot találnak majd.[32]

De Hochepied 1711. május 24-én Jacob Jan Hamel Bruyninx (1662–1738) bécsi holland követnek is beszámolt a történtekről, aki szerint De Hochepied arra következtetett, hogy mivel ruháit megtalálták, holttestét viszont nem, a

[24] SCHUTTE, 1976. 308.
[25] SCHUTTE, 1976. 309., 334.
[26] *A Királyi Könyvek. Jegyzéke a bennük foglalt nemesség cím, címer, előnév és honosság adományozásoknak 1527–1867.* Összeállították ILLÉSY János és PETTKÓ Béla. Budapest, 1895. 88. Ld. még SCHUTTE, 1976. 335.
[27] Ld. De Hochepied 1711. június 5-én Belgrádból François Fagel (1659–1746) államtitkárnak írt levelét. NA, ASG, 6930.
[28] NA, ADLH, 101/I.
[29] Ld. a 27. jegyzetet.
[30] NA, ADLH, 101/I.
[31] NA, ADLH, 101/I.
[32] NA, ADLH, 201/I.

lelkész meghalt.[33] Diplomáciai szolgálatban lévén június 5-én tudósítja Fagel államtitkárt is, aki a levelet július 2-án kapta meg.[34]

Az eseményekről – fia elmondásából értesülve – július 20-án, illetve augusztus 4-én az apa is tájékoztatja az igazgatótanácsot és Fagelt, fia leveleinek megfelelő részeit szinte szóról szóra megismételve.[35]

1711. augusztus 8-án Konstantinápolyban elkészült Van de Velde hagyatékának leltára. Augusztus 17-én Thomas Slicher (1678–1745) livornói holland konzul arról értesíti az igazgatótanácsot, hogy azt a hajót, amelyen a tiszteletes után küldött két ládányi könyv és bútorok voltak, francia kalózok zsákmányul ejtették és Toulon kikötőjébe vontatták, amiről egy Livornóból Szmirnába tartó hajó útján az idősebb De Hochepied-t is tájékoztatta.[36]

A történet epilógusában Elias van de Velde, az elhunyt testvére és örököse 1711. október 27-én Amszterdamban megkapta a fivére elveszett könyveiért járó összeget.[37] November 6-án Szmirnában másolat készült a hagyatékról felvett jegyzékről.[38] December 2-án az igazgatótanács a szintén a leideni egyetemen végzett Theodorus van der Vechtet ajánlja a Staten-Generaal figyelmébe,[39] majd december 7-én ki is nevezi a néhai lelkész utódjául.[40] De Hochepied december 20-i levelében arról tudósítja az igazgatótanácsot, hogy még Konstantinápolyban elkészíttette a hagyaték jegyzékét, amelyet mellékletként elküld, és mivel nem tudja, kik a barátai és örökösei, az ügyet az igazgatótanács belátására bízza.[41]

Az új tiszteletes 1712. március 23-án indult útnak.[42] Míg ő úton volt, a társkonzul 1712. április 12-én az elhunyt útiköltségeinek megtérítését kérte az igazgatótanácstól.[43] Van der Vecht július 22-én érkezett meg Szmirnába, és augusztus 13-án már meg is tartotta első prédikációját, hogy azután 1718-ig szolgáljon az ottani gyülekezetnél.[44] Az esetet De Hochepied 1712. október 6-i levelében említi utoljára, amelyből kiderül, hogy a néhai lelkész hátramaradt ruháival, értékeivel kapcsolatban még mindig kapcsolattartásra volt szükség Michiel Pijll-lel, az igazgatótanács titkárával.[45]

---

[33] NA, ASG, 6269.
[34] NA, ASG, 6930.
[35] NA, ADLH, 130/II; NA, ASG, 6930.
[36] NA, ADLH, 186/II.
[37] NA, ADLH, 239/I.
[38] NA, ADLH, 130/II.
[39] NA, ASG, 6930. – A szmirnai gyülekezet lelkészeinek jelentős része a leideni egyetemen végzett.
[40] SAMBERG, 1928. 119.
[41] NA, ADLH, 130/II.
[42] SAMBERG, 1928. 119.
[43] NA, ADLH, 131/I.
[44] SAMBERG, 1928. 119–120.
[45] NA, ADLH, 131/I.

Kézenfekvő a kérdés, hogy megtalálták-e az elhunyt holttestét, és ha igen, hol temették el. Mint láttuk, maga De Hochepied is csak logikai úton következtette ki a tiszteletes halálát. Az itt közölt három mellett van utalás még egy Belgrádból 1711. június 11-én kelt levelére, amelyben az igazgatótanácsnak megerősítette a halál tényét.[46] Végül fennmaradt még egy, a konstantinápolyi Perából 1711. július 18-án, szintén az igazgatótanácshoz írt levele is, amelyben Van de Velde haláláról beszél.[47]

Ami a néhai lelkész eltemetését illeti, ebben a kérdésben a holland szakirodalom egyáltalán nem mutat egységes képet. Az esetre először utaló 1847-es közleményben az áll – forrás megjelölése nélkül –, hogy De Hochepied május 24-i levele után valamikor hírt kaptak arról, hogy a holttestet Budán megtalálták és eltemették.[48] Ezután egy, a szmirnai holland református egyházközség történetével foglalkozó tanulmány említi újra az esetet, francia fordításban rövid részletet közölve az előbb említett levélből.[49] A Levantei Kereskedelem Igazgatótanácsának levéltárából forrásokat közlő kiadvány csak a halál tényét regisztrálja, De Hochepied Fagelnek írt 1711. június 5-i, illetve fenti július 18-i levelére hivatkozva.[50] A szmirnai holland református egyház történetét feldolgozó monográfia szintén foglalkozik a történettel, De Hochepied május 24-i, és előbb említett június 5-i leveleire utalva és megismételve a budai eltemetés tényét.[51] Legújabban a holland diplomáciai kar archontológiája szentelt néhány sort az esetnek, De Hochepied időrendben első levele nyomán szintén azt állítva, hogy a lelkészt Pfeffershofen tábornok, a budai helyőrség parancsnoka temettette el.[52]

Magunk a korabeli – részben a fenti szakirodalom által is idézett – holland források áttekintése után nem bukkantunk olyan nyomra, amely az elhunyt budai (vagy más helyen történt) eltemetésére utalna. Az említett feldolgozások De Hochepied-nek Pfeffershofenhez intézett kérését, vagyis hogy megtalálása esetén temessék el a holttestet, ténynek vették, annak ellenére, hogy az eltemetést a források nem erősítik meg.

Sajnos, a kérdést a korabeli magyar források sem segítenek tisztázni. A pesti (belvárosi) és budai (budavári, felső-vízivárosi, óbudai, országúti, tabáni, újlaki) egyházközségek halotti anyakönyveiben az 1711-es évben nem található a tiszteletes neve, ami két dolgot jelenthet: vagy nem találták meg a holttestet, vagy azt, hogy ha megtalálták is azt a szóban forgó időpontban akár Budán,

---

[46] Ld. az igazgatótanács 1711. december 2-i levelét a Staten-Generaalnak. NA, ASG, 6930.
[47] NA, ADLH, 101/I.
[48] KIST, 1847. 172.
[49] LENNEP, R. J. van: *Église protestante Néderlandaise de Smyrne.* In: *Bulletin de la Commission de l'Histoire des Églises Wallonnes* IV (1890) 263.
[50] HEERINGA, K.: *Bronnen tot de geschiedenis van den Levantschen handel. II. 1661–1726.* 's-Gravenhage, 1917. 147.
[51] SAMBERG, 1928. 119.
[52] SCHUTTE, 1976. 339.

akár Pesten, esetleg a Duna folyásának alsóbb részén, nem feltétlenül tudták megállapítani, hogy ki az illető.

Az eset iratanyaga az itt közöltnél terjedelmesebb. Az előbbiekben valamennyi vele kapcsolatos forrást idéztünk, az alábbiakban viszont csak a magyar szempontból legérdekesebb iratokat emeltük ki úgy, hogy a történet időrendben követhető és kerek legyen. A holland szövegek átírásában a koraújkori holland szövegek kiadási gyakorlata szerint nem oldottuk fel a rövidítéseket. A magyar fordítást nem archaizáltuk, és a szövegekben a mainál gyakrabban előforduló „voor-zegd(e)" (előbb említett) szót a könnyebb olvashatóság kedvéért ennek magyar szinonimáival fordítottuk.

1.

Hoorn, 1711. március 9.

Johannes és Elias van de Velde végrendelete

In den Name des Heeren Amen.

Heeden desen 9 Maart A.^{o} 1711 de clocq ontrent een uren compareerden voor mij Henrik van Hoolwerff openbaer notaris bij den E.^{d} Hove van Holland geadmitteert tot Hoorn residerende, present de nagenoemde getuijgen d'Heeren Johannes van den Velde geboortig uijt den Hage proponent, en nu staande eerdaegs op sijn vertrek naar Smirna, ende Elias van den Velde juwelier wonende tot Sas van Gent gebroederen beijde althans alhier, (mij notaris en getuygen bekent) gesont van lighame gaande ende staande haer verstant ende sinnen volcomen magtig sijnde zoals oogschynlijk bleek welke overdenken de algemene sterffelijkh.^{t} der menschen, de sekerheijd des doots, ende de onsekere ure van dien, willende daaromme uijt dese werelt niet scheijden sonder alvorens van hunne tijdelijke goederen haar bij Godt Almagtig verleent te hebben gedisponeert, recommanderende haare onsterffelijke ziele, wanneer deselve uijt den sterffelijke lighame gescheijden sal sijn in de grondeloose barmhartigheijd Godts haare doode lighame de aerde op hoop van een salige opstanding ten Jongsten Dage.

Komende dan eerstelijk den voornoemde heer Johannes van den Velde ter dispositie van syne na ta [!] laten goederen, daarinne verklaerde hij heer comparant uijt sonderlinge liefde en affectie aleen met uytsluijting van alle anderen wie het souden mogen sijn tot sijn enige ende universele erfgenaam te institueren stellen ende nomineren de voornoemde sijne broeder Elias van den Velde omme naar sijn overlijden met deselve sijne nalatenschap te doen en handelen als sijn goede raat gedragen sal, sonder bekroon van ijmand.

Ende indien quame te gebeuren dat hij H.^{r} Elias van den Velde na sijn jegenwoordige huijsvrouw Elisabeth Ros quam te overlijden, zo verclaerde hij insgelijcs uijt liefde voorschreve den voorn. sijne broeder Johannes van den Velde, te institueren tot sijn enige en universele erfgenaam, mede met

uytsluyting van alle anderen, en in cas hij comparant voor de voornoemde sijne huijsvrouw mogt comen te overlijden zo legateert hij deselve sijne broeder in de somme van vijff hondert en vijftig gulden.

All ’twelk haar testateuren van woorde te woorden wel duijdelijk en klaar voorgelesen zijnde verclaerden ’tselve te wesen haar testament laaste en uijterste wille, willende ende begerende dat na haar dood volcomen effect sal sorteren, ’tzij als testament, codicille, gifte ter sake des doots als anders zo imandts uijttertste wille best en favorabelst naar dese landen, wetten en costumen sal mogen bestaan, alhoewel de behoorlijke solemniteyten hierinne niet genoegsaam geobserveert mogten zijn. Behoudende nogtans den eerste testateur aen hem de magt en auctoriteijt en wie dat het gunt hij aen ijmand voor getrouwe diensten quame te maken <te> legateren en bespreken, ’tzij onder de hand, ’tzij mondeling, off schriftelijk voor notaris en getuygen van zodanig effect zal moeten gehouden werden, alsoff in dese geinfereert stond. Aldus gedaan tot Hoorn ten overstaen van d’E. Jan Schuurman oudschepen, ende Gysbert Maartens schouwen als getuijgen tot dese versogt. De minute is geschreven op ’t zegel van drie gulden en behoorlijk getekent.

Quod Attestor[I]

Hoolwerff
Not.S Pub.

Az irat hátoldalán: Testament van Johannes en Elias van de Velde A.o 1711

A végrendelet fordítása:

Az Úr nevében, ámen.

Ma, 1711. március 9-én egy óra körül megjelentek előttem, Henrik van Hoolwerff, a nemes Hove van Holland[53] Hoornba kinevezett és itt székelő közjegyzője, valamint az alább megnevezendő tanúk előtt, Johannes van den Velde úr, hágai születésű, hamarosan Szmirnába induló, vizsgát tett lelkész, valamint a Sas-van-Gentben lakó Elias van den Velde úr, ékszerész, testvérek, akik előttem és a tanúk előtt ismertek, hogy testileg épen és szellemi ítélőképességük teljes birtokában végrendelkezést tegyenek, mivel nyilvánvaló számukra, hogy az ember halandó, a halál elkerülhetetlen, időpontja bizonytalan. Ezért nem szeretnének úgy eltávozni erről a világról, hogy előtte időlegesen birtokolt, a Mindenható Istentől kapott javaikról ne rendelkeznének, és halandó testüket

[I] A két szó között az eredeti iratban egy olvashatatlan rövidítés szerepel.

[53] A Hof van Holland en Zeeland Hollandia két tartományának, Hollandnak és Zeelandnak legmagasabb szintű igazságszolgáltatási szerve volt.

majdan elhagyó halhatatlan lelküket ne ajánlanák fel a mérhetetlenül könyörületes Istennek az Utolsó Ítélet napján való örömteli feltámadás reményében.

Először nevezett Johannes van den Velde úr hátrahagyandó javait illetően úgy rendelkezett, hogy mivel különleges szeretet és kötelék fűzi testvéréhez, őt halála esetén mindenki más kizárásával egyedüli és kizárólagos örököseként nevezi meg, és meghagyta, hogy halála után testvére, az előbb említett Elias van den Velde, hátrahagyott javaival saját belátása szerint cselekedjék anélkül, hogy ebbéli szándékában bárki is megakadályozhatná.

Elias van den Velde úr arra az esetre, hogyha ő mint végrendelkező jelenlegi feleségénél, Elisabeth Rosnál később halna meg, úgy rendelkezett, hogy mivel testvéréhez, nevezett Johannes van den Veldéhez őt is szeretet fűzi, az egyedüli és kizárólagos örököse legyen, abban az esetben viszont, ha ő maga említett felesége előtt halna meg, akkor testvérére ötszázötven guldent hagy.

Miután az előbbiek a végrendelkezőknek szóról szóra érthetően és világosan felolvastattak, az érintettek kijelentették, hogy végrendeletük mindenben megegyezik végső akaratukkal, és kinyilvánították, hogy az a kívánságuk, hogy végrendeletük haláluk után teljes mértékben végrehajtassék, legyen szó akár a végrendeletről, annak saját kezűleg írt mellékletéről, a halál bekövetkezte után érvényre emelkedő adományozásról, akár más olyan módról, amelynek révén valakinek a végső akarata a legjobban és legkedvezőbben érvényesül az itteni törvények és szokások szerint, még akkor is, ha nevezett végrendelkezési módok az előírt formalitásokat nem megfelelően vennék figyelembe. Az első végrendelkező mindazonáltal fenntartja magának a jogot és rendelkezést, hogy ha ő valakit szolgálatai miatt végrendeletben örökösként kívánna megjelölni, vagy az illetőre bizonyos javakat kívánna hagyni, akár közvetítő nélkül, akár szóban vagy írásban jegyző és tanúk előtt, akkor az úgy tekintessék, mintha a jelen okiratban benne foglaltatna. Készült Hoornban, nemes Jan Schuurman volt tanácsos és Gysbert Maartens inspektor e célból felkért tanúk jelenlétében. Az okirat illetéke három gulden, és az a szabályoknak megfelelően íratott alá.

Az irat hiteléül:

Hoolwerff
közjegyző

Az irat hátoldalán: Johannes és Elias van de Velde végrendelete. A.^{o} 1711

Lelőhelye: Nationaal Archief, Hága, Archief Directie van de Levantse Handel (a továbbiakban: NA, ADLH), 239/I.

2.
Buda, 1711. május 24.
Justinus Constantinus de Hochepied az igazgatótanácsnak

Duplicata

Aan d'Heeren Directeuren van den Levandschen Handel etc.[a]

Edele, Erntfeste, Wijse, en Seer Voorsienige Heeren.

Mijn Heeren. Naerdat ik met 't geselschap van d'heer Pieter de la Fontaine, en Domine Johan van de Velde door Godes goedheijt tot Weenen gearriveert ben, en op den 19.[e] deses gesamentlijk weder daervandaen in goede gesontheijt sijn vertrocken, neemende onse reijse met een kijserlijke plat-bodem schip over den Donauw, waerinne ook and're reijsigers sijn bevindende, wel voornamentlijk de heer Baron Becker, soon van de heer commandant van Esseck, met voornemen om met 't voorsz. schip ons tot aen Peterwaradijn te doen transporteeren; wij hebben onse route dus geconcipieert gehad, terwijle de vreede en 't accomodement tusschen het kijserlijke hoff en de malcontente Hungaren tenemale afgedaen en geratificeert is, soodat dese ons voor de beste en sekerste wegh aengeraden is geworden.

Wij hebben dan naer genoege onse voorsz. reijse tot aen een sek're vlek S.[t] Andrea genaemt, in de landcaert niet aengeteekend, gevordert gehad, alwaer wij op den 22.[e] deses teegens den avond digt bij 't voorsz. vlek aen een onbewoont eijlantje sijn komen overnagten; ende naerdat ik daerbevoorens den Domine van de Velde meermale en iterativelijk aengemaent en versogt hadde, om sig altoos bij mij en 't geselschap te houden, en niet naer sijne gewoonte in een vreemt land dat vol van schelmen en dieven bevonden werd, sig t'elkens te separeren en d'eenigheijt te soecken; heeft tot mijn overgroot leetweesen het ongeluck gewild gehad, dat sijn Eerwaerde omtrent een half uur naer sons ondergaen, op het voorsz. eijlantje sig weder van mij heeft afbegeven, soodat ik hem gelijk meermale vermist hadde, dog met geen de minste gedagte van eenige swarigheijt, want wij ons gelijk gesegt, op een eijland waren bevindende, en dienvolgens niet konde denken, dat hij sig soude kunnen verdwaelen, ben ik egter ten overvloeden met d'h.[r] de la Fontaine in schemerligt sijn Eerw.[de] gaen opsoecken, en hebben tot groote ontroeringe en niet mind're verschrickinge alle sijne klederen aen den oever van den Donauw vinde leggen, daer een seer groote drift van die rivier schunende is; naer hetwelke ik met al ons geselschap hem verders hebben tragten na te speuren, met roepen en schreeven [!], waerop geen antwoord nog de minste and're teekens van hem krijgende, heb ik voorts devoire aengewend, om eenig volk van 't voorsz. vlek S.[t] Andrea tot onse hulp te krijgen, dewelke ook des nagts met een vaertuijg bij ons quamen, en hebben den gantschen nagt tot aen de volgende morgen aen bijde de oevers van den Donauw sijn Eerw.[de] opgesogt, dan tot veel droefheijt en hertseer niets kunnen vinden; waerop weder des and'ren daags zijnde gist'ren den 23.[e] deses opnieuws

menschen van ’t land sijn uijtgesonden geworden, en om meerder informatie en hulp te bekomen, hebben wij ons ten laesten hier tot Buda begeeven, en mij aenstonts bij den heer generael van Feffershoven commandant van dese plaetse vervoegt gehad, en sijne assistentie versogt, ten eijnde men de voorsz. Domine Van de Velde leevendig of dood mogte komen te vinden, die ook daerop met seer veel beleeftheijt mij alles daertoe aenpresen-teerde, en verschijde van sijn volk, en ord’res aenstonts heeft gedepecheert gehad, dewelke met eenig van ons geselschap nog daerop uijt sijn; het algemeen gevoele en het apparenste dat hiervan is, komt ons seer waerschijnelijk tevooren, dat de goeden Domine Van de Velde, egter op een onbehoorlijke tijt en plaetse, sig in den Donauw heeft willen baeden of swemmen, en dat hij door de groote drift van die rivier weggetrocken is geworden, en daerdoor het ongeluk gehad sal hebben, van daerinne te verdrinken, en wie weet hoe ver weg gespoelt te sijn; wij sullen hier ons nog soo lange ophouden, totdat het voorsz. uijtgesonde volk wedergekomen sullen wesen, en middelerwijle bij volherdinge ook alles aenwenden, wat ons mogelijk is, om eenige informatie te betragten.

Indien sijn lichaem dood gevonden werd, sal ik sorge dragen, dat hetselve met fatsoen hier begraeven en ter aerden besteld sal werden, want om hem levendig te vinden, heb ik nu alle hoop verlooren.

In welken bedroefden staet ik mij in dit ongeluckig geval bevinde, late ik over aen het beschijde oordeel van U. Edele Agtb. geconsidereert het swaer verlies soo mij op dese reijse, en dat in een gantz vreemd land daermede komt aen te treffen, en dat aen een sujet dewelke mij door U. Edele Agtb. aenbevoolen is geworden; zijnde God de Heere gebeeden mij daerinne te willen bijstaen, en met sijne kragtige hulp te assisteeren.

In ’t seker kan ik vooralsnog niet seggen, of de man leevendig dan dood is, waervan ik volgens pligt niet naer sal laten, met mijne volgende het ijgentlijke aen U. Edele Agtb. te berigten; onderwijle leg ik hier in d’onweetendheijt wat middelen voorts ten besten in ’t werk te stellen, sullende verders in allen deelen mijne gewisse en pligt hieromtrent tragten te quijten; de voorsz. Domine Johan van de Velde heb ik gedurende dese onse reijse voor een man aengemerkt, die veele goede hoedanigheeden bezat, godvrugtig in sijn leere en wandel, dog somwijle seer somber van humeur, sig quellende met swaermoedige gedagten, wel voornamentlijk wanneer hij in sijn eenigheijt was; soo sijn Eerw.de niet gevonden mogte werden, sal ik in presentie van al ons geselschap een inventaris opmaken van hetgene in sijn medegenomene slappe valeis gevonden sal werden, die ik namaels en ter sijner tijt aen U. Edele Agtb. met respect sal laten toekomen; middelerwijle versoecke dat U. Edele Agtb. van dit ongeluckigh geval, aen sijne nabestaende vrienden, en daer het verders nodig geoordeelt sal werden, de behoorlijke kennisse te willen laten geeven.

Voorts vergeeft het mij soo deesen brieff met en in groote confusie gecoucheert U. Edele Agtb. voor sal komen, want ik mij waerlijk door het

voorsz. pitoijable geval in een seer verwarde staet ben bevindende, hebbende insonderheijt van mijn pligt geoordeelt, aen U. Edele Agtb. op het spoedigste mogelijk daervan mits dese de vereijschte communicatie toe te schicken; biddende God de Heere een ijder voor diergelijke sware besoeckinge te behoeden, en U. Edele Agtb. persoonen en collegie met sijne rijke zeegeninge te willen agtervolgen, waermede met alle eerbiedigheijt ben en blijve

Mijn Heeren

U. Edele Agtb. onderdanige en seer verpligten dinaar

J. de Hochepied

NB. Het vlek St Andrea legt tusschen Vicegrad en Buda, omtrent twee mijle van de laeste plaets.

Buda in Hungarien den 24.e Meij 1711

A levél fordítása:

Másolat[54]

A Levantei Kereskedelem stb. Igazgatótanácsának

Nemes, Tiszteletre Méltó, Bölcs és Igen Körültekintő Uraim!

Uraim! Miután Pieter de la Fontaine[55] úr és Johan van de Velde tiszteletes társaságában Isten segedelmével megérkeztünk Bécsbe, és onnan e hó 19-én jó egészségben útnak indultunk, és a Dunán folytatandó utunkra egy lapos fenekű császári hajóra szálltunk, amelyen más utasok is voltak, mindenekelőtt Becker báró, az eszéki parancsnok[56] úr fia, aki azzal a szándékkal utazott velünk, hogy az előbbi hajóval elvigyen minket Pétervárad, folytattuk utunkat, és mivel a császári udvar és a felkelő magyarok közötti béke már létrejött, és a megállapodást már teljes mértékben ratifikálták,[57] azt tanácsolták nekünk, hogy ez lenne a legjobb és legbiztosabb út.

---

[54] A levél csak De Hochepied másolatában maradt fenn, amelyet következő, 1711. június 5-i leveléhez csatolt mellékletként.

[55] Fontaine, Pietro de la (mh. 1725), Jacob Colyer konstantinápolyi holland követ unokaöccse, 1709-ben a követség titkára vagy alkancellárja, 1718-ban a követ távolléte esetére kinevezett ügyvivő, 1725-ben titkár. (Vö. SCHUTTE, 1976. 309–310.)

[56] Be(c)k(h)er, császári katonatiszt, akit a török elleni felszabadító harcokban való részvétele után az eszéki helyőrség paracsnokának neveztek ki. (Kelenik József, Hadtörténeti Intézet szíves közlése.)

[57] A szatmári békét 1711. április 30-án kötötték meg, és a benne foglaltakat magyar részről május 1-jén, a Habsburg udvar részéről május 20-án erősítette meg Eleonóra császárné, aki férje, I. József április 17-i halála után régenskirálynévá lépett elő.

Így azután megelégedésünkre folytattuk említett utunkat, amíg egy bizonyos, a térképen fel nem tüntetett, Szentendre nevű városkához nem értünk, ahol is e hó 22-én estefelé a nevezett városka közelében egy lakatlan kis szigethez jutottunk, hogy ott éjszakázzunk. Miután Van de Velde tiszteletest korábban többször és ismételten óvtam és kértem, hogy mindig maradjon a közelemben és a társasággal, és egy idegen országban, ahol csirkefogók és tolvajok hemzsegnek, szokása szerint ne különüljön el, és ne keresse az egyedüllétet, a legnagyobb sajnálatomra szántszándékkal kereste a bajt, mivel a tiszteletes úr körülbelül fél órával naplemente után a jelzett szigeten ismét eltűnt, úgyhogy többször hiányoltam, de egyáltalán nem gondoltam arra, hogy bármi baj lenne vele, hiszen ahogy említettem, egy szigeten voltunk, így nem gondolhattam, hogy eltévedhet. Hiába indultunk az alkonyatban de la Fontaine úrral a tiszteletes úr keresésére, nagy megdöbbenésünkre és nem kisebb ijedségünkre valamennyi ruhája a sziget partján hevert, egy olyan helyen, ahol a folyó nagyon örvénylik. Ezután az egész társasággal együtt megpróbáltunk a nyomára bukkanni, szólongatva és kiáltozva, de semmilyen választ vagy jelzést nem kaptunk. A továbbiakban minden tőlem telhetőt megtettem, és az említett Szentendre városkából segítségül hívtam néhány embert, akik annak ellenére, hogy éjjel volt, megjelentek egy vízialkalmatossággal, és egész éjjel egészen reggelig a Duna mindkét partján keresték a tiszteletes urat, de nagy bánatunkra és sajnálatunkra nem bukkantak a nyomára. Ezt követően tegnap, 23-án a helybéliek közül újra embereket küldtünk ki, és hogy további információt és segítséget kapjunk, végül idejöttünk Budára, ahol azonnal Van Feffershoven generálishoz,[58] e hely parancsnokához fordultam, és a segítségét kértem abban, hogy nevezett Van de Velde tiszteletest élve vagy holtan megtalálják. A parancsnok nagyon udvariasan mindent megígért, és embereinek azonnal parancsot adott, akik a mieink közül néhánnyal még mindig kint vannak a folyón. Egyre nyilvánvalóbb számunkra, és nagyon valószínűnek tűnik, hogy a jó Van de Velde tiszteletes alkalmatlan időben és helyen akart a Dunában fürödni vagy úszni, és a folyó nagy áramlása elragadta őt, így valószínűleg szerencsétlenül járt, és megfulladt, és ki tudja, milyen messze sodorta el a folyó. Mi addig maradunk még itt, míg az említett kiküldött emberek vissza nem jönnek, és közben állhatatosan minden tőlünk telhetőt elkövetünk, hogy valamilyen hírt kapjunk.

[58] Pfeffershofen, Johann Ferdinand Freiherr von (mh. 1714), császári katonatiszt, ezredparacsnokként részt vett a török elleni felszabadító harcokban, többek között Belgrád 1688-as ostromában, az 1697-es zentai csatában már tábornok, kb. 1702-től haláláig szintén tábornoki rangban a budai császári helyőrség parancsnoka. (Kelenik József, Hadtörténeti Intézet szíves közlése.) – Egyéb szakirodalmi adatok: 1702-ben a budai haditanács elnöke (vö. NAGY Iván: *Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal.* IX. Pest, 1862. 287); 1703-ban és 1709-ben a budai helyőrség parancsnoka (vö. *Archivum Rákóczianum.* IX. Budapest, 1883. 118., 677). – De Hochepied 1711. június 5-én Belgrádból Fagel államtitkárhoz írt levelében megemlíti még a pesti helyőrség parancsnokának, Lavarel tábornoknak a nevét is. Ld. a 27. jegyzetet.

Ha holttestét megtalálják, gondoskodni fogok arról, hogy itt illőképpen eltemessék, mivel már minden reményemet elvesztettem, hogy élve találják meg.

Hogy e szerencsétlenség miatt milyen szomorú állapotban leledzem, azt Nagyságtok bölcs megítélésére bízom, tekintettel a súlyos veszteségre, amely ezen az úton ért, méghozzá egy egészen idegen országban, egy olyan ügyben, amelyet Nagyságtok figyelmembe ajánlottak. Imádkozom azért, hogy az Úristen mellettem álljon, és erős támaszom legyen.

Biztosat egyelőre nem tudok mondani afelől, hogy a férfi él-e vagy meghalt-e, de nem fogom elmulasztani, hogy következő levelemben a tényekről Nagyságtoknak kötelességem szerint jelentést tegyek, időközben pedig a bizonytalan helyzetben lelkiismeretem és kötelességem szerint megpróbálok minden tőlem telhetőt megtenni. Nevezett Johan van de Velde tiszteletest utunk alatt olyan férfinak ismertem meg, aki jó tulajdonságokkal rendelkezett, aki hitében és cselekedeteiben istenfélő, néha azonban szomorkás hangulatú volt, és búskomor gondolatokba merült, főleg amikor egyedül volt. Ha a tiszteletes urat nem találnák meg, akkor mindannyiunk jelenlétében jegyzéket veszünk fel mindarról, amit magával hozott puhabőr útizsákjában, amit azután a maga idején Nagyságtoknak tisztelettel megküldök majd.[59] Közben pedig kérem Nagyságtokat, hogy hátramaradt barátait a szerencsétlenségről megfelelőképpen tájékoztassák, illetve tegyék azt, amit még szükségesnek látnak.

A továbbiakban nézzék el nekem, ha az a benyomásuk, hogy levelem igen zavaros. Ennek az az oka, hogy a fenti valóban siralmas eset miatt nagyon zavarodott állapotban vagyok. Annál inkább kötelességemnek tartottam, hogy Nagyságtokat a lehető leggyorsabb úton kellőképpen tájékoztassam. Imádkozom az Úristenhez, hogy mindenkit kíméljen meg hasonló nehéz próbatételektől, és Nagyságtok személyét és a testületet is bőséges áldásában részeltesse.

Maradok teljes tisztelettel

Nagyságtok alázatos és lekötelezett szolgája

J. de Hochepied

A magyarországi Budán, 1711. május 24-én.

NB. Szentendre városka Visegrád és Buda között fekszik, az utóbbitól körülbelül két mérföldnyire.

Lelőhelye: NA, ADLH, 101/I.

3.
Belgrád, 1711. június 5.

[59] Ld. a 4. sz. iratot.

Justinus Constantinus de Hochepied az igazgatótanácsnak

Aan de Heeren Directeuren van den Levandschen Handel etc.[a]

Edele, Erntfeste, Wijse en Seer Voorsienige Heeren.

Mijn Heeren. Op den 24.e Meij ben ik genootsaekt geweest, U. Edele Agtb. uijt de stad Buda met veel confusie en alteratie te berigten, het droevigh voorval dewelke op den 22.[e] daer tevooren bij het vlek S.[t] Andrea, de persoon van Domine Johan van de Velde God betert overgekomen is; waervan in dese met respect de copie geincludeert gaat.

Moetende ik als nu met geen mind're leetweesen U. Edele Agtb. verder informeeren, dat ik nog drie agtereenvolgende dagen tot Buda voorn.[t] mij hebbe opgehouden, en het geselschap van ons schip ook gepersuadeert hebbe, ten mijne gevalle aldaer soo lange mede te willen vertoeven, hebbende alle imaginable devoire en vleijt aengewend gehad, sonder moeijten of koste te spaeren, om mogelijk zijnde eenig narigt van onsen voorsz. heer Van de Velde te mogen bekomen, dan helaes alles is vrugteloos uijtgevallen, niet tegenstaende soowel door den heer commandant van Buda, als die van Pest veel volk neevens eenig van ons schip dien gantschen tijt sijn uijtgesonden geweest; en dat ik met vissersnetten ter plaetsen daer men vermeende het lichaem te vinden, in den Donauw hebbe laten vissen; soodat eijndelijk genootsaekt ben geweest, gantz ongetroost daervandaen te moeten vertrecken, hebbende ik voorts de voorsz. heeren commandanten gerecommandeert en versogt gehad, bij aldien na mijn vertrek het lichaem nog mogte gevonden werden, dat men aen deselve de begravinge mogte vergunnen, hetwelke haer Ed.[le] mij in allen deelen hebben gelieven te belooven en toe te seggen, daertoe egter niet veel hoope overschied, want den Donauw soowel boven als onder in een continueele groote afstrooming en beweeginge zijnde, werden de lichamen die daerinne komen te verongelucken in een korten tijt ver weg afgespoelt. Ik hebbe althans in dese alles gedaen, wat mij immers mogelijk is geweest, blijvende mij alleen de droefheijt daervan over, van soo een goede en godvrugtigh man in diervoegen en op soo ongeluckige wijse verlooren te hebben, dog zijnde zulks de bepaelde en onveranderlijke wille des Almagtige, is men genootsaekt tot de vertroostinge sijn toevlugt te nemen.

't Is dan ontwijffelbaer dat sijn Eerwaerde verongelukt en dood is, welke tijdinge de gemeente van Smirna mede niet wijnig sal ontroeren, en die wel sullen wenschen dat U. Edele Agtb. soo goed willen weesen, om in een nieuwe ellectie van een ander leeraer te treeden; zijnde het mij ook wel bewust, dat zulks weder merkelijk tot beswaernisse van U. Edele Agtb. cassa sal komen te strecken, dan wie kan teegens soo een droevigh geval, dat van den hemel geschikt is. De valeis, kleederen etc.[a] van den overledene ben ik genootsaekt met mij naer Smirna te transporteeren, terwijle in dese quartieren gene bequame

occasie gevonden werd, om deselve adroitura [!] naer Holland te kunnen senden; sullende aen U. Edele Agtb. de inventaris daervan met respect laten toekomen, en die goederen naer mijn arrivement tot Smirna voorn.t met de eerste scheepen naer het vaderland mede afsenden.

T'sedert hebben wij onse reijse tot hier toe voortgezet, niet sonder veel ongemacken en perijkel uijtgestaen te hebben, wel voornamentlijk op eene nagt dat wij door storm aen een onbewoond land met ons schip gedreeven waeren, als wanneer door een ander schip of vaertuijg met eenig gewapent volk geattacqueert sijn geweest, dan wij ons veel sterker bevindende, verlieten sij ons naer wijnig tegenweer; nu staen wij op morgen God believende weder hiervandaen naer Constantinopolen, over de weg van Sophia, Philippopoli en Adrianopolen te vertrecken, in 't geselschap van den hasnadar of thesaurier van dese gouverneur Abdi Pascia, in hoope zijnde onse reijse sonder verd're ongemacken te sullen mogen voltrecken.

Den eersten visier is met een leeger naer men segt van 85000 man, heeden 17. dagen geleeden, van voor Adrianopolen opgebroocken, om voor eerst met den Konink van Sweeden te conjugeeren, en daernaer ijder besonder met een leeger te ageeren, zijnde het seggen, dat den eerste de Moscoviters sal gaen opsoecken, en dat den and're met 't corps van den generael Crassouw sal tragten te vereenigen, om in Poolen door te breeken, welke uijteijnde ons den tijt sal moeten openbaren, schijnende de gemoederen van dit Turks volk gantz niet wel tevreede te sijn, met dese geentameerde en begonnene oorlogh, en men is hier seer bedugt voor een nieuwe generale oproer van de melitie, wel voornamentlijk soo die in den beginnen tegen den vijand ongeluckigh mogte weesen; den Prince Ragotzkij bevind sig nu gerettireert op een vesting in Poolen, Borslo genaemt, dewelke hij in eijgendom gekogt heeft, voor eene somme van driemael hondertduijsent duijtsche guldens.

Ik blijve hiermede naer opdragt van mijn submisse dienste

Mijn Heeren

U. Edele Agtb. onderdanige en seer verpligten dinaar

J. de Hochepied

Belgrade in Servie den 5.e Junij 1711

A levél fordítása:

A Levantei Kereskedelem stb. Igazgatótanácsának

Nemes, Tiszteletre Méltó, Bölcs és Igen Körültekintő Uraim!

Uraim! Május 24-én kénytelen voltam nagy zavarodottsággal és zaklatottsággal Buda városából jelenteni Nagyságtoknak Johan van de Velde tiszteletes sajnálatosan szomorú esetét, amely 22-én történt Szentendre városkánál. Az akkori levél másolatát ezúton juttatom el tisztelettel Önökhöz.

Most nem kevesebb szomorúsággal kell Nagyságtoknak hírt adnom arról, hogy még három egymást követő napon tartózkodtam az említett Budán, meggyőzve hajónk társaságát is, hogy a kedvemért hosszabbítsák meg ottartózkodásukat, és fáradságot és pénzt nem kímélve minden tőlem telhetőt megtettem, hogy valamilyen hírhez jussak nevezett Van de Velde úr felől. Minden próbálkozás hiábavalónak bizonyult, pedig mind a budai, mind a pesti helyőrség parancsnokai rendelkezésünkre bocsátották embereiket, akik hajónk legénységének néhány tagjával együtt egész idő alatt kint voltak a folyón, én magam pedig halászhálókkal kerestettem a holttestet a Dunában azokon a helyeken, amelyekről azt mondták, hogy érdemes. Végül kénytelen voltam a legcsekélyebb vigasz nélkül továbbindulni, azt ajánlva az előbbi parancsno-koknak és arra kérve őket, hogy ha a holttestet távozásom után megtalálnák, temessék el, amit nemes uraimék minden tekintetben méltóztattak megígérni, de kevés a remény, mert a Duna mind a város felett, mind alatta nagyon gyors folyású, így a szerencsétlenül járt emberek holttestét rövid idő alatt messzire elsodorja. Én minden tőlem telhetőt megtettem az ügyben, de megmarad bennem a szomorúság, hogy egy ilyen jó és istenfélő embert ilyen szerencsétlenül vesztettünk el, bár vannak bizonyos dolgok, amelyek a Mindenható akaratából megváltoztathatatlanok, és az ember vigaszért hozzá kell hogy forduljon.

Kétségtelen, hogy a tiszteletes úr szerencsétlenül járt vagy meghalt, és ez a hír a szmirnai közösséget is mélyen fogja érinteni, és bizonyára azt fogják kívánni, hogy Nagyságtok jelöljenek ki új lelkészt,[60] bár tudatában vagyok, hogy ez Nagyságtok számára újabb, jelentős kiadásokkal fog járni. De hát ki tehet bármit is egy ilyen szomorú eset ellen, ami az ég rendelése? Az elhunyt útizsákját, ruháit stb. kénytelen voltam magammal szállítani Szmirnába, mivel ezen a vidéken nem volt megfelelő alkalom arra, hogy közvetlenül Hollandiába küldjük. Az elkészült leltárt tisztelettel eljuttatom majd Nagyságtoknak, és az ingóságokat Szmirnába érkezésem után az első hajók egyikével hazaküldöm.

Időközben nem kevés kellemetlenséget és nehézséget kiállva folytattuk utunkat idáig, ami főleg arra vonatkozik, hogy egyik éjjel, amikor a vihar hajónkat lakatlan földre sodorta, egy másik hajó vagy szállítóeszköz támadott meg minket, amelyen néhány felfegyverzett ember volt, de mivel úgy gondolták, hogy mi sokkal erősebbek vagyunk, csekély ellenállást tanúsítva otthagytak minket. Innen holnap, ha Isten is úgy akarja, újra útnak indulunk Konstantinápolyba a Szófia, Philippopoli[61] és Drinápoly[62] felé vezető úton a terület kormányzója,

[60] Mint a bevezetőben említettük, az igazgatótanács 1711. december 7-én nevezte ki az új lelkészt Theodorus van der Vecht személyében.

[61] Ma: Plovdiv, BG

Abdi pasa[63] hasznadárjának vagy kincstárnokának társaságában. Reméljük, hogy utunk újabb kellemetlenségek nélkül zajlik majd le.

A hírek szerint a fővezér[64] 17 nappal ezelőtt egy 85.000 fős sereggel elindult Drinápoly elől, hogy először a svéd királyhoz[65] csatlakozzon, hogy azután különváljanak, mondván, az egyik az oroszokat fogja megkeresni, a másik pedig Crassouw generális[66] hadtestével próbál meg majd egyesülni, hogy betörjenek Lengyelországba. Az idő mutatja majd meg, hogy mi lesz ebből, de úgy tűnik, az itteni törökök nem igazán örülnek ennek a megkezdett háborúnak, és attól félnek, hogy a katonák között újra általános felkelés fog kitörni, főleg akkor, ha az ellenséggel folytatott harcok kezdetben sikertelenek lennének. Ragotzkÿ fejedelem visszavonult egy Broszló nevű lengyelországi erődbe, amelyet háromszázezer német forintért vásárolt meg.[67]

Ezennel is alázatos szolgálatomat ajánlva, maradok

Nagyságtok alázatos és igen lekötelezett szolgája

J. de Hochepied

A szerbiai Belgrádban, 1711. június 5-én.

Lelőhelye: NA, ADLH, 101/I.

4.
Konstantinápoly, 1711. augusztus 8.
A Johannes van de Velde hagyatékáról készült leltár

Inventaris,

ende beschryvinge van de contanten, penningen, klenodien, klederen als anders nagelaten en metter dood ontruijmt bij wijlen d'Eerwaarde welgeleerde heer Johan van de Velde gedestineerde predikant voor de gereformeerde christelijke gemeente te Smirna den 22.e Mey deses lopende jaars 1711 op of voor een onbewoond eyland bÿ S.t Andrea in den Donauw gelegen verongelukt, alles volgens het op en aangeven van de heer Justinus Baron de Hochepied ende

---

62 Ma: Edirne, TR

63 Szilahtár Ali pasa, 1706-tól nagyvezír

64 Baltadzsi Mehmed pasa, a török hadsereg főparancsnoka

65 XII. Károly (1682–1718), 1697-től svéd király

66 Krassow, Ernst Detlof von (1660–1714), porosz származású, svéd szolgálatban álló tábornok

67 De Hochepied rosszul értesült. A lengyelországi *Jaraszló*t (Jarosław) II. Rákóczi Ferenc számára még 1707-ben vásárolta meg XIV. Lajos francia király. (Vö. KÖPECZI Béla: *A bujdosó Rákóczi*. Budapest, 1999. 136.) – De Hochepied 1711. június 5-én Belgrádból Fagel államtitkárhoz írt leveléből (ld. a 27. jegyzetet) az is kiderül, hogy az információ Szilahtár Ali pasától származott.

beschreven door mij Guglielmo Theyls cancellier van Sijn Excellentie Mijn heer de Grave Colijer Ambassadeur van den Staat, der Vereenigde Nederlanden aan het Ottomannische Hoff invougen als volgt

tien goude pistolen
een dubbelde goude ducaet
een goude hoepringh
twee silvere ducatons
een orologie met een silvere cas
een silver lepel
een paar silvere gespen
een silvere tandesloker etc.[a]
een mes ende vurk
een snuiftabax doosken
een scheer mes en een schaar
een kopere vergulde deegen met zijn portepe
klederen etc.[a]
twee swart lakense zokken
een swarte kamisool van calamink
een swarte broek van deselve stof
een leere brouk
een surtout van bruÿn laken
een borstrok van calamink met silvere knopjes
een japonse rock
ses hembden
vier witte neusdoeken
ses dasjes
twee paar lubben
twee servetten
drÿ paar koussen
een paar detto nieuw
een swarte swagtel
een swarte das
een roode slaapmuts
drÿ paar handschoenen
twee beffen
een paar koussebanden
een paar schoenen
een hoed en een paruyk
een bond elken met geschreven predikatien
een kleyne Bijbel in 16°
een Catechismus benevens twee andere kleyne bouxkens

twee sleutels
een slappe leeren valais

Aldus beschreven ende geannoteert in ’t hoff en bijwesen van hoogged.te Zijne Excellentie ten overstaan van d’Eerwaarde heer Predikant Petrus Harenc ende de heer secretaris Pietro de la Fontaine als getuijgen hiertoe versogt ende gebeden die dit instrument ter cancellaria berustende benevens mij cancellier met eygen handen hebben ondertekent, heden den 8. Augusty Anno 1711, in Pera di Constantinopolen

quod attestor Gug.mo Theyls cancell.r

Wij Jacobus Colÿer Grave van het Roomsche Keyserrijk ende in Hungarien etc.a Ambassadeur van den Staat der Vereenigde Nederlanden aan het Ottomannische Hoff doen konde eenen ÿgelijken die het behoord certificirende voor de waarheyt dat Gug.mo Theyls onsen cancellier is, ende dat aan alle actens door hem invougen als boven onderschreven sodanig geloof gegeven ende toegestaan werd als publijke instrumenten competeren, des t’oirkonden desen gegeven onder het zeegel onser Gravelijke wapenen ende eygen signature in onsen hove te Pera van Constant.en den 15. Augusty. Anno 1711.

Was getekent

J. Colÿer,

L.S.

Copÿe getrokken na de copÿe authenticq van den cancellier van Sijn Excell.tie Den Grave Colÿer geextraheert en gecollationeerd door mÿn ondergeschrevene accorderende met voorsz. copÿe gedaan tot Smirna den 6. november 1711

Jean Chapman cancellier

Daniel Jean de Hochepied Baron en Magnaat van het Koninkrijk Hungarien, Consul van de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, van Anatolia, Metelin en Scio residerende tot Smirna doen konden aan eenen ÿgelijken die het behoord certificerende voor de waarheyd dat Jean Chapman hiervoren gemeld onsen cancellier is, en dat aan alle instrumenten door hem in de voorsz. qualiteyt ondergeschreven sodanig geloof werd gegeven en toegestaan als publÿke actens competeren des t’oirkonden desen gegeven onder ’t zeegel van hoogstgemelten Staat in dese gewesten gebruÿkelijk en met onse gewone signature bevestigt in ’t consulaire logiement tot Smirna den 6. november 1711

D. J. De Hochepied

A leltár fordítása:

Leltár

és jegyzék azokról a pénzekről, érmékről, értéktárgyakról, ruhákról, amelyek a folyó, 1711. év május 22-én a Szentendrénél található dunai lakatlan szigeten vagy az előtt szerencsétlenül járt néhai Johan van de Velde tudós tiszteletes úr, a szmirnai református keresztyén egyházközség kinevezett lelkésze után maradtak hátra, amelyek mindegyikét a Justinus de Hochepied báró úr által megadottak alapján én, Willem Theyls,[68] Colyer gróf úr Őexcellenciája, az Egyesült Holland Köztársaság Török Portához kiküldött követének kancellárja írtam le az alábbiak szerint:

tíz arany pénzérme[69]
egy két guldenes aranydukát
egy arany karikagyűrű
két ezüstdukát
ezüstóra
egy ezüstkanál
egy pár ezüstcsat
egy ezüst fogvájó stb.
egy kés és egy villa
egy tubákos szelence
egy borotva és egy olló
egy aranyozott réztőr markolatszíjjal
ruhák stb.
két fekete posztóból készült zokni
egy fekete, egy oldalon fényezett szövetből készült mellény
egy ugyanabból az anyagból készült fekete nadrág
egy bőrnadrág
egy barna posztóköpeny
egy darab egy oldalon fényezett szövetből készült felsőruha ezüstgombokkal kirakva
egy tarka pamut felsőruha
hat ing
négy fehér zsebkendő
hat kisméretű nyaksál
két pár gallér

[68] Theyls, Willem (1639/40–1725), 1669 és 1714 között a konstantinápolyi holland követség titkára. (Vö. SCHUTTE, 1976. 318.)
[69] A holland eredetiben szereplő „pistool” három ezüstdukátot ért.

két asztalkendő
három pár térdharisnya
egy pár új térdharisnya
egy fekete fásli
egy fekete táska
egy vörös hálósipka
három pár kesztyű
két papi gallér
egy pár harisnyakötő
egy pár cipő
egy kalap és egy paróka
egy köteg papír, teleírva prédikációkkal
egy kicsi 16-rét Biblia
egy katekizmus, valamint két kis könyv
két kulcs
egy puhabőrből készült útizsák

A fentiek leírattak és feljegyeztettek fent említett Őexcellenciája rezidenciáján és jelenlétében, valamint Petrus Harenc[70] tiszteletes úr és Pietro de la Fontaine titkár úr jelenlétében, akik mint felkért tanúk, ezt a kancellária irattárában elhelyezendő okiratot rajtam, a kancelláron kívül, saját kezűleg írták alá ma, 1711. augusztus 8-án, a konstantinápolyi Perában.

Az irat hiteléül: Willem Theyls kancellár

Mi Jacobus Colyer, a Német-római Birodalom és Magyarország grófja stb., az Egyesült Holland Köztársaságnak a Török Portához kiküldött követe, tudtára adjuk mindazoknak, akiket illet, és tanúsítjuk, hogy Willem Theyls a mi kancellárunk, és valamennyi általa aláírt okirat, így a fenti is, közokiratnak minősül, amelynek hiteléül jelen okiratot ellátjuk grófi címerünkkel és saját kezű aláírásunkkal. A konstantinápolyi Perában, 1711. augusztus 15-én.

Aláírta:

J. Colyer

P.H.

A Colyer gróf Őexcellenciájának kancellárja által készült hiteles másolatról készült másolat. Az előbbi másolatról alulírott kivonatot készítettem, majd azt

[70] Harenc, Pierre (1682/3–1754), leideni teológiai tanulmányok után 1710 szeptemberétől 1719-ig konstantinápolyi holland lelkész. 1723 októberétől a Sas-van-Gent-i vallon egyházközség lelkésze. (Vö. SCHUTTE, 1976. 279.) – Érdekes egybeesés, hogy Harencet Konstantinápoly után ugyanoda hívták meg lelkésznek, ahol Johannes van de Velde testvére, Elias van de Velde lakott.

az említett másolattal egybevetettem, és ezennel jóváhagyom. Szmirna, 1711. november 6.

Jean Chapman kancellár[71]

Daniel Jean de Hochepied, a Magyar Királyság bárója és mágnása, az Egyesült Holland Köztársaság Nagyhatalmú Parlamentjének,[72] Anatóliának, Metelinnek[73] és Scionak[74] Szmirnában székelő konzulja, tudtára adjuk mindazoknak, akiket illet, és tanúsítjuk, hogy nevezett Jean Chapman a mi kancellárunk, és valamennyi általa, jelzett minőségében aláírt okirat közokiratnak minősül, amelynek hiteléül jelen okiratot ellátjuk a fent említett állam e vidéken használatos pecsétjével és saját rendes pecsétünkkel szmirnai konzuli rezidenciánkon, 1711. november 6-án.

D. J. De Hochepied
1711[75]

Lelőhelye: NA, ADLH, 130/II.

5.
Amszterdam, 1711. október 27.
Elias van de Velde felveszi a testvére elveszett könyveiért járó összeget

Ik ondergeschreven bekenne ontfangen te hebben uÿt handen van de Heren Directeuren van den Levantsen Handel en navigatie in de Middelantse Zee, de somma van elfhondert sesenseventigh guldens, en sulx uÿt kragt van de geannexeerde testamente door mÿn broeder Domine Johannes van den Velden ten mÿnen faueure gepasseert profluerende gem. penningen uÿt f 1200,- door genoemde Heren Directeuren doen versekeren op 2 kisten met boeken gaande voor reek. van gedagte mÿn broeder zalig.r geladen in 't schip de Barcelona Galeÿ Cap.n Jan van Tongeren van hier na Livorno welk schip door de Franse commissievaarders in zee is verovert. Actum in Amst.m 27 Octob. 1711.

E. v. Velden, den 27 october 1711

[71] 1705-től 1713-ig a szmirnai konzulátus titkára, 1715-ben halt meg. (Vö. SCHUTTE, 1976. 341.)
[72] A holland eredetiben szereplő „Hoog Mogende Heren" (nagyhatalmú urak) kifejezés a Staten-Generaal korabeli titulusa, illetve elnevezése.
[73] Az ókori Leszbosz szigete; ma: Lészvosz, GR
[74] Az ókori Khiosz szigete; ma: Híosz, GR
[75] A leltár De Hochepied 1711. december 20-i levelének (7. sz. irat) melléklete.

Az irat hátoldalán: Polis, testament, en betaling van f 1200,- doen versekeren op 2 kisten boeken van Domine Johannes van de Velden Zaliger

Az irat fordítása:

Alulírott elismerem, hogy a Levantei Kereskedelem és a Földközi-tengeri Hajózás Igazgatótanácsától felvettem egyezeregyszázhetvenhat guldent, amely engem testvérem, Johannes van den Velden tiszteletes mellékelt, saját kezűleg hitelesített végrendelete alapján illet meg, amelyben kedvezményezettként jelöl meg. Az előbbi összeg abból az 1200,- guldenből származik, amely összegre nevezett igazgatótanács említett megboldogult fivérem két ládányi könyvét az ő költségére biztosította, amelyeket a Jan van Tongeren kapitány irányítása alatt Livornóba tartó Barcelona nevű evezőshajóra raktak, majd utóbb francia kalózok ragadtak magukhoz a tengeren. Készült Amszterdamban, 1711. október 27-én.

E. v. Velden, 1711. október 27.

Az irat hátoldalán: Biztosítás, végrendelet és a néhai Johannes van de Velden tiszteletes 2 ládányi könyve 1200,- guldenes biztosítási értékének kifizetése

Lelőhelye: NA, ADLH, 239/I.

6.
Szmirna, 1711. december 11.
Justinus Constantinus de Hochepied az igazgatótanácsnak

Aen de Heeren Directeuren van den Levandschen Handel etc.[a]

Edele, Erntfeste, Wijse en Seer Voorsienige Heeren.

Mijn Heeren. Kort naer mijne aenkomste hier ter plaetse dat Gode zij dank niet tegenstaende naer een seer moeijelijke reijse te hebben uijtgestaen, op den 28.e Augusti laestleeden, in volkomene welweesen geweest is, heb ik mij met onderdanig respect de eere gegeven, met mijne gedienstige laeste in dato 15.e september daeraen volgende, aen U. Edele Agtbare daervan de vereijschte communicatie te geeven.

T'sedert heeft mijn H.r Vader goedgevonden, in eene generale vergaderinge van alle de kooplieden van onse natie hier ter plaetse residerende, innegevolge de commissie waermede haer Hoog Mogende door U. Edele Agtb. favorable

voorsorgen ende recommandatie, mij hebben gelieven te begunstigen, ten eijnde omme de opkomende saecken van den Staet en commercierende onderdanen van deselve, met en benevens, ook in absentie van mijn vader in dese quartieren waer te nemen, mijn persoon aen alle deselve met de lecture van de voorsz. commissie voor te houden, ende bij haer te introduceren; als wanneer ik ook niet gemankeert hebbe, den brieff waermede U. Edele Agtb. op mijn gedaen versoek, aen de heeren consul, thesaurier en assessooren mitsgaders kooplieden van de Nederlandsche natie geaddresseert, mij hebben gelieven te accompagneeren, over te leveren, waerop ik door haer in 't genaarael in mijn voorsz. qualitijt gefeliciteert ben geworden.

Hiernevens sullen U. Edele Agtb. ingeslooten vinden, een inventaris van de naergelatene en bij mij gevonde goederen en contanten van den Domine Johannes van de Velde Zal.r gedestineerde en beroepene predikant tot Smirna, die ik in Constantinopolen ter Nederlandsche Cancellerije aldaer hebbe dienstig gevonden te laten opmaecken, alle welke voorn. goederen vooralsnog onder mij sijn berustende, ende terwijle gene van sijne vrienden en geregtigte erfgenamen bij mij bekend sijn, ende dat sijn Eerwaerde van U. Edele Agtb. Collegie dependerende is geweest, soo heb ik mij verpligt geoordeelt om mij verder diensaengaende aen U. Edele Agtb. te addresseeren, met versoek hare ord'res daeromtrent mij te willen laten toekomen, om daernaer mij te kunnen reguleeren.

Voorts sal ick met de naestkomende gelegentheijt, ook de vrijheijt nemen, U. Edele Agtb. insgelijks toe te senden een speceficque reeckeningh van de onkosten van sijne reijse, en welke penninge ik daerteegens van sijn Eerw.de in Holland zijnde ontfangen hebben; dien goeden man is in allen deelen ongeluckig geweest, want ik hebbe ook naermaels met leetwesen vernomen, dat sijne biblioteecq en verd're agtergelatene goederen, meubelen etc.a op het schip de Barcelona galeij van den capiteijn Jan van Tongeren soude weesen afgelaeden, die naer Livorno gaende door de vijandlijke capers is genomen, daervan U. Edele Agtb. weder ten deelen de schaede sullen moeten supporteeren, zijnde God de Heere gebeeden, hetselve in and're occasie dubbelt aen deselve te willen recomperceeren, ende hare persoonen, familien en collegie niet alleen in het aenstaende nieuwe jaer, maer nog veele and're naervolgende met sijne rijke zeegeninge te willen agtervolgen, met gedienstig versoek dat ik bij continuatie van U. Edele Agtb. welwillentheijt mogen komen te jouisseeren.

Ik blijve hiermede met alle respectueuse agtinge

Mijn Heeren

U. Edele Agtb. seer ootmoedige en verpligtsten dinaer

J. de Hochepied

Smirna, den 20.e December 1711

A levél hátoldalán: Smirne, 20 Decemb. 1711. Beantw.[d] 21 octob. 1712

A levél fordítása:

A Levantei Kereskedelem stb. Igazgatótanácsának

Nemes, Tiszteletre Méltó, Bölcs és Igen Körültekintő Uraim!

Uraim! Nem sokkal augusztus 28-a után, amikor is Istennek hála, egy igen nehéz út után teljes épségben jöttem meg, Nagyságtokat ideérkezésemről szeptember 15-én alázatos tisztelettel és kötelességemet szolgálatkészen teljesítve illően tudattam.

Azóta apámuram úgy látta jónak, hogy – azon megbízás alapján, amellyel Nagyságtok jótékony gondoskodása és ajánlása alapján a Nagyhatalmú Urak[76] abban a kegyben méltóztattak részesíteni, hogy az állam és kereskedő alattvalóinak napirendre kerülő ügyeit ezen a vidéken apámmal együtt, annak távollétében pedig magam láthatom el[77] – egy általános gyűlésen, amelyen az itt székelő, nemzetünkből való kereskedők vettek részt,[78] személyemet az előbb említett megbízás felolvasásával előtérbe állítja és bemutatja. Amikor pedig annak a levélnek az átnyújtásával sem vallottam szégyent, amelyet Nagyságtok kérésemre a konzul, a kincstárnok és az ülnök uraknak,[79] valamint a holland kereskedőknek méltóztattak írni, fenti tisztségemhez mindenki gratulált.

Mellékelten megküldöm Nagyságtoknak a megboldogult Johannes van de Velde tiszteletes, Szmirnába kinevezett és meghívott lelkész hátrahagyott és nálam levő javairól, pénzeiről szóló leltárt,[80] amelyet célszerűnek tartottam Konstantinápolyban, a holland kancellárián elkészíttetni. Mivel egyelőre még valamennyi jelzett tárgy nálam van, és nem ismerem barátait és jogos örököseit, és tekintettel arra, hogy a tiszteletes úr Nagyságtok testületétől függött, úgy ítéltem meg, az a kötelességem, hogy az ügyben Nagyságtokhoz forduljak azzal a kéréssel, hogy közöljék velem utasításukat, hogy ahhoz tarthassam magam.

---

[76] Ld. a 72. jegyzetet.

[77] Utalás a Staten-Generaal 1710. május 5-i határozatára, amellyel az ifjabb De Hochepied-t felhatalmazta arra, hogy apjával együtt, illetve annak távollétében maga intézhesse a konzulátus ügyeit. (Vö. SCHUTTE, 1976. 335.)

[78] A konzulnak diplomáciai feladatain kívül okiratkiadási és igazságszolgáltatási jogai is voltak. A konzul és a Szmirnában székelő kereskedők rendszeresen összejöttek a folyó ügyek megtárgyalálásra. (Vö. HEERINGA, 1917. 302.)

[79] A kincstárnokot és az ülnököket az igazgatótanács nevezte ki, és feladatuk többek között az volt, hogy éberen őrködjenek a szmirnai kikötőbe beérkező holland hajók szállítmányai után esedékes illetékek behajtásán, amire a Staten-Generaal 1676-os határozata értelmében valamennyi érdekeltnek, így a holland kereskedőknek is esküt kellett tennie. (HEERINGA, 1917. 208–217.)

[80] Ld. a 4. sz. iratot.

Ezenkívül az első adandó alkalommal bátorkodom Nagyságtoknak megküldeni a tiszteletes úr útjával kapcsolatos költségeknek és annak az összegnek a kimutatását, amelyet ezek fedezésére tőle még Hollandiában kaptam. Ennek a szegény embernek semmiben sem volt szerencséje, mivel mint utóbb sajnálattal értesültem róla, könyvtárát és egyéb hátrahagyott javait, bútorait stb., amelyeket állítólag Jan van Tongeren kapitány Barcelona nevű Livornóba tartó evezőshajója szállított, ellenséges kalózok elragadták, amiből részint Nagyságtoknak is kára származik majd.[81] Imádkozom az Úristenhez, hogy káruk egy más alkalommal kétszeresen megtérüljön, és hogy maguknak, családjuknak és testületüknek nemcsak az eljövendő évben, hanem még sok azután következő évben is bőséges áldásban legyen részük, szolgálatkészen kérve Nagyságtokat, hogy továbbra is élvezhessem jóakaratukat.

Ezennel maradok tiszteletteljes megbecsüléssel

Nagyságtok igen alázatos és felettébb lekötelezett szolgája

J. de Hochepied

Szmirna, 1711. december 20.

A levél hátoldalán: Szmirna, 1711. december 20. Választ kapott: 1712. október 21.

Lelőhelye: NA, ADLH, 130/II.

7.
Szmirna, 1712. április 12.
Justinus Constantinus de Hochepied kérvénye Johannes van de Velde útiköltségének megtérítése tárgyában

Den ondergeschrevene hebbende met communicatie van de Heeren Directeuren van de Levandschen Handel ende Navigatie in de Middelandsche Zee residerende tot Amsterdam, in ’t begin van ’t voorleedene jaar met hem uijt Holland op reyse herwaards aan medegenomen den beroepene predikant Dominus Johan van de Velde Zal.r ende daarbevorens met deselve geaccordeerd eene somme van guldens 700 omme daarvoor alle sijne te doene reyskosten tot sijn arrivement hier ter plaatse te defroyeeren, en zynde dat van Sijn Eerwaarde Zal.r voor ons vertrek van Amsterdam op die reeckeninge niet meerder is ontfangen als f 350 met mondelinge ordre en schikkinge van de welgem. Heeren Directeuren omme de resterende f 350 alhier uijt de kassa der Directie te vinden,

[81] Ld. az 5. sz. iratot.

ende mitsdien den voorn. D.nus Johan van de Velde Zal.r naardat de reyse met alle voorspoet tot niet verre van de stad Buda of Offen in Hungarien gelegen hadden vervorderd, aldaar op een seer ongelukkige wijse in de rivier den Donauw vermist is geworden, ende zulks wel voor de tweederde van de wegh gereekend zijnde, mitsgaders dat den ondergeschreven tot Buda voorn.t genoodsaakt is geweest veele kosten te supporteren, om het lighaam van den meergen. Dominus Van de Velde in den Donauw op te soeken waartoe een partij van soldaten uÿt 't garnisoen van Buda drie agtereenvolgende dagen diensaangaande vrugteloos geemployeert sijn geworden, wenschte den ondergeschrevene als nu uijt de voorsz. kassa der Directie hier ter plaatse van alle hetselve gededomageert te mogen werden sullende sig contenteren met 't restant van de voorsz. f 700 ÷ zijnde f 350 ÷. Niet twijfelende of zulks sal volkomentlijk met de intentie en goedvinden van de Heeren Directeuren van den Levandschen Handel komen te quadreren.

Smirna, den 12.e Aprill 1712

Was getekent

J. De Hochepied

Az irat fordítása:

Alulírottat az amszterdami székhelyű Levantei Kereskedelem és a Földközitengeri Hajózás Igazgatótanácsa a múlt év elején arra kérte fel, hogy Hollandiából hozzam magammal a megboldogult Johan van de Velde Szmirnába meghívott tiszteletest, és indulás előtt az idáig tartó út valamennyi vele kapcsolatban felmerülő költségére 700 guldent hagyott jóvá. Tekintettel arra, hogy az időközben elhunyt tiszteletes úrtól Amszterdamból való elindulásunk előtt csak 350 guldent kaptam, kiegészítve a már említett igazgatótanács azon szóbeli utasításával és rendelkezésével, hogy a fennmaradó 350 guldent az igazgatótanács itteni pénztárából fogom megkapni, másrészt arra, hogy nevezett néhai Johan van de Velde tiszteletes az addig sikeresen megtett út után csak a magyarországi Buda (vagy másképp Ofen) közelébe jutott el, mivel ott nagy szerencsétlenségére eltűnt a Dunában, valamint arra, hogy az összeget az út kétharmadára szánták, és alulírott Budán a többször említett Van de Velde tiszteletes holttestének kerestetésével kapcsolatban sok költséget voltam kénytelen magamra vállalni, mivel a budai helyőrség néhány katonáját kellett három egymást követő napon felfogadnom, akik a holttestet hasztalanul keresték, alulírott kérem az igazgatótanácsot, hogy tegye lehetővé számomra az igazgatótanács említett itteni pénztárából a fenti 700 guldenből hátralevő összeg, azaz 350 gulden felvételét. Nem

kételkedem abban, hogy a fentiek a Levantei Kereskedelem Igazgatótanácsának teljes jószándékával és jóváhagyásával fognak találkozni.

Szmirna, 1712. április 12.

Aláírta:

J. De Hochepied

Lelőhelye: NA, ADLH, 131/II.

Szelestei N. László

Báró Szentiványi József verse az 1757. évi nagykárolyi farsangról

(Adalék Janus Pannonius XVIII. századi ismeretéhez)

A XVIII. században a társadalom iskolázott rétegeiben szokásos, közhelyekből építkező köszöntők, lakodalmi és halottas versek a barokk poézis szóképkészletét variálgatták. A mindennapiságot, a valóságot általában hiába keressük e művekben. A mitológiai és más sablonok alkalmazásából, azok rafinált variálgatásából valódi mondanivaló hiányában többnyire legfeljebb csak érdekessé, nem művészivé váltak e költemények. A Gyöngyösi István modorában moralizáló és oktató versekben a pásztorok, parasztok, nemesi udvarházak lakói idillikus, mitológiai öltözetet viselnek. A század közepe után a magyar verselés megújítóinál, Kalmár Györgynél, Faludi Ferencnél vált a mindennapiság hangsúlyossá.

Szentiványi József,[1] a Károlyi család támogatottja, 1757-ben szokásos témát verselt meg: *Lusus poetici* címmel a nagykárolyi farsangot. A vers bevezetése és a nyomda feltüntetése arra utal, hogy nyomdakész, sajtó alá szánt kézirathoz jutottunk hozzá,[2] nyomtatott példányt azonban nem találtunk. Versének végső megformálását a szerző Károlyi Antal és Harruckern Jozefa 1757. június 13-án Gyulán megtartott esküvője után végezte el. Magáról az esküvőről, illetve a fiatal pár Nagykárolyba érkezése alkalmából rendezett tűzijátékról, színielőadásról és táncmulatságról Hueber Antal kapisztránus szerzetes naplójából tudunk. Az örömapa, Károlyi Ferenc tábornok is vígan járta a táncot. Az ünneplők és a szolgaszemélyzet száma jóval ezer felett volt.[3]

Figyelmet érdemel a költemény néhány részlete (pl. a táncok, a tányérok leírása), az öntudatos bevezető, továbbá a szerző két, Károlyi Ferenc grófhoz 1743-ban írott levele.[4] (A levelek ezen részleteit alább szintén közöljük.) Egyikben Janus Pannoniusnak tulajdonított verssorokat idéz, Titus Vespasianus Strozza Janusnak címzett versének elejét. Nem tudjuk, milyen alapon tulajdonítja Johannes Rakacinushoz címzett Janus-műnek az idézett verssorokat.[5] Ugyancsak Janus Pannonius tekintélyével érvel a *Lusus poetici*hez írt be-

---

[1] Valószínűleg Szentiványi János ungi főispán fia.

[2] MOL P 1612, Károlyi család levéltára, Vegyes iratok, 3. csomó, ff. 35–48. (A vers elejéről korábbi állapotot megőrző fogalmazvány ugyanitt: ff. 67–68.)

[3] Vö. ÉBLE Gábor: *A Nagy-Károlyi Gróf Károlyi család leszármazása.* Budapest, 1913. 49.

[4] A levelek címzettje Károlyi Ferenc és fia, Károlyi Antal. Magyar Országos Levéltár, P 398, Károlyi család levéltára, Missiles, nr. 70573–70660. 1722–1760. A szóbahozott két levél: nr. 70615–70616.

[5] Az idézett verssorok Titus Vespasianus Strozza Janus Pannoniushoz írt leveléből származnak. (Eleg. II. 5.) Mayer Gyula szíves közlése. Az említett Racacinus halálára Janus Pannonius elégiát írt (I. 15). A Szentiványi által idézett verssorok szerepelnek Zsámboki János 1569. évi kiadásában (f. XXr). A harmadik sorban *Dicitur absentis* áll Szentiványinál, Zsámbokinál pedig *Absentis fertur.* A Zsámbokinál álló 4–5. sorok kimaradtak Szentiványinál. Bár új lapon

vezetésben. „Az étel, ital és tánc mindennapi állapotá”-nak megverselése miatt várható támadásokat igyekezett elhárítani, Ovidiusra és Janus Pannoniusra hivatkozott, előbbinek a bolháról szóló „hosszú és gyönyörű elégiá”-jára, utóbbinak „egy szarvasrúl és egy vadkanrúl való feletteb szép” elégiájára.[6] Közben idézi a maga elsőségét hangsúlyozó Janus Pannonius sírversét, Erasmust, és név nélkül egy deák poéta két sorát. Az utóbbit (Emendaturus...) vagy közvetlenül formálta át Ovidiusból,[7] vagy valamiféle közvetítéssel jutott hozzá. További kutatással esetleg összefüggésbe hozható lesz Szentiványi József Janus Pannonius-emlegetése, a Károlyiak piaristákat támogatása és a piarista Conradi Norbert 1754. évi Janus-kiadása.

kezdődik Zsámbokinál a vers szövege (címe az előző lap alján áll), de nem új füzetben, ez a tény és az említett variáns kizárja azt, hogy csonka Zsámboki-kiadást használt Szentiványi.

[6] Ianus Pannonius: *Poemata*. I–II. (Ed. Samuel TELEKI, Alexander KOVÁSZNAY.) Traiecti ad Rhenum, 1784. I. 5.

[7] *Tristia*, I. 7. 39–40.

[Szentiványi József:]

Lusus Poetici
azaz
Károly Várában el mult Farsángi napokon,
nevezett Vár Uranak különös örömével Szamosan öszve gyűlt
Meltoságok és Uri Rendek, mulatságának, vigasságának es jo kedvének
versekben valo foglaltatasa.

Nyomtatot Karolyban etc.

Kegyes olvasó.

Minémeő nagy észel, nagy bölcsességgel fel ékesitette az természet nagy hirü Cicerot, arrul nagy böcsre méltó könyvei tesznek elegendő bizonságot, kinek is valamint minden szavai, minden tiszteletet érdemlenek, ugy általam ezen mondása is nagyra becsültetik, *si convenit ut coronemus fontes unde aqvas haurimus, tanto magis convenit ut colamus Amicos qvorum beneficiis et utimur et fruimur;* kinekis bölcs mondasat mind tárgyul, mind Parsul vévén, mivel nagy Méltoságha Lovasság Generalissa, Groff Károlyi Ferencz Uram eö Excellentiaja (Tit) különös kegyességgel, kisdedségemtül fogvást mind eddig szűntelen hozzám jarulni méltoztatot, és annak nem csonkulasát, hanem gyarapétásat világosan tapasztalom, nem lévén mas modom hozzám valo kegyes indulattyának meg hálálásában alkalmaztatom vékony tehetségemet Virgiliusnak ezen szép, mély tudományu verséhez

Semper honos nomenque Tuum Laudesque manebant.

Ezen okbul az eö Excellentiaja nagy nevének tiszteleti, az mint meg gyökeresedet az szívemben, azt semmi más ki nem irthattya, csak egyedül az halál, de annak is annyi hatalmot egy átallyában nem engedek, mert eö Excellentiajanak fel szentelt hivségemet be viszem az koporsomban, hogy velem edgyüt el temetetvén, minek utánna bünös testem porrá válik, akkor is annak hamvai közöt el rejtve ne maradgyon.

Nevezet meg becsülhetetlen Drágha nagy Méltoságon az őszel az nyavalya, valoban nagy eröt vévén, annak életet és elöbbeni egésségenek meg téresét, csupan a Feö orvos mindenhato erejenek tulajdonitom; ki is szent kegyelmét, mind eö Excellentiajára, mind Pestrül ki hozatot orvosra terjesztvén, az Betegnek erőt az Gyogyitonak annyi malasztot nyujtot, hogy az orvossagoknak Zsikerét[!] és hasznát, szemlátomást nagy vigaztalásunknak tapasztaltuk.

Meg térvén eö Excellentiaja el lankat tagjainak lassan lassan az ereje, mivel annál nagyob gyönyörűsége nem lehet mintha Házánál jo Baratyait tisztelheti, az Szerencsés fatum el mult egesz Fársángon, valóban kegyes és gondviselő szemmel tekéntet Károlyi Várára, mert reménsége felet Kedves Attyafiai, és Jo akaroi, számosan eöszve gyültek és az mulatságra rendelt utolso napokat is, eö Excellentiaja kűlőnős vigaztalásával felesen itten tőltötték.

Nevelte örömét Méltoságos Groff Obester Fianak el érkezése, kit is mind az Méltosághos Gazda, mind az egész vendégek, mind azért, hogy magában Drágha Gyönyörű Iffiu Ur, kiben tudni illik azon Feö Erkölcsők mellyek oly nagyra menendő, es fiatal esztendeire nezve, már is nagy Cavaliert, ekesitik, bőv mértekben talaltatnak, és az töb nevezetes nagy erdemei közöt az vig kedve, jeles és igen rendes modgya, tökélletes szive, egyenes induláttya, álando igaz barátsága, nem szinlet, nem erőtetet, hanem természet szerént valo, vele születet, mert az Edes Attyatul az vérrel edgyüt által vet, és bele öntetet valoságos alázatossága, feö szeretetet feö dicsiretet, mindentül az ki esmeri érdemel, mind azért, hogy azt láthattuk, az kinek az Lobosiczi Harczon az Agyu Golyobis által történt halálát, minnyájan nagy fájdalommal nagy szomorusággal értettük, véletlen ide valo jovetelenek szivünkbul meg orülven, közőnségesen különős vigaztalással fogadtuk, és jollehet emletet Méltóságos Groff Obesternek az egéssége telyességgel még helyre nem allot, és az mellyében, ugy az bal kezében gyakorta nagy fájdolmokot szenvedet, mindazonáltal hogy Edes Attyanak kegyes szivét sérthető bal vélekedésekre és abbul származhato szomoru gondolkozásokra, leg kisseb okot ne adgyon, ellenben az Vendégeket jo példája által, az vigasságra ösztönözzon, eröt vévén magán, feletteb jo kedvet mutatot, es azzal minyajunkat nem csak fel ebresztet, de nyajas kegyességével szűntelen elevenitet.

Ezen duppla örömet az én Jo kegyelmes Uramnak, nem külömben abbul történet szerént származot különös vigaztalását, ugymint egyetlen egy kedves Fiának meg parosodását, versekben hozván kinyomtatattam, mert az utolso véletlen történetnek kezdetit és folyamottyát senki nálam jobban nem tudván, azt masokkal is kőzleni kivántam. De valaki ezen munkácskámot olvasni fogja, azon kérem engedelmesen, harom kőz, de felettéb jeles és éppen ide illö példa beszedröl meg emlékezni méltoztassék, kik közöt elsö ez; *fato connubia fiunt*, mert ambár mind az két részröl, oly jol eset ezen jo Hazasság, hogy aztat minden ép eszü, és éret elméjü ember helyben hadni kintelenitetik, mindazonaltal bizonyos az, az mit fellyeb emlétettem, tudni illik ezen jo es dicsiretre mélto Hazassag valosággal csupa történetbűl avagy is szerencsés fatumbul vette eredetit. Masodik: *nihil fit in Terris quod non sit conclusum in coelis*, ezen igazságot az ki igaz keresztény, igaznak lenni esmeri, es vallya, azt hozván ki belöle, ennek meg kellet lenni, mivel közönseges kereszteny tudomány szerént, az Király választást, Had verést és Házassagot, az Mindentláto, mindenhato, és mindent tudo egyedül önnön maganak meg tartotta. Harmadik: *Quod Deus vult fortuna debet*, kihez én azt teszem, valamit Istennel kezdünk, annak jo véget ne csak reméllyük, de okvetetlenül várjuk, tévén errűl maga az csalhatatlan igazság, minden kétseget felől halado bizonyságot ezen szokkal:

Qui confidit in adjutorio Altissimi con[!] commovebitur.

Ezeket az mint már jelentettem Versekben vettem, az[t] pedig két helyes okokra nézve cselekedtem, kik közzul első az: Hogy az én jo Kegyelmes Uram maga nagy elméjét szüntelen, fontos, mély, és országos dolgokban fárasztván, ezen munkácskám által, akarom néha el vonni az nagy elmélkedésektül, mely-

nek olvasásával (az magyar versekben feletteb gyönyörkodvén, és azoknak mesterséges csinálásában maga nagy mester lévén) olykor az üdeét mulatságosan el tölthesse. Masik az: Jol tudom az minemeö kegjesseggel méltatlan személyemhez lenni meltoztatik, ambár melto ne legyen, nem nézven annak csekelységét, hanem tekéntvén igaz szivemet, és tökelletes szándekomat, kegyesen és kedvesen veszi az szegény Háztul az ösztövér Báránykat, nagy itiletit szabván azon köz mondáshoz: *Si opus ipsum non potes, aproba, et accepta, rectam operantis intentionem.*

Kegyes Olvasó! Hogy ezen munkámnak fundamentuma nem más csupán azon örökös hivség, es tökélletesség, melyel nevezet Dragha jo kegyelmes Uramhoz le kötettem, mind ezen levelemböl, mind verseimbül (kiket magammal edgyüt Gratiadban engedelmesen ajanlom) nyilvánsagosan tapasztalod, következendöképen, akar esmersz? akar nem? de azt meg kell ismerned, hogy egyenes szivő emberséges ember vagyok, és abban meg sem csalatkozol. Te ki vagy? cselekedeted fogja bizonyétani, mert ha az Te indulatod is oly tökelletes mint az enyim? ezen munkácskát kegyesen veszed, és midőn szorgosab, hasznosab, és fontosab dolgaidtul üresszülsz, benne foglalt aitatban, de nem éppen együgyü, nem is igen ostoba Versecskéket, üdödnek, és magadnak mulatságára, kedvesen olvasod. Ha pedig két szinö, nyughatatlan elmejü, mindent balra magyarazo, az ártatlan cselekedeteket is ok nélkül ragalmazo Criticus, egy szoval Darás, és nem méh vagy, ezen könyvecsket ki neveted, meg csufolod, meg veted, gyengeségnek és gyermekségnek állétod. Cselekedheted kedved szerént az mi teczik. Mindazonáltal minek elötte crisisre fakadgy, lásd és fontold meg, miképen magad magadat crisis alá veted, mivel Tegedet is be foglal azon köz mondás *in scriis et obviis verbo in omnibus Boni Bona, mali mala loquuntur.* Emlékezzel meg árrul is, mit mond Bias nevő bőlcs Philosophus: *Natura dedit os hominibus, bonis ut loquantur, malis ut latrent.* Jusson eszedben az is mit ír, nagy eszu Erasmus Roterodamus in suis adagiis: *Corvum vox canem dentes quid sint? exhibent,* kinek is helyes magyarázattya igen rend[be] fog illeni, az helytelen rágalmazásodért.

Abban pedig meg ne űtközzél hogy ártatlan mulatságunkat, es mind Isten mind ember sérelme nélkül el töltöt vig Fársángunkat le irván, az kik jelen valanak azoknak valoságos neveket ki nem tettem, hanem éltem Poétáktul kölcsön vet nevekkel, kik legyenek azomban azok? de ezen kölcsenezésnek okátis ki nyilatkoztatom, nem sokára ki adando, és eztet bizonyosan követendő munkamban, mellyet is taplál oly erös reménség, még az nagy elmék is, nagy kedvességgel olvassák, es mind az mit irtam, mind az mint irtam,[!] valakiknek szeme eleiben tűnik, minyájan helyben hadgyák.

Azon is ne botrankozzál ha találsz nemely verseket, kikben az utolso szoknak egyben foglalása, ugy szintén meg nem egyezik, azt mint Te kívánnad. Ezen fogyatkozást két okbul meg engedheted, edgyik az: Valahol ily vétkek találtatnak (kik is valoban kevés szamot tesznek) az kéntelen szükség ugy hozta magával, és ottan nem lehetet tobbet, hanem vagy az utolso syllabát, vagy eppen csak az utolso betüt, egyiránt ejtem. Emellet sok Magyar Poetakat olvastam, de még nem találtam egyet is, azkinek minden versei az két utolso

syllabakban egyenlö cadentiával be fejesztettek volna, mindazaltal azoknak erdemes Authorait crisis alá nem vettem, elegendönek tartván untig, ha az utolso syllababan az szok meg egyeznek. Ezen itiletben vadnak mások is kiknek helyre éret az elméjek, es valaha ezen nehéz munkat probáltak, bizonyos lévén az, sokkal könyebben juthatni az Deák, mint az Magyar Versekhez, es ha azoknak per licentiam Poeticam sokat engedünk, éppen nem vetünk vele ha leszünk az Magyarokhoz is hasonlo engedelemmel. Masik oka az: Ezen munkácskában harom egesz napot nem töltöttem, es igy az hirtelenség miat be csuszot ezen vétkemet (ha annak lehetne is mondani) üdöm nem léven helyre nem hozhattam, melybül ki kopván élnem kell egy hires Deak Poeta szavaival, ki is jo Baratyának nyert hivatallyat igen szép versekkel szerencseltetven eképpen vegzette:

Emendaturus, longe meliusque daturus
si mihi per tempus sic licuisset eram.

Végre ha aztat is vétkül tulajdonitod hogy ezen ajanlo levél, majd nem hoszab az egész munkánal, es ugy itilled, ez valoban csufos *eöszve foglalas*, vagy is *Compositum*, mert ennek az Feje, csak nem nagyob mint az egesz Teste, megént read illik az emlétet Bőlcs Erasmus Criticum Adagiuma: *nodum in Schrypo quaeris*, de hogy sokaig ne béketlenkedgyél, ennek is okát adom, tudni illik mind ezen levelemböl, mind pedig az utolso Versembül, meg láthatod, hogy ezen munkácskamot, mas érdemes, és nagy munka fogja követni, mellyet ki bocsátván sem az magam kezét, sem az Te, és más kegyes olvaso szemét, leg kisseb ajanlo levéllel nem terhelem, jol tudván pedig micsoda Criticus most a világ ezeket elöre meg jelenteni kéntelenitettem.

Az is valoban sotalan Crisis volna, ha vagy magad ugy találnád, vagy másokkal el hitetni akarnad, az étel ital és táncz mindennapi allapot lévén, azoknak le irása nem erdemli az nyomtatást, mert azt már értetted, hogy ezen Versecske, az következendö fontos munkámnak, csak elöl jaroja, mely is hoszab üdöt kívánván, ezeket csupan jo kegyelmes Uram mulatságára es eö Excellentiajához vonszo tökélletes indulatomnak bizonyetására kivantam elöre ki bocsatani, mely is csupan tőrtenetböl és akaratom ellen gyövén szemed eleiben, ha az olvasásra méltonak nem itilled abban hagyhatod, de hogy sotalan az Crisised mutattya az Poetak Vezérei és elöljaroi közzül levő nagy hirö Ovidiusnak egy nyomorult Bolharul irot hoszu és Gyönyörü Elegiaja. Mutattyak Néhai Boldogh emlékezetü Pécsy Püspök Janus Pannonius coronazot az az: Laureatus Poetanak, ki is ezen Elogiumot teszi maga felöl:

Ille ego sum Janus Patrium qui primus ad Istrum
Duxit lauricomas ex Helicone Deas.

egy szarvasrul, és egy vadkanrul valo feletteb szep Elegiai. Mutattyák más nagy Poetak meg ezeknél is csekéllyeb allapotokrul ki bocsatot szamos versei. Sőt az vers szerzöknek egesz mesterségek abbul all, miképen az légybül ugy szolvan Elephantot csinalhassanak, es onnand ered feö dicsiretek, ha alacson substratumot fel vévén, aztat oly modosan neki ekésitik, hogy abbul az okos elme talál elegendo (az mint mondani szoktak) eledelt, mellyel magát hizlalhassa. Be zarom már ezen ajanlo levelemet, es szivemböl kivanom kegyes

olvaso legy jo egességben, és ha ezen Versecskeim teczenek, mulasd velek kedvedre magadat, ha nem teczenek csinály jobbakot, de hid el ha szemeim ala gyönek en is csinalok Crisist felettek, ollyat mindazonáltal az kit helyben hadgyon *erudita Schola Lipsien[sis] Doctorum.*

Parnassust egy Musa, s Apollo el hadták,
Az Károlyi Várban fészkeket meg rakták,
Ez által vigságra, ezt az földet hozták,
Az fél hóltakat is, lábra állétották.

El hadta Juno is az maga lakását,
Castalius kutnak szép tiszta forrását
Ide hozta, melynek győnyörü csorgását
Csudállyák, nem tudván mint let áradását.

Juppiter az dolgot csak nézi tavolrúl
Jól tudgya az szelek, mint fujnak északrúl
Mert tudosétást vet, ez iránt Tasnádrul
Nagyon helyben hadgya, mit irtak Kávásrul.

Az kőrnyék Nymphai, ezeket meg tudván
Szükségesnek lenni, s helyesnek állétván,
Hogy az Isteneket meg lássák gondolván
Nem kell azzal késni, sok hivást nem várván,

Fető tiszteletekre hamar eöszve gyűltek,
Későn ne jöjjenek felette siettek,
Mellyért dicsiretet, bizony méltán vettek,
Kötelességeknek hogy eleget tettek.

Egy érkezet tavul lévö Tartománybul
Rayna vize mellet, fekveő szép Városbul,
Maga is szép, hang is, szép gyön az torkábul,
Énekelvén Rosák hulnak az szájábul.

Van innend nem mesze, egy Salétromos Tó,
Kinek mind haszna nagy, mind vize igen jó,
Az masik onnand győt, kirül köz it az szó,
Fejér mert vizbül let, okos mert szava só.

Az harmadik pedig vette eredetit,
Az Fekete hegyröl, jol tudgyuk nemzetit,
Nagy házbul szülése, neveli érdemit,
Méltán mindenektül hallad dicsiretit.

Az negyedik pedig ered az Térségrül,
Szarvasnak vélnéd ezt, csak tekéntetérűl
Annak is tarhatod, gyors frisseségérűl,
De hogy igaz Nympha esmérhed eszérül.

Van ennek fiatal rendes szarvaskája,
Igen szép az teste, s ábrazatocskája,
Fejér kezecskéje, kicsín lábocskája,
Rosához hasonlo az ajakocskája.

Az többit el hagyom, hogy hoszas ne legyek,
Nyargalo pennámnak, illendő határt tegyek,
Hogy mesze ki mentem, itiletet vegyek,
Azert azt meg rántom, s fontosbakra megyek.

Phoebus[8] ezt meg halván, mélyen gondolkozik,
De természetiben, semmit nem változik,
Őrül ilyen kedves, vendége érkezik,
Kiket hogy ölelhet, szivbül őrvendezik.

Az maga lovait, küldi eleiben,
Mellyek bé fokatván, Pompás szekerében,
Az szép Plejadesek, jelen nem létiben,
Pyrois mérges volt, s langolt nagy tüzében,

Meltán is haragut, mert szokatlan utra
Ment, azért horgyantot, Pajkos Eousra
Az pedig ki rugot, haragos Phlaegonra,
Phlaegon az Társára, csiklandos Aegonra.

Kik mint az sebes nyil, meg rúgazkodának
El kapván az kocsist, egy Tonak futának,
Ottan Neptunusnak, nyakára hágának,
Es merészségekért, majd bajra jutának,

Mert Neptunus igen neki haragudot,
Es mi lesz ezekbül? nappal gondolkodot,
Az csendes eczaka, ezekrűl almodot,
Hogy álmát gátolták, méltán háborodot.

Az Hinto kerekét meg kapta mérgében,
De az lovak lévén, magok erejében,

[8] Károlyi Ferencz gróf (az atya). [A kéziratra utólagos kéz, valószínűleg Éble Gábor írta rá az általunk lapalji jegyzetben közölt neveket.]

Hogy az ne maradgyon, az To fenekében
Hirtelen ki rántak, lévén nagy erőben.

Szerencsesen azert oda érkezének
Az hova kuldettek, s levelet vinének,
Mellyet az Istenek mihelyest vevének,
Meg vetvén Neptunust utra eredének.

Juno is el gyöve, nagy vigan valának,
Kijes nyájasságban, két nap mulatának,
Volt it emlétese, sok jeles tréfának
Hallatot zengése, az szép Musikának.

Titán[9] Fia lévén, hires nagy Phaebusnak,
Jol tudgya Paris volt, fia Priamusnak,
Ki sok but, banatot, Vén Menelausnak,
Okozot Lányáért, az szép Tyndarusnak.

Jollehet Titant is meg sebesitette,
Az Cupido nyila, de azt el rejtette,
Mintha tréfa volna, magát ugy tétette,
Phaëtonnak még is, azt meg jelentette.

Ki is jol esmervén, az eö Tisztaságát,
Es vele születet, nagy ártatlanságát,
Kaczagva értette ez haboruságát,
Tudván az ily tűzek, álhatatlanságát.

Hogy meg ne űjjedgyen, keménnyen biztatta,
Nincs attul mit félni, fel bátoritotta,
Jo lábra szép Titánt hamar állétotta,
Ez által eötet is, magát is mulatta,

Paripára űllyőn, azt is javasolta,
Azt meg cselekdven, mihent változtatta
Az levegö eget, s az tűzet el hatta,
Hogy semmi baja nincs, mindgyart meg vallotta.

Csendesedvén az lány, sokat nevetének,
Látván nincs hatalma, az tűz erejének,

Az Szűz Dianának, hálakat tevének,
Ez veszedelemtül, hogy mentek levének.

[9] Károlyi Antal gróf

Ment lévén az bajtul, keztek sok tréfához,
Jo kedvet nevelö, vidám mulatsághoz,
Dicsiretre mélto, kedves nyajassaghoz,
Örökösön tarto, igaz baratsághoz.

Phaebus pedig az mint szokta ugy viselte
magát, mert vigan volt, de nem felejtette
Hogy dolgai vadnak, azokat végezte,
Munkát vigassággal, meg egyvelitette.

Két nap mulva Juno, az lako helyében
Visza ment, de marat az Phaebus szivében
Az Musákkal edgyüt, lévén vérségében,
Meg tartotta őket emlékezetében.

Hogy azért ujjonnan velek mulathasson,
És az mulatságra, jo példát adhasson,
Az Farsángon által, kedvünkre láthasson,
Velűnk egyetemben, vigan tanczolhasson

Maga jo szivének bizonyétására,
Nagy kegyességének, meg mutatására,
Kezdet Barátsága, allandosagára,
Kinek nincsen vége, sem pedig határa.

Masik oka az volt, hogy ezeket tette,
Az mit cselekedet, méltán cselekedte,
Attyai jo voltát, mi velünk közlötte,
Mert Titánt Lethustul csak Fatum mentette.

Mindenüt az Fama, nagyon el terjedet
Labosici harczon hogy Titan[10] el eset,
Mellyen egesz ország, ugy meg keseredet,
Sokaknak az szive, majd ketté repedet.

Azomban érkezik az Attya Házához,
kinek indulattya igen nagy fiához,
Azt meg is érdemli, mert ető Hazájához
oly szeretettel van, mint Édes Annyához.

Felseges Aszonyunk hivsege is benne
Igen nagy, mert inkáb ma az sirban menne,

[10] Antal gróf

Mint abban leg kisseb olyan csorbát tenne,
mely miat mák szemnyi, itiletet venne.

Sok fő s nagy érdemek, még ehez jarulnak,
Melyekkel rakva van, s kik egyben todulnak
Benne, mint Tengerben, az vizek fordulnak,
Ugy az sok Erkölcsök, Titánban szorulnak.

Szépsége Parisnak, elmeje Cátonak,
Achis ékessége, esze bölcs Plátonak,
Szive Achillesnek, nyelve Cicerónak,
Mereszsége pedig, nagy szivü Hectornak,

De ennél többet tesz, igaz Baratsága,
Soha nem változo, hiv álándosága,
Tréfával egyvelges, okos nyájassága
Fontos szokbul állo tréfás okossága.

Ezt valaki láttya, minden meg kedvelli
Méltó dicsíretit, az Egig neveli,
Sok szép erkölcseit mindenüt hirleli,
Hogy méltó szeretni igazan itéli.

Meg is erdemlette ezen becsületet,
Mellyet értünk neki, nekünk érette tet
Az Attya, igy hozván az igaz szeretet
Magával, mely ugy is Phaebussal születet.

Hogy azért mutassa Attyai jo voltát
Fiahoz, s mi hozzánk kegyes indulattyát,
Az világnál tudva levö nyájasságát
Sokakkal közleni, szokot Barátságát,

Junonak levelet külde sietséggel,
Kérvén aztat szokot engedelmességgel,
Ne éllyen sok féle ösztövér mentséggel,
Hanem indullyon meg szapora készséggel,

Jollehet Karolyban vagyon mar Thalia
Ki járja az tanczot mint ékes Dalia.
Valoban modoson hajlik az ina,
Más feö erkölcsoknek sincsen semmi hijja.

De Melpomenét is hozza el magával,
Annak szép személye mert vagyunk hijjával,

El érkezvén pedig kegyes orczájával,
Meg vigaztaltatunk, vig abrázattyával.

De ez nem volt elég, maga ment érette
Phaebus Phaetont magával el vitte
Tusnadra, s ekképen meg becsűlvén kérte
Alázza meg magát, azt meg is igirte.

Halgass már most pennam, piheny egy keveset
Várd az vendégeket, irhacz majd eleget,
Mig azok érkeznek, tűrjed az hideget,
Ha el gyönek tanczolsz, érzel is meleget,

Az kik mihelyest ide érkezének
Eleikben mindgyárt az Nymphak menének,
Meg tisztelvén eőket, csokokat vevének
Azután csak hamar táncznak/tánczban eredének.

Az emberi elme az mit ki gondolhat,
Kijes mulatságra, az mit fel találhat,
Az serény, gyors, s friss láb, magára válalhat,
Es azzal vig kedvet, s örömet táplálhat.

Senki el nem mulat, semmit is ezekben,
Az kedves musika, jol zeng az fülekben,
Az szép s jo Tanczosok, tűnnek az szemekben,
Apro Tüzecskék is, égnek az szivekben.

Vagyon is keleti sok féle notának,
Francziak, Anglusok, jeles munkájának,
Bécsi Compositor, Uj Minuettyának,
Kit ujságul küldöt, egy tanitvánnyának.

Lengyel országbul is, szép Tánczok győttenek,
Kit Radczivil Herczegh, emberi kűttenek,
Mellyeket jollehet, rígen igirtenek,
De velek éppen most, jokor érkeztenek.

Valamit az ember, az tánczban kivánhat,
Azt it böv mértekben, mindent fel találhat,
Az sánta béna is, csendesen nem álhat,
Hanem helyben mozog, mint hogy nem ugrálhat.

Az Palota szép, tág, nagy, és jol deszkázot,
Az ki messzzéröl győt, s az utban meg fázot,

Az havas essőtűl, csak nem által azot,
Tanczra menvén tanczban, az lába szikrázot,

Apollo Hárfája nem zeng oly ékesen,
Mint it az Hegedü, szoll kelemetesen,
Annak hangja esik, az fűlnek kedvesen,
Mert Harmoniaja győn igen édesen.

It az uj Contratancz, éppen semmi ujság
Regi Anglia Táncz meg agodot oság
Az nem Uj minnet, ösztöver soványság,
Ezt hid el hogy igy van, és tiszta valoság.

Mert Karoly várában ollyak talaltatnak,
Kűlső országokat, az kik meg jártanak,
Az mit látni szükség, s illik, azt láttanak,
Azokban Musikát szépet hallottanak.

Az jo Musikahoz mi kell azt jol tudgyák
Annak mesterségét, az ujjokban tartyák,
Az ide valokat, az szerént tanéttyák,
Hogy ne hibázzanak, intik és oktattyák.

De mi több, jol értik az Compositiot,
Magok is tanulták, az solmizatiot.
Ha halnak uj munkat, uj operatiot
Nem kervén senkitűl, semmi directiot,

Jol tudván az Tutti, s az Solo mi legyen?
Miképen az Forte, es Piano megyen
Az szép Andantino, s Allegro, mit tegyen?
Largettot és Largot, Hegedüs mint vegyen,

Egy Tactusban mennyi Nota szokot lenni?
Az Simplext, s Ligátat mint kelletik venni,
Suspirium s Pausat mikint szoktak tenni,
Aplicaturára mikint kell fel menni,

Legyen Capricio vagy egesz Parthita,
Contrapunctumokbul, állo Symphonia
Fugákkal meg rakot Gigue, s Phantasia,
Tourne, vagy Rigadon, vagy Galanteria.

Ha nekik meg teczik, mihent egyszer hallyák,
Az őt lineáju, Papirost ragadgyák,

Annak mássát igen hamar meg csinállyák,
Azzal a musikát értőket mulattyák.

Ezt el hagyván, szollok már az Tánczosokrul,
Kik egyben gyűltenek, szom leszen azokrul,
Szem gyönyörköttető, gyönyörű modgyokrul,
És az hol ugy illik, friss Gyorsaságokrul.

Pegasus mely friss volt könyvekben olvastam,
Azt meg Iskolákban jártomban tanultam,
Kinek is ugrását, jollehet nem láttam
Az mint az Fabulák irják, helyben hadtam,

Az meg kell engedni, nagy az Serénysége,
De mi haszna? ha nincs, semmi kedvessége,
Az ugrás nem becses, ha nincs kegyessége[!],
És aztat követő modos kevélysége.

Az mi Ferfiaink, mikor fel ugrottak,
Az levegő Égben fűggeni Láczottak,
Mikor az elég vólt, talpokra állottak,
és illö Pompával modosan tánczoltak,

Meg jártak az Lejtőt, valoban serényen
Az czigány kereket, meg hántak keményen,
Tot Tánczban forgottak, s meg áltak kevélyen,
Innend tudgya ki ki, felölök mit vélyen.

Az Lengyel Tanczokban, voltak Senatorok.
Az Contratanczokban, Londini Milordok,
Az Minuetekben Mode Cavalerok
Folia de Spanjban, voltak Grand de Spanjok.

Az Musák és Nymphak mintha repülnének,
Az levego Égben, vagy emelodnének,
És szemed láttára, szárnyokra kelnének,
Egy helybül masikra, repülve mennének.

Ugy teczettek, nem is járnak az labokon,
Hanem Zephyrustul, kőlcsőn vett szárnyokon,
Vagy is Daedalustul, ki csinált tollakon,
Vagy Tengeri Hajon forgo vitorlákon.

Mert ha csak gondolod, fordulyon, már fordul,
Az hova kivánod, repül nem csak mozdul,

Őrőmődben az kőnyv, szemedböl ki csordul,
Ily csudakot latván elmed csak nem bodul,

Nincs ollyan karika, az friss fordulásban,
Nincs szarvas egyenes es modos ugrásban,
Nincsen Atalanta az sebes futásban,
Nincs oly kevély Páva, az Pompás járásban

Mely őket meg győzze, vagy hasonlo legyen,
Az mit csak tesznek, más is ollyat tegyen,
Mellyért dicsiretek, mesze terjed s megyen,
Meltó is mindenik hogy Coronat vegyen.

Mert mesterségeknek, mássát nem találod
Az eő szép táncokot, ha valaha látod
Nem eszel, nem iszol, hanem azt csudálod,
Hogy Isten Aszonyok, tanczokbul állatod.

Itt Herodiades nem sok csudat tenne,
Negyedes tanczaért, nem nagy bőcsőt venne,
Söt ezeket látván orra vére menne,
Mert maga táncza is, kőztők csuffá lenne.

Nem szollok én semmit, az eö szépségekrűl
Vagy velek születet, nagy kegyességekrűl
Dámákat illető, szep viselésekrűl
és aztat vezérlö, mély s fontos eszekrűl,

Jol tudom s esmerem, én csekélységemet,
Nem eresztem melyen, egyűgyű elmémet,
Nem is merem tenni ki itiletemet,
Elmésbekre bizván, én az illyeneket.

De sietve megyek az nagy Palotára,
Szememet forditom, ot vetet asztalra,
Es arra teritet, szép damazk abroszra,
Fel rakot Porczellan, s ezűst Tanyerokra,

Nem győzőm szépséget csudálni azoknak,
Az abroszban be szőt s csinalt virágoknak,
kik mesteri voltak, azok formájoknak,
Izzadot, s sok baja, volt az Homlokoknak.

Az Porczellanon is, az mely cziradokat
Láttam, mesterséges sok szép viragokat,

Véltem emberi kez, olyan irásokat,
Nem tehet, természet de tette azokat.

Egyikén láthatnál, igen szép kalitkát,
Abban rekesztetet, Canari Madarkát,
Mely édesden rágja, neki tet czukorkat,
Elevennek lenni, vélnéd ez állatkát.

Egy Him s nostény szarvas, iszik az másikon,
Kosziklábol árat s le csorgo Patakon,
Az mikint az kortyok, be mennek torkokon,
Meg látnád, s csudálva bamulnál azokon.

Meg látnad az viznek hegyrűl le ugrását,
Egy kőrül, masikra, gyonyorü csorgását,
Gondolnad igazan, valo le folyását,
Es ha jo füled van? halhatnád zugását,

Az harmadikára szek-fü iratatot,
Es oly mesterséggel hid el rajszoltatot,
Valaki azt latta, minden meg csalatot,
Mert azt meg szaglotta, es ki kaczagtatot,

Negjedikén pedig fujja az Tüzeket
Cupido, s melegit ollyan eszközőket,
kikkel gerjeczteni szokta az sziveket,
Azokat meg gyujtván nevel szerelmeket.

Mikint terjed az lang? ha azt közzel látnád,
Mint mennek az Szikrák? magad azt gondolnád,
Hogy valóságos Tüz, s kezed el rántanad,
Söt gondolván már ég? ide s tova hánnád.

Ötödiken Daphnét Juppiter kergeti,
Mint siet utanna, de el nem érheti,
Nagy faratságának hasznát nem veheti,
Mert Laurusban magat, Daphne öltözteti,

Az mely por ütödöt az nagy szaladásban
Közöttök, es mikint szomoruságaban
Gyötrödik Juppiter? mikint zold ágában
Laurusnak van Daphne? es el merült buaban,

Azok az Tányéron mind ki rajszoltattak,
Egy mérge, mas búja, ugy le iratattak,

Az fent marat por s köd, le abrázoltattak
Mintha szemed elöt volna, ugy látatnak.

Hatodikan nyulat az kopok hajtanak,
Mikint szalad szegény, az Ebek mint futnak
Utanna sietvén gyorsan iparkodnak,
Edgyik az masiknak, mikint ösztont adnak,

It láthad az nyulnak sietö futását,
Mint fél, mikint reszket, Testének mozgását
Az kopok tajtékos szája csiholását,
Szájokbul Tajtéknak, az földre hullását.

Töb ily csudát látnál, de fejemhez nem fér,
Azert ennél többet, pennam irni nem mér,
Tartván ezekert is, hogy gyalazatot nyér,
Ily csekelyül írta, bestelenseget[!] ér.

De már fel is hozták, az drága étkeket,
Kiket látván tettem ez ihleteket,
Juppiter adhatot, illyen ebédeket,
Mikor vendégelte, az nagy Isteneket.

Hogy ha Mercurius magad is it volnál,
Oly Arany Almara it sokra találnál,
Mint Parishoz vittél, arra is akadnál
Az kinek adnad, mert, Venus nem szeb annál.

Szép Thaliát biszvást Vénushoz tehetnéd
Szép Melpomenét is közzikbe vehetnéd
Ha szép Minervát is, ezekhez nyerhetnéd,
Az Te Istenidet bizvást meg vethetnéd.

Vege, hosza nincsen az sok szép étkeknek,
Jo izün meg főzőt jo eledeleknek,
Mellyek magoknak is az nagy Isteneknek,
Kedvekre volnának, s teczene[?] Izeknek.

Jöj el, Ganimedes, ály elöl, kostold meg
Itten az borokat, s azt igazan mond meg,
Az Ti Nectarotok illyen jo e? vald meg
Meg valván Gazdánkért Billicumot id meg,

Meg iván, azt tudom, ma nem sokat repülsz,
Hanem egy loczára, avagy padra le ülsz,

Ágyat nem keresvén az garadicsra dülsz,
Addig ottan alszol, az meddig meg nem hülsz.

Fedeles Pohárok azomban kerőlnek,
melytül az Vendégek jo formán hevőlnek,
Az bor erejéhez, más sikrácskák gyűlnek,
Es igy az egy tüzbül töb tüzecskék nölnek.

Titánt is Cupido ujra hevitette,
Maga halojában csak nem keritette,
Thalia szépsége mert igen sértette,
Melpomene szeme meg sebesitette,

Phaetonnal azért, ujra tanácskozot
Mert artatlan leven bajaban izzadot
De Phaeton mivel csintalan, s átkozot
Az bubul but, bajbul bajt szerzet, s okozot.

Mert eö Thaliat is gyujtani kezdette
Szép Melpomenét is, majd fel gerjesztette
Az ártatlanokat igen hevitette
S tepelödéseket tavolrul nevette,

Kik is eszre vévén álnok ravasságát
Mivel hogy okosak, elmés furcsaságat,
Altal láttak, kinek furcsa ravaszságát
Hogy el kerülhessék, kértek barátságát.

Kit is szep Thalia, jo Barattyának vet
Es szemére hánta, miket cselekedet,
De eö az mivel hamis, mindent trefára vet,
Nem is felelt semmit, csak ugrált s nevetet.

Csinálván magának ezzel mulátságot,
Másoknak szivében tet haboruságot,
Mely által okozot nyughatatlanságot,
S egy űdeig tarto, alkalmatlanságot.

De mihelyt látta, az tréfa már elég,
Az illyen tüz meg árt, ha nagyra terjed, s ég
Meg oltá, azt tudván nem lesz abbul jo vég,
Ha sokáig égne, mert harag s gyűlőlség,

Szokta azt követni, azért változtatta
Mindgyárt systemáját, s jora fordétotta

Egesz gondolatit, s arra hoditotta
Az egő sziveket, arra is hajtotta,

Hogy egy mást szeressék, igaz barátsággal,
Legyenek egy máshoz, hiv álandosággal
Cupidot vessék meg, ne égjenek lángal
De jo Barátokhoz, illő tisztasággal.

Azért az szép Titánt magához hivatta,
Az csalard szeretet mi legyen meg monta
Eleit es végét eleiben adta,
Mennyi baj győn abbul ki nyilatkoztatta.

Ki ezeket halván nagyon meg űjjedet,
Bánta ennyire is, az langja terjedet,
Mert ámbár az Tűze nem igen gerjedet,
Meg is emesztődőt, s eleget szenvedet,

Kerte is Phaetont[11] mencse meg ezektűl
Ne engedgye fogyni, efféle tüzektül,
Mert sokatlan[!] lévén, az illyen sebektül
Irtoczik, s fél nagyon, töb veszedelmektül.

Titán tisztaságát Phaeton esmervén,
Hogy igy emesztödik, tréfára nem vévén
Hozzá vonszo szive, eötet őztonőzvén
s igaz barátsága, árra kötelezvén,

Titánt hogy ne féllyen, kéri, s csendesiti,
Keseredet szivét gyengén édesiti
De azzal ujjonnan nagyon keseriti,
s csak nem halalosan eötet sebesiti.

Hogy Aurorat[12] adta neki elméjere
Méltonak itelvén aztat szerelmére
Eőtet javasolta, hogy vegye szivére
Ennek szereteti, mert nem lesz terhére.

Elől hozta annak, jeles ékességét
Hajnali csillaghoz, hasonlo szépségét

Rosa szinnel festet, gyenge fejérségét

[11] Maga Szentiványi báró
[12] Harrukern Jósefa bárónő

és az musikaban ritka mesterséget.

Elöl hozta annak, modos vidámságát,
Szerelmet nevelö kedves mosolygását
Sziv elevenitö kegyes pillantását
Pávának modgyára, rendelt szép járását.

Mondgya: két nyilat hord mosolygo szemében
Valakire tekent sebet nyit szivében
Némelyik majd olvad, az nagy örömében
Némellyik el ájul, s lankad sérelmében.

Mert szemének tüze, és elevensége
Holtakat ebreszthet, annak kegyessége,
Szép ábrázattyának ritka fejérsége,
meg gyözi az holdot, annak fényessége.

Két Rosa nyilik két kis pofájából
Clarisok hullanak, két kis ajakából
Győngyők esnek akkor, szep kisded szájából
Mikor enek szo győn, szép hangu torkából.

Minden mozdulása ennek elevenség
Szava ész, beszédgye okosság s kegyesség,
Vidam tekéntete batorság, s merészség
De jo természeti Bárányi Szeledség.

Haladgya Helenát ritka szépségével
Haladgya Minervát, meg ért nagy eszével
Haladgya Orpheust, nagy mesterségével
Midön az orgonan jádczik kis kezével.

Meg gyözi ez Didot nagy bölcsességével,
Győzi Atalántát gyors frissességével,
Gyözi Lucretiát példás életével,
Győzi Cleopatrat, sok drágha kincsével.

Juno Venus Pallas, Parishoz küldetvén
Idanak az hegyen, ezek meg jelenvén
Annak Arany Almat, Mercurius vivén
Hogy adgya edgyiknek, Juppiter izenvén.

Parist az föld gondgya csak nem körül fogta,
Bu, bánat, nyavalyást méltán szorongatta,

Az narancsot kinek adgya? nem tudhatta,
Mind az hármat árra, méltonak tartotta.

Isteni méltoság lévén személyében
Ennek mind háromban, reszketet Testében
Szegény Paris, nem tudván nagy ejutsegeben
Mit tegyen? s ez miat majd esik ketsegben.

Nyér vagy veszt, Venusnak adta eö az Almat,
Ennek Priamus is, meg érzi fájdalmát
Szegény Hecuba is, ujjitya siralmát
De meg Cassandra is tepni fogja hajat.

Hogy Aurora köztök nem lehetet,
Az harom Istennel meg nem jelenhetet,
Páris itileti alá nem mehetet,
S azokkal általa meg nem nézetetet.

Az eset Parisnak mondom nagy kárával,
Keveseb let volna, neki sok bajával,
Nem küszkődőt volna annyit nagy gondgyával,
Aurorát bocsátván visza az Almával.

Ezeket Phaeton midön beszéllette,
Mint igaz Baráttya, neki jelentette,
Azzal az szép Titánt, majd fel hóltá tette,
Ki is jo tanácsát jo néven nem vette,

Az mi töb, elméje igen háborodot
Es jo Baratyára meg is haragudot,
Üdövel haragja, hogy meg állapodot,
Csendeseb elmével ily szokra fakadot.

Jol tudod nekem Mars egyedül Istenem,
Annak oltalmában, bizik az én szivem,
Annak fel áldozva, vagyon az életem
Annak az sisakját míg élek viselem.

Harczolo Dárdája, az én ékességem,
Es rosdas Paisa, az én fényességem,
Az eö sennyes Inge, az én Dücs[ö]ségem,
Tüzes ábrázattya, én Gyönyörüségem.

En nyoszolyam az főld és az hives pasit
Az fejdem[..öke?], mert engem édesit

Az ily élet, egyéb más minden keserit,
Azt az orat áldom, mely az Harczra készit.

Derekalyom gőrőngy, azon jol aluszom,
Az lepedőm az galy kin kedvemre nyugszom
Az Paplanom az Ég, azzal takarodczom,
Mikor igy fekhetek, édesden nyutodczom.

Mas Musika nem kell csak Trombita és Dob
Nincs annal kedveseb, kelemetesb hang s job
Annak édessége mindeneknél nagyob
Nem kell nekem Rachel nem vagyok én Jakob.

Ha az Porczelt hallom, akkor meg ujjulok,
Ha Fikatort vernek, akkor meg vidulok,
Ha az Marschot fujják jo kedvel indulok
Ha agyuk Dőrgenek, az kardomhoz nyulok.

Othon ülö élet énnekem halálom
Abban örömömet, éppen nem találom
Az puha embernek, jo az párnás álom
De én ha le fekszem, meg azt is sajnálom.

Egy Isten Aszonynak Aurorat ismerem
Sok feö érdemeit tisztelem dicsirem
De ezen kegyelmét Istennek meg nyerem
S hogy eö vagy más engem le nem köt igirem.

Bellona az enyim, aval én be érem
Hozzám kegyes legyen, azt im adom kérem
Kinek is kedveért, ki ontom az vérem
Ha az éngem szeret, meg van az én bérem.

Puha Párnás Hyment engedem másoknak
Az Gazdágságot is, hagyom Gazdagoknak
Az kőnnyű életet kivánom azoknak
Kiknek kedve hozzá, tarcsák meg magoknak.

Nincsen rutab, Ferfi rut gyengeségénel,
De ellemben nincs szebb, szép méreszségénel
Annak dicsireti van ellenségénel
Nem az ki fütözik, s üll az kemenczénel.

Engem az nagy Isten mezőre teremtet
Azért Puha Venus agyban nem hevertet

Mars s kedves Bellonam ha Katonáva tet
Az Taborra rendelt nem az agyra vetet.

Katonának othon ülni nagy csunyaság
Az párnán heverni, fertelmes tunyaság
Szerelmeket üzni, átkozot puhaság
Abban el merülni iszonyu rusnyaság.

Az ki igaz Fia Dücsöséges Marsnak
Hive akar lenni Sisakos Pallásnak
Ezeknek szolgállyon, hadgyon békét másnak
Örök valét mondgyon az othon lakásnak.

Felséghes Aszonyunk, kinek is Véremet
Örömmel szenteltem, egész életemet
Meg érdemli tölem, mig birom kezemet
Hogy szolgálattyára áldozzam szivemet.

Kedves Phaetonom tudod természetem
Az gyengeségeket éppen nem szeretem
Sujtalan beszéded, én ugyan értettem
De az fülem mellet csak el eresztettem.

Phaeton Titánnak índulattyát látván
Kedve ellen szollot nyilván tapasztalván
Mint neki szokása szavait forditván
Az Marsrul beszéllet Venust abba hagyvan.

Tudván az nagy elmén nem kell erot venni
Nem is lehet, hanem üdöt kell engedni
Nagy dolgokkal pedig ártalmas sietni
Mert lassu lépessel jo azokban menni.

Tudta hogy szép Titán majd ki fujja magát
Es meg csendesedvén le teszi haragját
Ranczban szedi eszét és mély tudománnyát
Változtattya balra s jobra gondolattyát.

Azert el bucsuzot s egymástul el váltak
Mert csak nem virrattig az kertben sétáltak
Az szobában pedig hol űltek hol áltak
De el kellet menni mert edgyüt nem háltak.

Eczaka oly Alom gyöt Titán szemére
Mintha szüz Diána ült volna szívére

Kenszerétvén ötet maga jo Lelkére
Phaetonnak allyon helyes beszedgyere.

Ki is ambar sokat indulatoskodot
De minekutanna jobban gondolkodot
Aurorán az szive még is meg akadot
Hogy milto szeretni azon meg nyugodot.

Mivel az Egektöl füg minden Hazasság
Azokkal kűszködni csak haszontalánság
Az mint el rendelték az tiszta valoság
Meg kell annak lenni nincs abban orvosság.

Titan és Aurora mihent egy mást látták
Hamar lángolt az Tüz, mert azt lobbantották
Az Jo Geniusok messze nem is hattak
Szapora keszséggel söt szorgalmaztatták.

Szent Antalnak napjan együvé kelének[13]
Es az Szentirásként egy Testé levének
Kiért hálát adgyunk Isten Szent nevének
Terdet fejet hajcsunk Szent rendelésének.

De azt is kivánnyuk ez egyenlö szép pár
Elyen szerencsésen kikre sok tel sok nyár,
Boldogan viradgyon sok nap, ne érje kár
Hanem meg legyen az kit Lelkük ohajt s vár.

Az Isten Titánnak egy szép Castort adgyon
Azt kövesse Pollux magva ne szakadgyon
Kinek Szent Aldása eö véle maradgyon
Sokaig e földön éllyen uralkodgyon.

Kegyes Szép Titánom Gyonyoru Auroram
Bator Herculesem Dragha Szep Helenam
Nagy Szivu Hectorom Szüz Edes Dianam
Nagy elmeju Platom nagy eszu Minervám.

Forditom beszédem ma it most Ti hozzátok
Kervén magatokat hogy meg alázzátok
Ide s ezen földet meg vigaztallyátok
Jelen létetekkel vigságra hozzatok.

[13] 1757. június 13. Békés megyei Gyulán.

Sok Méltoság Sok Ur ratok várakozik
Hogy ily késön gyötök ki ki sopankodik
Az köz nép pediglen csak nem sirankozik
Hogy hamar gyöjjetek szivbol fohaszkodik.

Azert jűjjetek el várunk buzgósággal
Meg jelenesteket veszük vidamsággal
Fogadunk Tikteket alázatossaggal
Le ketvén szivünket igaz barátsággal.

De már nyugodgy pennám mert fogsz irni többet
Még ezeknél sokkal nevezetesebbet
Az okos elméknek sokkal kedvesebbet
Nemzetünk vesztirol dücsöségesebbet.

Szentiványi József Károlyi Ferencnek írt leveleiből

1.
Sima, 1743. október 11.[14]

Melthosagos Gróff Generalis
Kiváltképen valo régi nagy jo Uram
Dragha kegyes Attyám!

Itten találtam meg becsülhetetlen dragha kegyes levelét Nagysagodnak, mellyet meg olvásván appetitusom érkezet Philosophiat, és midön Baccalaureatust, vagy Magisteriumot tartok, ezen problemmat teszem bizonyosson: An plus delectet praesentia Excellentiae Vestrae, an Epistola? Az elsönek ez leszen az merituma, quod sit dulcedo quaedam insatiabilis, quia quo plus hauritur plus appetitur, az masodiknak quod sit essentia inexplicabilis, quae quo crebrius subit eo magis semper oblectat. Es midön fogom hozni az Sententia decisivát azt mondom mind kettörül, durum est decidere an quoad utramque problemmatis partem, affectus praeponderet, quia et praesentia, et littera, tam plena sunt affatu, tam plena singulari eruditione, ut in eadem fere bilance constituantur, ego tamen palmam do Epistolae, ex duabus rationibus, una morali alia Physica. Moralis est, mert az midön Nagysagod udvarlasara megyek az mennyi fordulást teszen az szekerem kereke, annyi öröm ujjul szivemben, hogy már közzeleb estem Nagysagod ohajtot személyéhez, de mikor ad terminum designatum érkezem, mindgyárt meg szeppenek, elmemben forogván hogy sokaig nem tisztelhetem azt, kit annyira ohajtot az én Lelkem, et quia cum dolore dimittitur quod cum amore possidetur, et quae possessa oblectant, amissa conciant, Nagysagod kegyes Személlyének látasa, oly örömöt hoz az ki bánattal vagyon egyvelitve. Ellemben az levele est antidotum universale contra omnes melencholicarum cogitationum morbos, mert akar micsoda szomoru vagyok, elöl veszem, es mind hozzam valo kegyességét mind nagy eszét csudalván, abban foglalatoskodik az elmém, es nyugodalmat talalok, quod in fervea hac rerum tempestate caelum de tam gratioso Patre[?] mihi praesiderit. Physica est: mert midön Nagysagodat szemben lenni szerencsém vagyon az mi ketten beszellünk csak az Isten tudgya az mit pedig papirosra teszen Nagysagod manebit etiam pro posteritate, és az kik utannunk gyönek is almelkodva fogja[k] olvasni, quod in Uno subjecto, Ungaro, Iuvene, et magno orto de Stemmate, tot et tam rarae virtutes concentratae, fuerint reperibiles; es ugy vélem az egesz Antidotum rea áll ezen decisiora. [...]

[14] MOL, P 398, Károlyi család levéltára, Missiles, nr. 70615.

2.
Tolcsva, 1743. nov. 19.[15]

Méltósághos Gróff Generalis
Kiváltképpen valo nagy Jo Uram
Drágha Kegyes Attyam!

Janus Pannonius (kiis Mattyas király üdejeben Pécsi Püspök vala) nagy hirü Poeta leven, minekutanna meg tudta hogy sok vonakodási utan Kedves Barattyának Rakacsini Janosnak jelen létében nem gyönyörködhetik, nekie irot levelét igy kezdi.

Arbiter Idaeus quamvis sua praemia nondum
Viderat, et qualis Tyndaris ipsa foret,
Absentis fertur tepuisse cupidine formae
Aequarat victrix quam Chyteraea Suae
Acer in extremis Paridi calor, ossibus haesit
Atque ipsas Helene vincere visa Deus.
Sic ego etc.

és peldaul vévén az szeretetet az minemeo edesnek alletya aztat, oly keservesnek mondgya azon varakozast az midon az ember kedveset látni akarja és nem láthattya. Ebbül micsoda Lelki tanuságot vegyünk ha én halgatok is Nagysagod bölcs elmeje könnyen altal láttya, tudni illik az én pennám arra elegtelen, minemeö Szivbeli ohajtásokkal kivántam Meltosaghos és kegyes szemelyet tisztelnem, és a mennyivel eros remenseggel tapláltam magamat, hogy az Hegyallyán Nagysaghodnak alázatossann udvarolhatok annyiban keservesebben eset ezen bizodalmomban csalatatnom. Kihez kepest mivel más mod nincsen fajdalmimat enyhiteni, modot kell keresnem miképen le tegyem Karolyban alázatos kötelességemet; de minthogy az mostani Vilag az interessentiaban jobbara majd el merült az én Karolyban valo menetlen is interessentia nelkül el nem keszül, mert elsö propositiom is keresbül fog allani. [...]

[15] MOL, P 398, Károlyi család levéltára, Missiles, nr. 70616.

Gaál Bernadett

Leopold Alois Hoffmann életrajza 1792-ből[1]

A XVIII. század második felének történelmével foglalkozó kutatók előtt ismertek egy névtelen szerző tollából származó, 1790-ben megjelent *Babel* és *Ninive* című röpiratok. A *Babel* a magyar nemesség és az osztrák udvar kapcsolatát elemezte, míg a *Ninive* kemény kritikával illette a magyar kiváltságos rendet, óriási felháborodást váltva ki ezzel az akkori magyar nemesi társadalom körében. Ezek a brosúrák ***Leopold Alois Hoff-mann***-nak (1760–1806) vélhetően császári kérésre megírt munkái, melyek Magyarországon a legismertebb írásai. Az itt közölt, eredetileg kéziratos forrás egy korabeli szerző[2] tollából származó Hoffmann-életrajz, amely nem teljes, hiszen 1792-ben készült.

Az életrajzi kézirat Bécsben, a Haus-, Hof- und Staatsarchivban található **V**[ertrauliche] **A**[kten] **Fasz. 38** jelzés alatt.[3] A forrás egyes részleteit Denis Silagi közölte egyik könyvének függelékében,[4] valamint több szerző is hivatkozott a forrásra.[5] Itt a kézirat teljes szövege olvasható.

A forrás közlését egyrészt azért tartom fontosnak, mert olyan emberről van szó, aki már a kortársak körében is indulatokat váltott ki.[6] A Hoffmann-nal szembeni ellenszenv a magatartásában bekövetkezett éles váltásnak tulajdonítható. Egy kortárs úgy nyilatkozott Hoffmannról, hogy II. Lipót trónra kerülésével „hátat fordított a jó dolgoknak, mert a rosszért jobban megfizették, embereket rágalmazott, mert ezt várták el tőle."[7] Ezt a negatív megítélését erősítette egy anekdota is, mely szerint II. Lipót a következőket mondta róla: „A fickó egy szamár, tudom, de besúgóként szükségem lehet rá."[8] Olyan személyről van szó tehát, akinek megítélése a mai napig nem egyértelmű.

---

[1] Ezúton szeretnék köszönetet mondani a Bécsi Magyar Kulturális Intézetnek, valamint a Bécsi Magyar Történeti Intézetnek – különösen akkori igazgatójának, Ujváry Gábornak – munkám megírásához biztosított ösztöndíjukért. Külön szeretném megköszönni Fazekas István és Poór János segítségét.

[2] Az író Heinrich Joseph Watteroth (1757–1819), aki a bécsi egyetemen kötött ismeretséget Hofmann-nal. ECKERT, 1950. 48–59. Az életrajzot kísérő aktában őt nevezték meg szerzőként. Valószínű, hogy az irat egy II. Lipót megbízásából készült memorandum része volt.

[3] Jelenleg: *Geschichte des Professors' Hoffmann* címmel ellátott iratcsomó mellékletei között található, melyet feltehetően II. Ferenc részére állítottak össze.

[4] SILAGI, 1961. 137–141.

[5] Főként azokra az írókra utalok, akik Hoffmann életével vagy életének egy szakaszával foglalkoztak. FRIED, 1930.; LETTNER, 1988.; LUNZER-LINDHAUSEN, 1960. és VALJAVEC, 1959.

[6] A legismertebb tollváltás Hoffmann és Alxinger között zajlott. Alxinger munkája: *Anti-Hoffmann. Von-, zwei Stücke,* Wien, in Comission bei Stahel, [1792.], de hasonlóan Alxingerhez, Huber is nagyon elítélte Hoffmann tevékenységét: *Kann ein Sriftsteller wie L. A. H. auf die Stimmung der deutschen Völker Einfluß […].haben?* Wien, 1792. Természetesen Hoffmann reagált ezekre a vádakra: *An und über --, Alxinger und Huber. Eine wohlverdiente Rüge... Ch. p.* Rehm, Wien, 1792.

[7] BRIEFE, 1799. 31.

[8] BEYTRAG, 1797. II. Lipót ezen kijelentése Hoffmannról ellentmondásos, egyrészt ha tisztában van a képességeivel, akkor miért alkalmazza, másrészt elképzelhetetlen, hogy nyilvánosan hangot adjon azon szándékának, hogy politikai céljainak eléréséért besúgókat foglalkoztat.

Másrészt 1784-ben Hoffmannt kinevezték a pesti egyetem német nyelv és irodalom professzorának. A II. József által kiadott, a német nyelv hivatalossá tételéről szóló nyelvrendelete hangsúlyosabbá tette a Hoffmann által betöltött professzori állást. Mivel a pesti egyetem levéltárának erre a korra vonatkozó anyagai megsemmisültek, Hoffmann életének e korszakára is információval szolgál ez az életrajz.

1.
Hofmman életrajza

Hoffmann in Breslau und Prag

Hoffmann lebte von seinen Kinderjahren an von seinem Talente, in Breslau fang er und studirte die Humaniora, und dann eine armseelige Schulphilosophie. Am Schluße seiner breslauischen Studien führte ihn Streben nach Unterhalt und einem besseren Geschike nach Prag. Hier traf er in einer Zeit wo sich die neue josephinische Ordnung der Dinge entwikelte. Er hatte sich einige Fertigkeit in Aufsätzen erworben. Die Gährung welche die Toleranz der Juden[9] machte, bothen seiner Feder Stoff zu Brochuren[10] an. Er diente in dieser Sache den Wünschen der Juden und dem Haße der Christen. Hoffmann muste essen folglich schreiben was Geld eintrug. Bei einer gut besetzten Tafel läst sich hierüeber gut moralisieren.

In Wien

Dann wollte er sich mit seiner Feder den berichtigten Schönfeld[11] vermiethen der ihn aber nicht annahm. Nun kam er nach Wien. Die Prager Predigerkritik[12] wurde gleichsam die Mutter der Wiener. Hoffmann wurde der

---

[9] II. József 1782-ben Ausztriában, 1783-ban Magyarországon hirdette ki a zsidók helyzetét átfogóan szabályozó rendeletet. A zsidók számára lehetővé vált, hogy földet béreljenek, ipart űzzenek és – bizonyos megszorításokkal – a kereskedelmi tevékenységet is engedélyeztek számukra. A héber nyelvet csak a liturgia nyelveként használhatták. Szabályozták a zsidó oktatást is. Zsidó nemzeti iskolák felállítását rendelték el, kikötve, hogy aki nem végezte el ezt az iskolát a rendelet kiadásától számított tíz éven belül, eltiltják az iparűzéstől, kereskedelemtől és földbérlettől. GONDA, 1992. 41–47.

[10] A XVIII. századi brosúra szó meghatározására több tudományág neves képviselője is kísérletet tett, ezt gyűjtötte össze és értelmezte munkájában Hans-Joachim Jakob. JAKOB, 2001. Másrészt az 1780-as években rengeteg röpirat látott napvilágot a Habsburg Birodalomban, amelyet a kortársak II. Józsefnek az elődeihez képest kevésbé szigorú cenzúrarendeletének tulajdonítanak.

[11] Schönfeld, Johann Ferdinand Ritter von (1750–1821). Múzeumot alapított Prágában és II. József uralkodása alatt nyomdát is nyitott, mindkettőt átköltöztette Bécsbe az 1800-as évek elején. WURZBACH, 1863. 31. kötet, 152–157.

[12] Agid Chladek, a prágai egyetem teológiai fakultásának tanára hívta életre a főként prédikációk elemzésével foglalkozó folyóiratot 1782-ben. Geisel der Prediger címmel jelent meg az első négy szám, melynek kiadója Karl Guolfinger von Steinberg lett. Az ötödik számtól kezdve vette fel a Predigerkritik, herausgegeben von Ritter von Steinberg címet. Fél év után a lap népszerűsége csökkent, mert a teológiai kérdések kerültek túlsúlyba, amelyek a közem-

Redacteur hievon und Swieten[13] Protektor, Censor und Correkteur. Hoffmann autorisierte nur immer fort, studierte aber wenig oder gar nichts. Der Aventurier B. Gemmingen[14] machte ihn zu seinem Haus und[15] Secretair; dadurch wird er des Swietenischen und des Maurerschutzes sicherer.

Die Pläne die Swieten mit Gemmingen hatte, wurden vereitelt, indem dieser Erzschurke und Betrüger sich immer mehr und mehr entwickelte Swieten und Spillmann wollten ihn bald zum Gubernator beim E[rz].H[erzog]. Franz[16] bald zum Reichshofrat[17] bald zum Vice Praesidenten[18] der Studien Comm(ission)[19] machen.

Die Gräfin Thun[20] nahm den wärmsten Theil an allen diesen Entwürfen. Joseph war auf seiner Hut, durchkreuzte alle, und Gemmingen betrog alle um Geld. Endlich ging der Ritter durch.

Hoffmann in Pest

Hoffmann erlebte bei ihm nicht das jüngste Gericht, wenn ich nicht irre, so bedienten sich seiner die Feinde Gemmingens um Nachrichte einzuziehen. Er wollte heiraten und ein Amt haben, nun man verhalf ihm zur Canzel der deutschen Literatur in Pest. Beweibt konnte er nun nicht mit 600 fl.[21] leben. Er

---

ber számára sokszor érthetetlenek voltak. Ekkor kereste meg Schönfeld Hoffmannt, hogy egy Bécsben induló, hasonló témájú lap szerkesztésében vegyen részt. HOPPE, 1989. 69–72.

13 Swieten, Gottfried Freiherr von (1734–1803). Követként dogozott, volt Brüsszelben, Párizsban, Varsóban, Berlinben, de az oktatás különösen érdekelte, ezért 1776-ban hazatért Berlinből, és a Hofbibliothek prefektusaként tevékenykedett Bécsben. 1781-ben a Studien- und Büchercensur-Hofkommission első emberének nevezték ki. Így nagy hatással bírt az oktatásügyre. WURZBACH, 1863. 41. kötet, 50–53.

14 Gemmingen, Otto Heinrich Freiherr von (1755–1836). Jogot tanult, majd diplomáciai tevékenységet folytatott Mannheimben. 1782-ben jött Bécsbe, íróként dolgozott és csatlakozott a jozefinisták köréhez. Bécsi tartózkodása idején szabadkőműves páholyok munkájában vett részt. Alapítója volt a „Zur Beständigkeit" nevű páholynak, majd a „Zur gekrönten Hoffnung" nevű páholyhoz csatlakozott, végül a „Zur Wohltätigkeit" páholy tagja lett. WURZBACH, 1863. 5. kötet, 31.

15 A Predigerkritik szerkesztését Schönfeld a csökkenő példányszámok miatt 1783-ban átadta Gemmingennek, Hoffmannt kárpótlásként Gemmigen magántitkárává tették, illetve az általa vezetett szabadkőműves páholy, a „Zur Wohltätigkeit" titkárává. HOPPE, 1989. 104–108.

16 II. Ferenc (1768–1835), 1792. március 1-jén került trónra.

17 I. Miksáig visszavezethető múlttal rendelkező, I. Ferdinánd alatt véglegesített udvari dicasterium, amely fennállása alatt végig birodalmi illetőségű maradt. FELLNER–KRETSCHMAYER, 1907. 218–231.

18 A bizottság elnökének helyettese.

19 Ezt a bizottságot Zensur- und Studienhofkomission néven 1783-ban II. József hozta létre. Feladata az egyetemi, akadémiai, iskolai és a cenzúraügyek intézése, valamint a hasznos tudományok felvirágoztatása volt. WALTER, 1950. 42–47.

20 A felvilágosodás korában a szalonok szerepe mint a minden szervezett forma nélküli szabad eszmecsere színhelye, felértékelődött. A társalgásnak ez a módja Franciaországban virágzott fel, de Bécsben is volt néhány szalon. Az egyik legjelentősebb Maria Wilhelmine von Thun grófnőé, ahová Mozart is járt. IM HOF, 1995. 102.

21 II. József 1784-ben helyezte Pestre az egyetemet. Ebben az évben szabályozta a tanári fizetéseket is. 1.000 forintot kapott a világi tanár, 500 forintot az egyházi, 300 forintot a szerzetes

muste also Speculationen, und oft auch Schulden machen. Schriftstellerei war seine Finanzquelle. In seiner Vorlesungen war er planlos. Kein Mensch wuste eigentl. was er lehrte. Es war ein Gemische so wie seine Kenntniße. Zuhörer hatte er wenige oder gar keine. Mit den Profeßoren lag er meistens in Hader. In der Freimaurerei[22] suchte er seine Schütze und Parthei, fand aber zugleich seine Feinde und Gegenparthei. Sein Leben gleicht da einem beständigen Kriege. Die Abwechslungen der Friedschaften, Freündschaften, Trennungen und Wiederaussohnungen folgen schnell auf einander, in seinem Leben fehlt der feste Punkt des Mannes. Ein solches Betragen giebt nun schon vielen Stoff zu Angriffen auf seinen Charackter, der den Augen eines Unpartheiischen mehr Schwäche als Schlechtigkeit zeigt. Im Grunde hat er auch wirklich mehr von einem guten, als von einem bösen Menschen an sich. Er ist zwar ausserst zanksüchtig, fähig seine Feinde an Galgen zu bringen und üeber den Druck des Henkers zu triumphieren, aber auch fähig sich für seinen Freund auszuziehen. Der heftigste Feind kann ihn ohne viele Anstrengung zum Busenfreunde machen.

Das Zunehmen der Gährungen in Ungarn erhöhte die Wichtigkeit der Polizeidienste.[23] Gotthardi[24] hatte die Geschiklichkeit eines Ausspähers aber nicht die Gabe die Resultate zu berichten. Hoffmann trath in gewißem Betrachte in seine Dienste; hiemit beginnt eine neue Periode seines Lebens. Der Haß, und die Frucht die gewöhnlich gegen diese Klasse von Beamten herrschen, fiel nun auch auf Hoffmann. Nun war er ein Miethling der geheimen Polizei, gehast von den Meisten, geachtet von Niemanden und nur unterstützt von jenen die ihn brauchten, Durch den Kanal der Polizei hatte er das Glück, S[einem].M[aiestät]. dem Kaiser bekannt zu werden.

Hoffmanns Rückkehr nach Wien

Wenige Menschen haben die Stärke der Seele, die Gnade ihres Monarchens zu haben, ohne ihr Gefühl zu verrathen. Hoffmann macht sich nun sehr geschäfftig, sieht sich aus dem Stande der Durftigkeit auf den Punkt schmeichelhafter Aussichten gehoben. Er wirf sich mit der Polizei ab verräth

---

és 600 forint járt a rendkívüli tanárnak, amelyhez maximum 200 forintot kaphatott az okató egyéb juttatások révén. SZENTPÉTERY, 1935. 242.

[22] Hoffmann Gemmingen révén lett tagja a „Zur Wohltätigkeit" páholynak, majd kapcsolatba került az illuminátusokkal. Amikor Pestre érkezett, a „Zur Großmuth" páholyhoz csatlakozott, ahonnan 1787-ben lépett ki. FRIED, 1930. 149–156., ABAFI, 1899. 5. Band, 189–199.

[23] 1782-ben Anton Pergen vette át Alsó-Ausztriában a rendőrségi ügyek irányítását, aki Bécsben kezdte meg következetes tevékenységét, teljesen átalakítva a szervezetet. Ugyanezt birodalmi szinten is szerette volna megvalósítani, függetlenítve a rendőrséget minden egyéb hivataltól. II. József kezdetben csak a titkosrendőrségi ügyeket bízta a rendőrségre, míg a többi feladatot az Udvari Kancellária látta el. 1790-re sikerült Pergennek a rendőrségnek az egész birodalom területére kiterjedő szervezetét kiépítenie, amely a legkisebb faluig elért. WALTER, 1950. 53–63. és WALTER, 1927. 22–51.

[24] Rendőrfelügyelő volt Pesten, aki – tekintettel a politikai helyzetre és nyugtalanságra – besúgóként tette magát hasznossá. FRIED, 1930. 172–173.

zu sehr seine Unabhängigkeit von ihr, mengt sich in die Wuchererische und andere Sachen, rühmt sich des Zuganges zum Throne und seines Einflußes. Dadurch legte er gleich anfänglich den Grund des Haßes, der sich schon von allen Seiten gegen ihn zu äußern begann. Sein Eifer dagegen gegen die Allerhöchste Person war aufrichtig und warm, aber die Außerung desselben meistentheils uebel angebracht. Unklug sehr unklug ist es, S.M. auf Unkosten von Josephs Namen zu erheben: ich für meinen Theil traue mir, ohne Verdacht einer blinden Vorliebe, Joseph den II. als einen Mann, der Verehrung verdienet, darzustellen, und zeigt sichs dann nicht täglich mehr, daß S.M. die nämlichen Feinde haben. Hoffmann kam ernst um Beförderung ein, stütze seine Bitte auf seinen Eifer für die Aufklärung: Joseph soll ihm gesagt haben. Blasen Sie mir etc. Wenn er als Professor auftritt, so macht er sich durch die sonderbarsten Vorlesungen bald zum Lehrer ohne Schüler durch die Herausgabe seiner monatlichen Vorlesungen (Philosophie des Lebens), und durch die armseelige Geschichte der Päbste[25] zum Gegenstand des Gespöttes. Bei der Universitaet nimmt man ihn als einen Spion und hätte gerne seine Aufnahme in das Gremium verhindert.

Zum Glück oder zum Unglück setzte mich B. Martini[26] in die philosophische Facultaet, und sie war die Gelegenheit meiner Bekanntschaft mit ihm.

Anfang meiner Bekanntschaft mit ihm

Nach langer Ueberlegung wie ich mich gegen ihn benehmen sollte, dachte ich ihn zu benützen, Sachen in den Zusamkünften der Facultaet zu sagen, die S. M. hören sollten. Nach meinem Systeme konnte ich weder die Swietische noch die Martinische Parthei ergreiffen, ich stand also isolieret da, ich war bestimmt Sonnf. zufolgen und wußte die Kabalen. Um diese zu durchkreutzen, wollte ich mich des Hoffmanns bedienen. Da er keine Zuhörer hatte, so zeigte ich ihm nach gemachter Bekanntschaft daß er gewinnen würde, wenn er die Kanzel des Geschäfftstils erhielt, die ich nicht mit meinen Lehramte verbinden konnte. Er spähte dann meine Gesinnungen von der Allerhöchsten Person auf eine nicht ungeschickte Art aus. Kahm dann bald mit dem Vertrauen der projectierten Association.

Anfang der Association

Die einzige Klugheit, die er bei diesem Antrage beobachtete bestand darinn, daß er mich in der Meinung einige Zeit zu erhalten wuste, der erste Vertraute

[25] *Geschichte der Päbste von Petrus bis Pius VI.* 3 Teile. 1. Theil *von Petrus bis Leo III.* S. Hartl, Leipzig–Wien, 1786., 2. Theil *von Stephanus IV. bis Urbanus II.* Leipzig–Wien, 1791., 3. Theil *von Paskal II. bis Pius VI.* Fortgesetzt von J. L. F. J. Rötzel, Wien, 1800.

[26] Martini, Karl Anton Freiherr von (1726–1800), államférfi és jogtudós. WURZBACH, 1863. 33–36.

dieses Entwurfes zu seyn, ich zog Maier[27] in die Sache. Auf der einen Seite hatte ich nun den leichtsinnigsten und auf der anderen Seite den größten Dubitantius. Der Friede zu Sistow[28] hat gewiß nicht so viele Unterhandlungen gekostet als mir der Punkt, in welchem ich diese 2 Menschen vereinigen wollte, und mich auf das Land ziehen um die unangenehen Auftritte zu vermindern.

Sein Benehmen in der Association

Die schmeichelhaften Briefe des Lagusuis an Hoffmann machten es bedenklich, sich von ihm loszumachen, und seine leichtsinnigen Streiche machten es so schwer, mit ihm verbunden zu bleiben. Durch Combination und strenge Aufmerksamkeit beim Trunke entdeckte ich, daß mehrere Mitgenoßen schon in der Association eingeweihet waren Lungen von der ersten Classe, aventuriers, halbe und ganze Schurken wir den die löbliche Kompagnie ausgemacht haben. Ein Ehrenberg ein Zimmerl ein Reisinger ein Oliva, ein Weimar ein Seidel, ein Buchbinder Hartel zum Gott weiss wer alle. Es hätte nicht viel gefehlt, so wäre der R.R. Matt, Prandstetter und vielleicht alle ihre Spiesgesellen eingeweihet worden. Zu den Unbesonnenheiten seines Vertrauens kam nun das volle Benehmen gegen seine Vertrautgemachte. Das Gesindel wurde gleichsam in die Nothwendigkeit versetzt zu plaudern. Er machte einen wahren Despoten in nuce, mishandelte alle und zwang sie auf seine Art sogar, die Hoffnungen aufzugeben, die er ihnen gemacht hatte. Dann schimpfte er eben so sehr auf die Apostaten als er Sie vorher gelobt hatte. Es liegt mit einem Worte ein großes Register von Sottisen auf ihn. Die Folgen davon zeigen sich itzt ueberall. Ich habe ihm solche immer vorgehalten, sein Weib war oft die Zeuginn von meinen Strafpredigten. Sie wollen mir imponieren, war sein ewiger Vorwurf, mit welchem meine Zuredungen ablehnte; die er nun aber zu spät begreift. Auch ist es keinem Zweifel unterworfen, daß er sich oft so benahm, als wenn ihm die Macht der Monarchie zur Disposition stand. Ist es nun ein Wunder, daß alles gegen ihn in Bewegung gesetzet ist und zum Theile auch gegen jene die, mit ihm verflochten sind?

Hoffmanns literarischer Werth[29]

[27] Josef Maier (1752–1814), filozófiát, jogot és természettudományokat tanult. Professzorként dolgozott a prágai és bécsi egyetemen. SCHWARZ, 1966. 119–120.

[28] Még a II. József által megkezdett török–osztrák háborút lezáró békét írták alá II. Lipót megbízottai, gróf Eszterházy Ferenc és Herbert Rathkeal III. Szelim szultánnal 1791. augusztus 4-én. II. Lipót lemondott a háborúban elfoglalt török területekről. BENDA, 1982. 2. kötet, 607.

[29] Hoffmann rengeteg röpiratot írt, valamint tanári állásai mellett folyóiratok szerkesztésével is foglalkozott. Műveinek legteljesebb bibliográfiáját Fried hozza a már említett tanulmányában.

Dazu kömmt nun noch seine Zeitschrift[30] mit einem offenbaren Kriege gegen ausgemachte Grundsätze und die Aufklärung ueberhaupt. Man kann die Wahrheit vieler Grundsätze und Meinungen zugeben, deren Verbreitung schädlich in gewißen Umständen sein können, man muß dann nicht die Grundsätze angreiffen, man muß ihrer Verbreitung Maximen entgegensetzen. Denn nur widersprochene Wahrheiten erhalten ihre Festigkeit. Mit dem Charackter der Weisheit, die Allerhöchste Regierung ausgezeichnet, ist ein solcher Krieg unvereinbarlich. Aber dem bosthaftesten Verläumder wird es nicht gelingen, eine Regierung herabzusetzen, welche gewisse Grundsätze weder bestreiten noch vertheidigen läßt. Aber die Martinis werden den Mittelwege nie vorzeichnen können, und die Hoffmanns schreien nur in den Tag hinein. Man thut diesen Menschen unrecht, wenn man ihn der Vorliebe für den Despotismus, Aristocratismus oder Demokratismus beschuldigt. Die sichere Wahrheit, daß er selbt nicht weis was er ist und sein will. Er schreibt heute so und morgen anders, weil er in der Regel nicht denket, und immer fertig ist, zu schreiben. S.M. können es mit ihm versuchen, mit einer Aufgabe einer Abhandlung: De Servitute Stillicidii obschon er nicht weis, was ein Servitus ist, so bin ich doch sicher, daß er eher mit einer Ab(handlung) fertig wird als mit ein Doctor utriusque. Sein Metier ist schreiben. Empirische Kenntnißе hat er, aber keine Wissenschaft. Talent und Arbeitsamkeit sind ihm ebenfalls nicht abzusprechen. Warum hat ihn dann Swieten vor 7 Jahren zum Professor gemacht? Soll er es itzt nicht mehr sein können, weil Martini ihn reitet. Vor etlichen Monaten wurde dieser Mann schon von seinem Juristen gegen Hoffmann aufgefordert. Na sagte er; der könnte mich stürzen. Wir haben elende Kerls auf der Universitaet, die weit albernes Zeug als Hoffmann lehren, und man läßt sie in Frieden. Hoffmann hat wenigstens einen sehr guten Vortrag und kann, für seine Jahre betrachtet, noch ein guter Profeßor in seiner Sphäre werden. Er geht freilich planlos zu Werk, und plaudert ueber viele Sachen, die seine Schüler oft grundlicher als er wissen. Aber man soll ihm einen Plan vorschreiben, wenn er keinen hat.

Sein Erhaltung

Bei allen seinen Fehlern und den vielen Verdrüßlichkeiten, die ich mit ihm und wegen ihn schon gehabt habe, glaube ich doch, daß er Nachsicht verdient, und wenn der Martini ein kluger Mann wäre, so sollte er's S.M. nicht so schwer machen, ihn zu erhalten. Es ist sonderbar, daß Martini, der sich doch rühmt, die Maximen vor dem Throne geprediget zu haben, das Gehäßige auf die Ministers zu wälzen, sonderbar, ist es, daß er diese Maximen unanwendbar macht. Er der sich ohne stäter Unterstützung der höchsten Gewalt, gar nicht behaupten konnte.

[30] A Wiener Zeitschriftről van szó, melyet Hoffmann szerkesztett az 1790-es évek elején. GUGITZ, 1911.

Ich rechne es Hoffmannen zum Verdienste an daß er den König von Preüßen zur Sprache gebracht hat. Der Vatican zu Rom könnte sich nicht besser erklären als das Cabinet zu Berlin.[31] Es war sehr unklug, daß die Kanzlei nun den Hoffmann herabsetzen ließ.

Ich halte es der Allerbesten Würde angemessen, daß in einiger Zeit irgend ein Gerücht verbreitet würde, wodurch die Meinung wiederlegt wird, als wenn Hoffmanns Grundsätze jene E. M. wären, ohne deswegen zu erklären, daß entgegengesetzte angenommen wären.

Auf allerhöchsten Befehle, wohnte ich heute Der öffentlichen Vorlesung des Professor Hoffmann von 9 bis 10 Uhr bey. Gleich bey Eintritt in das Collegium (wo noch der Professor abwesend war) bemerkte ich einen Unwillen, der meisten Gegenwärtigen, und einer Praeparirte den andern gegen den Professor.

Als der Professor hinein gekommen, fing man an zu tsischen, aber die Gegenwarth des Rector Magnificus hielt die Sache zurück.

Professor Hoffmann laß über die Freundschaft seyn Collegium vor – unterandern als es über den Gegenstand Erwähnung machte, daß gantz Europa von Zeitungen überschwemmt ist, welche verschiedene Sensationen in den lesenden Publikum veranlassen, ohne daß das Factum, von dem meisten Theil geprüft wird - etc. etc. lachte man so lauth, daß Er unterbrechen mußte.

Die Vorlesung ging weither – bis durch den Professor eine wohlgerathene Beschreibung des Unglückes der kürzlich in Kärnten durch Erdbeben und Feuerbrunst zugrund gerichteten Staadt N.N. zum Muster eines für Theilnahme, und gerechten Belehrung des Factums angeführet wurde. Da und dort lachte man gleich in Anfang über die Anführung eines fremden Elaboratums mit der Fortsetzung dessen Analogisierung, wuchß der Unwillen und das laute Lachen so sehr, daß Profes Hoffmann halten, und darauf ein ruhigens betragen etwas mit Unwillen forderte;- Das gantze Publicum Verbath sich aber durch Muoren und tsischen derley Vorwürfe, mit Ungestüm, woraus ich nun mit Zuverläßigkeit schließen konnte, daß wider den Profes Hoffmann ein allgemeiner Complot, und großer Unwillen seyn müßte.

Bald war hierauf die Vorlesung beendiget, und als der Professor in Abgehen begriffen gewesen, wurde er von etlichen Aufgehalten und zur Rede gestellt, warum heute das k.k. Decret, welches er erhalten haben soll nicht öfentlich vorgelesen worden, worauf der Professor aber kein Antworth gaab, und sich aus dem Gedränge machte.

Nun lief alles gegen den Rector M zu, nahmen ihn in Cercle und klagten wider das fahde Vorlesen und Verfahren des Professor Hoffmann worauf selber versprach, in der möglichst kurtzen Zeit der Sache abzuhalten trachten; nur bath Er die Zuherör hinführe, bey offentlichen Vorlesungen des Professors sich ruhig zu verhalten, – welches auf Versprechen und mit Hände klatschen gut aufgenommen worden ist.

---

[31] A Wiener Zeitschrift folyóiratra többen előfizettek külföldön is. LETTNER, 1988. 77–78.

Die Zudringlichkeit, und das Treue betragen zwenn Individuen, ist mir besonders aufgefallen - die sowohl den Professor Hoffman, bey Abgehen aufhielten, als auch der Rector die Klage in Namen des unzufriedenen Collegium vorbrachten. Der eine nennt sich Fabeza, des andern Mann konnte ich nicht erfragen.

Ubrigens habe ich die Bemerkung gemacht, daß die Benehmen des Professors Hoffmann, auch viel Anlaß, zu dergleichen Auftritten beyträgt, – und das Er fast allgemeins verhast seye.

Wien 27. Febr. 792.

ABAFI
1899 ABAFI, Ludwig: *Geschichte der Freimaurerei in Österreich–Ungarn.* 5. Band. Budapest, 1899.

BENDA
1982 BENDA Kálmán (főszerkesztő): *Magyarország történeti kronológiája.* 2. kötet. Budapest, Akadémiai, 1982.

BEYTRAG
1797 *Beytrag zur Charakteristik und Regierungsgeschichte der Kaiser Josephs II., Leopolds II. und Franz II. Zur Prüfung die Zeitgenossen und zum Behufe für künftige Historio- und Biographen dieser Monarchen, Paris im 8ten Jahre der französischen Republik.*

BRIEFE
1799 *Briefe eines Franzosen geschrieben im sechsten Jahr der Republik über geheime Polizey in Wien nebst Skizzen aus dem Leben einiger Hauptpersonen der geheimen Polizey. Aus dem französischen Manuskrip.* Strasburg, 1799.

ECKERT
1950 ECKERT, Friede: *Heinrich Joseph Watterroth. Eine Monographie.* Diss. Wien, 1950.

FELLNER–KRETSCHMAYER
1907 FELLNER, Thomas: Die österreichische Zentralverwaltung. Nach dessen Tode bearbeitet und vollendet von Heinrich KRETSCHMAYER. Wien, 1907.

FRIED
1930 FRIED, Joseph: *Leopold Alois Hoffmann.* Diss. Wien, 1931.

GONDA
1992 GONDA László: *A zsidóság Magyarországon 1526–1945.* Budapest, Századvég, 1992. 41–47.

GUGITZ
1911 GUGITZ, Gustav: *Leopold Alois Hoffmann und die Wiener Zeitschrift.* In: *Deutsche Arbeit, Monatsschrift für das geistige Leben der Deutschen in Böhmen.* Jg. 10. Heft 9. Prag, 1911.

HOPPE
1989 HOPPE, Bernhard: *Predigerkritik im Josephinismus. Die „Wöchentliche Wahrheiten für und über die Prediger in Wien" (1782–1784)* In: *Studien zur Theologie und Geschichte 2.* St. Ottilien, 1989.

IM HOF
1995 IM HOF, Ulrich: *A felvilágosodás Európája*. Budapest, Atlantisz, 1995.

JAKOB
2001 JAKOB, Hans-Joachim: *Die Folianten bilden Gelehrte, die Broschüren aber Menschen. Studien zur Flugschriftenliteratur in Wien 1781 bis 1791*. Frankfurt am Main–Berlin–Bern usw. Lang, 2001.

LETTNER
1988 LETTNER, Gerda: *Das Rückzugsgefecht der Aufklärung in Wien 1790–1792.* Frankfurt–New York, Campus, 1988.

LUNZER-LINDHAUSEN
1960 LUNZER-LINDHAUSEN, Marianne: *Leopold Alois Hoffmann. Wiener Publizistik im Schatten der Reaktion.* In: *Wiener Geschichtsblätter*. Herausgegeben vom Verein für Geschichte der Stadt Wien. 15. Jg. 1. St. 1960. 104–109.

SCHWARZ
1966 SCHWARZ, Godehard: *Die philosophische Fakultät von 1740–1800 unter besonderer Berücksichtigung der Humaniora.* Diss. Wien, 1966.

SILAGI
1961 SILAGI, Denis: *Ungarn und der geheime Mitarbeiterkreis Kaiser Leopold II.* In: *Südosteuropäische Arbeiten* 57. München, Verlag R. Oldenbourg, 1961.

SZENTPÉTERY
1935 SZENTPÉTERY Imre: *A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935.* In: *A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudomány Egyetem története.* 4. kötet, Budapest, 1935.

VALJAVEC
1959 VALJAVEC, Fritz: *Die Anfänge des österreichischen Koservatismus. Leopold Alois Hoffmann.* In: *Festschrift Karl Eder zum siebzigen Geburtstag.* Herausgegeben im Auftrag eines Redaktionsausschusses am Historischen Institut der Universität Graz von Helmut J. Mezler-Andelberg. Innsbruck, 1959.

WALTER
1927 WALTER, Friedrich: *Die Organisierung der staatlichen Polizei unter Kaiser Joseph II.* In: *Mitteilungen des Vereins für die Geschichte der Stadt Wien.* 7. Band. 1927.

WALTER
1950 WALTER, Friedrich: *Österreichische Zentralverwaltung*. 1. Band, 1. Theil. *Die Zeit Josephs II. und Leopold II. (1780–1792)*. In: *Veröffentlichung der Komission für Neuere Geschichte Österreichs* 55. Wien, 1950.

WURZBACH
1863 WURZBACH, Dr. Constant von: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, weche seit 1750 in den österreichischen Kronländen geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben.* Wien. Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei. 1863.

H. Kakucska Mária

Révai Miklós ismeretlen levelei Orczy Lőrinchez

Fekete Nagy Antal 1959-ben az Orczy család levéltáráról készített Repertóriumban[1] a felsorolt tételek szinte mindegyikéhez hozzátette: *„...az állag ezen csoportja nagyon hiányos állapotban maradt fenn, a meglévő iratok címszava alá van húzva."*

A Magyar Országos Levéltárban őrzött, általam 1988/89 óta rendszeresen kutatott anyag nagy részét illetően, sajnos valóban így van. De szerencsére az is kijelenthető, hogy a kezdettől fogva eltűntként kezelt dokumentumok egy része – a levéltár égése, többszörös költöztetése stb. ellenére – nem pusztult el, csak nem Budapesten található. Petrovay II. György genealógus-levéltáros, Nyáry-ágon Orczy-rokon vitte el őket Máramarosszigetre. Az itteni levéltár felszámolása után került Nagybányára az anyag,[2] amelyet a budapesti Országos Levéltár megsemmisültként tart számon.

Máig nem tudjuk, ki győzte meg Orczy Lőrincet versei kiadásáról. Tényként csak annyi könyvelhető el, hogy a *Költeményes holmi egy nagyságos elmétől* 1787-ben, míg a *Két nagyságos elménck költeményes szüleményei* 1789-ben, Révai Miklós kiadásában Pozsonyban jelent meg.

A fent említett iratanyagban található saját kezű, két Révai Miklós-levél irodalomtörténeti adalék a kötetek megjelenéséhez.

1.

Méltóságos Báró!

Kegyelmes Uram és Pártfogóm!

Bátorkodom igyekezetemnek első zsengéjével kedveskedni, és egyszer s' mind Kegyes Párt fogását dolgom elő mozdíttatására nagy alázatosan ki kérni. Ki mondhatatlan nagy tekíntetet adna az is Gyűjteményemnek, ha Nagyságod Szép Elme Szüleményeit, tett ígérete szerínt, ide engedné. A' miért is újra esedezem, és magamat tovább is Kegyes Párt fogása alá ajánlván vagyok holtig mély tisztelettel.

Méltóságos Báró Uramnak

Győr. 4 Junii 1786.

Leg kisebb szolgája
Révay Miklós m. p.

---

[1] FEKETE NAGY Antal: *Az Orczy család levéltára*. Repertórium, Levéltári leltárak 9., Levéltárak Országos Központja, Budapest, 1959.

[2] BALOGH Béla: *Az Orczy család levéltárának nagybányai töredéke.* In: *Levéltári Szemle*, 1998.; H. Kakucska Mária, *Az Orczy Lőrinc hagyatéka, ismeretlen versei és a tűz nem szelektáló pusztításáról.* In: *Magyar Könyvszemle* 2002. 1. sz. 74–80.

2.

Nagyságos Báró!

Kegyelmes Uram és Pártfogóm!

Kimondhatatlanúl nyughatatlankodtam már, s' nem tudtam mire vélni: hogy anynyi írásaimra, s' olyly sokáig, semmi bizonyosat nem tudhattam Loewével való dolgomról. S' íme a' napokbann maga személyébenn tsak itt terem Győrött, engem' meg keres, s' meg fejti a' dolog mi voltát: hogy ő két egész hónapig oda útazott dolgábann, meg fordúlt Kassán is, most Pestről jött fel, s' leveleimre már szóval adván válaszát jelentette, hogy Nagyságodnak már régen meg küldötte a' kívánt Nyomtatványokat, a' pénzt is Weingand által már kézhezz vette.

Ezt az egyet nagyon bántam, hogy azonnal meg nem tudhattam, és ilyly különös kegyelemért, mint illett vólna, háláló írásommal magamat Nagyságod' adósának nem vallhattam. Kegyelmes Pártfogóm! az a' szív, az az ember társát szeretö érzékeny nemes szív, milylyen Nagyságodé, mikor ártatlanúl gyönyörködik benne, hogy segíthet egy meg szorúltnak űgyén, tsak az egyedűl képezheti magának, mi belső le nyugosztalás, mi éles öröm borítja el viszontag az ilylyen szegénynek meg könnyebbedett szívét is. Meg illetődésébenn nem talál elegendő szavakat, hogy hálá adatosságát bizonyíthassa.

Engem' különösen nyomorgatott a' bal szerentse leg jobb szándékimbann is. Nagy zúrzavarbann keveredtem Gyűjteményem miatt már kezdetekor. Alég vihettem a'dolgot tsak anynyira is, hogy ezzel a' második nyomtatással el hitessem a' Hazát, hogy nem tartottam tsak szóval. Mert a' Nyomtatós nem lévén még ki elégítve munkájáért, nem adta mind eddig is által mind a' Nyomtatványokat. Tsak Pest, Kassa, Szombathely, és Pozson, a' hol nyomtatódtak, láthatott valamit belőlök, a' Hazának többi részeire még el nem küldetettek, noha már el múlt esztendeje, hogy már a' sajtó alól ki keltek, kivált az első két Részek. Most, hogy Nagyságod olyly nagy sommát méltóztatott helyettem le fizetni, fogadta Loewe, hogy már által adja mind egyig a' többi Darabokat. S' így nékem már módom lévén az el küldetésbenn, remélhetem, hogy talán nem sokára gyűl anynyi az el adatásból, hogy ki válthassam a' Hertzeg Aszszonytól kegyesen adatott Jutalmomat az Arany Numismát is, melylyet Loewe mint egy zálogbann tart még a' többi Restantiáért.

Ezen alkalmatossággal maga sürgette Loewe Nagyságodnak második Manuscriptumát is a' Szabadságról, s' a' többit, kit is által adtam olyly rendelés tétellel, hogy sokkal szorgal-matosabban, és kevesebb fogyatkozással nyomtatódjék a' Költeményes Holminál. A' Bétsi Censor, ki a' Magyar Dolgokat vizsgálja, Győri Fi, derék egy ember, rakva minden Szép Tudományokkal, kivált az ízlés igen fínom benne. Most az őszszel itt vólt Atyafiait látni, magam nem mehetvén Bétsbe, örültem, hogy itt találkozhattam véle. Egyről másról beszéllgetvén magától hozta elő Nagyságodnak Verseit, kivált a' Szabadságról. Tsodáltam, hogy egy olvasással anynyit tudott belőle előhozni. Egészen bele édesedett, és nem győzte eléggé dítsírni. Ki mondhatat-

lan szépek, s' gyönyörűek Bartsainak is, amá Levelező Társnak, Versei. Nagyon tetszenek azok is, miket Bárótzitól olvastam bennek.

Bizonyos vagyok benne, hogy e' lesz az a' Munka, melyly a' Magyarságot szerető Hazafiaknak, kivált a' Nagyságos Tárgyokra nézve is, telylyes meg elégedést fog okozni.

Nem bántottam e meg Nagyságodat, hogy utóbbik levelembenn bátorkodtam kérdést tenni, ha meg engedné e, hogy Függelékűl ezekkel a' Versekkel ki adhatnám Boldogúlt Ányosnak Maradék Verseit? Tudom, szépeknek esméri Nagyságod is, erzi bennek Nagyságod is a' nemesebb illetődésnek hangozatit.

Nagyságos Uram! Anynyi sok kegyelmeit, melylyekbenn olyly bőven részesített, esedezem alázatosan, tetézze még egygyel. Ne tegyen részemről rövidséget Nagyságodnál a' Szabó Dáviddal támadott per, melylyről Nagyságod azt hiszi, hogy én vólnék egyik nagyobb ostromlója. Én tsak egyedűl azt akartam meg jegyezni benne, hogy vét Szabó Dávid a' Magyar Nyelvnek belső tulajdonsága ellen a' szavakat egymástól olyly szabadon, olyly szélylyel szórván, a' mi valósággal olyly igaz, hogy született Erdélyiek is vallják. E' miatt esett az utánn mind a' két részről néhány fullánkosabb szó is, de én meg szűntem, nem is akartam, nem is akarok többekbe egyveledni. Hogy Rajnissal valóbann nagyobb tsatája vagyon, arról nem tehetek. Szabó maga az oka. Ő írt először Rajnis ellen Ki á Nyertes név alatt egy elég sértegető írást. Most már Rajnis defensive tartja magát, s' el ragadtatván, igaz az, hogy elég sulylyos benne az offensiva is. Sajnálom mind kettőjöket, de inkább Szabót. Jobb lett vólna per nélkűl a' drága időt egyebekre fordítani. Ezt én is így tartom. Azonbann épűl, s' gyarapodik perek által is a' Nyelv, tsak módjával legyen.

Én magamat tovább is alázatosan ajánlván anynyiszor tapasztalt Kegyességébe, maradok holtig mély tisztelettel, és telylyes engedelemmel minden Parantsolatira.

A' Nagyságos Bárónak

Kegyelmes Uramnak és Pártfogómnak

Győr, 24. October 1788.

Kész Szolgája
Révai Miklós m. p.

Hubert Ildikó

Simon József alkalmi éneke

A XVIII. század kéziratos, alkalmi költészetének közkedvelt témái közé tartoztak a paraszti élet szépségét dicsőítő lírai alkotások. Ezek a paraszténekek – amennyiben szerzőjük tanult ember volt – nem minden célzatosság nélkül születtek meg. E versek a mezei munka idillikus szépségét dicsérték, ellentétben a nehéz jobbágysorsot megéneklő parasztdalokkal, amelyek a nehéz sorba való belenyugvásra bíztattak a vallásos élet segítségével. Szőnyi Benjamin (1714–1794), a hódmezővásárhelyi református lelkész például egész kötetnyi verssel[1] szolgált különböző alkalmakra parasztnak és úrnak egyaránt, ilyen például a Mezei Pásztor éneke,[2] Tselédes Gazda' s Gazdaszony éneke,[3] Akár mi tisztességes munka közben mondandó Enek[4] stb. Ezek az alkalmi dalok igen sok kiadást megértek, és ponyván is szívesen árulták őket.[5] A műfaj számtalan névtelen követőre talált.

Az alábbiakban közlésre bocsátott kézirat a közköltészet igényesebb megfogalmazású darabja. Szerzője ismeretlenségben maradt volna, ha egy másik kéz oda nem írja a versezet végére: „Jól ösmérlek barátom, mert Simon Josefnek[6] hivattatod magadot."

Szanto Nóta
avagy
Szántás vetés között-is Istennek félelmére tanito Versek.[7]

Mellyeket Szántása Vetéssei kőzőtt az ő Szokott Szánto notáján (az hijjában valo, trágar dudolások hellyett) Istennekis teczvén, énekelgethet a Szántó-vető.

5 Mois 6: v: 6–9

Ez igék mellyeket parancsolok az mai napon tenéked légyenek szivedbenn, és gyakorollyad azokat a' te gyermekeid előtt, Szolly ezekről, mikor az te Házadban ülsz, mikor uton jársz, mikor le fekszell, mikor fel kelsz, kössed kezedre, fügjenek homlokodon, irjad az te házadnak küszőbire, a te Kapuidra etc.

---

1 *Szentek hegedűje*, 1762.
2 *Szentek hegedűje*, Hódmezővásárhely, 1809. 453.
3 *Szentek hegedűje*, 1809. 448.
4 *Szentek hegedűje*, Pozsony, 1784. 548.
5 Az OSZK Fol. Hung. 1390/I. ff. 155–158, 167–170. A Thaly Kálmán-féle anyagban több ilyen ponyvairodalom olvasható. Pl.: A' szántó vétö-embernek igen-igen szép hármas énekei. Elsö: Fel-kél jó hajnalban a' szántó álmából; Második: A' föld mivelés, 's Mag-gondviselés; Harmadik: Reménység az Embert gyakorta táplálja; Negyedszer: Egynehány szép mesék az Eke farka mellé való Kérdésekkel 's feleletekkel.
6 A Károlyi család levéltárában több levél is olvasható a vers szerzőjétől.
7 Károlyi család lt. P 1512, Vegyes iratok, 2. cs. 3. 207–224.

Csudálkozom rajta hogy az kik én nállamnál (a' ki egész gyermekségem Iffjuságom Oskolákon, és az olta valo időm Szent hivatálba töltöm) többett jártak az mezőket gyermekségektőll fogván, és Nemelly Szántó Vetőknek haszontalan fajtalan Istent boszanto, őkőr, és Lo hajtás kőzben valo dudolásokat hallották, csak szem elött valo dolgozásokat, nem igaz szivet Indulattall lett munkalkodasokat látták, hogy nem gondolkodtanak azon, hogy valamelly szép Istennek is tetcző szánto Notát adnának Historia formában világ eleibenn, Mellyett még a'ki olvasni nem tudna is halván, s meg tanulván avagy ismett amott attol a' ki olvasni tud, Isten előtt munkáj kőzött tetczőben énekelgethetne minden hijjába valósagoknal, Mellybüll föld miveléseibe valo tisztittis meg tanulhatná.

Ime azért én Agh Poeta irok egy nehany Strophát mellyet Szántás Vetessei között, enekelgetvén az Szanto Vető vélle sem Istenit sem boszontya, sem Lelke terhét nem neveli, ha Barom hajtassi között ezeket énekelgeti és ebben le tett szép Tisztit követi, mert ez ötett mind tanittya, mi modon száncson vessen, mind talál Strophat, a'kar mikori szantasra s időre valot, ér ez is avagy használ annyit, mint a Nyul Ének, Nád Sip, Czigany Cserebere Historiák. Isten Zengedeztette szádba, mind Mezödön, mind Házadban.

Vale – élly Istennek.

Az gazdanak szanto czeledi kőzőtt valo maganos beszelgetese
Az Szanto notara

Adámot az Isten a' midőn formálná
Edemben olly véggell allatá munkálná
S annak gyümölcsevel magát ugy táplálná
Hogy élven teremtő Istenet szolgálná.
Mert mint a teremtés napja kedetiben
Az Isten fiai zengettek mennyekben
Az fenyes csillágok felkelvén akképen
Dicserték teremő Isteneket éppen.
Ugy embert teremté magasztalasára
S ez mar meg atkozott föld munkálására
Igy adá elelme modgyát a tudtára
Dolgozzad e földet mig benned lesz pára.
Munkás lélek Isten oh nem tud heverni
Míg teremtesitis meg akarja verni
Ki hennyességévell akar áldast venni
Az földis gyűmőlcsét gyors embernek termi.
Meg termé Adamnak mig épségbe maradt
Mert addig az ég s föld áldása rá szakadt
De hennyélvén azzall a bűn ugy rá ragadt
Hogy földin-is Isten átka rajta maradt.

Szánt vet Abel de már véres verejtekkell
Még sem tölthet vermet buzával bövséggell
Mindenkor noha van el tökellett szivel
Aldozni Istennek földéről kit mivel.
Elhal eő, s az földnek uj mivessi lésznek
Akik kenyeret mind verejtekkel észnek
Az őzön viztöl kik zabadulast vésznek
Az Noé házában szantast vetest tésznek.
Aldoznak kit Isten kedvessenis veszen
Es arrol ő nekik igéretett tészen.
Hogy valamig az föld oszlopain lészen
Az vetés aratás mindenkor meg lészen.
Ki Ur félelmevel munkallya mezejét
Munkájaban nemis kémélli erejét
Heverve nem tőlti az munka idejét
Az észi az Isten bőv áldása tejét.
Bé tölt Abrahámon ez, kivalt Isákon
Mert szantást midön tett gerári határon,
Szaz, szaz annyi termett minden buza szálon
Ollyan böv aldas volt mezejen edgy nyáron.
Profeta Elize juta az eszemben
Szánto legény eö de van nagy kegyelemben
Eke mellöl kelle menni Izraelben
Baromtul küldek el Amostis Bételben.
Mind eke, mind barom mellett mert kegyesség
Kedvess Isten előtt, s aldott érte az kösseg
De a teremtette mondo rut kénnyessegh
Atkot hoz földre (kit tud paraszt, s nemességh).
Mert Istennekis van kezébe sok ostor
Kezében a pohár van benne mérges bor
Melly a pokoliglán eget mikor fel for
Esső hellyt vetéssén lesz annak száraz por.
Nemelly hellyt a földet haromszoris szántyák
Vasas boronaval gőreit meg rontÿák
Ugy járnak kőrüle mint a serény hangyák
Kűlőmben gazt terem felölle azt mo[n]dgyák.
Ők földök ugarnak szantyák csak csekéllyen
Keveréskor tartyak ekéjeket méllyen
Vetésre jártattyák csak éppen kőzépen
Ugy vetik a' rostált magot reá szépen.
De az tiszta szivűk itt is égre néznek.
Mikor mag vetöbüll vetni magot vésznek
Ohajtva könyörgést az Istennek tésznek
Tudván áldást hogy csak e nagy Urtol vésznek.

Osztán boronávall szépen el takarják
Hogy egi madarak ezt ki ne vakarják
Vagy az tél derej tővét ki ne marják
Ezzell az Ur aldott oltalmába zarják.
Az szántast vetest hát ekképpen tegyétek
Jo fiaim hogy a nagy Isten féllyetek
Ö keressésivel dolgotok kezdgyétek
Ha akarjatok hogy áldásot vegyétek.
Ne sajnallyatok őt hivni segécségre
Mert jo tiszta szivet emelni az égre
Mikor munkatokban el segit a'végre
Hálá adast érte nyujcsatok mennyekre
Mondván: Oh Szent Isten munkánk kezdetében
Segicségre hivánk meg hallall kértűnkben
Im megis segitél dicseret mindenben
Felségednek, mind itt, s mind a magos menyben.

Mikor az tavaszi vagy öszi szanto vetö idő elő allott,
így elmelkegy, enekelgess

Légy velem Istenem aki az munkara
Teremtettél s hívtál a föld határara
Elmult a tél kezem az eke szarvára
Vetem enis segícs magam s más javára.
Adgy erőtt az egnek hogy sirja a főldet
Meg hatván kőnyécse a' föld mivelőket
Ald meg, barmaimat adgy nékik erőket
Had száncsam őrőmmel böv termő mezőmet
Tégy elő mentessé igyekezetemben
Adgy erőtt nékemis mulo életemben
El kezdem munkamat Uram félelmedben
Te álgy meg Istenem ki lakol mennyegben,
Készics szolgám s fiam ekét, teslát, barmot
Rakj fel holnap reggell hámot hatlot jármot
Isten ha rá segit buzat arpát zabot
Vessönk ha idö lesz egy egy jo darabot.
Azoknak mert hasznát idejében tészszűk
Még ha rá szorollunk magunkis meg észszük
Az Ur szegénnyeit vélle meg éleszszűk
Az arpa kenyért is neha sokban teszszűk
Mert gyakran az Isten, a' földet meg veri
Az bünért a kenyér bottyátis el tőri
Ugy hogy gazdag is vermeit nem meri
Söt ohajt hogy földel van Istennek peri.

Ha mi lészen ollykor jo ám elő venni
Mint sem ehel veszszőnk jobb valamit enni.
Jo sok esztendökre a termést el tenni
Szükségkor ne kellyen kenyér nékül lenni.
Ehel vesz vala el Jakob nemzetsége
Ha igy nem tett volna Joseph eszessége
Egyiptomnakis lett volna hamar vége
De hét szűk idön volt kenyere bővsége.
Szántás vetés által vettek kedvességet
Jabius Lentius nagy hirt, s nemességet
Mais diplomakban sok kéz buza fejet
S azt az czimerekben, és kardot a'mellett.
Mert szantás vetéssel sok jo pénzt gyüjtöttek
Kit nemes levelert kirallynak küldöttek
Mások segicséget hadaknak hogy tettek
Buzájokbul nemess emberekké lettek.
Itt tőlt be királlyok előtt fogh állani
Ki dolgában sereny. Rest nem szokott lenni
Az szorgalmatossag mert szegyent vallanni
Nem fog mig ez világ hellyben fog állanni.
Az szantás hasznabul gyakran tiszteltetik
Istenis midön rész neki szakasztatik.
Tized zsenge és más áldozatt tétetik
Ur asztala kenyér, s borbul terittetik.
Az Ur szegennÿis minden nap zörgetnek
Isten után kenyért töllünk kéregetnek
Hát ég madaraj kik nem szantnak, s vetnek
Mezeinkről élnek mint érettönk lettek.
Sirnak ott a mezök az hol nincsen szántás
Hallatik az neptöl sok jaj, sok ohajtás
Az barmoktul bögés, ebektöl orditás
Az illy földet várja átok s éhel halás
Jo azert a munka az eszen gondosság
Az mérséklett kőltés az takarekosság
Mert boldogságot szűl az szorgalmatosság
Az mellyre bízonyság tellyes szent háromság.

Mikor más napra viradván hozza akarsz fogni az munkahoz igy enekelgess

Felséges Ur aki széked a mennyegben
Hellyheztetted segélly igyekezetemben
Fel vettem ostorom, s ekem van kezemben
Szántásra állottam be ez hold földemben.

Hajj Csáko, haj Barna Isten adták mennyünk
Mivellyük az földet, s néha meg pihennyünk
Bár nap heve izzaszt, de meg ne rettennyünk
Az Ur segét elis viszi rollunk terhűnk.
Oh kegyelmes Isten be nagy átkot szüle
Az Adam essette mellytüll meg rémüle
Minden lélek az melly származott ő tülle
Ezzell gyakran telle szánto vetők füle.
Dolgozzuk a földet, s bogács korot terem
Szántunk vetünk, s abbol ritkán telik verem.
Hol esső hol aszálly s hol egyébb sérelem
Veszi munkánk hasznat óh be nagy gyötrelem.
Mert gÿakorta kezdgyük adta mondásokkall
Munkánk s egyébbféle rut káromlássokkall
Barmunk ekénk földűnk átkozzuk azokkall
Ezért nem áldgya meg Isten áldásokkall.
Avagy Barmainkat bé fogván igára
Kinozzuk mint Bálám űlvén szamárára,
Nyőgéseket Isten mellyeknek sokkára
Nem hadgya: de földűnk veri boszszújára
Neha próbánkra-is Isten meg miveli
Hogÿ a bé vett magot föld meg nem neveli.
Ha meg neveliis de meg nem érleli
Mert nap heve jég, szél ragya mind le veri.
Mert talám reményönk abban hellyheztettűk
Midőn szépen indult mezőnk szemlélgettűk
Hogy adgya kezünkbe: Istent felejtettük
Kérni imádsággall: hasznát nemis vettűk.
Mezönk jövedelmét kőltik fennyességre
Sokak s haszontalan pompás kényességre
Ritkán emlékeznek reá a’ szegenyre
Jo tétel hogy menne ég földön nap fényre.
Ezek az okai mellyért szántó, s vetők
Gyakran szégyent vallnak vetett földők meddők
Istenem oltalmazz, kinél az jővendök
Tudva vadnak: ugy mi, hogy ne éllyűnk mint ök.
Uram segics hajj el Isten adta barma
Nézz le Isten mennyből rám mezőm s munkámra
Te áldom segitőm vagy ne hozz roszt számra
Szántásom hantyára adgÿ áldast s marhámra.
Egek szellözzetek testűnk ujjicsátok
Kőnnyebedgyék rajtunk az elseö nagy átok
Edes barmaim majd meg telik az szátok
Midön ki fogásra jö déli orátok.

Nézd meg fijam be jo az Isten kegyelme
Aki őt keressi azzall segedelme
Ma kezdénk munkankhoz még is elö mente
Nagÿ van mi dolgunkkal: ezt Isten mivelte.
Keressűk csak a menny Istenét meg látod
Meg segíth dolgodban, mint jo s hiv barátod
Csak öt urald s féllyed mivel ö sajátod
Bé tölt minden jokkal, mihellyt szád feltátod.
Uram menny s föld ura tőllünk tiszteltesséll
Hogÿ ember hasznára barmot teremtettéll
Rajta birodalmat minékőnk engedtéll
Ebbül ruházkodunk, s testünkis ezzell éll.
Ne vedd el hát barmunk a' földnek vétkéert.
Ne jutass éhségre azok nem létéért
Ha ki kelnél-is ö fohászkodásokért
Rank nézz inkább mert ők vadnak mind emberért.
Oktalan álatok ők, nékőnkis légyen
Ellőttűnk hogy abbol tartozkodást végyen
Gyarloságunk rájok ha haragra mégyen
Szánk karomlást kezűnk kínzást hogy ne tégyen.
Edess fénylő napom sűssed szantásomat
Érjék egybe felé add meg várásomat
Holnap boronalni hányom fel hámomat (vagy: jarmomat)
El hozom vetésre maggal tölt zsákomat.
Nyisd meg osztán kincses ládád az egeket
Nyomdosd meg földemre essöss fellegedet
Idejeben vigann arassam földemet
Ének szoval hordgyam terhess kévéimet.
Reménlemis Isten e' munkát meg álgya
Buzával rakodik innét szerüm tája
Ah! menny és föld Ura, s Teremtö Királlya
Tölled kér, s vár áldást szánto szolgád szája.
Mert nem az jo eőkrök lovak vagy gyors elme
Segiti a' munkát, de az Ur felelme.
Imádcság, s gyorsaság ennek segedelme.
Ki így, munkálodik, annak van elelme.
Hajj ballagj ballagjunk, délre ki bocsássunk
Munkank után egy kis nyugodalmat lássunk
Eppen jó hellyen van a tanyánk s szállásunk
Van étetö hellyünk; lehet aratásunk.
Közel a' dél közel, mert látom tikkadtok
Velünk együtt már ma sokat ballagtatok
Hó hó. Isten adták, meg álly: s nyugodjatok
Fogj ki, kürj ki, látom megis faradtatok.

Szent Isten áldassáll, hogy meg segítettéll.
Tavaszom szantásan nagyobb részt túl tőttéll
Azt érdemled töllem, hogy dicsöittesséll
Uram, áld meg szolgád, ki teged keres, s fél.
Már tiz hajnal ujjult, amiolta szántunk.
Hát ekéink el hagyván; vessünk, s boronállyunk
Két harom napot már vetésre számlállyunk
Még haza se mennyünk, kinn a' mezőn hállyunk.
Bűnös kezem azért ki nyujtom es vetem
Tavaszi magomat es neved emlitem
Aldásoknak Ura segics, s légy mellettem
Boronammall magvam nevedben temetem.
Isák szolgádnakis veteset te aldád
Száz annyira vetett magvát szaporítád
Szántásra, s vetesre ezzell batoritád.
Lelkét háladásra magadhoz indítád.
Erreis parancsolly hogy szallicson esőt
Az ég: mind idején valot, és mind későt.
Algy meg minden munkást, s engemis kőnyőrgőt
Kérésem eliben URAM, ne vess felhőt.
Mert ha te jovoltod nem segit; külömben
Vetésem terméset nem hordom csürömben
Szanny meg azért Uram, s add böven kezemben
Igy maradhat vigan lelkem eletemben.

Mikor ugarat akar szantani a' szánto

Kéttzer héttzer jött fel az napnak sugára,
Annyiszor pirossult hajnalnak is vára
Miolta barmunknak van nyugvo határa,
Ki kellene mennünk szántani probára.
Őszi vetésre kén fiam ugorlani
Hogy szégyent ne fognánk vetéskor vallani
Ama nagy szél főldben kellene állani
Igyekeznénk a'míg a föld nyers, szántani.
Mert a' tavasz szele, ha a' nyereséget
Ki veszi belöle, s Nap süt rá hévséget,
Barmainkat rontyuk, s nem érünk jo véget
Szántásunk sem tészen igen nagy böséget.
El badgyaszt a' meleg együtt a bogárrall
Kik barmaink börit surkállyák mint árrall
Az füis fel növi, s nem lesz rothadassall
Az hant alatt; azért ne gondollyunk mássall.
Mert ugy jó ugarat tenni, hogy meg érjék
A' szantás s azután viszont meg keverjék

Keverés utan egy holnapig heverjék
A'ki külömben szánt, nem tartom hogy nyerjék.
Azonban elö áll, kapállás, s kaszállás
A' kaszállást majd ott eri az aratás,
Ezek miatt leszen szántásunkban gátlás
Eleint kezdjük hát, így jó az ugarlas.
Fel nővik máskent az dudvák, kórók, s fűvek
A'mellyek a' Foldnek mind edes gyermekek,
Ezek nevelesi eő néki kedvesek
Hasztalan bogáncscsall így lesznek tellyesek.
Illy átka van bűnért Földön az Istennek,
Rajtam is; melly miatt sirni meg nem szűnnek
Szemeim: ez soldgya amaz elsö bűnnek,
Saját vétkeimis ezzell el nem tűnnek.
De szánny meg Istenem s te magadhoz térics
Drága szerelmednek köntösét rám terics
Miként az Hold telik, így engemis ujjicscs
Aldásiddall s szivem vétkeitől tisztics.
Minden dolgaim közt én csak reád nezék
Halaadast szivböl csak tenéked tészek,
Mert erőt és áldást csak te tölled veszek
Mig szántok söt földnek mig lakója lészek.
Fogjunk bé hát, s száncsunk, oh UR ISTEN segics
Szolgad könyörgését aldással tellyesics
Oltalmaddal mezön barmaim bé kericcs
Mind azok, s mind magunk erejében ujjiccs.
Elest elegendőt szekerünkre rakjunk
Fogj bé hajj el ballagj, hajj el hajj ballagjunk
Amint Isten segit szancsunk és mozogjunk
Algyuk őtet szankkall, s nem pedig morogjunk.
Kapás mennyen hegyre, s vinczellér szőllőben
Setállyon nyajával pasztor a' mezőben
Hivagossan. a' ki vöfel, menyekzöben
De mi az ekével mennyünk ki elsöben.
Nincs szebb munka földön szántásnal, vetésnél
Mivel kenyér nélkül senki el nem élnél,
Király, ur, pap, s koldus éhel halast érnél,
Ha szántásbol buzát s árpát bé nem mérnél.
Szántás vetés nélkül senki hát nem élhet.
Ha kenyér nem térem, a' pap sem beszélhet
Minden rend az ehseg rabságától felhet
A jo szánto gazda bö buzát reménlhet.
Hajj hát lassan lassan, mert gyükeres a' föld
Keménykeis s rajta immár a' fuis zöld.

Hajj el edes Csákom, ballagdagally s kerűld
Földemet; az Isten segecseget is küld.
Mert munkamat benne vetett reménséggell
Kezdettemel, s mais buzgo kőnyörgéssell
Istenemre nézek szantással vetéssell
Mert ebbenis eö leszsz, s nem más segicséggell.
Estve felé vagyon, dél volt hogy ki jöttünk
Az Ur, angyalával járt ma körülöttünk
Irgalma zaszlóját ki tötte felettűnk
Es dolgunkba tölle segicséget vettünk.
Álly meg a' föld végin mennyünk a' tanyara,
De mig oda érnénk, sijjess terdhajtásra
Emellyük fel kezünk az eg sátorara
Nyelvünket nyissuk meg magasztalására.
Mondván, segicségünk UR ISTEN, eddiglen
Csak te voltál, kiért aldunk mind végiglen
Mert jovoltod fel hat a' magas egiglen
Te segics tovabbis eltünk folly a'miglen.
Hajj mennyünk el innet ejjéli tanyára
Bocsássunk ki, estve vagyon, ejczakára
Bizzuk barmainkat Isten oltalmára
Ki szent segedelmét ki osztotta mára.

Más, harmad, és negyed napra virradva is igy enekelgethet

Homállyát le tötte az eg ábrázattya
Meg virradt, a' Napnak fel jötte mutattya
Hálá az Istennek: szivem áldozattya
Kedves légyen nallad szájamnak szozattya.
Hogy meg oltalmaztál eg háboruitol
Minket az mult ejnek sok gonoszszaitól,
Barmink, mezőnek fene vadaitol,
Imádtassál eg föld minden állatitol.
Kelly fel lelkem teis, zeng a' szánto madár
Mezön, s ligeteken hallatik szava már
Nemesbb teremtés vagy ennél, légy buzgóbb bár
Tölledis teremtöd mert halá adast vár.
Kegyelmességedbol fel kőltöm jó reggell
Ne egyvelicsd kerlek ez napot méreggell
Jegyezz el sőtt inkább magadnak béjeggell
Vedd kőrnyűl eltemet mennyei sereggell.
Fogjunk bé már fiam, s szántani ki mennyűnk
Mig a dél eljőne, ebedre pihennyűnk
El mossa a' Jesus vére mais szennyűnk
Itéleti miatt hogy meg ne rettennyűnk.

Erőtelen kősség az hangya tudjátok
De nyarban meg gyüjti etelét láttyátok
Enis a' munkára most jó idöt látok
Hajj csak ballagj, szállyon aldás ránk, s reátok.
Eltem napjaiban kettött cselekeszem,
Könyörgök ISTENNEK, s szántásomat tészem,
Ennek mind kettőnek tudom hasznát veszem
Ez kettő után leszsz kenyerem és meszem.
Nem nyilik meg a' szám rut káromkodásra
Sem barmom sem ekém iránt roszsz mondásra
Nem tartom az ekém más föld' elszantásra
Ugy nem jut kegyesség bennem hervadásra
Buza termő földön igy meddö nem lészen
Söt arrol a' szegény bő kenyeret vészen
Aratom kévékböl nagy kolongyát tészen
Istennek áldása lészen mind két részen.
A' csalárdul szerzett mezök sijnak ríjnak
Az Attával kezdett munkával nem birnak
Az barmok, ekével ambár ugyan vijnak
Szántásra vetésre, söt átkot csak hijnak.
Hát lelkünk, szánk, szivünk ne légyen üszögös
Mikor szántunk, bünnell tölt, babonas dögös
Nem azért üszögös buzánk hogy felleges
Idöben vetettük: de lelkünk beteges.
Vagy hogy késön vettük buzankat földűnkben,
Serényen nem jártunk el ezen tisztűnkben,
Vagy virágjában tött az esö kárt ebben
Isten neveli ezt mind jobban mind szebben.
En azért csalárdúl mezöm nem mivelem
Alnoksággall lelkem terhét nem nevelem
Tisztán tészem dolgom; segélly meg ISTENEM
Ne hadd szent tőrvényed' soha meg sértenem.
Gabona vermimet a' mikor fel bontom
A buza ocsuját penzen el nem adom
Egyenes mértékem kicsinyre nem szabom
Igaz lészen vékám, fontom, singem, akom.
Hogy az Urnak átkát ream ne gerjeszszem
Melly miatt párnámat konyvimmell fereszszem
E' föld szegénnyeit buzammall éleszszem
S ISTEN dicsősséget mindenben terjeszszem.
Száncsa hát szivemet törvényed ekéje
A' bünnek ne fojcsa hogy mérges epéje
Szivemnek, tettzésed légyen csemegéje
Neved félelmének magvát vesd beléje.

Ezentöl, majd minden ugarom el végzem
Istennek kegyelmét mellyell szépen képzem
Szivemben minden rosz gyükér szárad erzem
Hat imácságomban Isten szinét nézem
Fiam! el végeztük hálá az ISTENNEK
Irgalmát hirdetem a'míg elek ennek,
Mert eö adott eröt nékünk és mindennek
Uram segélly mindent a'kik hozzád mennek.
Edes meg ugarlott földem! már Istenre
Hadlak, s elkészítö áldott kezeire
Eg' sirját bocsássa hantod reszeire
Mig el jövők ismet szantani vetésre.

Mikor az őszi vetés alá valo szántásnak ideje eljő

El mult a' nyár látom, őszre tért az idö
Mivel a' Fias tyuk estve hamar fel jő
Szántsunk vessünk fiam, az ekét rakd elö
Fogj bé, ballagjunk ki, fuj szép hives szellö.
A'ki jó gazdácska már el kezdi és vet
Holnap Egyed napja, s meg mutattya jelét
Szent Mihály napja, már három és nem több hét
Vetésre fordittya már másis erejét.
Menynek földnek URA, a'ki elé vittéll,
Éltemben munkámban, engem segítettéll,
Segics mostis, velem ki már sok jót tettéll,
Adgy erött, munkámra, ha fel serkentettéll.
Haj ballagjunk szöke, s barna, im már villag
Nap keletröl ama fényes szánto csillag
Vanis vetni készen elég szép buza mag
Ha jokor el vettyük ugy leszsz mezönk gazdag.
Mindenhato ISTEN, melly nagy kegyességed.
Mert nap heve, s esö által ezen földed'
Jol el készitetted, áldassék szent neved
Meg erdemledd, szivböl hogy dicserjen téged.
Lelkem teis indully, ha kezem, s lábam jar,
Szántya ekém földem, teis buzduly fel bar
Dicsöitést tölled, mert szent Istened vár
Eg, Föld, Nap, Hold együtt aldgyuk az Istent már.
Hasad a' szép hajnal, s jó idöre mutat
A nap minden homályt majdon széllyell futtat.
Minketis az Isten virradtára juttat
Munkánk tetelére ad világos utat.
Pihennyünk kevéssé, hadd fujja ki magát
A' barom: könnyicsük nékiis az igát

Az alatt Istennek kegyelmes irgalmát
Imadgyuk, ugy vészszük munkánknak jutalmát.
Fel jött a' nap immar, hat hogy meg öriztél
Izrael pásztora töllünk dicsértesséll
Almunkban vég képpen hogy bé nem temettéll
Hálá felségednek hogy nappalra tettél.
Hajj hajj fordullyunk vagy tizet, tizenkettött
Osztán bocsássunk ki, kevessell dél elött
Oh irgalmas Isten, addig is adgy erőt
Segics vélünk együtt minden föld mivelőt.
Hajj elö, hajj elö, a'foldet forgassuk
Ez hold foldön valo palyánkat ugy fussuk
Két három nap alatt hogy el fogyathassuk
Bé vetvén az Urnak áldását láthassuk.
Reáis segit az Isten segedelme
Kostolt hüségében van olly hiedelme
Lelkemnek; s szivemnek hozzá töredelme.
Azt kéri: hogy légyen hozzánk engedelme.
Kérem hogy meg algyon, s segedelmet várok
Ez föld szinén a'mig széllyel kelek s járok
Lelkemet, s testemet igy nem érik károk
Minden javaimat oltalmában zárok.
Mondván: Hála légyen URAM Felségednek
Kinek, Menny és a' Föld, kész szivel engednek
Hogy vélem közlötted szent swegedelmednek
Nagyságát; dicsősség érette nevednek.
Az Ejnek háromszor volt már el mulása
Hajnalnak pirossult kedves mosolygása
Napnakis annyiszor volt fel virradasa
Miolta földünknek tart itten szantása.
Már elis végeztük dicsőség az Urnak
A' kinek kezei, minden jókkal birnak
Bocsássunk ki: imé a' fellegek sirnak
S, keszülnek a' földre hogy jöjjenek zsirnak.
Egyetek barmaink, igyatokis osztán
Ez szántásunknak mert majd vagyunk a' fogytán
Eleségünknekis már szintén a'koptán
Negy napja eökreim hogy nem vagytok nyugtán.
De mégis estveig ama kis hold földön
Száncsunk, ugar fütül ne állyon ott zöldön
Ugy tartom, az idö változik Hold töltön
S nem láttyuk az eget sokká illy derültön.
Nincs eröm a' Napnak meg állitásara,
Sijjet már a' maga rendelt szallásara,

Majd elis enyészik két, három orara
Aldott az UR, a'ki eröt adott mára.
Estve felé vagyon latom már, s közél jár
Nyugovo ágyához a' Nap, s le nyugszik már
Miis állyunk meg hát, és ki bocsássunk bár,
Szálláson a' gazda a'mint mondta, ott vár.
URAM hálá légyen estvére jutottunk
Dolgainkban mais jol boldogitattunk
Ez ejjelis azért legy erös oltalmunk
Reggel ujj erövel ujjics magunk, s barmunk.
Dicsöség Istennek már el jött a' reggell
Ki meg oltalmazott mennyei sereggell
Uram! mais mellénk álly segedelmeddell
Oltalmazo kezed, mi rollunk ne vedd ell.
Tornyozik a' felhö, siessünk ki menni,
Igyekezzünk vetni, le se üllyünk enni
Mert ha esös idö talál hoszszas lenni
Későn, s roszszull fogjuk igy a' vetést tenni.
Eddig valo munkánk mind hijában lészen
Azért mivel földünk van immár mind készen
Minden mi erönkkell mennyünk ki egészszen
Vetésinkben Isten igy aldottá tészen.
Mikor a' fogságra zsido nép vitetett
Babiloniába; akkor sirva vetett
Mivel a'mit vetett, zsákmánnyá tétetett
Hasznot, s áldást azert abboll nem vehetett.
Sirva veti mais sok ember buzaját
Felvén hogy ellenseg hadgya csak tarlaját
De a'ki az Istent, idők forgatoját
Tiszteli, örömmell viszi ki sarloját.
Gazda végy kezedben hát buzát, s mag vetőt
Ne nézz a' fellegre, kerülly egyett s kettött
Meg áld az Ur Isten, minden hiv könyörgött
Vess hát, mig nem hallasz zengést vagy meny dőrgőt.

Gazda

Menny, Föld Ura hozzád emelem szivemet,
Ugy nyujtom ki vetni én bünös kezemet
Uram Isten áldmeg most is vetésemet
Benned reménségem, mig föld el nem temet.
Segics, és fordicsad munkámra szemeid,
Nyujtsd ki vetésemre jol tévö kezeid'.
Idejen esövel sirozzák egeid
Ne bancsak, hó, hideg, s egyéb seregeid.

Cseledim, és magam büneit ne nézzed,
Atkodat azokért rajtam ne tetézzed
Nezd Jesusom bérit, s azzall meg elözzed
Büntetésem sullyát, s lelkemet örizzed.
Eöcsém fogj bé, kürj bé száncsunk boronállyunk
Még haza se mennyünk kinn a mezön szállyunk
Iakob kövön, de mi föld vánkoson hállyunk.
Egyenek barmaink, s mellettek strázsállyunk.

Szolga

Takard takard édes boronám a' magot,
Igy lát gazdám földén buzát jo vastagot
Hiszem Istent, rakis innen nagy asztagot
Oh Uram! ne bocsáss munkánkra haragot.
Oh Felseges Isten! csuda a' te dolgod
Mint a' vetésbenis nyilván meg mutatod
A' buzát a' földböl minékünk te adod
Elsöben a' magot abban el rothasztod.
Mellyett idejeben meg eleveniteszsz,
Ujj buzát, böséggell azokbol epiteszsz
Nap heve, eg sirja által ugy készitteszsz
Hogy meg zöldül, s fel nö ha tavaszt deriteszsz.
Igy leszsz testünknek is földbül fel kelése
Mikor az napoknak, mind el leszsz telése
A mennyei naptol elevenedése
Leszen s dicsö testben menybe fel menése.
Nekemis Istenem, áldott feltámadást
Igy adsz, ha testem lát a' földbe rothadást
Es mikor porrá vált testem, a' trombitást
Hallya; fel kél, s mennyben ér őrők vigadást
Vetésemet immár el végeztem látod
Edes gazdám, s tudom e' volt kivánságod
Igazán mivellyem, hogy te majorságod
Azért szállyon reánk Ur Isten aldásod.
Olly bö legyen ezen munkánknak gyümölcse
Buza vermeinket hogy szépen megtölcse
Ezt ellenség keze töllünk el ne kölcse
Kinek a' predálás szokása, s erkölcse.
Söt én kedves gazdám ezzell táplálhassa
Maga háza nepét; részet ki adhassa
A szegényeknekis, s elö mozdithássa
Isten dicsösségét; s szent nevét áldhassa.

Gazda

Oh Föld! Edes anyánk el vetett magomat
Oh Eg! Kincses tar ház, nézd fáracságomat
Egek teremtője áld meg ez dolgomat,
Mert csak tolled várom minden aldásomat.
Boronámmall imé magvam! eltemettem,
Aldassék szent neved hogy el végezhettem
Temesd el oh uram, ha miket vétettem,
Mig e' szántást s vetést magam, szolgám tettem.
Lám az átkot rollam, s foldemröl el vötted
Mikor Szent Fiadat érettem küldötted
Haragod' eö benne ellenem le tötted
Es edes atyámmá magadat kotötted.
Erre emlékezvén, töröld el vétkünket
A' miolta szántyuk és vettyük foldünket.
Ne nézd büneinket, söt inkább lelkünket,
Ald meg, és ujjisd meg bágyatt tetemünket.
Ballagjunk el edes gyermekim már haza
Mert Isten, terhesebb dolgunkban túl hoza,
Jesus Isten fia ki értunk áldoza
Szent kezedre bizzuk, felséged zsírozza.

Conclusio

A'ki ez notával így szánt eletében
Tapasztalni fogja maga idejeben
Hogy a' szánto nota, jót szül mezejeben
Aldott leszsz mind mezön, mind lako hellyében.
A'ki ezt csinálta sok trágár eneklest,
Hallott egyszer, s maszszor szántoktul gaz zengést
Adta fija barma, s több illy szidást, verest
Ezzell kezdte sok el, a' szép szántast vetést.
Látta: az barmokat el tikkadt voltokban
Verték, szidták vágták ostorrall inokban.
A' barom, embernek bátor birtokokban
Vanis, de barom az, ki igy él azokban.
Fohászkodásatis, mert Isten bé vészi
Ellened, s dög által majd tölled el vészi
Az hollo, vagy az vad aklodbol meg észi
Es szokott munkádat ez többé nem tészi.
Ez lészen jutalma a' barom hohérnak
Istent elfelejtö szánto gavallérnak
Atok van mezején, barmán s dolgán annak
A'kik a' barommall illy méltatlan bánnak.

Száncsunk, vessünk azért az Ur felelmével
Barmunk se kinozzuk felettébb terhével.
Igy ald meg az Isten szent segedelmével
Munkáinknak hasznos, s jo elömentével.

Kegyelemnek Attya minden igaz munkást
Ki a' te nevedben tészen vetést szántást
Ald meg jovoltodbol, s segeld szemlátomást
Dolga után végyen menyben meg nyugovást.
Vége. Gége. Melegsége.

Buza hordáskorra valo ének.
Ennek notájára: En Istenem, sok s nagy bűnőm.

Világosság irgalmasság attya, kegyelmes Isten!
Teged áldlak, magasztallak, eletem a'mig lészen.
Mert átkodat haragodat, kit bűneimre róttáll
Im el vötted, el tőrlőtted s fiadban meg áldottáll
Termö mezöm, elkölt erőm, áldással koronázod
Földöm bűnért, esetimért uram! meg nem átkozod.
Sirva vittem, és vetettem magomat háboruktol,
Tartván félvén, de imé én, ment vagyok mind azoktol,
Eg sirjával, harmattyával, és az nap melegével
Ugy meg áldád, s kezben adád, hogy már hordom őrőmmell.
Melly sokszor kész volt a' szelvész mezöknek rontására
De jó kedved, s erös kezed szolgált maradásara.
Mind el vetted terítetted, ezeket én mezőmről
Emlékezem, értekezem mellyért szent teremtőmről.
Oh melly nagyok! Kissebb vagyok minden jo tetelidnél,
Mert erdemem, nincs egyebem szoros itéletidnel.
Ezt mívelted, cselekedted, csak ingyen kegyelmedből.
A Jesusért, szent fiádert hogy ki nem vettzsz öledböl
Enekelve, örvendezve dolgoztak aratoim
Háladással, kivanassall arattak munkálóim.
Idejeket, erejeket böven kiszolgáltattad
Háboruval gyászos buval meg nem háboritottad,
Meg tölt markok, ölök karjok, termett gabona fökkell
Szánto földök, sok keresztek, villognak jó kévekkell,
Uram! melly nagy irgalmú vagy bövebb ez a' tengernél
Hozzám porhoz, méltatlanhoz több kegyelmed fövénynél.
Mert im hordom, s már takarom aldasodat csürőmbe
Vigad lelkem, oh Istenem ez szivbeli őrömbe.
Van szivemben a'mit üzen, nekem draga beszeded
Hogy szerömröl es mezömröl tisztellyen szent felséged.

A’mit adtál és mutattáll, mind azok tiéd voltak
Tijeidnek, s szegényidnek, akarod abból adgyak.
Levitáid, hát s papjaid’ mig élek el nem hagyom.
Ö részeket, kenyereket áldásidbol ki adom.
Be takarnom és hordanom engedd hát meg békével
El készítvén, velle élvén áldom neved víg szivel.
Ellyek vélle örömere isteni felségednek
Nem kárára sött hasznára drága dicsöségednek.
Egésséget, bekesseget aldásod’ költésere
Adj hiv szivet, erős hitet tisztem kővetésére.
Tarcs és taplálly míg az halál, le vagja eltem’ faját
Etem, itam ruhazatom, légyen mig futok páját
Azt végezvén, hozzád érvén, add meg dicsö palmámat
A szentekkell, s több lelkekkell hadd lassam szent orczadat
Szent haromság, egy urassag áldassall mindenekben
Tied legyen földön mennyen a’ dicséret végiglen.

Scribebat diebus post Pascha Qvinqvagesimalibus in Possessione Campus fructifer vocata. M[ező] Terem[8] die 11[a] Junii 1764 inter duo extrema agonisans. I. S.

Jól ösmérlek barátom, mert Simon Josefnek hivattatod magadot. Az Oeconomica Commissioban, egyik Dominalis Notarius valál, de Protestans vallással, s opinioval élvén méltán el bocsáttattál, s igy szerentséd agonizál.[I]

[8] Mezőterem (Szatmár vármegye)
[I] Más kéz írása

Csörsz Rumen István

Erdélyi hazugságversek a XVIII–XIX. század fordulójáról

A *Régi Magyar Költők Tára* XVIII. századi sorozatában szerzőtársammal, Küllős Imolával páratlan lehetőséghez jutottunk: öt tematikus kötetben adhatjuk közre az 1700-as évek közköltészetét. A sokféle filológiai szempont egyesítésével járó munkát persze sosem lehet elvégzettnek tekinteni, hiszen nap mint nap kerülnek elő új források, és bennük új szövegek.[1] Ezek részben a már regisztrált típusokba tartoznak, mások változatait egyelőre nem ismerjük. Mindenképp fontos azonban, hogy a kötetzárta után felbukkant szövegek közreadását pótoljuk. Ezt a célt szolgálja mostani közlésem is. Az alábbi hat rigmus sorozatunk első kötete (az 1999-ben megjelent *Mulattatók*) hazugságversei közé illik.

A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Lucian Blaga Egyetemi Könyvtárában a XVII–XIX. századi költők egyleveles kéziratait őrző 2991. számú dobozban több olyan vers, illetve töredékes versgyűjtemény található, melyeket erdélyi diákok és tanáraik írtak le (talán a székelyudvarhelyi kollégiumban). Repertoárjuk nagy részét az egyházi ünnepek – Karácsony, Húsvét, Pünkösd – alkalmával mondott komoly és tréfás motívumokból szőtt köszöntőversek alkotják. Néhány névnapköszöntőt, vizsganyitó és -záró verset, továbbá lakodalmi mulattató szövegeket is találunk köztük. A lapszélen gyakran megjegyzések és évszámok őrzik azok nevét, akik a verseket tanulták és mondták. Ezek az adatok fontos irodalomszociológiai tanulságokat rejthetnek; szerencsére a kolozsvári egyetem hallgatói körében komoly kutatások zajlanak, így a közeljövőben talán részletesebb elemzésüket is olvashatjuk.

Az alábbiakban olyan verseket mutatok be, melyekben a hazudozás, a nagyotmondás kulcsmotívumként szerepel. (Más korabeli szövegekben is felbukkan egy-egy strófa erejéig, ám azok nem kifejezetten hazugságversek.) A kis- és nagybetűk ingadozását és a központozást nem tekintve, betűhív átiratban adom őket közre. A szövegek után rövid jegyzetek utalnak az RMKT XVIII/4. kötetének bővebb magyarázataira, valamint az esetleges variánsokra.

[1] Közköltészeti kutatásaim anyagi hátterét az OTKA F 029477 sz. pályázata biztosítja.

1.

Mas Ugyan arra

1. It érkezik az urfi, minden ferre alyon,
Leg elsobbe*n* had lassam, mit foz agaz*d* aszony!
Be reg nem lattalak, lelkem komam aszony,
Mig dolgom vegezem, minden erszenyt nyisson!

2 Sok orszagot bejártam: Asiat, Afrikat,
Burgundiát, körösi fő akadémiát,
Trojabo*n l*evagtom hires Kraszándiát,
Aszonyomnal nem lattam soha szebb Diánnat.

3 Mint femlik aház, talam ezűst a patkaja,
El fogta szememet annak nagy világa,
Uramna kis, jol tudom, nints vaszon ga*t*yája,
Hanem varajjai gyots a galambtartaja.

4 Halottade hiret ajo vándorlásnak,
Also felsö nagyob Vandororszagoknak,
Lattade ma helyet a szep hazugságnak,
Megmondom, mi vol*na*, rá halgas azokra.

5 Eszelyes vilagnak minden szegeletétt
Béjártam, s meg mertem hoszát es a szélét,
A hol feltekerík *a napnak* kereket,
Ket szememmel lattam aföldnek tengejét.

6 Ket száz esztendeig a kún sagon laktam,
Tsak ket nyaron tetvek kovérível hiztam,
Börökböl hevedert, kingyel szijjat szaptam,
Tsontokbol p*u*skamnak agyait tzifráztam.

7 Egy szunyogot lattam Boszormeny várában,
Mely nek kilentz falu feküt arnyekaban,
Hat száz kilentz embert *az* egyik szarvában
Felemelt s el vetet mesze a Dunaban.

8 Katona koromba egy kor ataborban,
Nagy kietlen helyen pesmeget agazban
Egy tsepu tsakannyal egy rosz vitéz hátban
Ugy tsapa, hogy het nap fekvem az *hagymazban*.

9 Janos pap orszagon, a győmbér odalon
Voltaz atyam haza egy kis ganyedombon,
Hazugsag víragjá nöt fel udvarunkon,
Magvaba felszettem, nezd a horpatzomon.

10 Az atyam hazának oldal petsenyeből
Az oldalát rakták, s tetejet nad mez böl,
Tapasztottak körül, aszt tudom, szin mézböl,
Szarufaji voltak májos és véres böl.

11 Hazunk nal vigy azot ket sült disznoéjjél,
*H*atyu, fogoj madár für fűleminével [!],
Frissen meg keszitve eneklettek reggel,
Benem tőltél volna gyonyőrűségekkel.

12 Deen jopoeta vagyok, azt jol tudom,
Azert előttetek ***magamot nem hányom***,
Trefa tavol legyen, vegtére aszt mondom,
Hogyma Husvet napja, lam, ugyan találom.

13 Min [!] kitsíntől fogva trefas beszedímmel
Akit meg bantot tam, nekem engegyeel,
Meg botsátván nekem tizen negy penzessel,
Jol beszelgetesem, kelek, ne felejtsd el!

14 Aki eversem nek valtsagat nem adja,
Avagy hogy ezeknek parjokot nem mondja,
Kivanom, hogy jusson oly nagy uraságra,
Ajövö tavaszon diszno pasztorságra.
Elmon[dám].

2. elsobbeni, gazda aszony
7. Trojabont <l> levagtom
11. ga<g>tyája
16. vol
19. <akereket> anapnak
24. paskamnak
27. embert egyik
32. hagymazban Agyban
42. Tatyu
46. nem hányom magamot

Ms. 2991/66. 3b–4b. A cím az előző, szintén lakodalmi szövegre utal, melyet az RMKT XVIII. készülő ***Közköltészet*** II. kötetében adunk közre. Az írás a II. dobozban, 207. számon található kéziratos versfüzettel rokon, de a nagyobb

papíron nagyobb duktussal és betűmérettel ír, a tinta is folyósabb. A helyesírás és néhány apróbb jellegzetesség miatt a két kezet mégis azonosnak kell gondolnom. A papír vízjegye mindkét dokumentumnál az 1797-es évszámot őrzi.

A vers közvetlen rokonait az RMKT XVIII/4. 124. szövegcsaládjában adtuk ki, erdélyi kéziratokból. Többségük ugyanígy váltogatja a 4×13-as és 4×12-es strófákat.

II.

Tréfás Karátsonban mondandó versek:

1. Egy kíssé ki kérem, hogy csendesség légyen,
Az ajtomegett ís beszelni nem szégyen,
Csak hogy a' gyermek *ott* magáért ki tégyen,
Igy az egesz dolog mindjart frissen mégyen.

2. Ne csudáld, hogy vagyok im oly alamuszta,
Nem jönn ebédemre sem török, sem muszka,
Jol lehet a tálban készen a' galuska,
A tüzhelyen vagyon egy fazék káposzta.

3. Jartam oly országban, hol szunyaggal szántnak,
A bolhakkal nagyon kőnnyen lovagolnak,
A teli idöben tökéket vontatnak,
Fársángi napokban csak velek szánkáznak.

4. Ez országbol éppen most értem hozzátok,
Áldás és békesség szályon ti reátok,
Sok Karátson napra valo viradástok,
Ezt kivánom néktek, a kiket itt látok.
Elmondám.

3. <itt> ott [későbbi kéz]

Ms. 2991/465. század elejéről való írás, vízjegy nélküli, zöldeskék papíron. Szintén a Borbély család iratai közül származik.

Az óriás szúnyogok vagy bolhák vándormotívuma csaknem minden mulattató műfajban megtalálható, s – miként itt is – rövedebb verseknek gyakran az egyetlen hazugsága a tréfás nyitó- és záróformulákon kívül.

III.

1. Jo estvét, vítézek, lám, én ís it vagy ok,
Ha jol meg fizettek, majd sokat hazudok,
Ha pedig nem adtok, ***haljátok***, mit mondok,
Fegyverem elére majd mind akad hattok.

2. Aly férre előllem, mért én vagyok kírály,
Mert nem tíed, tudom, Tíszán tul Szent Míhály,
Inen hát el oszoly, vagy it ne per orály,
Hogy fejedre veszelyt magad nak ne találj!

3. A díszno rőfőgést majd estíg kergettem,
Anyul fekvést pedig halálra űtőttem,
Averéb árnyékát ***meg*** téptem, fektettem,
Alig vagyok, belé ugy el éheztettem.

4. Míkor igy éheztem, szőrős botskor kámot
Nyársra husztam szegényt, fríssen meg sütőttem,
De az ebéd kőzben aztel felejtettem,
Most száraz a torkam, én ugy vélekedem.

5. Leg elsö, vö legény uram, szollok néked,
Látom, jegyesedben hogy vagyon vig kedved,
Kí telik, ***mert*** énís ditserém az eszed,
Asztal mellet űlvén már ott ís tsipdesed.

6. A mínap nyuszojo aszszony fel kérkedék,
Hogy ha hamar őtett nyuszojonak tennék,
Nagy martza fánkokkal ott hajgálodhatnék,
Nem bánnám, ha szava most bé tellyesed nék.

7. Éltessen az Isten számos esztendőkíg,
Eleted párjával sokarany időkíg,
Híretek terjedjen a Tísza melyekíg,
Fussátok a virtust őrömmel mind vegíg.

8. Sok böv esztendőkét mínd nyájan érjetek,
De nekem ís azért sok jokot kérjetek,
Telí pohárt száraz torkamnak merjétek,
Sokkal segilytení meg ne kíméllyetek.
Elmond(ám).

3 <lassatok> haljátok
11 <halálra> meg téptem

19 most <mert>

Ms. 2991/466. A vers alatt: *Sütö Ferentz 1807* (áthúzva); *Nagy János 1809* (ez utóbbi hasonlít a vers kézírására, de mégsem teljesen azonos).

Cím nélküli, tréfás lakodalmi köszöntő. Nyitóstrófája és néhány motívuma az RMKT XVIII/4. 123. országosan ismert szövegcsaládjából származik. Bukovinai székely népi változatainak részletes elemzését szintén kötetünk megjelenése után adta ki Zsók Béla (*Egy népi dramaturgiai játék szövegvizsgálata.* In: UŐ: *Én mindig itthon voltam. Néprajzi írások Déváról*, Bukarest–Kolozsvár, 2000, 107–149.).

IV.

Tréfás versi

1. Servus homilimus! Mar én ís ítt vagyok,
Ugy fázík a lábom, hogy színte meg fagyok,
Ne láss íllyen tsudát, első ember Adám,
S azon csudálkoztok, hogy aztat meg mondám!

2. Tám azt sem tudjátok, még hogy én kí legyek,
Megmondanák ám azt a tavaszí legyek,
Mert *hogy* ők engemet néznek oly vítéznek,
Hogy meg felelhetnék kílentz híján tíznek.

3. Most mindjárt köntösöm magamrol lehányam,
Kapom puliszkából tsínált buzdagányom,
Félek, valakinek hogy szájában koppan,
S ugy meg eszi, mintha volna egy sűlt kappan.

4. Hallod-é, te leány! A szádat ne tátsd kí,
Tsak loduly szaporán, az aranyat váltsd *ki*,
Tudom, hogy az ur ís edjet ajándékoz,
Mert ha nem, a zatskom világból ki átkoz.

5. Né, ké né még itt áll! Néz engem, vigyorog,
Talán öröm könnye személyemért tsorog,
Ugy nézz meg engemet, ki ez helyben állak,
Hogy én válósággal gyomorbol utállak.
Masként ha pénzt adtak vítézí markomba,
Míndjárást bé estek hív barátságomba. –
Elmondam.

7. Mert ők
14. váltsd el

Ms. 2991/467, 1a–b. XIX. századi írás, régies helyesírással, vízjegy nélküli vékony papíron. A kéziratot őrző dosszié szerint a Borbély család iratai közül került elő.

Részben humorosan kérkedő-perlekedő, részben hazugságmotívumokból szőtt (talán karácsonyi) köszöntővers. A fegyverként használt ételek képe, valamint a „tautologikus újság” tréfája több egykorú és folklórszövegben felbukkan (pl. RMKT XVIII/4. 131. sz.).

V.

Más Tréfás.

Szer*e*ntsés jó napot!

1. Servus humilimus! Már én is itt vagyok,
Ugy fázik a lábom, hogy szinte meg fagyok,
Mert a hegyek között hideg szél csatázik,
Meg fazík az ember, ha nem palínkazík.

2. A mikor nagy apám ifju legény vala,
Feleséget venni kedvére akara,
Nem vala ideje a lakadalamra,
Engem, hogy őrőlyek, kűlde a malomba.

3. Vivék a molnárnak tízenkét szép almát,
Jelentém nagy apám jővő lakadalmát,
Mondám, hogy őrőlyőn, mert veszi jutalmát:
“Hozok én még kendnek háram kőtél szalmát.

4. Abban kegyelmedet jol bele fektetem,
Annak rendi szerent belé helyheztetem,
Molnár urat, mínt egy disznot, meg perzselem,
Ne lophassa soha tőbbé el a lisztem.”

5. E mondást a molnár nem vevé joneven,
A lisztes lapátat vevé a kezében,
Útní kezde vele hasba, agyba, főbe,
Őszve szida, s monda: “Meny el a menykőbe!”

6. Alig futhaték el, ott hagyám a lisztet,
Utamban találék egy katona tisztet,

Ki katonaságra hiva, s ara kisztet,
Hogy menjek el vele, lassam Budát, Pestet.

7. Katonának állék, de valék nagy búba,
El menék a tisztel tűzes háboruba,
Őszve csapánk azért roppant táborába,
A dőntő kírálynak rettentő hadába.

8. Mískoltzí el vesze ezered magával,
De én meg maradtam, nagyon kevés számmal,
A hadban magamat elhagyni nem hagytam,
Mínt jó vitéz, kardot kezembe forgadtam.

9. Már minden nap ezer szunyagat levágtam,
Fő vitézségemért lénungot nem láttam,
Azért hadnagyomra ugy meg haraguttam,
Katonaságomrol mindjárt le mondottam.

– – – – – – – – – – – — –

10. Hogy onnét meg szőktem, szűléimhez jőttem,
Es osztán hazulrol iskolaba mentem,
Hogy a tudomány*ban* jobban esmerkedjem,
Karátson napját ís így ísmét meg értem.

11. En is azt kivanom: Isten minden jokat
Ti néktek el érní, s tőlteni azokat,
Engedjen az Isten sok Karátsonokat,
Szivemből kivánom, s adjatok petakat.
Elmondam.

39. tudomány<ok>ban

Ms. 2991/467, 1b–2b. A beköszönés *(Szerentsés jó napot)* egy hurkolt vonallal az I/1. sor elejére van kapcsolva, tehát a *Servus humilimus!* szavak helyett is állhatott. A 10. strófa előtti szaggatott vonal az eredetiben is így szerepel. Az előzővel megegyező, XIX. századi, régies helyesírású szöveg.

Ezt a tréfás rigmust szintén Karácsonykor mondta egy mendikáns diák. Az idősíkok eltolásának humorát itt is a leggyakoribb vándormotívum, a „nagyapám lakodalma” képviseli. A szúnyoggal vagy tetűvel vívott ütközetekről l. fentebb.

VI.

Trefás Versek

1. Jo napot, uraim, meg ne íjedjetek,
Tőllem, gavallértol semmit neféljetek,
Egy oráig valo időt engedjetek,
Hogy tőllem hamaráb meg menekedjetek.

2. Mert még most akarok beszelni azokrol,
Mit experiáltam en az oskolakrol,
Most erkezvénle az a kademiákrol,
Hogy adjak specíment en az tudományrol.

3. Adhatokís ugyan, de meg jobbat adnék,
Ha vagy ket petakot az aszszonynál látnék,
Hogy készít számomra, ugyan meg vídulnék,
Valo az, hogy osztán jobban produkálnék.

4. De hogy elne vettsem én az matériat,
Es azt ne mondják: Domínus abéát,
Miként tanultam meg en az grammatíkát,
Mindjárt meg beszellem, tsak ex audíant.

5. A konjungtíkaba sokáig hevertem,
Gyakron a konyhakon kását kevergettem,
Tiz bugja sendítzet mínden nap elvertem,
Megís, mit nem tudtam, mind el felejtettem.

6. Igaz, hogy en nekem igyekezetem volt,
Aszorgalmatosság bennem ígen nagy volt,
Amellyért jutalmam majd minden nap meg volt,
Eztet bizonyíttya fenekemén afolt.

7. Igaz, hogy en vagyok tanulo, de mégís
Ha penzetskem volna, lennek gavallér ís,
Mert termetem szep van, ha rongyos vagyok ís,
Ugy e, kedves leany, szeretne meg kedís.

8. A rűhős malatzbol leszen jo szalonna,
Rongyos tanulobol a vitéz katona,
Ki az ellensegtől soha elnem futna,
Szalonnás galuska ha golyobís volna.

9. Tágas bordaba szőtt leány, mit neveted,
Ekes személlyemet te talám szereted?
Ha szeretz, keressed sok szép huszas penzed,
Ugy mutassad hozzam valo szereteted.

10. Sokat sonyorgattam, *azt* sokan tudhattyák,
A deákí tudományt nem aszegen tarttyak,
A kementze alat fel nem talál hattyák,
Leányok a rantzba belé nem varhattyak.

11. Tetűkis erszenyem sok penzekkel kérík,
Avagy hogy kőltsőnbe adjam oda nekík,
Hogy egyedűl birjam, nékem nem engedík,
Egyik feszket rakot s a most benne lakik.

12. Küldöm ki belölle, de nem akar menni,
Egy marjást adot volt kőltsőnbe, azt kerí,
Más kent ís jussa van erszenyemhez nekí,
Azért jőttem íde: jo uram valtsa kí.

Vége

37. sonyorgattam sokan

Ms. 2991/468. A lap alján: *Söp.* [= Scrip] *F* 1805. Talán Sütő Ferencre utal (vö. III. sz.). A papír vízjegye: virágszerű mezőben 2-es számjegy. Az írás rokon vonásokat mutat a gyűjtemény más egyleveles diákkéziratainak leírójá-éval.

Somogyi Gréta

Barabás Miklós levelei a nagyenyedi kollégiumban

Az alábbiakban közölt három Barabás Miklós-levél Farnos Dezső hagyatékában található (358-as raktári jelzet) a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium szakkönyvtárában. Ez a levéltári anyag még publikálatlan, bár érdekes információkat rejteget az irodalomtörténész számára is.

Sok forrás említi, hogy az alapító fejedelem képmásait kollégiuma nagy becsben tartotta és a könyvtárban, illetve a múzeumban őrizte, ahol a diákok és a kollégium látogatói megtekinthették. Kazinczy Ferenc is említést tesz egy portréról enyedi élménybeszámolója kapcsán. A nagy írót a festmények közül csak Bethlen arcképe ragadta meg: „Itt függ a derült fejű, szelíd lelkű embert mutató Bethlené is; kisded ember, s nem sovány testű."[1]

1889 tavaszán befejeződött a kollégium új szárnyának belső berendezése is, és a szószék fölé, a közönséggel szemben az alapító fejedelem nagy, díszes portréjának kellett kerülnie.

Hogy ki legyen a portré festője, azt könnyű volt eldönteni: Barabás Miklós, a kollégium egykori tanítványa, aki innen indult művészi pályára, itt kapta az első biztatást Hegedűs Sámuel professzortól, és itt festette első portréit a környék előkelőségeiről.

A már idős művész vállalta a megtisztelő feladatot, és a Bethlen-kép 1889 májusára pontosan elkészült. A felavatási ünnepély ugyanis június 3-ra volt kitűzve, és így az előre elkészített tölgyfakeretbe idejében el lehetett helyezni a portrét. A felavatási ünnepély a mester nélkül zajlott, a kollégium elküldte a tanulók filléreiből és az esti mulatság jövedelméből összegyűlt 507 forintot, a kép árát és költségeit, és a diákság ezrei egy egész életre szóló élményt vihettek onnan magukkal. Erről a pillanatról így ír Makkai Sándor: „A nagyenyedi Bethlen-kollégium dísztermében, a szószék fölött magasan, egyedül áll a fejedelem képe. Barabás Miklósnak idealizált, de lélekkel és lelki igazsággal teljes alkotása.

Ahogy kisgyermek koromban először megláttam azt a képet, soha többet nem hagyott nyugodni. A homlok sápadt fensége, a szemek sötét, mély ragyogása, az arc királyi nyugodtsága teljesen ellentétben állnak Bethlen Gábor valamennyi arcképével."[2]

---

[1] KAZINCZY Ferenc: *Erdélyi levelek.* II. Kolozsvár, 1944. 98.
[2] MAKKAI Sándor: *Egyedül. Bethlen Gábor lelki arca.* Kolozsvár, 1929. 5.

1.
Barabás Miklós levele Farnos Dezsőnek

Tekintetes Rector professor Úr! Budapest 889. Maj. 21
Muzeumutcza 3.

Van szerencsém jelenteni, hogy Bethlen Gábor fejedelem arczképét ma délelőtt mint gyors fuvart a vasutra adattam. Mikor levelem megérkezik, azt hiszem hogy akkor a kép is már ott lesz. Így Majus 23-tól kezdve 8 nap idő marad a kép felállítására, igyekeztem a lehető legjobbat készíteni, reméllem ki fogja elégíteni az érdeklődőket.

Ide jegyzem egyúttal, hogy a láda, pakolás, vasutra vitel, és vasutra feladás összes költségeire, az aranyozóm kivel mind szakemberrel pakoltattam 7 ftot számított, melyet neki azonnal, mint a vasuti feladási vevényt elhozta ki is fizettem.

A vitelbér ott lesz fizetendő. A kép úgy van pakolva, hogy a két óldalára két olyan magas lécz van erősítve, mint a láda mélysége, melynél fogva a kipakolásnál, miután a födél el lett távolítva, nem kell csórok[I] kicsavarásával vesződni, hanem egyszerűen ki emelni kell a képet a léczekkel együtt, melyek aztán könnyen el távolíthatók.

Hogy én az Ünnepélyekre leútazzam, abból nehezen lesz valami: mert nem tudom úgy béosztani időmet, másrészt nagyon kell óvnom egészségemet.

Utólsó levelem datum nélkül ment, ez akkor jutott eszembe, mikor már a postára feladva volt, ezen vétségének oka az vólt, hogy egy vendégem jött éppen mikor végeztem soraimat, és a datumót a levél végére akartam tenni; de vendégem folyton beszélt, míg a levelet leragasztottam, nem akarván le késni a postáról, így mikor vendégem elment. jutott eszembe, azt hiszem hogy ezen véletlen nem zavarta meg a többi határidők értelmét.

Óhajtván hogy a kép szerencsésen érkezzék meg kiváló tiszteletem mellett maradok

A Tekintetes Urnak

alázatos szolgája
Barabás Miklós

2.
Barabás Miklós levele Csató Jánoshoz

Tekintetes Csató János Urnak mint a N. Enyedi ev. ref. Bethlen főiskola algondnokának

N. Enyed

Az ev. ref. Bethlen főiskola Tek: Elöljáróságának az iskola újj épülete felavatási ünnepélyére, igénytelen személyem szíves meghívásával, nagyon megtisztelve érzem magamat.

[I] csavarok

De fájdalmas érzéssel kell kijelentenem, hogy bármennyire óhajtanám is N. Enyedet – hol ötven éve lesz ősszel, hogy utólszor vóltam – látni, hol nem mondhatom gondtalan, mert nagyon is gondtelyes, hol keserü, hol sanyaru, de azért néha kellemes ifjuságomat töltöttem, nem tudom az erre szükséges időt kiszakítani.

Eltekintve koromnak egészségem fentartása iránti követelményeitől, Junius hó közepe táján fürdőre szándékozom utazni, és addig megrende-lőimmeli ügyeimet rendezni óhajtom annyira, hogy a fürdőn nyugton lehessek.

Szivemből köszönve a Tek: Elöljáróság kitüntető meghívását, kiváló tisztelettel maradok

Ugy a Tek: Elöljáróságnak
Mint a Tek: Algondnok Urnak

tisztelője
Barabás Miklós

Budapest, 1889.
Május hó 29-én

3.
Barabás Miklós Farnos Dezsőnek

Tekintetes Rector professor Úr! Budapest 889. Jun. 13.
Muzeumutcza 3.

A Bethlen Gábor fejedelem arczképeért járo festési díjj fejében küldött 500 ftot az az Ötszáz forintot osztrák értékben, valamint a pakoltatási költségekért járó 7 ftot, így összesen 507 ftot, az az Ötszázhétforintot pontosan kézhez vettem, fogadja köszönetem a pontosságért.

Kérem tudatni velem, hogy szükséges é bélyeges nyugtát küldenem?, mert tudtommal ez nem az Igazgatóság számlajára van készítve, és így véleményem szerint nem szükséges. Kiváló tisztelettel
a Tek: Úrnak alázatos szolgája

Barabás Miklós

Seres Attila

„A magyar nyelv annyi lélek üdvösségére eredménnyel tanítható”

(Források a moldvai magyarság anyanyelvű oktatási lehetőségeinek tanulmányozásához a papi képzésben, a XIX. század végén)

I. Bevezető

A moldvai magyarság társadalmi helyzete Romániában a XIX. század végén

A romániai rendszerváltást követő évek kisebbségi érdekérvényesítő törekvéseinek köszönhetően, 2002 őszétől két moldvai falu általános iskolájában bevezették a magyar nyelv fakultatív keretek között történő tanítását.[1] Az anyanyelv nyelvórák során történő elsajátítására a helyi állami iskolákban kínált lehetőség óriási eredménynek tekinthető, hiszen erre eddig a csángó gyermekeknek saját szülőföldjükön csak iskolaidő után vagy hétvégén, magánházakban tartott „illegális” foglalkozások keretében nyílt módja. A hazai történeti szakirodalomban ma már nagyrészt ismertek a második világháború utáni néhány évben a csángó falvakban bevezetett magyar nyelvű oktatás történetére vonatkozó adatok.[2] A csángók magyar nyelvű iskolai képzését előirányzó következő kezdeményezés az 1990-es évek első felében a Székelyföldön megindított oktatási program volt, amelynek főbb problémái a témára vonatkozó jelentős számú publicisztika révén ma már szintén feldolgozottak.[3]

A moldvai magyarság történetét kutatók számára elfogadott nézet, hogy a csángók asszimilálódási folyamata az egységes román nemzetállam megalakulása, és függetlenségének elnyerése után gyorsult fel, nagyrészt éppen az állami szervek által irányított nacionalizációs politika következtében. Az elrománosításukhoz a területen missziót teljesítő, döntően olasz származású szerzetesek, illetve az önálló jászvásári egyházmegye megalakulása után az itt tevékenykedő idegen papok is hozzájárultak. Eleinte úgy tűnt, hogy az 1884-ben létrehozott moldvai egyházmegye saját szervezetének kiépítését és a papi utánpótlás biztosítását kizárólag a maga erejéből nehezen oldhatja meg. Ehhez a román állam befogadó magatartása, majd később támogatása mellett[4] olyan

---

[1] *Magyarul tanulhatnak a csángók Romániában.* In: *Népszabadság*, 2002. június 14.

[2] Erre részletesen ld. VINCZE Gábor: *Csángósors a második világháború után.* In: *Csángósors. Moldvai csángók a változó időben.* A Magyarságkutatás Könyvtára XXIII. Szerk.: POZSONY Ferenc. Budapest, é. n. [1999] 203–249.

[3] A teljesség igénye nélkül csak egy olyan cikkre utalnánk, amelyben a csángó iskolaprogram alakulására és nehézségeire vonatkozó alapvető információk megtalálhatók. PÁLFFY Zoltán: *Moldvai csángó fiatalok erdélyi iskolákban.* In: POZSONYI, 1999. 179–191.

[4] A román állam álláspontjára ld. TÁNCZOS Vilmos: *„Deákok” (parasztkántorok) moldvai magyar falvakban.* In: *Erdélyi Múzeum* LVII. (1995) 3–4. füz. 82. [A továbbiakban: TÁNCZOS, 1995.]

pótlólagos anyagi források bevonására is szükség volt, amelyek lehetővé tették az újonnan alapított egyházi középfokú oktatási intézmények zavartalan működésének biztosítását. Ennek érdekében a moldvai egyházi vezetők a katolikus Habsburg-dinasztia uralma alatt álló Osztrák–Magyar Monarchia külügyi vezetéséhez fordultak segítségért, amely a régió központjában, Jászvásáron önálló diplomáciai képviselettel is rendelkezett. A szubvenciót azonban a dualista állam magyar társnemzetét képviselő kormányzat olyan feltételekhez kötötte, amelyekkel az oktatás terén a magyar nemzeti szempontok is érvényesíthetők voltak.[5] A magyar történeti kutatások adósak maradtak annak vizsgálatával, hogy az 1890-es évek második felében milyen mértékben teljesültek a magyar érdekek két moldvai papi szeminárium oktatási rendszerében. A forrásközlésünkhöz írt bevezetőben ezért kísérletet teszünk annak rövid áttekintésére, hogy a XIX. század folyamán melyek voltak a moldvai magyarság anyanyelvű egyházi művelődésének keretei, majd az általunk mérvadónak tartott három dokumentum bemutatása révén megpróbálunk hozzájárulni annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy valójában volt-e magyar nyelvi képzés az említett intézményekben.

A XVI. század első felében a középkori magyar állam széthullásával kiesett a Moldvába telepített magyarok mellől az a támasz, amely sokáig összeköttetési pontot és hatékony védelmet jelentett számukra. Ezután a magyar nép által lakott törzsterület felől csak a megújuló kirajzások és a szórványosan szinte mindvégig jelen lévő magyar misszionáriusok révén juthattak el hozzájuk a magyar kultúra elemei, a XVIII. század végétől meginduló, és a reformkorral, illetve az 1848–1849. évi forradalommal és szabadságharccal kiteljesedő nagy nemzeti átalakulási folyamatokon azonban kívül rekedtek.[6] A spontán asszimilációs hatások érvényesülésének kedvezett továbbá az a tény, hogy Moldva magyar lakosságát a történelmi viszonyokból fakadó csonka társadalomszerkezet jellemezte. A XIV–XV. században több korszakon át a Magyar Királyság hűbéresének számító Moldvai Fejedelemség gazdasági és társadalmi életében jelentős szerepet játszott a főleg iparosokból és kereskedőkből álló, helyi magyar városi polgárság. Ez a meghatározó társadalmi réteg azonban az állandó török és tatár betörések, valamint a többségi román etnikum gyarapodása következtében fokozatosan kiszorult a városokból, majd teljesen elsorvadt. A fejedelmek udvaraiban különféle tisztséget vállaló magyar eredetű nemesség ugyanígy, még a középkor vége felé beolvadt a moldvai nemesi nemzetbe. Ezekkel szorosan összefüggő problémát jelentett az egyházi és világi értelmiség hiánya, amely fontos szerepet tölthetett volna be a magyarság öntudatosabb és szervezettebb csoportjai által keltett nemzeti hatások adaptációjában.[7]

---

[5] Bánffy Dezső kormányának moldvai segélyakcióját egy korábbi tanulmányunkban részletesen bemutattuk. SERES Attila: *„Csángómentés" Moldvában a XIX–XX. század fordulóján.* In: *Pro Minoritate*, új folyam IV. (2002) 4. sz. 17–47.

[6] HATOS Pál: *Szempontok a csángókutatás kulturális kontextusainak értelmezéséhez.* In: *Pro Minoritate*, új folyam IV. (2002). 4. sz. 8–10.

[7] A moldvai magyar városok gazdálkodására és társadalmi életére ld. *Moldvai csángó-magyar okmánytár 1467–1706.* I. köt. Szerk. BENDA Kálmán. Budapest, 1988. 35–37 [A továbbiakban: BENDA, 1988.]

A lassú beolvadás irányába ható további tényezőnek tekinthető, hogy a magyar eredetű katolikus falusi lakosság elvesztette régi privilégiumait. A moldvai vajdák ugyanis fokozatosan megfosztották a magyar falvak lakosságát a kezdetektől élvezett szabad paraszti jogállásuktól, ráadásul a faluközösségek által művelt földek nagy részét ortodox kolostorok birtokainak adományozták.[8] A moldvai magyar társadalom a XVIII–XIX. század fordulójára ezért egy szinte kizárólag falusi parasztnépességből álló, homogén tömbbé változott. Az egységes román állam megalakulása után, a hatalom következetesen alkalmazhatott represszív módszereket a kiszolgáltatottá vált népcsoporttal szemben, hiszen ebben a politikájában a XIX–XX. század fordulóján a román társadalom támogatását is maga mögött tudta, amely „idegen zárványként" tekintett a csángók által lakott településterületre.[9] Ehhez az is hozzájárult, hogy – román szemmel nézve – a moldvai magyarság az újkori román történelemben nem játszott igazán számottevő szerepet, és nem gyakorolt hatást a román kulturális mozgalomra sem.[10]

Mindemellett a beolvasztásukra irányuló törekvéseket nemcsak a nacionalista érdekek diktálták, hanem a csángóságnak a környező román falvak lakosságáétól eltérő, magasabb szintű termelési kultúrája és életviszonyai is. A politikai érdekérvényesítés nemcsak a képzett értelmiségi elem és a politikai súllyal bíró előkelő rétegek hiánya miatt volt elképzelhetetlen, hanem a kisebbségi jogokat figyelmen kívül hagyó román jogszabályok miatt is. A fejedelemségek egyesülését megelőző, 1857. évi Ideiglenes Országgyűlésen, a közvetett választójoggal rendelkező paraszt-küldöttek Román megyében a katolikus Rab János szabófalvi bírót választották meg körzetük képviselőjének. Ezt az eredményt azonban a megyei prefektus hivatalosan nem ismerte el az orosz kormányzat által oktrojált Szervezeti Szabályzatra hivatkozva, amely kizárta a politikai jogok birtoklásából a nem pravoszláv egyéneket. Ez a törvényhozó testület végül elnapolta a nem ortodox keresztények egyenjogúsítására vonatkozó törvényjavaslatot, amelyet a liberális értelmiség terjesztett be.[11] Az 1866. évi alkotmány garantálta ugyan a különböző vallásfelekezetekhez tartozó egyének politikai egyenjogúságát, a gyakorlatban, például a közhivatalokban való alkalmazás terén mégis a csángókkal szembeni kirekesztés érvényesült.[12]

---

[8] A „részesség" elvesztése egy hosszú, a XVII. század elején meginduló, és a XIX. század elején befejeződő folyamat volt. Erre vonatkozó adatokat ld. DEMÉNY Lajos: *Román forráskiadvány a XVII. századi moldvai csángó magyarokról*. In: *Turán*, új évf. IV. (2001) 3. sz. 53–56.

[9] BÍRÓ Sándor: *Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok 1867–1940.* Csíkszereda, 2002. 100.

[10] HATOS, 2002. 7.

[11] DEMÉNY Lajos: *A csángó-magyarok kérdése Moldva Ideiglenes Országgyűlésén 1857-ben.* In: *Tűzcsiholó. Írások a 90 éves Lükő Gábor tiszteletére.* Szerk. POZSGAI Péter. Budapest, 1999. 38–44.

[12] BARNA [Barabás] Endre: *Románia nemzetiségi politikája és az oláhajkú magyar polgárok.* Kolozsvár, 1908. 32–34.

A XIX. század végén meginduló polgári átalakulás részeként oktatási reformot vezettek be, melynek során állami népiskolákat állítottak fel a moldvai falvakban is. Ezt az iskolahálózatot a csángó településekre is kiterjesztették. Ezekben az elemi iskolákban a tannyelv román volt, és kizárólag román származású tanítók oktathattak. A nemzetiségek által lakott vidékeken román nyelvű óvodákat hoztak létre, melyek közül hét éppen a magyar falvakra jutott.[13] A közigazgatás átalakítása során a katolikus falvakba helyezett elöljárók és falusi jegyzők döntően ortodox románok közül kerültek ki, akik nem ismerték a település lakóinak anyanyelvét, így a hivatalos adminisztráció közegeivel való kapcsolatteremtés mindenhol az államnyelv ismeretét feltételezte. Az államapparátus tehát az alkotmányos alapjogok mellőzése mellett a közigazgatásban és a közoktatás terén alkalmazott módszerekkel a teljes beolvasztást kívánta elérni. A XIX. század végén, a „Csángóföldön" – a korábbi állapotokhoz képest – rohamos fejlődésnek indult a vidék iparosodása, különösen a vasútépítés, illetve a földgáz- és kőolaj-kitermelés. A regionális centrumokban, mint Bákó városában vagy annak környékén lévő ipari létesítmények magukhoz vonzották az addig viszonylag zárt csángó falvak férfilakosságát is, ami a homogén etnikum bomlásával járt együtt. Ezt az elvándorlási folyamatot felerősítette, hogy a csángók körében hagyományosan magas születésszám következtében a földbirtokok felaprózódtak, ezért a paraszt családok kizárólag földjeik megműveléséből már nem tudták eltartani magukat.[14]

A XVI. század elejétől Moldva katolikus területei különböző, nem magyar püspökségek irányítása alá kerültek, amelyeknek azonban nem sikerült kiépíteniük egy szilárd struktúrával rendelkező egyházszervezetet. 1622-től a Rómában székelő Hitterjesztés Szent Kongregációjának kellett gondoskodnia a missziós területnek nyilvánított Moldvában a hitélet ellátásáról. Ez a szervezet azonban kivétel nélkül idegen származású papokat küldött a régióba, amely számára is kulcsfontosságúnak mutatkozott, hiszen azokon a – török megszállás alatt álló, vagy török hűbéri – területeken, ahol az ortodoxia jelentette az uralkodó vallási irányzatot, ez volt az egyik legszámottevőbb és legjelentősebb katolikus közösség. A „Csángóföld" tehát a nyugati kereszténység keleti perifériáján, ortodox többségbe ágyazva helyezkedett el, ugyanakkor mindvégig makacsul ragaszkodott ősi hitéhez.[15] Ez az „erőd-helyzet" elvileg elősegíthette a katolicizmus pozícióinak további erősítését keleti irányba. Dacára annak, hogy ezek az expanzív kísérletek a meglévő hívek megtartásánál nem tudtak többet elérni, a Szentszék mindvégig napirenden tartotta a keleti területek uniójának tervét. A román nyelv latinitása az ott szolgáló olasz papság számára hamar nyilvánvalóvá vált, amely a csángók „romanizálása" által kívánt hidat

[13] BARNA, 1908. 43–56.

[14] POZSONY Ferenc: *Egy moldvai csángó falu társadalmáról.* In: *Csángó sorskérdések. Az újkígyósi tanácskozás előadásai.* 1994. október 28–30. Szerk. HALÁSZ Péter. Budapest, 1997. 18.

[15] A középkori magyar állam bukásáig a moldvai területek az esztergomi érsekség felügyelete alá tartoztak. Ezután a Kárpátoktól keletre fekvő katolikus települések hitéletének megőrzéséről az 1570-es évekig a csíksomlyói ferencesek gondoskodtak, akik Bákóban korábban létrehoztak már egy kolostort. BENDA, 1988. 41–43.

létrehozni az ortodox román többség felé. Ennek egészen az egységes román nemzetállam létrejöttéig a térségre jellemző zavaros hatalmi viszonyok miatt lehetett némi realitása, ezt követően azonban az államvallásnak minősített, és erős társadalmi befolyással rendelkező ortodox egyház olyan stabil pozícióra tett szert, amely lehetetlenné tette a helyzet megváltoztatását, az ortodox hívek tömeges áttérítését.[16] Nem hagyható figyelmen kívül ugyanakkor az sem, hogy az ortodox hegemónia miatt az olasz papok nem nélkülözhették a fejedelmi, majd állami hatalom bizonyos fokú támogatását.[17]

A magyar nyelvű oktatás lehetőségei Moldvában a XIX. században

A középkorban és kora újkorban a moldvai egyházközségek – ha ehhez megfelelő gazdasági és szellemi önerő is járult – szívesen áldoztak arra, hogy gyermekeikkel az elemi ismereteket megtaníttassák. Azokon a településeken, ahol nem volt pap, az iskolamester vagy a „deáknak" nevezett kántorok tanították a gyermekeket. A román nyelv erőteljes térnyerését a liturgiában Dominico Brocani missziói prefektus 1804-ben kelt rendelete alapozta meg, mely szerint több plébánián a templomi közájtatosságot, valamint az oktatást felváltva román és magyar nyelven kellett végezni. Brocani nem hivatkozhatott valamiféle kiforrott, ekkor meglévő gyakorlatra, fő motivációja inkább az olasz papság státuszának védelme volt, amely az egyházközségeknek a magyar nyelvű hitélet visszaállítására irányuló sorozatos követelései miatt ingatagnak bizonyult.[18]

A XIX. század első felében ennek ellenére még több olyan falusi plébánia létezett, amelyek szervezésében magyar nyelvű oktatás, nagyobbrészt hittanoktatás folyt. Ezekről 1841-ben Petrás Incze János klézsei plébános említést tett Döbrentei Gábornak, a Magyar Tudományos Akadémia titkárának székelyföldi találkozásuk alkalmával. Az 1838-ban hivatalba lépő, és a csángók irányában toleráns magatartást tanúsító Arduini Rafael missziói prefektus igyekezett kibővíteni az oktatási rendszert, ezért új iskolákat hozott létre. Ezek kétnyelvű elemi tanintézmények voltak, amelyekben a hittanon kívül írást, olvasást és számtant is tanítottak. 1841-ben a tantárgyak hatékony tanítása érdekében, Arduini a jászvásári nyomdában magyar és román nyelvű ábécéskönyvek, valamint magyar és román nyelvű katekizmusok kiadását rendelte el, továbbá Erdélyből nyelvtankönyveket hozatott az általa kijelölt oktatási célok megvalósítására.[19] Ezt megelőzően a falusi egyházi iskolákban, feltehetőleg

---

[16] A XIX. századi magyar szerzők egyöntetűen annak a véleményüknek adtak hangot, hogy az olasz papság számára csak ürügy az unió hangoztatása. IMETS Fülöp Jákó: *Úti-napló.* In: *Veszély, Imets és Kovács utazása Moldva-Oláhhonban 1868.* Marosvásárhely, 1870. 74.; LÁSZLÓ Mihály: *Keleti testvéreink.* Budapest, 1882. 51.; BALLAGI Aladár: *A magyarság Moldvában.* In: *Földrajzi Közlemények,* XVI. köt. (1888) 1–2. füz., 17–18.

[17] MAGYAR Zoltán: *Vallás és etnikum kapcsolata egy moldvai csángó faluban.* In: *Néprajzi Látóhatár,* III. évf. (1994) 1–2. sz. 75.

[18] AUNER Károly: *A romániai magyar telepek történeti vázlata.* Temesvár, 1908. 64.

[19] *„…édes Hazámnak akartam szolgálni…"* Összeáll. DOMOKOS Pál Péter. Budapest, 1979. 1340–1343. [A továbbiakban: DOMOKOS, 1979.]

ugyancsak Erdélyből Moldvába került, nyilvánvalóan magyar misszionáriusok által terjesztett katekizmusokból oktatták a vallási ismereteket, hiszen román nyelvű katolikus katekizmusok ekkor nem léteztek. Arra is több adatot találhatunk, hogy az egyházi iskolákat egyes településeken éppen magyar misszionáriusok alapították.[20]

Az 1860-as évektől a román kormányok a népiskolai hálózat kiépítésével párhuzamosan arra törekedtek, hogy kiszorítsák a magyar nyelvet az egyházi oktatásból, és ellehetetlenítsék a még magyar nyelven tanító papokat. Ennek megfelelően Salandri József apostoli vizitátor az addig külön-külön nyelveken kiadott katekizmusokat 1866-ban kétnyelvűekre cserélte, amelyekben a kérdések és válaszok párhuzamosan szerepeltek. Végül 1893-ban ezeket a kiadványokat is felváltották az egynyelvű román katekizmusok.[21] Ez utóbbi intézkedést készítette elő Nicolao Giuseppe Camilli püspök pásztorlevele 1889-ben, melyben elrendelte a román nyelv kizárólagos használatát a plébániák összes templomában.[22] A XX. században a „Csángóföld" ellátása vallási tárgyú szövegekkel, imakönyvekkel, oktatási anyagokkal és propagandacélokat szolgáló történeti pamfletekkel, a helyszínen már nem ütközött különösebb nehézségbe, hiszen a jászvásári nyomda mellett 1924-ben a ferencesek is létrehozták Halasfalván saját könyvnyomdájukat Serafica néven.[23]

A magyar nyelvű oktatást biztosító parókiáknak a XIX. században a román állam és az olasz papság túlsúlyának kettős szorítása mellett egyéb problémákkal is szembe kellett nézniük. Így például súlyos gondot jelentett a stabil hátterű és egységes szervezettel bíró katolikus iskolahálózat hiánya, ami a moldvai egyházszervezet gyengeségére vezethető vissza. Az elemi oktatás ugyanis nem mindig zajlott önálló, kifejezetten ilyen rendeltetéssel bíró épületegyüttesekben, gyakran csak a paplakban szervezett, bizonyos eseményekhez, mint például vasárnapi misékhez kötődő formában nyilvánult meg. Az iskolák ezen kívül nem mindig tudták feladatukat folyamatosan ellátni, mivel a moldvai körülmények között túlságosan ki voltak téve egy-egy plébános személyének, szervező képességeinek, továbbá a plébániák élén beálló változásoknak, a magyar és olasz, vagy egyéb nemzetiségű papok állandó cserélődésének. Ez utóbbi többször a pap és hívei közötti viszony ingadozásához, vagy radikális – pozitív, illetőleg negatív előjelű – megváltozásához vezetett, emiatt sok helyen voltaképpen nem is beszélhetünk hagyományos értelemben vett, rögzült oktatási rendszerről. A Papp Sándor által létrehozott forrófalvi iskola például a lelkész eltávozása után tönkrement, és csak az 1860-as években ott szolgáló Dominico Miglioratti próbálkozott az iskola ismételt beindításával.[24] További hátrányokat eredményezett a magyar nyelvű oktatás terén, hogy az Arduini

[20] Így például Gegő Elek megemlítette, hogy a forrófalvi iskolát a későbbi tatrosi plébános, Papp Sándor magyar misszionárius hozta létre. GEGŐ Elek: *A moldvai magyar telepekről.* Buda, 1838. [Reprint: Csíkszereda, 1999] 20.

[21] DOMOKOS Pál Péter: *A moldvai magyarság.* Budapest, 2001. [Hatodik kiadás] 120.

[22] DOMOKOS, 1979. 94.

[23] TÁNCZOS, 1995. 97.

[24] IMETS, 1870. 58.

által kinyomtatott magyar nyelvű ábécéskönyvek hamar elfogytak, és nem készült belőlük utánnyomás.[25] Az egyházközségek gazdasági és a hívek szociális helyzete is gyakran kedvezőtlen irányba befolyásolta a folyamatokat.[26]

A moldvai magyar falvakban a középkori magyar állam szétesése, és az idegen szerzetesség megjelenése óta a magyar nyelvű műveltség megőrzésében és továbbörökítésében jelentős szerep hárult az ott hagyományosan „deáknak" vagy „diáknak" nevezett parasztkántorokra.[27] Ennek magyarázata nemcsak a magyar-olasz papság érdekellentéteiben rejlik, hanem a térség periférikus jellegéből fakadó paphiányban is. Helyenként előfordult, hogy a plébániával ellátott anyaegyházakban szolgálatot teljesítő papoknak 10–12 fília lelki ellátásáról kellett gondoskodniuk, akik ilyen körülmények között a legeldugottabb telepekre legfeljebb csak ünnepnapokon juthattak el, és gyakran a legfontosabb szentségeket sem tudták kiszolgáltatni. Természetes tehát, hogy a népi vallásosság jelenségei ezeken a helyeken hangsúlyozottan jelentkeztek, a falvak gyakran teljesen önálló vallási életre rendezkedtek be. Azokban a fiókközségekben, amelyek messze estek a plébániát fenntartó településtől, a mindennapos lelki szolgálatot és bizonyos egyházi teendőket (harangozás, temetés lebonyolítása) ők végezték el. Azokon a településeken, ahol idegen származású papok szolgáltak, a szentmisék ideje alatt ők vezették fel a magyar nyelvű egyházi dalok eléneklését. A „deákok" feladatköre ilyen módon némiképp tágabb volt, mint a hagyományos értelemben vett kántoroké, de tevékenységi körük az idők folyamán fokozatosan szűkült, a lassan növekvő számú papság ugyanis igyekezett megnyirbálni az egyházi ügyekben járatlannak tartott, babonás szertartásokat gyakorló, ráadásul az egyházi énekeket magyarul éneklő deákok hatáskörét.

Az iskolai nevelés szerepköre így több helyen ugyancsak a valamilyen szinten képzett, a falun belül magas társadalmi megbecsülésnek örvendő, többé-kevésbé írni és olvasni tudó „deákokra" hárult. Az ő kötelességük volt a vasárnap esti vecsernyék előtt vagy után a falu gyermekeit a hit alapigazságaira és a legfontosabb imádságokra megtanítani. Ezt különféle magyarországi kiadványok, valamint az akkor érvényben lévő katekizmusok felhasználásával végezték, de 1893 után is tanítottak a hivatalos iskolai használatból kivont 1866. évi katekizmus segítségével. A XIX. század második felére, a magyar papság számának drasztikus csökkenése következtében a liturgiában egyfajta egyensúlyi helyzet alakult ki a románul prédikáló pap, valamint a magyarul éneklő és imádkozó deák között. Ez a „paritás" azonban törékenynek mutatkozott, és fokozatosan a pap javára billent át, hiszen a kántor sok tekintetben függő viszonyban volt a paptól, a felsőbb egyház- és államvezetés pedig a

[25] DOMOKOS, 1979. 1443.

[26] A csángók számára az időjárás változásaival is összefüggő földművelő életmód nem engedhette meg a gyerekek folyamatos taníttatását, ezenkívül a falusi parasztnépesség nem is mindig igényelte a nevelésnek a család közegén kívüli formáit. Erre Petrás utalt. DOMOKOS, 1979. 1335.

[27] BENDA, 1988. 39.

magyar nyelvű vallásosság háttérbe szorításán munkálkodott.[28] A XIX. század végi magyar utazók egyöntetűen a kántor szerepének és tekintélyének hanyatlását tapasztalták, sok feslett életűt találtak közöttük, továbbá a Székelyföldről Moldvába szegődött kántorok közül többen egyszerű pénzkereseti lehetőségnek tekintették munkájukat.[29]

A papi képzés rendszerének kialakulása Jászvásáron és Halasfalván a XIX. század végén

Az egyházi iskoláztatás terén döntő mozzanatot jelentett a Jászvásár székhelyű, önálló moldvai katolikus egyházmegye megalakítása 1884-ben. Az egyházkerület első püspökévé a korábban Tamásfalván szolgáló olasz jezsuita lelkészt, Nicolao Giuseppe Camillit nevezték ki. A moldvai katolikus területek új és önálló egyházszervezetének kiépítése és megerősítése céljából nélkülözhetetlen elemnek bizonyult a papság alacsony létszámának megszüntetése, ami régóta súlyos problémát jelentett. A lelkészek helyi képzésével és az utánpótlás bázisának helyben való kiépítésével közvetve meg lehetett oldani a plébániák számának növelését, a csak kápolnával rendelkező, kieső fíliákban templomok építését, és ennek segítségével ezeknek a településeknek visszahelyezését az egyház hatósugarába. Ennek megfelelően a püspöki székhelyen alapítandó papnevelde tervezését nem sokkal Camilli kinevezése után megkezdték.[30] Hasonló szeminárium megszervezésének gondolata nem volt előzmények nélküli, hanem már jóval régebb óta napirenden volt a misszió kihelyezett hivatalában. 1845-ben kerültek napvilágra a hírek egy jászvásári katolikus kollégiumról, amelyet elsősorban a moldvai székhelyen született német és francia fiatalok számára kívántak létrehozni.[31]

A jászvásári papi szemináriumot végül néhány évtized múlva, 1886-ban nyitották meg. Az intézménybe eleinte kisebb részt moldvai katolikus falvakból származó magyarokat, nagyrészt a moldvai nagyvárosokban élő katolikus vallású nemzeti közösségekhez (németek, lengyelek) tartozó fiatal fiúkat vettek fel,[32] akiket szigorú rendben neveltek.[33] Camilli az intézményt megnyitása után a jezsuiták Lemberg központú galíciai rendtartományának irányítása alá helyezte, és ennek megfelelően tanári karának egy részét ottani lengyel papok alkották. A tanári kar másik része németekből, csehekből és olaszokból állt. Élére később az ugyancsak lengyel származású Felix Wierćinski került, aki kiválóan ismerte a moldvai viszonyokat, hiszen már korábban egy Szabófalva

---

[28] A deákok működésére részletesen ld. TÁNCZOS, 1995. 83–88.

[29] Imets említett munkájában megjegyezte, hogy papjuk iránti szolgai viszony miatt elveszett korábbi viszonylagos önállóságuk, és a pap jóváhagyása nélkül még iskolákat sem szervezhetnek. IMETS, 1870. 115.

[30] Erre Petrás utalt egy 1885-ben kelt levelében. DOMOKOS, 1979. 1505.

[31] DOMOKOS, 1979. 1438.

[32] GYÖRGY Endre: *A moldvai csángókról. Levél a „Vasárnapi Újság" szerkesztőjéhez.* In: *Vasárnapi Újság* 1900. október 28.

[33] Erre részletesen ld. az 1. sz. dokumentumot.

melletti településen szolgált.[34] A papnevelde bővítésével párhuzamosan a magyar származású hallgatók az 1890-es évek legelejére többségbe kerültek,[35] de valószínűsíthető, hogy az intézmény falai között egészen 1895-ig semmilyen szintű magyar nyelvtanítás nem folyt.[36] Stefan Lippert jászvásári osztrák–magyar alkonzul tanulmányából kiderül, hogy 1893-ban az intézmény 18 növendéke közül 13 beszélt magyarul.[37] Az 1880-as évek végén Jászvásárra utazó György Endre szerint a román kormány örömmel vette az ott létrejött szeminárium megnyitását. Érdekes adalékkal szolgált a szerző tudósításában a megalakulás körülményeiről, ugyanis megemlítette, hogy a püspök, és a papi képző akkori rektora többször megfordultak Magyaror-szágon segélyt kérve intézményük részére. A magyarországi viszonyokhoz képest elég nagy összeget gyűjtöttek össze erre a célra, mivel az adakozók cselekedete előtt a moldvai magyar katolicizmus ügye lebegett.[38]

1895-ben Dominique Jacquet személyében új püspököt neveztek ki Jászvásárra, aki elődjéhez képest toleránsabb magatartást tanúsított az egyházmegyéjében a hívek többségét kitevő magyarsággal szemben.[39] Jacquet habitusát és a csángókhoz való viszonyát alapvetően meghatározta, hogy francia anyanyelvű svájci volt, ezért ő nem volt érintett a Moldvában évszázadok óta jelen lévő olasz-magyar ellentétekben. A magyarság számára kedvezőnek tűnhetett emellett az is, hogy ferencesként jezsuita elődjének munkáját kívánta felülbírálni, ami annak regnálása idején született rossz döntések megváltoztatását feltételezte. Az új püspök nem nézte jó szemmel, hogy a korábban túlnyomóan ferences kézen lévő missziós területen Camilli a jezsuiták befolyását próbálta megszilárdítani.[40] A jezsuiták és a ferencesek vetélkedése Moldvában jóval korábbi előzményekre tekintett vissza. Bár a jezsuita misszió előbb indult, mint a ferenceseké, más jellegű volt, és nem vált állandóvá a térségben. A jezsuiták a XVI. század végétől inkább a fejedelmi központban, és néhány nagyobb vidéki városban telepedtek meg, ahol iskolákat és könyvtárakat létesítettek. Tanintézményeikben többnyire a gazdagabb bojárok gyermekei tanultak. Magukat tekintették a műveltség hordozóinak, ezért lenézték a magasabb iskolákat nem járt, és a szegény falusi lakossággal sorsközösséget vállaló ferences barátokat. A XVI–XVIII. század folyamán, a magyarokon kívül több hullámban a Jézus Társaságának galíciai tartományából is érkeztek ide lengyel misszionáriusok.[41]

1895-ben Bánffy Dezső miniszterelnök körlevelet intézett a magyar katolikus érsekekhez és püspökökhöz, melyben támogatásukat kérte a jászvásári

---

[34] DOMOKOS, 1979. 1301.
[35] Ld. a 2. sz. dokumentumot.
[36] Ld. az 1. sz. dokumentumot.
[37] GECSÉNYI Lajos: *Ein Bericht des österreichisch–ungarischen Vizekonsuls über die Ungarn in der Moldau. Jassy, 1893.* In: *Ungarn Jahrbuch,* Band 16. Red. GLASSL, Horst–VÖLKL, Ekkehard. München, 1988. 184.
[38] GYÖRGY, 1900.
[39] A „moldvai akció" megindításának körülményeire részletesen ld. SERES, 2002. 27–30.
[40] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 15743/1896.
[41] BENDA, 1988. 44–46.

papneveldében lévő ifjak magyar nyelvű oktatásához.[42] A segélyakció megindítása végső soron nem a magyar kormány kezdeményezésére történt, hanem Jacquet 1895. júliusi megkeresésére, amelyben anyagi támogatást igényelt az ottani papnevelde fenntartási költségeire.[43] A felhívásra csakhamar, még ez év decemberére az egyházi főméltóságok jóvoltából 3.650 forint gyűlt össze. Ehhez a mennyiséghez járult még Pados János végrendelete alapján az a 3.179 forintot kitevő összeg, amelyre ingó és ingatlan hagyatékának értéke rúgott. Pados végrendeletében a hagyatékát alapítványként – amelynek céljaként a Magyarország határaitól keletre élő fajrokonok támogatását jelölte meg – a Vallás- és Közoktatásügyi tárca kezelésére bízta. A Pados Alapítvány éves kamataiból a moldvai csángók javára is lehetett áldozni.[44] A kormány célja az volt, hogy a támogatás fejében elérje a papi szemináriumban egyes tantárgyak magyar nyelven történő oktatását, esetleg magyarországi tanárok bevonásával. A kormányfő fontosnak ítélte az ügyet, ezért maga is átutalt egy 2.000 frankról kiállított csekket a jászvásári intézmény javára, amivel a jászvásári papnevelde magyar államsegélyhez jutott.[45]

A nyelvtanítás kapcsán rendelkezésünkre álló források kissé ellentmondásosnak tűnnek. Balla Gyula Lajos dormánfalvi misszionárius 1896 márciusában kelt tudósításában azt írta, hogy a papneveldében nem oktattak magyarul,[46] míg a rektor ezt némiképp cáfoló híreket közölt egy 1896. decemberi levelében.[47] A két állítás önmagában véve nem zárja ki egymást, hiszen nem elképzelhetetlen, hogy a magyar nyelv tanítása éppen a magyar kormány tekintélyes mértékű szubvenciója nyomán indult meg az 1896/1897-es tanév első szemeszterében. Sajnos azonban az intézmény rektorának beszámolójából nemcsak az nem derül ki, hogy mikor vette kezdetét a magyar nyelv tanítása, hanem az sem, hogy a növendékek heti hány órában tanulták azt. Mindenesetre ez alapján biztos, hogy a magyar kormány szándékaival ellentétben az ottani tanrend csak a nyelvtudás elsajátítását és grammatikai fejlesztését célzó nyelvórákat biztosított a csángó ifjak számára, az egyes tantárgyakat viszont románul tanították. A heti két-három óra a színtiszta csángó falvakból származó magyar anyanyelvű fiatalok számára a román nyelv dominanciája és más idegen nyelvek (elsősorban a latin, illetve a francia, görög, esetleg a német) tanulása mellett éppen csak elegendőnek bizonyulhatott nyelvtudásuk szintjének fenntartására. Mindezek fényében a magyar nyelv voltaképpen az idegen nyelvek kategóriájába soroltatott.

Az intézet növendékei mindenesetre köszönetüket nyilvánították Bánffynak a támogatásért, és abbéli meggyőződésüket fejezték ki, hogy a magyar nyelv tanulása által igyekeznek meghálálni a pénzadományt.[48] Nem hagyhatjuk fi-

[42] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 3857/1895.
[43] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 2242/1895.
[44] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 4477/1895.
[45] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 3857/1895.
[46] Ld. az 1. sz. dokumentumot.
[47] Ld. a 2. sz. dokumentumot.
[48] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 20505/1896.

gyelmen kívül azt a tényt sem, hogy az intézet lengyel vezetése ab ovo nem zárkózott el magyar jezsuita tanárok fogadása elől. A galíciai jezsuita tartományfőnök ugyanis lehetőséget látott arra, hogy a jezsuiták osztrák–magyar provinciájából egy tanár érkezzen Jászvásárra „a magyar nyelv oktatásának vezetésére". Wierćinski pedig azt kérte, hogy az esetlegesen rendelkezésére bocsátandó magyar tanerő valamelyik teológiai vagy természettudományi tantárgy előadására legyen képesítve.[49] Ez a kezdeményezés azonban megbukott a jezsuiták Rómában székelő generálisának ellenkezésén, aki különböző okokra hivatkozva mereven elutasította azt.[50]

A moldvai jezsuiták és ferencesek vetélkedése szinte ezzel egy időben kapóra jött a magyar kormánynak. 1897 februárjában kiderült ugyanis, hogy Jacquet függetleníteni kívánja magát a Jászvásáron magukat bebetonozó jezsuitáktól, és Kalugarban önálló ferences noviciátust szeretne alapítani. A moldvai püspök emiatt a Monarchia vezetéséhez fordult segítségért.[51] Az esztergomi érsek azt javasolta Bánffynak, hogy a ferences papi noviciátussal összhangban egy olyan kántortanító-képzőt, vagy kántorképzőt kell alakítani, ahol ferences laikus testvéreket tanítanának, mert a ferences papok és kántorok közti együttműködés így könnyebben lenne megvalósítható.[52] A moldvai püspök a támogatásra vonatkozó készség ismeretében részletesen is kifejtette elképzeléseit, és közölte, hogy praktikus megfontolásokból a papi képző, a mellé építendő bentlakás, és a kántorképző helyszínéül Halasfalvát szemelték ki.[53] A magyar kormányfő hamarosan jelezte, hogy kész nagyobb áldozatot hozni a kántorképzővel egybekapcsolt noviciátus létrehozása és működtetése érdekében.[54] A komollyá váló elhatározás egyeztetése végett Jacquet 1897 nyarának végén, őszének elején Budapestre utazott, ahol tárgyalás keretében véglegesítették szándékaikat. A találkozón a püspök pontos költségvetéssel állt elő; az első évben tizenkilenc ezer, míg az azt követő időszakban évente tizenháromezer frankot igényelt a magyar kormánytól.[55]

A támogatás létrejöttét azonban nem sokkal ezután, a kedvezőnek látszó jelek ellenére Goluchowski Agenor külügyminiszter tanácsára Bánffy meghiúsította.[56] Ettől függetlenül a halasfalvi lelkésziskola és kántorképző megvalósítása a Jacquet által elképzelt szisztéma önmagában nem oldotta volna meg a moldvai magyarság égető problémáját, a magyar nyelv intézményesítésének hiányát az egyházi liturgiában, valamint az egyházi- és polgári oktatásban. Ez

[49] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 12012/1896.

[50] A római általános rendfőnök először a ferencesek és jezsuiták rivalizálásával, valamint a román kormány érzékenységével érvelt. MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 15743/1896. Ezt követően Bánffy második próbálkozására kijelentette, hogy nincs erre a posztra alkalmas, nélkülözhető embere. MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 20275/1896.

[51] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 2678/1897.

[52] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 3579/1897.

[53] Ld. a 3. sz. dokumentumot.

[54] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 8126/1897.

[55] Jacquet budapesti tartózkodásának pontos időpontját nem sikerült megállapítanunk. MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 16642/1897.

[56] Az okokra részletesen ld. SERES, 2002. 38–40.

ugyanis nem szólt többről, mint a magyar nyelv nyelvórák keretében történő tanításáról. Ennek bevezetése kétségtelenül létező empátiája mellett érdekében állott, hiszen a kezdetekben a Magyarországról származó pénzsegélyektől nagymértékben függött a nemrég alakult püspökség működőképességének szavatolása, és egyáltalán a ferencesek helyi fölényének biztosítása. Halasfalva kiválasztása előnytelen volt a magyarság számára, hiszen a település az erősen fogyó északi nyelvsziget északi peremvidékén helyezkedett el, ahol már igencsak előrehaladott nyelvi asszimilációs állapotok uralkodtak. A Szent László Társulat tagjainak ottjártakor például a falunak németül prédikáló papja volt,[57] majd néhány évtized múltán már olasz.[58] Ez a „bábeli zűrzavar" nyilván csak erősítette az asszimilációs tendenciákat. A püspök maga azt vallotta ugyan, hogy a két településen hasonló a magyar nyelvű vallásosság szerepe, a valóság azonban mégis az, hogy Kalugarban és környékén sokkal erősebb maradt a magyar identitás.[59] Mindezek ellenére megkockáztathatjuk, hogy a Jacquet által kidolgozott oktatási rendszer megvalósulása mégiscsak jobb lett volna annál, mint ami később bekövetkezett.

Dacára annak, hogy a magyar kormány leállította a pénzsegélyek folyósítását, 1897-ben mégis megkezdte működését a bentlakással rendelkező intézmény. Az akkori Román megyei tanfelügyelőnek az 1903–1904. évi állapotokat tükröző visszaemlékezéseiből kiderül, az elemi iskolából kiválogatott és odavitt csángó gyerekeket a jezsuitákéhoz hasonló szigorú rendben nevelték. A gyerekek nem térhettek haza, még a vakáció idején sem, szüleikkel nem tarthatták a kapcsolatot, és ha azok látogatóba jöttek, csak a papok jelenlétében beszélhettek velük. Emellett idegen személyek is csak a rektor engedélyével látogathatták az intézményt, a viszonylag magas szintű oktatás kizárólag román nyelven folyt, az idegen nyelvek közül a hallgatók a latint, görögöt, franciát, olaszt és a németet tanulták. A szeminárium mellett működő kántorképző is hasonlóképpen bentlakásos volt. A szeminárium rektora olasz, a kántorképző igazgatója német nemzetiségű volt, a tanszemélyzet többsége a vezetőség mintájára olasz és német papokból tevődött össze. A két intézményben tanulókat román nemzeti szellemben nevelték, ottani tanulmányaik befejeztével olaszországi teológiai főiskolákra kerültek, ahonnan visszatérve Moldvában folytatták a csángók erőszakos asszimilálását.[60] Így alakult Halasfalva a mold-

---

[57] A társulati tagok ugyanakkor megállapították, hogy Halasfalva *„valaha tiszta magyar volt, és még ma is az annyira, hogy a nők és gyermekek nem is igen tudnak oláhul. Azonban a magyarság nagyon meg van itt támadva […] úgy a család-nevek is borzasztóan el vannak a magyarul mitsem tudó papok anyakönyveiben és nyelvén ferdítve."* IMETS, 1870. 94. Ennek némiképp ellentmond, hogy a korábban ott járt Jerney azt állította, hogy *„lakosi többé nem magyarok". JERNEY János keleti utazása a magyarok őshelyeinek kinyomozása végett. 1844 és 1845.* I. köt. Pest, 1851. 178.

[58] Ld. a 3. sz. dokumentumot.

[59] Míg az egykori Halasfalván mára teljesen eltűnt a magyar nyelv használata, a hazai szakirodalom Lujzi-Kalugarban még ma is 90%-ra teszi a magyarul tudók számarányát. Erre ld. TÁNCZOS, 1999. 18.

[60] DEMÉNY Lajos: *A csángó múlt a magyar és román történetírásban – a politikai szándék és tudományosság válaszútján.* In: *Csángó sorskérdések,* 1997. 7.

vai ferences provincia igazgatási és szellemi központjává, ahol – mint említettük – az oktatási centrum mellett később nyomdát létesítettek.[61] Itt tanultak a XX. század első évtizedeiben a moldvai katolicizmus román eredetét ideológiailag megalapozó csángó származású papok, például Iosif Petru Pal (Pál József Péter) pusztinai plébános.[62]

Az iratok keletkezési körülményei

Az 1. számú iratot Fábián László, Arad vármegyei főispán küldte meg Bánffynak, azt követően, hogy azt Csák Cirjék eljuttatta hozzá.[63] A magyar kormányfő 1896 januárjában fordult Fábiánhoz azzal a bizalmas utasítással, hogy keresse fel az aradi minorita rendfőnököt, és tudakolja meg, hogy hajlandó lenne-e a moldvai misszió céljára rendtagokat kiküldeni.[64] A főispán közbenjárására Csák levelet írt a miniszterelnöknek, melyben kifejtette, hogy egyik fő céljának tekinti a moldvai misszió újjászervezését, amire éppen Balla tett kísérletet 1888-ban. Arról biztosította továbbá Bánffyt, hogy ennek érdekében igyekszik minél több szerzetest kinevelni moldvai szolgálatra. Erre reagálva a miniszterelnök közölte vele, hogy igénybe fogja venni a szolgálatait, és ennek érdekében, ha Budapesten jár, feltétlenül keresse fel a minisztériumban az ügy előadóját.[65] Csák ezután juttatta el Fábiánhoz a Balla által írt levelet.

A 2. sz. dokumentumot Vaszary Kolos esztergomi érsek küldte el Bánffynak azzal a megjegyzéssel, hogy több ízben tapasztalta a miniszterelnök részéről megnyilvánuló érdeklődést a jászvásári szeminárium ügye iránt. Kiemelte továbbá, hogy abban érdekesen van leírva a növendékpapok magyar nyelvtudásának állapota, illetve az a gond, amelyet a magyar nyelv elsajátítására fordítanak.[66]

A 3. sz. dokumentum francia eredetijét Hurter jászvásári osztrák–magyar konzul juttatta el Goluchowski Agenor külügyminiszterhez, aki rögtön továbbította azt a magyar miniszterelnöknek. A külügyminiszter ezzel együtt kelt átiratában ismertette a jászvásári konzul véleményét, amellyel Aehrenthal Alajos bukaresti osztrák–magyar nagykövet is egyetértett. Eszerint a noviciátusnak és a kántoriskolának – mivel az a magyar elem megtartását segíti elő Romániában – nagy politikai jelentőséget kell tulajdonítani, és ezért annak támogatásától nem szabad visszarettenni, még akkor sem, ha nagyobb anyagi áldozatokkal jár együtt. A külügyminiszter a maga részéről hozzátette, hogy a konzul fejtegetésének elvi részével egyetért, és a megfogalmazott célokat helyesnek tartja, a többlet-hozzájárulás azonban keveset fog nyomni a latban. Goluchowski átiratában az a figyelemreméltó utalás is megtalálható, mely szerint a Monarchia közös külügyminisztere Jászvásárra utazott, hogy az ott

---

[61] Ld. a 23. sz. jegyzetet.
[62] DEMÉNY, 1997. 8.
[63] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 5034/1896.
[64] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 598/1896.
[65] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 2796/1896.
[66] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 48/1897.

székelő Jacquet-val megtárgyalják a Moldvában tervezett ferences szeminárium és kántorképző létrehozására, és évi tízezer frankkal való dotálására vonatkozó részleteket Bánffy válaszában közölte, hogy a külügyminiszter átiratának mellékleteként elküldött Jacquet-féle levélben kért magasabb összeget elvben hajlandó megadni. Felkérte a külügy vezetőjét, hogy erről az elhatározásáról értesítse a jászvásári püspököt, és utasítsa az ottani osztrák–magyar konzult a további részletek megtárgyalására.[67]

[67] MOL K 26, 477. cs., XXXI. t., 8126/1897.

II. Dokumentumok[68]

1.
Balla Gyula Lajos dormánfalvi plébános levele Csák Alajos Cirjék aradi minorita rendfőnöknek
Dormánfalva (Dărmăneşti), 1896. március 2.

Dârmâneşti (România, u. p.[I] T. Ocna[69]) 1896. martius 2.

Főtisztelendő Rendfőnök Úr!
Kedves Barátom!

Hozzám intézett becses leveledre sietek pro posse[70] kimerítő választ adni, nem mulasztván el örömömnek kifejezést adni azon jó szándék és nemes intentiód fölött, melylyel a moldvai missiók, illetve itteni magyar testvéreink nemzetiségi és vallási ügye iránt viseltetel.

Sajnos azonban, hogy tudósításomat e szavakkal kell kezdenem: „késő barátom, [késvén]!" Moldvában a magyarság ügye elveszett. Itt a magyar Minorita rendtartomány többé lábát meg nem vetheti, és igen valószínű, hogy Kárpáthy[71] és én vagyunk az utolsók kik a hármas hegy és négy folyam hazájából itt ideig óráig hivatásunknak élhetünk. Csudálkozva fogod kérdezni: hogy lehet az? Hát csak úgy édes barátom, hogy nincs többé „moldvai missió", hanem helyette „Dioecesis Jassyensis in Principatus Moldaviae."[72] Tehát rendes világi egyházmegye mint pld. a csanádi vagy győri, amely plebániák ellátására a jassyi seminariumban – penes ecclesiam Cathedralem institutam – petrinus papokat[73] nevel, ahonnét az idén már három individuum – tudtommal – ordináltatott is, és pedig non ad titulum paupertatis, sed ad titulum Dioecesis Jassyensis.[74] A seminarium pedig erigáltatott[75] Leo pápánk[76] tudtával nemcsak,

---

[68] Az 1. és 2. sz., bekezdések nélküli, valamint a 3. sz., bekezdésekkel sűrűn darabolt dokumentumot a könnyebb olvashatóság és áttekinthetőség érdekében (újra) tagoltuk. Az 1. sz. eredeti dokumentum esetében az eredeti nyelvezetet meghagytuk, míg a 2. és 3. sz. esetében – tekintettel arra, hogy azok idegen nyelvből készített fordítások, ezért a bennük lévő nyelvi jelenségeknek nincs önmagukon túlmutató jelentőségük – a jelenlegi helyesírási szabályokat alkalmazva átírtuk, meghagyva az idegen szavak írásmódjának eredeti alakját, illetve néhány, a régies nyelvezetre jellemző különleges szóalakot. A bizonytalan olvasatú szavakat [zárójelbe] tettük.

[I] Értelmezhetetlen rövidítés.

[69] Târgu Ocna = Aknavásár

[70] lehetőség szerint

[71] Kárpáthy (Kárpáti) Grácián (1853–1919): moldvai ferences misszionárius. Erdélyi román görög katolikus családban született, de iskolái elvégzése után a ferencesek közé lépett. 1894-ben került a klézsei plébániára, majd 1905-től haláláig Szabófalván teljesített szolgálatot. A szakirodalom ellentétesen ítéli meg a tevékenységét, egyes szerzők szerint arra törekedett, hogy elősegítse a román nyelvű katolicizmus térnyerését Moldvában.

[72] Jassy Püspökség a Moldvai Fejedelemségben

[73] a székesegyház mellé rendelt világi papokat

[74] nem szegénységi fogadalommal, hanem a Jassy Egyházmegye területére

[75] emeltetett

hanem egyenes kívánságára, mint aki cum gaudio[77] adta beleegyezését, hogy a 600 év óta a Minoriták által cum summa laude[78] administrált Missio saecularis[79] egyházmegyévé alakíttassék át.

Ezt az árulást a renden az előbbeni püspöknek Camillinak köszönhetjük, ki nem szűnt meg Rómában saját testvéreit folytonosan sötét színekkel festeni, mint renitenseket, és kötelesség nem teljesítőket, és a „calumniare audacter, semper aliquid haeret"[80] elvénél fogva annyira vitte, hogy mint fönnebb megjegyeztem, a pápa beleegyezését adta a világiasításhoz, és már ő alatta, ha jól tudom 12, 13 év előtt lett felállítva[81] a seminarium, melybe tanárokul jezsuitákat hívott meg, mert a Minoriták szamarak, és akik t.i. a jezsiuták még most is mint professores [St.] theologiae[82] működnek Jassyban. A boldogult Generalis Soldatie[83] minden lehető módon rajta volt, hogy a Missio megmaradjon a rend kezében, de ő Rómában volt, Camilli pedig mint a Missio feje és püspök Jassyban a hely szinén, neki kellett igazának lenni, mert hisz ő volt a renitensek között, az ő informatiójának csak jobban lehetett hitelt adni, mint a hat százados tapasztalatnak, és rendtársai jogait és jó hírnevét tűzzel lélekkel és nemes hévvel védő, de innen ezer és ezer mértföldnyire távol élő Generálisnak. Sőt a püspök még azt is meg tudta akadályozni, hogy ide egy „ad hoc visitator apostolicus"[84] betegye lábát, ki személyes és részrehajlatlan scrutinium[85] után – mert hisz annak a visitatornak nem kellett volna Minoritának lennie – Papam male informatum melius informasset.[86] Így lett tehát édes barátom a Missióból saecularis[87] egyházmegye, ebből is már beláthatod, hogy ha már egyszer itt világi papok működnek, reánk Minoritákra csak addig lesz szükség, míg elég individuum lesz a plébániáknak[II] a seminariumból évenkint ordinálandók[88] által történendő betöltésére. Most még leírom azt is, miért nem lesz itt több szükség speciatim magyar Minoritára. Camilli nem élvezhette árulásának gyümölcseit. Az isteni gondviselés úgy intézte, hogy az általa annyira dédelgetett seminarium növendékei közül egyet sem ordinálhatott. Lekösznönt a püspökségről és jelenleg Rómában privatizál. Hogy mi volt lemondásának oka, ki tudná azt megmondani, hanem motu proprio[89] aligha történt,

---

[76] XIII. Leó (1810–1903): római pápa 1878–1903 között. Jezsuita iskolákban tanult, bár egyházügyi törekvéseiben a ferencesekre is támaszkodni kívánt. Politikájában a pápai állam főségét hangsúlyozta a nemzeti egyházakkal szemben.

[77] örömmel

[78] kitűnően

[79] világi misszió

[80] vakmerően kell rágalmazni, az mindig valamilyen eredményre vezet

[81] valójában 1886-ban

[82] [szent] teológia professzorai

[83] a római ferences általános rendfőnök

[84] ideiglenes apostoli vizitátor

[85] vizsgálat

[86] a rosszul informált Pápát jobban informálja

[87] világi

[II] A lapszélen jelzett betoldás a szövegben.

[88] felszentelendők

[89] A pápa által bizonyos kérdésekben saját kezdeményezésére kiadott apostoli levél.

mert hisz kivitte, amit akart, és már közel állott ahhoz, hogy művének örömeit is élvezhesse, és valószínűleg nem csalódunk, ha azt hisszük, hogy ezt az új Generálisnak Caratellinek[90] befolyása idézte elő. Elég az hozzá, hosszas árvaság után, a múlt év Husvétja előtt uj püspököt kaptunk Jaquet Domokosnak a freiburgi catholicus egyetemnek volt professora személyében, ki szintén Minorita. Az uj püspök jó indulattal van irántunk és minden tekintetben iparkodik helyrehozni azt, amit elődje elrontott, de legjobb szándéka mellett is csak részben teheti, mert a dioecesist újra Missióvá át nem alakíthatja, miután az a pápa sanctificatióját[91] birja. Mit tett tehát? Hogy a Minoriták, kik hosszú századokon keresztül a catholicismus terén tagadatlan érdemeket szereztek, mint a mór, mely megtette kötelességét, egyszerűen ki ne nulláztassanak, azon törte fejét, miként lehetne a dolgot úgy intézni, hogy Róma se haragudjék, de a Minorita rend önérzete se legyen megsértve azáltal, hogy kiküszöbölésük által Róma részéről a beléjük helyezett bizalom megvonása legyen nyilvánvalóvá, egyszóval hogy a kecske is jól lakjék, de a káposzta is megmaradjon egy valóban salamoni gondolattal bebizonyította, hogy a Szt. szék iránti köteles tisztelet és engedelmesség mellett Szt. Ferencz szelleme lakozik szivében.

Múlt év – ha jól emlékszem – július vagy augusztus havában mindnyájunkat Bácóba invitált egyrészt ismerkedés végett, miután nem volt alkalma mindegyikünknek előtte Jassyban tisztelegni, másrészt és főként egy Conferentia megtartása végett. Össze is jöttünk körülbelül 30an. A Szt. Lélek segítségül hívása után egy Rómából hozzá intézett leiratot olvasott föl, melyben a következő kérdésekre kért Rómából nyert meghatalmazás alapján az egybegyűlt rendtagoktól választ. 1ör. Akarják e az egybegyűlt atyák, hogy Moldvában egy Minorita Rendtartomány „Provincia ÉS. P. Francisci Conventualium in Principatu Moldaviae" alakíttassék? A felelet valamennyiünk részéről „volumus."[92] 2 or. Hány zárda állíttassék fel Moldvában? Itt a majoritás győzött, a végmegállapodás 12 zárdában történt. Eme határozat Rómába terjesztetett, honnét 3 hónappal ezelőtt kaptuk az encyclicat[93] mely a Moldvai Provinciát megalakítottnak declarálja[94] és 10 Conventet[95] engedélyez,[III] a 10 Convent helyének meghatározását az itteni tagoknak választására bízva. Természetes a 27 plebánia közül – ennyi van összesen Moldvában – a 10 legjobb és legjövedelmezőbb lett kiválasztva és fölterjesztve – megnyugtatásodra intra parenthesim[IV] megjegyzem, hogy Dârmăneşti nincs közöttük – és Rómából helybenhagyva, amint erről legutóbb Generalis atyánktól kapott Circularéban[96]

---

[90] Lorenzo Caratelli (?–1908): a ferences rend általános rendfőnöke Rómában 1891–1904 között.
[91] áldását, jóváhagyását
[92] akarjuk
[93] Itt: szokványos ügyek elintézésének módját előíró egyszerű apostoli levél. A moldvai ferences rendtartományt Szent Józsefről nevezték el.
[94] nyilvánítja
[95] rendházat
[III] Későbbi aláhúzás a szövegben.
[IV] zárójelben
[96] körlevélben

színről színre olvashattunk. Csudálom, hogy a magyar Provincia erről nem lett tudósítva, pedig egy új rendtartomány felállításáról az egész rendet kellene kötelességszerűleg értesíteni.

Ezzel leírtam édes barátom a jassy püspöki megyében engedélyezett Minorita provincia megalakulásának történetét is. Erre te talán azt mondod, hogy ez mind igen szép, de mindebből nem látom be, miért lenne Moldvában a magyarság ügye elveszve. Most jövök reá arra is. Egyházmegyei seminarium már van Jassyban, amint tudod. Most meg lévén alakulva a rendtartomány Novitiatus és következetesen Theologia is föl lesz állítva szintén Jassyban. Hogy mikor lesz a novitiatus felállítva biztosan nem tudni, de az csupán az idő illetve pénz kérdése. A telek Jassyban már megvan, ahova egy a növendékek befogadására is elegendő nagy Convent fog építtetni. Már pénzalap is van hozzá, de még nem elég – hogy hogyan és mi módon gyűl e czélra a pénz, arra is majd rájövök, - hanem hogy 2 vagy legkésőbb 3 év múlva a novitiatus is megnyílik, az kétséget sem szenved. A seminárium máris, a majd megnyitandó novitiatus hasonlólag a seminariumhoz olasz mintára lesz berendezve.[V] Az olasz minta pedig abban áll, hogy 12 évesnél fiatalabb, de 14 évesnél idősebbet nem vesznek föl növendéknek. A növendékek az egész idő alatt míg csak presbyterekké[97] föl nem szenteltetnek a seminarium illetve a zárda falai között maradnak, még szülőik látogatására sem szabad nekik sohasem[VI] hazamenni; itt vacatiónak helye nincs. A növendékek az egész idő alatt tanulnak oláhul, franciául, görögül, latinul, és gondolom, de egész biztos nem vagyok benne, németül is, de magyarul értsed meg jól magyarul egy szót sem,[VII] ezt biztosan tudom. Már most elképzelhető e az az eset, hogy egy 12 esetleg 14 éves gyermek – ha mindjárt magyar szülőktől származott is – tíz évnél tovább anyanyelvén egy szót sem beszélhetvén, – legföllebb titokban és suttogva, – 10 év múlva ha ismét kikerül el ne feledje a magyar nyelvet, és képes legyen híveinek magyarul praedicalni, és egyéb functiót végezni – habár ezt tenni egyenesen nem is lenne megtiltva, – vagy egy ilyen lelkész annyira lelkesülne a magyar testvérek anyanyelve iránt, hogy azt újból megtanulja, mikor emiatt úgy az egyházi, mint a világi elöljárók egyenes rosszallásával is találkoznék? Ugyebár ezt föl sem lehet tenni? Bebizonyítottam e előtted eléggé, hogy a jövőre nézve, lévén már seminarium, és a Minorita novitiatus fölállítása csak idő kérdés lévén és a Minoriták is lelkipásztorok lévén Moldva országban a magyarság ügye elveszett. Quod erat demonstrandum![98]

Már most lássuk, hogyan történik a pénzgyűjtés a Jassyban építendő új zárdára. Eddig mi parochusok magunkénak tekinthettük a parochia jövedelmét, nem tartoztunk számot adni senkinek. Mióta Provincia lettünk, behozatott

---

V Későbbi aláhúzás a szövegben.

97 A katolikus egyházban papi tisztség. A püspöki rend után következő, és a felsőbb rendekhez tartozó egyházi rend. A püspöki renddel együtt az e rendbe tartozók áldozópapok, miséket tarthatnak.

VI A szerző aláhúzása szövegben.

VII A szerző aláhúzása a szövegben.

98 Amit bizonyítani kellett!

minden megkérdezés nélkül – ergo de nobis, sine nobis – a vita sic dicta perfecte communis.[99] Ez pedig abban áll, hogy egy könyvbe be kell jegyezni napról napra[VIII] a bevételt és kiadást, például:

1896	Február 22.	Intratus[100]	Exitus[101]
	Egy keresztelés	50 báni	-
	Egy kiló kávé	-	3 frc. 50 báni
	Két kiló cukor	-	2 frc.
	Febr. 23.		
	Egy esketés	10 frc.	-
	Egy avatás	1-	-
	Egy pakk gyufa	-	5 báni
	Egy pakk dohány	-	40 báni
	Kocsisnak1 pár bocskor	-	2 frc.
	Lópatkoltatás	-	4 fr. 80 báni
	Summa[102]	11 frc. 50 bani	12 fr. 75 báni

És ez így kell, hogy menjen az egész éven át; az év végén ezután lezárod a számadást; ha van például 452 frc plus, erre azt mondja a P. Provincialis, add ide a jassy Convent építésére, ha azonban van 512 frc minus, azt mondja, úgy élj, hogy adósságot ne csinálj, mert mi nem felelünk semmiről. Subsidiumot[103] nem kapsz, legföllebb orrot. Ez a vita perfecte communis**,** alias Socialismus,[104] a mi a tied, az az enyim is, de ami az enyim, az Noli me tangere.[105] Föltett kérdéseidre legjobb meggyőződésem szerint a következőkben válaszolok.

1) Hány magyar Missio állomás van itt? Erre egyenes feleletet adni igen bajos. Missio állomás alatt értem én azon helyet, ahol a parochus presideál, ha így fogjuk fel a kérdést, akkor azt felelem: a városokban székelő parochusoknak a materben tehát a városban oláh nyelven kell praedicálniuk egyszerűen azért, mert a városokban mindenféle nemzet képviselve van, magyar, német, lengyel, olasz és.t.b., de ezek oláhul mind beszélnek,[IX] tehát oly nyelven kell velök érintkezni, amelyet mindnyájan értenek, de ha a városi plébános egyik másik filiájába megy, itt kevés kivétellel, tisztán magyarul beszélhet a néppel.[X] Sajnos azonban hogy vannak már olyan parochiák is, és pedig falun, ahol a nép már nem beszéli a magyar nyelvet. Ezt magam tapasztaltam egy ízben, midőn Halaucseszti[106] nevű faluban – mely a Romániegyházi

[99] – tehát rólunk nélkülünk – az úgynevezett teljesen közös élet
[VIII] A levél szerzőjének aláhúzása a szövegben.
[100] bevétel
[101] kiadás
[102] összesen
[103] segélyt
[104] ez a teljesen közös élet, azaz a szocializmus
[105] Ne érints meg!
[IX] A levél szerzőjének aláhúzása a szövegben.
[X] Későbbi aláhúzás a szövegben.
[106] Halasfalva/Halas

Districtusban van – két szembejövő embertől magyarul kérdeztem: „Merre lakik a Tisztelendő Úr?" Nem kaptam választ. Erre oláhul kérdeztem: „Nem vagy te magyar?" „De igen magyar vagyok" – Zárjel között megjegyzem, hogy magyar annyi mint catholicus egész Moldvában[XI] – Ő midőn tovább csudálkozva kérdezem, hogy lehet, hogy magyar vagy és mégis csak oláhul beszélsz, azt felelte, hogy mi már mind elfelejtettük a magyar beszédet. És ezt később az olasz parochus is konstatálta. Ilyen elolához hasodott parochia az ország belseje felé – amint hallom – több is van már, de Istennek hála nem sok. Az első kérdésre tehát így felelek: az egyházmegye 4 kerülete közül a jassyi és romániai kerületekben inkább elolához hasodott a nép, de azért különösen a falusiaknál – kevés kivétellel – magyar nyelven végezhet a plébános functiókat és beszélhet a néppel. A bácói kerületben az egyetlen Bácót – mely város – kivéve mindenütt magyarul praedicalhat. A bácói kerülethez tartozó plébániák ezek: Báco,[107] Prezesti,[108] Valeni,[109] Klézse – ahol Kárpáthy van, – Forrófalva, Válesaca[110] és Calugera,[111] ezek tehát mind magyarok. A tatrosi kerületben mind magyarok és pedig Tatros (ahol a híres tatrosi biblia fordítás készült) Grozesti,[112] Dârmâneşti,[113] Pustiana,[114] és Focschani[115] ez város, de filiálijai mind magyarok.

2) Néhány évtized előtt hány magyar Minorita volt itt? Egyszerre sohase volt valami sok, talán 4–5, pld. ha jól tudom, Pongrácz,[116] Petrás,[117] Toth Anasztáz,[118] Máté Jób[119] talán még Liegerhoffer[120] is egy időben voltak itt. Hogy valaha, talán századokkal ezelőtt tisztán magyar Missio lett volna, egyáltalán nem állítható, mert első püspökétől, aki volt Andreas I Vasilo (1371-től)[121] egész Jacquet Domokosig, tehát a mostani püspökig, ki 41 ik a püspö-

---

XI Későbbi aláhúzás a szövegben.

107 Bákó

108 Prezest

109 Valén

110 Bogdánfalva

111 Kalugar (a mai Lujzi-Kalugar)

112 Gorzafalva

113 Dormánfalva

114 Pusztina

115 Foksány

116 Pongrácz Gellért: minorita szerzetes, az 1840-es évek második felében a valéni plébánia papja.

117 Petrás Incze János (1813–1886): klézsei plébános. Forrófalvi születésű, csángó származású pap. A középiskolát a Kézdivásárhely melletti Kantában végezte, majd az egri minorita papneveldébe került. 1836-ban szentelték pappá, 1838–1841 között Pusztinán segédlelkész, majd ettől kezdve haláláig a klézsei plébániát vezette. A magyarországi értelmiség a XIX. században jórészt az ő tudósításai alapján ismerkedett meg a moldvai magyarság mindennapjaival.

118 Tóth Anasztáz: moldvai ferences szerzetes, az 1840-es években gorzafalvi plébános.

119 Az illető személyéről közelebbit nem sikerült kideríteni.

120 Liegerhofer János: minorita szerzetes, az 1870-es években pusztinai, az 1880-as években gorzafalvi pap.

121 I. (Nagy) Lajos király korában jött létre Szeretvásáron katolikus püspökség, melynek első püspökéül 1371-től IX. Gergely pápa a lengyel minorita hitszónokot, Taslozembicza

kök sorában, egyetlen egy magyar sem volt, hanem lengyelek, németek és olaszok, már pedig ha tisztán magyar Missio lett volna, úgy püspökei is lettek volna magyarok. Nem e valóságos Isten csodája e tehát hogy ez a szegény nép dacára mindezeknek, annyi századon keresztül megtartotta nyelvét. Valóban kár és vétek lenne ezt a népet elpusztulni engedni!

3) Hogy melyek névleg azon állomások, melyeket régente magyarok töltöttek be? Ezt biztosan meghatározni nem lehet, miután nem parochusok, hanem csak adminisztratorok vagyunk, ad nutum Episcopi[122] bármikor transferálhatók[123] vagyunk. Ebben is az Isten ujját látom, mely az itteni magyarság fölött őrködött, mert az a kevés számú magyar pap, majd ide, majd oda disponáltatván időközönkint ismét csak visszavezette a már már elolához sodni kezdő magyarokat anyai nyelvükre, mint ahogy a próféták hajdan visszavezették a pogányosodni kezdő zsidó népet az egy igaz Isten ismeretére.

4) Mennyi lehet Oláhországban a magyarok száma? Moldvában a 27 plébániában 75–80 ezerre tehető, Oláhországban – ámbár egy királyság – 60–70 ezer, tehát mintegy 150 ezerre tehető a catholicus magyarok száma. Hogy mennyi a protestáns magyar, nem tudom, de azok is meglehetős számmal vannak.

5) Hogy a kormány tényleg gátolna működésemben, egyenesen nem állíthatom, mert directe[XII] semmiféle tiltó rendeletet nem kaptam, de hogy nem igazán tetszik a felsőbbségnek a tisztán magyar ajkú pap működése, elég bizonyíték rá, amint azt Kristyori barátunktól[124] már hallgattad, hogy püspökömet maga Károly király[125] figyelmeztette, hogy jó lenne értésemre adni, hogy hagyjak fel a proselytás tudással[126] és praedicáljak oláhul. Ez úgy hiszem elég, mert látszik, hogy jelentésnek kellett menni föl, különben a király nem vehetett volna tudomást csekélységemről. Ha saját püspököm nekem magamnak nem mondotta volna, nem hinném, de így elhiszem. A nép szereti magyar nyelvét, mit legjobban bizonyít az, hogy 5–6 óra járásnyiról eljönnek hozzám egy magyar beszéd meghallgatása végett, és ha más plebániabeli hívővel bárhol is találkozom, első szava az hozzám: ”Ejh! Csak az a jó Isten magát rendelte volna a mi papunknak!” Ezt jól tudják olasz collegáim is, mert pld. 9 év óta nem volt rá eset, hogy például búcsura meghívtak volna praedicálni, noha híveik mind tiszta magyarok.

6) Hogy az olasz papok hívei schizmatikusokká[127] lennének csupán azért, mert papjuk nem magyar ajkú? Ezt nem állíthatom. Schismati-cusokból lesznek catholicusok és később magyarok is, és viszont catholicusokból

---

Wasilót (Andrást) nevezte ki. A püspökség székhelyét az 1400-as évek elején Bákóba tették át.

122 a Püspök jóváhagyásával

123 áthelyezhetők

XII A szerző aláhúzása a szövegben.

124 Az illető személyéről közelebbi adatot nem találtunk.

125 I. Károly (1839–1914): Románia első királya 1881–1914 között.

126 Értsd itt: a magyar nyelvű prédikációval.

127 Értsd: ortodoxokká (az 1054-ben bekövetkezett egyházszakadást jelölő schisma görög szóból).

schizmaticusok és oláhok is, ez igaz, de csupán házasság révén, mert az oláh pap nem esketi őket össze, míg a magyar nem schizmatizál, viszont én sem, míg az oláh fél, ha nálam akar esküvelni, nem catholizál. Ez tehát kölcsönös, ami elvész a vámon, megjön a réven. De azért be kell vallani, hogy aránylag több magyarból lesz ily úton oláh, mint viszont, a vegyesen lakott vidékeken, mert az oláh az uralkodó elem, ők gazdagabbak, márpedig az asszony és pénz apostasiára[128] csábítja még a művelt embert is, hát még a misera contribuens plebs-t.[129] A tisztán catholicus falvakban – mert ilyenek is vannak – nem lehet ilyesmit hallani, mert ez a szegény nép szívósan ragaszkodik hitéhez és apáitól évszázadokon át öröklött és megőrzött nyelvéhez!

Kedves barátom! A fentebbiekben tehetségem szerint iparkodtam vázolni, és tudomásodra juttatni mindazt, amit tudni óhajtottál. Tégy vele belátásod szerint. Ha jónak látod, olvasd fel Bánffy Ő Excell.[130] előtt, vagy tedd közzé a lapokban ha az itteni magyarok sorsára fel akarod hívni a közfigyelmet és általános érdeklődést. Csak arra kérlek, hogy légy tekintettel az én itteni helyzetemre, és ezt csak akkor tedd, ha itteni állásomért recompenzálni tudsz. Mert az itt megírottak, úgy az itteni egyházi, mint világi felelősség szemében reám nézve főbenjáró bűn, melyért okvetlen meglakolnék. Lehet, hogy azonnali kiutasíttatásomat vonná maga után, és akkor mit csináljak szülőimmel? Ha azonban tudnál egy megyéspüspököt, ki egy szerény plebániát adna, akár a mai napon hagynám itt állásomat, mely most már úgyis csak ideig óráig tart, mert itt sem a magyar kormány, sem Róma nem lesz képes a magyarok helyzetén segíteni. Nekem innét pusztulnom kell, mert plebániám jövedelméből képtelen vagyok szülőimmel megélni, subsidiumot[131] nem akarok, mert hisz még ők akarnak tőlem kapni.

Évről évre adósságcsinálással tartottam fönn magamat, azon reményben, hogy majd kapok egy jobb plébániát, most már annak is vége, mert ha esetleg volna is jobb hely, oda ismét olyant tesznek, kitől minden év végével valamit kiharcolni reménylenek, míg tőlem ezt nem várhatják, tudva azt, hogy egy családos embertől mégsem lehet követelni úgy, mint egy egyestől, míg ha itt hagynak, nem kapnak ugyan tőlem semmit, de nem is adnak semmit. Egyébiránt most is elmehetek innét, és pedig Bucovinába (Lembergi egyh. megye) az öreg Drusbáczky pater[132] mellé Józseffalvára cooperátornak[133] körülbelül 700 forint fizetés, lakás, és ha illetménnyel cum iure succesionis;[134] az öreg már 90 éves és világtalan, úgy hiszem mint rendfőnököm nem fogsz akadályt gördíteni elém, ha teljes tisztelettel fölkérlek, légy szíves számomra a rendből ad

---

128 hitehagyásra
129 a szegény adófizető népet
130 Bánffy Dezső (1843–1911): magyar miniszterelnök 1895–1899 között.
131 segélyt
132 Drusbáczky György Bonaventúra (1813–?): szlovák származású bukovinai pap. 1855–1867 között káplán Istensegítsen. 1867-től haláláig józseffalvi plébános. Jelentős szerepet játszott a bukovinai székely gyerekek magyarországi taníttatásának megszervezésében, és a bukovinai székelyek magyarországi telepítési akcióiban a XIX–XX. század fordulóján.
133 segédlelkésznek
134 az utódlás jogával

tempus szolló dimissiorialist[135] kiállítani,[XIII] és azt lehetőleg minél előbb kezeimhez juttatni. Ha szülőim eltartása Istentől reám nem lenne bízva, hidd el, nem sok teketóriát csinálnék, hanem már régen visszamentem volna, és szolgáltam volna tovább rendemnek, melyhez esküdtem, és ki is tartanék tovább is usque ad extrenum habitum,[136] mert szülőimet többé magamtól el nem bocsájthatom, sed ad impossibilia nemo tenetur.[137] Egy ilyen kis jövedelemből lehetetlen megélni, folytonosan adósságokkal kell küzdenem, ha egy helyen fizetek, másutt újra kell csinálnom, még szülőim előtt sem tárom föl valódi helyzetemet, mert csak szomorítanám őket, és maguknak csinálnának szemrehányást, hogy ők okai helyzetemnek, pedig az nem áll.

Persze jobb szeretném, ha Magyarországba juthatnék, de az még bajosabb. Hacsak a Hg. Prímás[138] meg nem könyörülne rajtam. A Milleniumi ünnepségek alatt okvetlen átrándulok – akkor lesz alapos okom szabadságot kérni, mit meg is fogok kapni, és akkor lesz időm magam után nézni, de azért is mégis kérlek a kért Dimissiorialis kiállítására és elküldésére, mert oda quasi bizonyosan folyamodhatom, minthogy a personarum indigentia[139] nagy, magyar pedig egyáltalán nincs, mint azt László István az istensegítsi pap írja, kivel levelezésben állok. Ha azonban te jobb tanáccsal szolgálhatsz, ami egyúttal kivihető is, légy szíves megnyugtatni. Ha Bánffy Ő Excell. fogadni akarna, elmennék hozzá, bővebb adatokkal is szolgálni, mert levélben mégis lehetetlen mindenre kiterjeszkedni. Kárpáthyt még csak egyszer láttam, de éppen a jövő héten megyek abba a districtusba, a húsvéti gyóntatáshoz segédkezni, és éppen ő hozzá is; ő neki erről a dologról egy szót sem szólok, mert nem ismerem őt eléggé. Ha Aradon sok intentiókat kaptok, küldj kérlek, ha van, pénz most nem kellene,[XIV] csak majd akkor, ha indulnék Magyarországra. Csókollak mindnyájatokat és Kristyórit. Írj kérlek!

5034/96. M. E.[XV]

Szerető barátod: Balla Gy. Lajos
[plebanus]

Kézírásos eredeti.
MOL K 26, 477. cs., 1899/XXXI. t., 5034/1896.

---

[135] egy időre szóló elbocsátó engedélyt
[XIII] A szerző aláhúzása az eredeti szövegben.
[136] a végső állapotig
[137] de senki sem tartatik ki a lehetetlenségig
[138] Vaszary Kolos (1832–1915): esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása 1891–1912 között.
[139] személyi hiány
[XIV] A szerző aláhúzása a szövegben.
[XV] A lapszélre nyomtatva.

2.
Felix Wierćinski, a jászvásári jezsuita papi szeminárium rektorának levele Vaszary Kolos esztergomi érsekhez
Jászvásár (Jassy, Iaşi), 1896. december 12.

Másolat

Jassy, 1896. december 12.

Kegyelmes Herceg!

Ismerve azon apostoli buzgalmat, mellyel Eminenciád egyéb gondjai és napi elfoglaltsága dacára érdeklődésébe bevonni méltóztatik a moldvai rk. ügyeket is, mindenekelőtt hálámat nyilvánítom azért a szeretetért, amelyet érdemetlenül élvezünk, kivált mert nagyon jól tudom, hogy ezen egyházmegyei papnevelő intézet Eminenciád szívében nem az utolsó helyet foglalja el. Isten segítségével Eminenciádnak ezen papnevelő intézet érdekében kifejtett ügyekezete nem maradt sikertelen.

A növendékek száma szaporodott, a tanulmányok nagyobb terjedelmet vettek, maga a ház kijavíttatott, más házat is béreltünk a papnevelő céljaira, a növendékek ruházata és élelme szerényen ugyan, de a szegényes körülményekhez képest bőven megjavult. Az intézetnek most 42 növendéke van, kik közül 2 a bukaresti főmegyéhez, 40 pedig ezen jassy egyházmegyéhez tartozik. Theologusunk 14 van, kik között 2 fölszentelt pap, 8 szerpap (diaconus), 3 alszerpap (subdiaconus), van még egy acolythus.[140] A négyéves theologiai folyam 1898-ban végződik. A filosofiai két évi folyamot 1897-ben öt igen derék ifjú fogja befejezni, végül 23 növendék két osztályba osztva gymnasiumi tanulmányokkal foglalkozik. A növendékek túlnyomó része három évfolyamon tanulja a magyar nyelvet.[XVI] Tizennégy theologus és filosofus tisztelendő Pál úrnak, ezen papnevelő intézet első csángó eredetű fölszentelt papjának vezetése alatt, a többi ifjú pedig néhány gyöngébb tehetségű kivételével, két évfolyamban Istoceanu György philosophiai hallgató vezetése mellett tanul magyarul, még pedig örömmel. Különös hálát kell adnom Istennek, hogy ezen nyáron három ifjút küldhettem Oláhországból (Valachia) a Jézus társaság galíciai tartományának előkészítő iskolájába, hogy onnan tanulmányaik befejeztével, mint kész tanárok térhessenek vissza Jassyba. Kettő közülük oly jól bírja a magyar nyelvet, hogy azt már előzőleg Oláhország katholikus iskoláiban tanította, a harmadik szintén eléggé jártas benne.[XVII] Így tehát maga a galíciai tartomány is oly tanárokat adhat idő multával ezen papnevelő intézetnek, akik a magyar nyelvet annyi lélek üdvösségére eredménnyel taníthatják. Addig is tőlünk telhetőleg rajta leszünk, hogy a rendelkezésünkre álló eszközökkel nö-

[140] A katolikus liturgiában a diakónus segítője, ő viszi a gyertyát az ünnepi szentmiséken, ő adja át a bort és a vizet felajánlásra. Egyébként a pap, illetve a püspök kíséretének tagja.

[XVI] Aláhúzás az eredeti szövegben.

[XVII] Aláhúzás az eredeti szövegben.

vendékeink között a magyar nyelv ismeretét csángóink lelki javára előmozdíthassuk.

Midőn hálával emlékezem meg mindarról, amit Eminenciád ezen papnevelő intézetért tenni méltóztatott, alázattal bocsánatot kérek, ha újból Eminenciád atyai szívéhez fordulok, nem magamért, hanem azon jó ifjakért, akiket Isten gondjaimra bízott, és akik Moldvának jövendő papjai. Midőn e papnevelő intézet vezetését átvettem, 17 ifjút találtam benne, Isten segítségében bízva és Moldvának helyzetét és szükségeit ismerve, már 23 ifjút vettem fel, éltet a remény, - bár valamely biztos fenntartási alappal nem rendelkezünk – hogy az Isten megsegít, hisz nem magamért, hanem egyedül az Egyház javáért dolgozunk e vidéken.

Eminenciádnak a karácsonyi ünnepekre minden jót kívánva, fölszentelt bíborát a legmélyebb tisztelettel csókolva Eminenciádnak Krisztusban legkisebb szolgája:

48/97. M. E.

6648/1896

Felix Wierćinski […][XVIII]
Rector.

(P. H.)

Kézírásos fordítás másolata.
MOL K 26, 477. cs., 1899/XXXI. t., 48/1897.

3.
Dominique Jacquet jászvásári katolikus püspök levele Amann Josef Hurter jászvásári osztrák–magyar konzulnak
Jászvásár (Jassy, Iaşi), 1897. április 7.

Hivatalos fordítás franciából magyarra a nm. m. Kir. Miniszterelnökség 8126/897. számához.

Konzul Úr!

Ön szerencséltetett megkérdezve tőlem, mint gondolnám én szervezni azon kis intézetet, melynek célja franciskánus szerzetes hithirdetőket képezni Moldovában. Őszintén sajnálom, hogy kénytelen voltam távol lenni, és hogy emiatt nem volt alkalmam rögtön feleletet adni óhajára, melyet előttem akart kifejezni. Mindenek előtt engedje meg konzul úr, hogy ön előtt kifejtsem azon

[XVIII] Értelmezhetetlen rövidítés.

elveket, melyek e tárgyban engem vezérelnek, hogy semmi kétséget ne hagyjak érzelmeim felől.

Én csak a lelkek érdekének nézőpontjára helyezkedhetem. Mivel pedig ez katholikus és általános, a római egyház szükségképpen nemzetközi. Azért nem is foglalkozik etnikai és nyelvészeti kérdésekkel, ez időleges kérdéseket az emberek vita tárgyául hagyja. A katholikus egyház minden néphez alkalmazkodik, minden nyelvet beszél. Nem erőszakol egy népre oly nyelvet, melyet az nem beszél! A katholikus egyház tisztel minden nyelvet és kötelezi szolgáit, hogy megtanulják és beszéljék azon nép nyelvét, amely reájuk van bízva. A katholikus pap tehát úgy fogadja híveit, amint őket találja, tanítja őket, hallgatja gyónásukat, támogatja, vigasztalja őket betegségükben és eközben az általuk értett, és beszélt nyelvet használja. Hogy ha ez az elv nem az egyszeri jó érzékből származnék, akkor az isteni jog által parancsolt természeti jog kívánná azt. Az is igaz, hogy az Isten szolgája sohasem árulja el azon országot, mely őt befogadja, és törvényeivel védelmezi, de másrészről az is igaz, hogy az emberi dolgok nem befolyásolják őt egyenesen, mert ő mindenekelőtt a lelkek legfőbb javát keresi azon reményben, hogy Isten országával együtt mindennek megjön a maga gyarapodása.

Alkalmazva ezen elveket egyházmegyémre, azt hiszem, hogy Moldova katholikus püspöke köteles a hívek szükségletének azon nyelven megfelelni, amelyen azok beszélnek. Ennek gyakorlati következménye magában foglalja azt: beszéljen a vallás szolgája a néphez az ő nyelvén, addig, míg a hívők akarják, hogy azon beszéljenek nekik, kötelességem tehát oly papságot nevelni, amely – a román nyelvvel együtt, melynek tanulása törvény által van elrendezve, és amely különben is az ország általános nyelvét képezi – megtanulja a hívők által beszélt összes nyelveket.

Egyházmegyei hívőnépem többsége magyar nyelvű. Moldova körülbelül 65.000 magyar eredetű katholikus lelket számlál. Belőlük legalább 40.000 nem ért mostanig más nyelven, csak magyarul. Valami 10.000-en románul beszél, körülbelül 15.000-en átmeneti állapotban vannak. Érdekes tarkaságok tapasztalhatók e tekintetben. Otthon gyakran magyarul beszélnek, míg a templomban a prédikáció és ének románul megy, míg a vallástani órákat magyarul tartják. A háznál ellenben románul oktatják a népet, míg a daszkál, vagyis a kántortanító hű marad a magyar nyelvű hagyományos énekekhez. Mindezekből kitűnik, hogy ha azon intézet növendékei, melyet alapítani óhajtok, románul kell, hogy tudjanak, mint ahogy azt a nép egy részének igényei és az ország törvényei megkövetelik, mindazonáltal a szigorú lelkiismereti kötelesség arra késztet, hogy a jövendőbeli papsággal, úgy a világiakkal, minta a szerzetesekkel a magyar nyelvet megtanultassam, amely az egyedüli nyelv, amellyel szent szolgálatukat teljesíthetik a katholikus nép többségének kebelében.

Ennél fogva, ha a román az oktatás általános nyelve kell, hogy legyen, amint azt az ország törvényei megkövetelik, mindazáltal a magyarnak kell a

fiatal katholikus levita[141] nyelvének lenni. Neki ezt a nyelvet mintegy második anyanyelvet kell tudnia. Kellemesen és könnyedén kell neki azt beszélni, úgy amint azt a vallás tisztelete megkívánja, és amelynek ezen nyelv szent igazságait nyilvánosan kell, hogy kifejezze.

Most pedig a gyakorlati térre lépek. Szándékom a jövendőbeli szerzetes papságot - amelyről itten van szó – a magyar származású nép közül össze toborzani. Ez természetes, miután a katolikus népesség, amelyből a növendékek össze fognak hozatni, majdnem tökéletesen magyar származású. Ezen intézet élére egy olyan tanárt fogok állítani, aki tökéletesen bírja úgy a román, mint a magyar nyelvet, azaz az igen tiszteletreméltó Carpathi atyát, aki jelenleg Cleján[142] plébános. Az összes gimnáziumi tanulmányok tartama alatt hetenként három óra fog a magyar nyelvnek szenteltetni és folytattatni fog a bölcsészeti és teológiai kurzusok alatt. Végül a mindennapi szünidők egyikének tartama fel lesz tartva magyar társalgásra. Ha Carpathi atya nekem hiányoznék, igyekszem őt helyettesíteni egy franciskánus szerzetessel, akit a magyarországi franciskánus provinciából kérnék, ahonnan remélem, nem késnének engem testvéri támogatásukkal segélyezni. Úgy látszik, hogy ezen pontosan és állandóan szem előtt tartott intézkedésekkel a fiatal papoknak sikerülni fog a magyar nyelvet, melyet tizenkét évi gimnáziumi és theologiai tanulmányaik alatt tanulni és beszélni fognak, könnyen és finomul beszélniük. Az intézet többi tanárai felől nem nyilatkozhatom. De ugyanazon elv erejénél fogva tanítani kellene a növendékeket, habár másodlagosan az országban lakó katolikusok által beszélt többi nyelvre is. Elejitől kezdve Carpathi atyán kívül lesz még egy német és egy olasz atyám, mint tanárok. Az intézet elhelyezésének tárgyában van egy észrevételem.

Kezdetben az volt a gondolatom, hogy Calugherá-ban,[143] Bacau[144] mellett helyezem el ez iskolát. De figyelmeztettek, hogy ez a falu messze esik a várostól, legalábbis hat kilométernyire, amiért nagyon nehéz volna élelmezni, az orvosi segítséget igénybe venni betegség esetén, hogy a víz ott elégtelen, stb. és hogy habár ott a népesség magyar, az atyák ott mégis románul prédikálnak több mint negyven éve. Ez időközben nagyon tisztelendő Barradini atya a halaucesti[145] plébánia (Sabaoni[146] mellett) lelkésze ajánlkozott, hogy a saját költségen felépíti a kis kollégiumra szánt házat, ha azt plébániája mellett helyeznék el. A népesedési viszonyok ugyanazok, mint Calughera-ban, a népesség magyar eredetű, magyarul beszél a családban, de román nyelven prédikálnak neki a plébániai templomban. Halaucesti-nak vasúti állomása lévén, mindazon anyagi előnyökkel ajánlkozik, amelyektől Calughera megfosztana bennünket. Ez megfontolandó pont. Az iskolai törvények igen követelőzők

---

141 Kisebbrendű papok (diakónus, aldiakónus, ministráns), akik a misén a templomi szolgálatokat végzik.
142 Klézse
143 Kalugar (a mai Lujzi-Kalugar)
144 Bákó
145 Halasfalva/Halas
146 Szabófalva

egészségügyi szempontból, és ha az előírásokat nem teljesítjük e tekintetben pontosan, akkor a közigazgatás bezárja iskolánkat.

Ezek általános vonásai a tervnek, melyet a jövendőben szerzetes atyák részére szánt intézet segélyezésére vonatkozólag magamnak vázoltam. Most pedig konzul úr engedje meg, hogy a dascal (kántor) iskoláról[XIX] beszéljek, amelyről ön nekem említést tett.

II.

Jóakaró szavai legélénkebb aggódásaim egyikének felelnek meg. A daszkálok intézménye rendkívüli fontossággal bír a vallás jövőjére nézve Romániában. Jelenleg csak 27 plébániánk van, azaz 27 lelkészkedő papunk van, de 120 plébániai és fiókegyházi templomunk van, amelyek mindegyikéhez egy daszkál van beosztva. Jelenleg tehát 120 daszkálunk van, fontosabb helységek számbavétele nélkül, ahol még templomok sürgős építésére volna szükség, amelyekhez újabb daszkálok osztatnának be.

A daszkál szerepe saját helységében igen fontos. A templomban orgonázik, az éneket vezeti, és azt a hívőknek tanítja. Azon kívül a templomban nemcsak a gyermekeknek, de még a hívőknek is vallástant ad elő. Az egyházi ünnepélyeken ő mondja el fennhangon az imákat, melyeket mindenki utána mond el. A betegeket meglátogatja, vallási kötelességükre buzdítja őket, és előhívja a papot, aki gyakran igen messze lakik. Ha a plébános akadályozva van, akkor a daszkál végzi el a temetési szertartásokat. Ugyanez történik, midőn a lelkész nem mehet valamely távol eső fiókegyházi templomba vasárnapi misét tartani, akkor is a daszkál hívja össze a templomba a hívőket, az egyházi gyülekezet felett elnököl, elmondja az imákat, vagy egyházi népnyelven írt énekeket énekeltet. Már pedig ily eset igen gyakran fordul elő, miután mindenegyes falusi plébános, egyre másra, 4 vagy 5 fiókegyházi templommal bír, ahová a lelkész havonta csak egyszer, sőt, előfordul, hogy évente csak két vagy háromszor mehet. Az ily helyiségekben a daszkál hatalma majdnem korlátlan és felülmúlja a plébánosét.

Hajdanában voltak daszkál iskolák, de igen hiányosak és szakadozók voltak. Óhajom lenne egy központit képezni, amely a jelenlegi szükségleteknek megfelelne, és a közoktatás haladásának magaslatán álló intézet volna. Ezen iskola általában véve nem fogadna be csak oly gyermekeket, akik a magyar eredetű falukból vétetnének fel, daczára annak, hogy azoknak egy bizonyos száma, mint említettem, már romanizáltatott.

Az iskola programja a rendes elemi tanító képezdében tartott tananyag felét ölelné fel. Óhajtanám, hogy a kántortanítók (daszkálok) oly képzettséggel bírnának, segélyével fenntarthatnák tevőleges befolyásukat a katolikus népség közében. A gyermekek a kezdő (primaire) iskolázás bevégzése után volnának ez iskolába felvehetők. A tanfolyam két évig tartana. Így, ha ez évben megkezdenénk, két év alatt megkapnánk az első kántor-tanítói csoportot és így

[XIX] Aláhúzás az eredeti szövegben.

tovább. A daszkál kora kinevezésénél nem nagy fontossággal bír. Előfordult, hogy 18 éves fiatal emberek igen jól beváltak. A daszkal tekintélye magaviseletének méltóságától és jellemétől függ, vallási működésétől, amelyet gyakorol és címétől, mely őt a plébános képviselőjévé teszi.

Szükséges, hogy minden daszkál a két nyelvet, azaz románul és magyarul tudjon, a végből, hogy a körülményekhez képest egy helységből a másikba lehessen őket áthelyezni. Egy eltávozási vizsgálat, amely a program összes tárgyait felölelné, lehetővé tenné nekünk, hogy okleveleket állíthatnánk ki nekik, és így az üresedésben lévő helyekre volna joguk pályázni. Minden egyes esperességben egy erre a célra a püspök által kijelölt bizottság nevezné ki őket. Még meg kell jegyeznem, hogy az oktatás román nyelven történnék, ahogy azt az ország törvényei előírják, de azonban minden nap egy magyar lecke is előadatnék, és hogy szintén minden nap a szünidők egyikének tartama kizárólagosan a magyar nyelven való társalgásra lenne fenntarva.

Hová kellene ezt az iskolát felállítani? Meggondolás után azt hiszem, hogy Halaucesti a legalkalmasabb hely lenne. Nagy előny volna, ha a kántor-tanítók iskoláját egy szeminárium közelében lehetne felállítani. A templomi zene, az ének és a szertartások jobban volnának elsajátíthatók. Egy magyar tanárunk is lenne, amit elég nehéz itt találni, és ez Carpathi atya lenne. Végül, anyagi szempontból Halaucesti mind a fennebb elősorolt kedvezményeket nyújtaná nekünk.

De fájdalom! Ezen terv mindaddig képzelődés marad, amíg a végrehajtásához szükségelt pénzzel nem bírunk, mert két dologra volna szükség: a presbyteriumot[147] megnagyobbítani, úgyhogy ahhoz egy iskolát lehessen csatolni 10 vagy 15 növendék részére évente, és azonkívül módot találni azt minden évben ingyenesen fenntarthatni, mert a mi falusi katolikus családjaink igen szegények, és egyikük sem volna képes gyermeküknek eltartását megfizetni.

Köszönöm konzul úr azon érdeklődését, mellyel katolikus műveink iránt viselkedik. Boldog vagyok hódolatomat bemutatva önnek, üdvözölni önben az osztrák-magyar birodalom és Ő Császári és apostoli királyi ő Felségének jassy-i méltó képviselőjét.

Jacquet Domonkos és. k.
jassy-i püspök.

Jassy, 1897. április hó 7-én.

Fordította: […][XX]
Bpest, 1897. június 12.

Kézírásos fordítás.
MOL K 26, 477. cs., 1899/XXXI. t., 8126/1897.

[147] Katolikus templomokban az oltár, a kórus és a főhajó közötti rész, ahol csak a szertartást végzők tartózkodhatnak.

[XX] Olvashatatlan aláírás.

Szende László

Adalék Tompa Ferenc közéleti tevékenységéhez
A pápaság és a magyar nemzet
(Előadás az Actio Catholica 1942. március 22-én Sopronban tartott ünnepségen)

Tompa Ferenc[1] (1893–1945) személyében a magyar régészettudomány kiemelkedő alakját tisztelhetjük. A Budapest ostromában halálos sebesülést szenvedett Tompa tudományos tevékenységét Európa-szerte elismerték. A Magyar Nemzeti Múzeum régészeként nagyszámú ásatást végzett hazánkban. A nagyközönséggel is igyekezett megismertetni az új kutatási eredményeket, ennek érdekében több napilapban rendszeresen publikált. Mint a *Foederatio Americana Magister Urbanus*a[2] tevékeny szerepet vállalt a katolikus közéletben.

A magyar ősrégész hagyatéka 2000-ben került a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattárába. Az iratok feldolgozása során figyeltem fel az alábbiakban közölt dokumentumra, amely Tompa Ferenc közéleti tevékenységéhez szolgáltat adalékot. Tompa 1942. március 22-én tartott előadást az *Actio Catholica* soproni ünnepségén. A szervezet a XX. század egyik nagyhatású katolikus mozgalma, amely célul tűzte ki, hogy a világiakat bevonja az egyház apostoli munkájába.[3] A magyar *Actio Catholica* az 1933-as októberi XXIV. Országos Katolikus nagygyűlésen lépett a nyilvánosság elé. A vezetés évi munkaprogramot fogalmazott meg, amely egy-egy vezérgondolat köré csoportosult. Mindehhez szükség volt a magyar püspöki kar jóváhagyására is.[4] Az *Actio Catholica* nem vállalhatott szerepet a politikai életben, ennek ellenére voltak ettől eltérő esetek.[5]

Tompa Ferenc beszédében a Rómához fűződő ezeréves kapcsolatrendszer fő elemeit mutatja be. Legfőbb mondanivalója: a magyarság a kereszténység védőbástyájaként, küzdelmei során egyedül a Szentszéktől kapott hathatós segítséget. Mivel a beszéd elhangzásának idején már javában zajlott a második világháború, a gondolatok számos aktuálpolitikai utalást is tartalmaztak.

A szöveg tíz oldal terjedelmű, írógéppel írt, több helyen Tompa saját kezű javításaival.

---

[1] Személyére ld. PATAY, 1993.

[2] A *Foederatio Americaná*t mint katolikus magyar egyetemi és főiskolai szövetséget Bitter Illés ciszterci szerzetes alapította. Céljának tekintette, hogy a diákság keresztény alapokon nyugvó tanításban részesüljön. GERGELY, 1999. 114. A szervezet élén a Magister Magnus állt, helyettese a Magister Urbanus volt.

[3] GERGELY, 1997. 5.; GERGELY, 1999. 152.; GIANONE, 2000. 275.

[4] GERGELY, 1977. 186–188.

[5] GIANONE, 2000. 276.

1. A magyar katolikus egyház ünnepi misén emlékezett meg XII. Pius három éve történt megválasztásáról. – 2. Szent István király szerepe a magyar nép keresztény hitre való térítésében. – 3. Szent István király választásában már nem a riadei és az augsburgi vereség hatása jelentette a fő szerepet. – 4. Szent István király minden olyan szálat elvágott, amely a kárpát-medencei magyarságot a Kelethez, vagy a Balkánhoz fűzte. – 5. Róma támogatta a magyar uralkodó törekvéseit, ezért a pápa koronát küldött. – 6. Ezen tények ismerete annál is inkább időszerű, mert Magyarország nemrég újította meg szerződését a Nyugattal a Kelet barbárságával szemben. – 7. A magyarság Európa történelmében a kereszténység védőbástyája szerepét töltötte be, és ebben egyedül Róma támogatására számíthatott. – 8. A Szentszék segítsége – különösen XI. Ince pápa jóvoltából – komoly pénzösszegben és csapatok felállításában mutatkozott meg, ez utóbbiak részt vettek Esztergom, Visegrád, Pápa és Kanizsa ostromában. – 9. Az igazságtalan trianoni béke fájdalmának elviselésében is csak Róma nyújtott vigaszt. – 10. A Szentszék Magyarországban ma is Szent István birodalmát látja. – 11. Rómát mindig a krisztusi etika irányította, támogatásáért cserében a keresztény hit megtartását és ápolását kérte. – 12. Róma tekintélyének nem ártottak a történelem viharai. – 13. A Szentszék sohasem zárkózott el a világot sújtó szenvedések elől. – 14. A XIII. Leó által meghirdetett szociálpolitika nem az osztályharcot, hanem a társadalmi igazságosságot támogatta. – 15. A Szentszék által támogatott Pax Romana a népek közötti megértést szolgálja. – 16. A katolikus egyház kiemelkedő szerepet játszott a művelődésben, és a kultúra támogatásában.– 17. Az egyház legfontosabb feladata, hogy az emberiség üdvözüljön.– 18. XII. Pius kivételes adottsága már az Eucharisztikus Világkongresszus idején is feltűnt.– 19. Megválasztása óta számtalan jelét adta annak, hogy számít a magyar nép áldozatos tevékenységére.

[1.] Alig egy-két hete, hogy a budavári koronázó templom ősi falai között a magyar állam, a magyar nemzet és a magyar katolikus egyház képviselőinek jelenlétében Isten dicsőségét zengte az egyház abból az alkalomból, hogy három évvel ezelőtt lépett XII. Pius pápa[6] Őszentsége Szent Péter örökébe. A jubiláló Egyház örömét fokozza az a tény, hogy Őszentségét egy negyed századdal ezelőtt szentelték püspökké. Az a körülmény pedig, hogy az ünnepi hálaadáson jelen volt a magyar államfő képviselője és a teljes magyar kormány, kiemelte a magyar katolikusság ünnepének különös jelentőségét. Hangsúlyozása volt ez annak a benső együttérzésnek, mélységes tiszteletnek, szoros lelki kapcsolatnak, amely Szent István népét Rómával immár csaknem ezer éve egybefűzi. Tanúságtétel volt ez amellett, hogy ezt a frigyet, amelyet első szent királyunk kötött Rómával, a magyar nép ma is változatlan hűséggel állja és Róma irántunk tanúsított szeretete az idők folyamán áldásos melegéből semmit sem veszített. A mi különleges ünneplésünket egészen sajátos és különleges körülmények indokolják.

[6] Eugenio Pacellit 1939. március 2-án választották pápává. MONDIN, 2001. 682.

És ezért helyénvaló, ha Sz[en]t Péter Rómába jövetelének 1900. évfordulóján rövid visszapillantásban megemlékezünk Rómával való kapcsolatunk kialakulásáról és annak ezredéves folyamatos fejlődéséről.

[2.] Szent és bölcs királyunk,[7] aki a magyar állam ma is szilárd alapjait megvetette, nemcsak hitből fakadó meggyőződése parancsszavára fordult Róma felé, hanem ezt az irányválasztását olyan politikai éleslátás vezette, amelynek gyümölcseit ma is élvezzük, és amelynek nemzetünk fennmaradását köszönheti. Mert a Róma által hirdetett és a mi lelkünkben mélyen gyökerező krisztusi hit teszi ma is töretlenné bennünk azt a meggyőződést, hogy Szent István birodalmának egyetlen rögét sem veheti el tőlünk senki véglegesen, mert azt mi magunk szereztük, senkitől ajándékba nem kaptuk, érte, valamint a krisztusi hit védelmében folytonosan véreztünk és áldozatot hoztunk, és ugyanezt teszszük napjainkban is.

[3.] Szent István bölcsen látta, hogy népe csak egy egységes állami szervezetben tudja hazáját megőrizni, és tudta, érezte, hogy lelket, szellemet, éltető elemet ebbe az állami szervezetbe csak a krisztusi tanítás vihet. Amidőn tehát kormányzási rendszerét nyugati mintára, de ugyanekkor a hazai viszonyoknak megfelelően építi ki, egyidejűleg népét keresztvíz alá viszi és szövetséget, támogatót szerez abban az egyetlen hatalomban, amely nem mulandó földi és emberi erőkre támaszkodik, hanem hatalma Istentől van, birodalma pedig a keresztény katolikus hitben élők lelkét foglalja magában. István király népe függetlenségét és önállóságát akarja megőrizni, amikor nem lesz hűbérese, függvénye semmiféle politikai hatalomnak. Nem káprázik el a német-római császárság fényétől, de nem is fél annak hatalmától. Mint békés, építő munkát végző szomszéd, mint egyenrangú és független szuverén akar a birodalom mellett élni, ha lehet mint – jóbarát, de ha úgy hozza a sors, – mint erős és számottevő ellenfél, akit már nem Riade és Augsburg[8] tanulságai alapján kell értékelni.

[4.] Politikai éleslátását mi sem bizonyítja jobban, mint az ő nyugati orientációja, mert népét ezzel tette igazán európaivá és ezzel mintegy felégetett maga mögött minden hidat, amely őt és nemzetét a kelethez vagy a Balkánhoz, ha már csak vékony szálakkal is, fűzte. A Kárpát-medence és annak lakói ettől kezdve tartoztak ahhoz az Európához, amely mai kultúránknak bölcsője, majd pedig fellegvára lett és fejlesztője, védelmezője a jelen pillanatban is. Szent István bölcsen tudta, hogy a keleti kereszténység egyúttal Bizánctól való politikai függőséget is jelent. Márpedig ő hazája függetlenségét még egyházi téren is meg akarta védelmezni és ezért óvta meg a magyar keresztény egyházat a

[7] Szent Istvánra legújabban ld. VESZPRÉMY, 2002.

[8] Utalás a kalandozó magyarok vereségeire. Riade, ma már nem azonosítható település, ennek közelében volt 933-ban a merseburgi csata. Augsburg mellett 955-ben szenvedtek veréséget a magyarok. BÓNA, 2000. 39., 54–55.

bajor püspökök joghatóságától és a magyar püspökségek és érsekségek megteremtésével[9] kiépítette azoknak Rómával való közvetlen kapcsolatait.

[5.] És Róma ezt az apostoli, de egyúttal a magyar öncélúságot[10] szolgáló ténykedést teljes erejével támogatta és arra sanctioját adta. Amidőn a pápa koronát küld Istvánnak és apostoli működését különösképpen is kitünteti, tette ezt nemcsak az érdemek jutalmazásául, hanem abból a politikai bölcsességből is, hogy a Rómával lelki kapcsolatot tartó uralkodónak, akinek az állami élet alapvetésénél úgyis súlyos gondjai vannak, befelé és kifelé tekintélyt adjon. Európának látnia kellett, hogy a kontinens szívében egy olyan nemzet ver most végleg gyökeret, amelyet már nem tekinthetnek kellemetlen és nem kívánatos betolakodónak, hanem az számottevő politikai és kulturális tényező, és elsősorban Nyugat-Európával él életközösségben.

[6.] Mindezekkel nem mondok semmi újat mélyen tisztelt hallgatóimnak, de meggyőződésem, hogy e közismert tények felelevenítése éppen napjainkban időszerű, amikor politikailag ismét megújítottuk a Nyugattal való szerződésünket[11] Kelet barbárságával szemben, és tesszük ezt, mert ma is így akarjuk tenni, az egyenrangú barátság és életközösség alapján, amely nem ismer alárendeltséget, hanem csak becsületes, korrekt kézfogást.

[7.] A Rómával való frigyrelépés óta hosszú századok teltek el és az az apostoli lelkülettel felénk nyújtott segítő kéz, amely Szent István munkáját támogatta, nem szűnt meg azóta egy pillanatig sem folytatni áldásos és mindenkor csak a nemzet érdekeit szolgáló ténykedését. A magyar nemzet becsülettel és önzetlenül vállalta az európai sorsközösségből fakadó feladatait. Olyan szilárd védőbástyája lett Európának és a keresztény kultúrának, amely mindenkor fel tudta tartóztatni a keleti barbárságnak Európa kapuit döngető rohamát.[12] Nyíltan meg kell állapítanunk, hogy ebben a küzdelemben nem nyilatkozott meg vele szemben minden alkalommal a hálás elismerés. Nem egyszer kellett támaszkodnia csupán a saját erejére, nyugati szomszédai nem egyszer hagyták részvétlenül magára, még abban a pillanatban is, amikor már az elbukás veszélye fenyegette. Csak egyetlen hatalom volt Európában, amelyben ez a sokat szenvedett nemzet sohasem csalódott – a krisztusi kősziklára épült Róma és annak látható feje, Krisztus földi helytartója. Szomorúan kellett ezt tapasztalnia annak a Hunyadinak is, aki mint katona nemcsak a nemzet, hanem az egész kereszténység dicsőséges bajnoka volt és mint előrelátó, bölcs politikus jól

[9] Szent István egyházszervezésére ld. THOROCZKAY, 2002.

[10] A magyar vagy nemzeti öncélúság gondolata legmarkánsabban Gömbös Gyula nevéhez köthető. A miniszterelnök az 1932. október 4-én meghirdetett Nemzeti Munkatervében így fogalmazott: *„Munkatervem alapgondolata az alkotmányos központi akarat által kormányzott független, erős, öncélú nemzeti állam megerősítése."* GERGELY, 2001. 224–225.

[11] Utalás arra, hogy Magyarország 1940. november 20-án csatlakozott a német–olasz–japán háromhatalmi egyezményhez. HALMOSY, 1983. 500–502.

[12] A kereszténység védőbástyája első említése 1410-ben, XXIII. János pápánál fordult elő. A terminológiára ld. TERBE, 1936. 304.

tudta, hogy a törököt még a Balkánon kell cselekvőképtelenné tenni, mert ha nem, az egész keresztény világot fenyegeti. Az ő nándorfehérvári győzelmét ezért hirdette a mindezt hasonlóképpen bölcsen tudó pápa rendeletéből az egész keresztény világban a déli harangszó.[13]

[8.] De nem csak erkölcsileg támogatta a pápák hosszú sora a magyarság keserves és lassú felőrlődését jelentő küzdelmeit, hanem egyrészt a keresztény államok folytonos segítségre való ösztönzésével politikailag, másrészt a végvárak létesítésére és hadfelszerelésre nyújtott hatalmas összegekkel anyagilag is. A Róma pénzén[14] felszerelt és fenntartott pápai seregek[15] ott harcoltak a mi véreinkkel Esztergom[16] és Visegrád[17] ostrománál. Részt vettek Pápa[18] felszabadításában és Kanizsa[19] ostromában. Egyedül XI. Ince pápa egymás utáni részletekben 800 000 forintot, akkor igen nagy összeget adott a török Magyarországból való kiűzésére és utána újabb hatalmas összeget a magyar várak helyreállítására. Ma már tudjuk, hogy annak a felszabadító hadjáratnak, amely a töröknek a magyar földről való kiűzését eredményezte – Ince pápa volt a kezdeményezője és állandó ösztönzője, lelki és anyagi támogatója.[20] Együttérzésének adhatta-e szebb jelét, mint amikor elrendelte, hogy Budavár visszafog-

[13] A déli harangszó nem állt közvetlen összefüggésben az 1456-os nándorfehérvári győzelemmel. III. Calixtus pápa 1456. június 26-án adta ki bulláját. Az oszmán előretörés miatt elrendelte, hogy a nona és a vesperás közötti időben félóránként, háromszor egymás után húzzák meg a harangokat, hogy ne csak a papok, hanem minden egyes hívő részt vehessen az imádkozásban. VI. Sándor pápa annyiban változtatott elődje rendelkezésén, hogy a harangszó délben nemcsak a keresztes hadjárat tartama alatt, hanem örökre szólalt meg. ÉRSZEGI, 2000. 188–190.

[14] A tizenöt éves háború idején VIII. Kelemen (Ippolito Aldobrandini, 1592–1605) állt a Szentszék élén. 1594 nyarától havi 30 ezer forint segélyt adott. 1596-ban először 60 ezer, majd 30 ezer forintot, 1599-ben 80 ezer, 1600-ban pedig 100 ezer aranyat küldött a török elleni harcra. 1602-ben és 1603-ban további támogatások érkeztek 100 ezer, illetve 50 ezer forint formájában. TÓTH, 2000. 50.

[15] Az előbb említett pénzsegélyek rossz felhasználását látva VIII. Kelemen többször szerelt fel seregeket. Parancsnokuk Gianfrancesco Aldobrandini, a pápa unokaöccse volt. BANFI, 1939. 13–16., 213.; TÓTH, 2000. 50.

[16] Esztergom 1595-ös ostromához VIII. Kelemen pápa saját költségén 1.000 lovast és 12 ezer gyalogost állíttatott fel. A várat 62 napi ostrom után, szeptember 2-án adta fel az oszmán helyőrség. BAGI, 2001. 398.

[17] Esztergom sikeres ostroma után Visegrád elfoglalására is sor került 1595. szeptember 16–21. között. TÓTH, 2000. 176.

[18] Pápa 1597-es, sikeres ostromában 7.200 pápai zsoldos vett részt. SZAKÁLY, 1994. 131., 175.; PÁLFFY, 1997. 63.

[19] Kanizsa sikertelen ostroma 1601. szeptember 10-től november 16-ig tartott. A csapatok között 12 ezer pápai zsoldos harcolt. Gianfranco Aldobrandini a táborban kitört járvány áldozata lett. TÓTH, 2000. 341.

[20] XI. Ince pápa (Benedetto Odeschalchi, 1676–1689) minden erejét a törökök kiűzésére fordította. Nagy szerepet vállalt a Szent Liga létrehozásában, és a háborúkra óriási összegeket adott. FRAKNÓI, 1886. 267.; SZAKÁLY, 1986. 52.

lalásának emlékére Szent István király tiszteletéről a katolikus Egyház mindenkor ünneppel emlékezzék meg.[21]

[9.] És mi nem lettünk Rómának ezek után sem mostoha gyermekei. Bánatunkban, szenvedésünkben vigasztalónk volt, örömünket a magáénak vallotta és amikor meg kellett ismernünk Trianon keserveit is, amikor itt álltunk úgyszólván egyetlen barát, egyetlen támogató nélkül, Róma ezt a reánk kényszerített, úgynevezett „békeszerződést" nem tette magáévá és számtalan jelét adta annak a nézetének, hogy Trianon rendelkezéseit nem tartja véglegesnek, sőt még csak hosszúéletűnek sem.[22]

[10.] Ma, amikor a zöld asztal mellett konstruált határok, sőt nem egyszer történelmi határok is szinte pillanatok alatt omlanak össze, bátran kimondhatjuk, hogy Róma ma is a szentistváni szerződés alapján áll, kötelékein semmit sem lazított és a magyar földben ma is változatlanul Szent István birodalmát látja.

[11.] Íme, mélyen tisztelt hallgatóim, ezt köszönhetjük mi Rómának és ezért adózunk mi minden földi hatalmasság iránt érzett megbecsülésünk mellett megkülönböztetett tisztelettel és töretlen hűséggel Krisztus földi helytartójának. Mert meg kell ugyanekkor azt is mondanunk, hogy Róma ezzel szemben semmi mást nem kívánt tőlünk, mint keresztény katolikus hitünk szilárd és bátor megvallását és keresztény kultúránk megvédelmezését. Belpolitikánkba soha be nem avatkozott, amíg azt az uralkodó, vagy az államhatalom részéről a krisztusi etika irányította. Ha pedig szükség esetén intő szavát vagy tiltakozását hallatta, azt mindenkor a nemzet, a magyar nép érdekében és a téves útra lépett uralkodói hatalommal szemben tette. Nemzeti életünknek és létünknek nem aláásója, hanem támogatója, építője volt. Joggal állapíthatjuk meg tehát, hogy aki netalán Rómától a magyarságot és annak belső életét vagy külpolitikai érdekeit félti, az nem ismeri a magyar történelmet, az idegenként él ebben a nemzetben és céljai, törekvései nem azonosak a nemzet érdekeivel.

[12.] De azzal a véleménnyel is találkozhatunk, hogy Róma nemzetközi és éppen ezért ellensége a nemzeti célkitűzéseknek. Csak a tudatlanság vagy a szándékos rosszakarat szülhet ilyen képtelenségeket. Róma a nemzetek, a népek felett áll mint kikristályosodott, minden földi és politikai salaktól mentes képviselője és hirdetője azoknak az isteni igazságoknak, amelyek minden népnek a nemes, tiszta törekvéseit egyformán kell, hogy irányítsák. Ez a pártatlan-

[21] Már az 1625. évi országgyűlés katolikus rendjei azzal a kéréssel fordultak a pápához, hogy István király és Szent Adalbert miséjét vegye fel az új római misekönyvbe, hogy az egész katolikus világ megünnepelje őket. A kérelmet XI. Ince teljesítette, aki az ünnepet örök emlékezetül Buda felszabadításának örömnapjára rendelte. BÁLINT, 1998. 250.

[22] Ez az idealistának nevezhető álláspont nem teljesen felelt meg a valóságnak. XV. Benedek pápa 1921-ben írott levelében figyelmeztette a magyar püspöki kart, hogy ne törekedjen mindenáron az addigi állapotok fenntartására. A Szentszék részéről legfeljebb az új, a trianoni Magyarország határain kívülre eső egyházmegyék kialakításánál mutatható ki némi halogatás. GERGELY, 1999. 18.

ság, ez a minden földi hatalom felett való helyzete adja meg Rómának a lelkiekben való és soha meg nem fogyatkozó hatalmát és még az ellenségei előtt is fennálló töretlen tekintélyét. Rómának nem fontos a politikai hatalom. Tekintélye akkor sem lett kisebb, amikor fékevesztett politikai hatalmak azt megtépázni, vagy megdönteni akarták.[23] A Patrimonium Petrit is jelenthette egy ország vagy csak maga a Vatikán, Rómának a lelkiekben való hatalma és tekintélye szempontjából ez a körülmény teljesen lényegtelen volt. Mert minden földi hatalmasság mulandó, minden politikai irányzat máról holnapra él, de Róma aeterna! – Róma örök! – amíg Isten az emberiséget ezen a földön élni engedi, mert Róma a becsületes emberek, az igaz emberek lelkületének sziklatalajára épült és tiszteletben tartják azok a becsületes emberek is, akik más templomban imádják az egy igaz Istent, de erkölcsük, etikájuk a krisztusi tanításon alapszik. Ez a tanítás, ez az isteni ige pedig Krisztus földi tartózkodása óta változatlan, és változatlan marad az idők beteljesedéséig. Elmúlt az ókor, elmúlt a középkor és ködbe vész lassan a mai idők embere előtt az az idő is, amelyet már újkornak nevezünk, de Róma felett nem múlott el az idő és sziklaszilárdan áll ma is, mint egyetlen vigasztaló pont, egyetlen menedékhely abban a vértengerben, amely ha ma nem is, hát holnap az öt világrész partjait áztatja.

[13.] És íme, a csodálatos paradoxon: Róma már az emberiség történelmének negyedik korszakát éli, és mégis ma is a legmaibb, ma is új és az marad mindenkor. Mert nem zárkózott el a mindenkori világ elől, mert bent él minden korszak emberének lelkében, mert ma is részt vesz mindennapi életünkben, ismerője bajainknak és szenvedéseinknek és isteni sugallat folytán előre hirdeti ezeknek a bajoknak az orvoslását is.

[14.] Életünk és szociális bajaink terhén nem egy politikai irányzat iparkodott már segíteni és hirdette magáról azt, hogy megtalálta a mindent meggyógyító orvosságot. De igazi segítséget, bajainkra orvoslást ma is csak az a szociálpolitika hozhat, amelyet Róma hirdetett meg és amely telítve van a Jézus által tanított emberszeretettel, az emberi méltóság megbecsülésével és a keresztény hit erkölcsével. Ez a szociálpolitika nem osztályharcot hirdet, nem az egyes néposztályoknak a mások rovására való felemelkedését, mert ebben az esetben csak személycseréről volna szó, de a lényeg megmaradna. XIII. Leó és utódainak szociálpolitikája a munka értékelését jelenti,[24] lett légyen az testi, vagy szellemi, jelenti továbbá a földi javaknak igazságos, a szükségletnek és pro-

[23] Utalás arra, hogy 1870. szeptember 20-án az olasz királyság csapatai elfoglalták Rómát. Ekkor IX. Pius pápa a Vatikán foglyának nyilvánította magát. A helyzet békés rendezése az 1929-es konkordátummal következett be. ADRIÁNYI, 2001. 376.

[24] XIII. Leó pápa (Vincenzo Gioacchino Pecci, 1878–1903) 1891-ben adta ki Rerum novarum kezdetű enciklikáját. Ebben a Szentszék elsőként fogalmazta meg a kereszténység tanítását a szociális rendre, a munkára, a munkás és a munkaadó viszonyára vonatkozólag. XI. Pius pápa (Achile Ratti, 1922–1939) 1931-ben megfogalmazott Quadragesimo anno című bullájában hasonló alapelvek mellett foglalt állást. TOMKA–GOJÁK, 1993. 29–55., 59–103.; ADRIÁNYI, 2001. 378–379., 395.;

dukciónak megfelelő elosztását és jelenti mindenek felett az embernek mint Isten fiának a megbecsülését, akit Isten is megkülönböztetett a többi földi teremtménytől azáltal, hogy halhatatlan lelket adott neki és megmutatta számára az örök életre vezető utat.

[15.] Róma ennek az örök emberinek az előharcosa, annak a humanitásnak, amely ezen a földön az emberi közösséget jelenti, amely nem szaporítani és állandósítani akarja gyötrelmeinket, hanem azokat enyhíteni és fokozatosan megszüntetni. Éppen ezért szüntelen és fáradhatatlan hirdetője a Pax Romanának, a krisztusi békességnek, amely az egyesek és a népek között fennálló ellentétek kölcsönös megértés alapján történő megszüntetésére törekszik. Mert krisztusi lelkülettel, érzéssel és gondolkozással ezek az ellentétek nem merülhetnének fel újból és újból. Az állandó béke forrása nem egymás legázolásából, az igazságtalanság más-más formában való megismétléséből fakad, hanem az emberszeretetből, egymás megbecsüléséből, és istenfélelemből.

[16.] Ez a Pax Romana az egyedüli biztosítéka az emberi kultúrának is, amely életünket megszépíti, emberi mivoltunkat erősíti és az azt megillető fokra emeli. De ez a sötétnek és kultúraellenesnek hirdetett Róma volt mindenkor a kultúra legfelsőbb őre, védelmezője és fejlesztője. Papjai, főpapjai és pápái őrizték meg számunkra az emberi kultúra történelmi, művészeti és irodalmi emlékeit. Az Egyház szolgái voltak népünk tanítómesterei, és tanítói ma is mindenfajta tudományágnak. Az Egyház volt a múltban, miként ma is a művészetek legbőkezűbb maecenása és ösztönzője. A Vatikán művészeti kincseivel gazdagságban és értékben semmiféle gyűjtemény nem vetekedhetik. Mert az Egyház jól tudja, hogy az emberi szellem alkotási megbecsülendők, és hogy a művészetek is az emberi lélek nemesítését, Istenhez való felemelését szolgálják és az Isten megismeréséhez való utat egyengetik.

[17.] Ha tehát tendenciát, egy bizonyos cél felé való törekvést keresünk Róma munkájában, úgy azt valóban meg is találjuk, mert Róma egyetlen célja és minden megnyilatkozásában bennefoglalt törekvése, hogy szálláscsinálója legyen az emberiségnek Isten birodalmában, amelyet megalkotott számunkra az a Teremtő Akarat, amelynek létünket, életünket, ezt az egész általunk ismert és nem ismert világot köszönhetjük.

[18.] Bevezetőmben rámutattam, mélyen tisztelt hallgatóim, azokra a kapcsolatokra, amelyek minket, a magyar népet elválaszthatatlanul Rómához fűznek. A továbbiakban iparkodtam röviden vázolni Róma munkáját az egyetemes emberiség történetében. És most végül szeretnék megemlékezni arról a mély hódolatról és gyermeki ragaszkodásról, amely a mi katolikus magyar lelkünket áthatja azzal a férfiúval szemben, aki ma Szent Péter trónján ül és akinek trónralépése nekünk különös lelkiörömet jelentett. Ezt a Pastor Angelicust, ezt

az angyali lelkipásztort mi itt láttuk magunk között.[25] Már akkor mélyen megfogott bennünket az az isteni hit és kegyelem, amely egész lényéből, tekintetéből és szavaiból felénk sugárzott. Mi már akkor természetesnek találtuk, hogy a konklávéban egybegyűlt egyházatyák minden fontolgatás nélkül őt találták a legméltóbbnak Krisztus földi helytartója tisztségére.[26] Örömünk kimondhatatlan volt, mert XII. Pius pápa lénye összeforrott a mi lelkünkkel és mert tudtuk, éreztük, hogy a mi gyermeki ragaszkodásunk atyai szívének teljes szeretetével találkozik.

[19.] Ennek most harmadik éve és ez alatt a rövid idő alatt is hányszor adta már tanújelét annak, hogy várakozásunkban, reménykedéseinkben nem csalatkozunk és ez a sokat szenvedett, de minden próbát kiállt, istenfélő magyar nép az ő szívében különleges helyet kapott. Ezért harsant fel olyan szívből, olyan igazán átérzett óhajtással pár héttel ezelőtt a koronázó templomban a pápai himnusznak az az Istenhez szóló könyörgése: „Áldd meg Isten Szentatyánkat, Krisztusnak helytartóját." És mintha csak a mi Vele való lelki összeforrottságunkat szimbolizálta volna, rögtön utána megszólalt az a magyar esedezés is, amely a mi Szentatyánk szívében is visszhangra talál és amelyet mi nem szűnünk meg sohasem hangoztatni: „Isten áldd meg a magyart!"

[25] Utalás arra, hogy Eugenio Pacelli XI. Pius követeként részt vett az 1938-as budapesti eucharisztikus világkongresszuson. GERGELY, 1988. 126.

[26] A pápaválasztó konklávé 63 résztvevője közül – már a harmadik szavazáson – 48-an Pacellit választották. MONDIN, 2001. 682.

ADRIÁNYI
2001 ADRIÁNYI Gábor: *Az egyháztörténet kézikönyve.* Budapest, Szent István Társulat, 2001.

BAGI
2001 BAGI Zoltán: *Az 1595-ben Esztergom ostromára rendelt császári hadsereg szervezete és felépítése.* In: *Hadtörténelmi Közlemények,* 114. (2001) 2–3. sz. 391–444.

BÁLINT
1998 BÁLINT Sándor: *Ünnepi Kalendárium* III. Szeged, Mandala, 1998.

BANFI
1939 BANFI Florio: *Gianfrancesco Aldobrandini magyarországi hadivállalatai.* In: *Hadtörténelmi Közlemények,* 40. (1939) 4. sz. 1–33., 213–228.

BÓNA
2000 BÓNA István: *A magyarok és Európa a 9–10. században.* Budapest, História–MTA Történettudományi Intézete, 2000.

ÉRSZEGI
2000 ÉRSZEGI Géza: *Az év minden napján délben mindörökre harangozni kell…* In: *Déli harangszó. Tanulmányok a pápai rendelet jubileumára.* Szerk. VISY Zsolt. Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2000. 187–202.

FRAKNÓI
1886 FRAKNÓI Vilmos: *XI. Incze pápa és Magyarország felszabadítása a török uralom alól.* Budapest, Szent István Társulat, 1886.

GERGELY
1977 GERGELY Jenő: *A politikai katolicizmus Magyarországon (1890–1950).* Budapest, Kossuth, 1977.
1988 GERGELY Jenő: *Eucharisztikus világkongresszus Budapesten / 1938.* Budapest, Kossuth, 1988.
1997 GERGELY Jenő: *Katolikus hivatásrendi mozgalmak Magyarországon (1935–1944).* In: *Múltunk,* 42. (1997) 2. sz. 3–42.
1999 GERGELY Jenő: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945.* Budapest, Pannonica, 1999.
2001 GERGELY Jenő: *Gömbös Gyula. Politikai pályakép.* Budapest, Vince, 2001.

GIANONE
2000 GIANONE András: *Az Actio Catholica és a politika.* In: *Vigilia*, 65. (2000) 4. sz. 275–279.

HALMOSY
1983 HALMOSY Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945.* Budapest, Közgazdasági és Jogi–Gondolat, 1983.

MONDIN
2001 MONDIN, Battista: *Pápák enciklopédiája.* Budapest, Szent István Társulat, 2001.

PÁLFFY
1997 *A pápai vár felszabadításának négyszáz éves emlékezete 1597–1997.* Összeállította PÁLFFY Géza. Pápa, Jókai Mór Városi Könyvtár, 1997.

PATAY
1993 PATAY Pál: *Megemlékezés Tompa Ferencről születésének 100. évfordulóján.* In: *Archaeologiai értesítő*, 120. (1993) 1–2. sz. 90–95.

SZAKÁLY
1986 SZAKÁLY Ferenc: *Hungaria eliberata. Budavár visszavétele és Magyarország felszabadítása a török uralom alól 1683–1718.* Budapest, Corvina, 1986.
1994 SZAKÁLY Ferenc: *Pápa a török korban.* In: *Tanulmányok Pápa város történetéből. A kezdetektől 1970-ig.* Főszerk. KUBINYI András. Pápa, 1994. 125–200.

TERBE
1936 TERBE Lajos: *Egy európai szállóige életrajza (Magyarország a kereszténység védőbástyája).* In: *Egyetemes Philológiai Közlöny*, 60. (1936) 297–351.

THOROCZKAY
2002 THOROCZKAY Gábor: *Szent István egyházmegyéi – Szent István püspökei.* In: VESZPRÉMY, 2002. 482–494.

TOMKA–GOJÁK
1993 *Az egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok.* Szerk.: TOMKA Miklós–GOJÁK János. Budapest, Szent István Társulat, 1993.

TÓTH
2000 TÓTH Sándor László: *A mezőkeresztesi csata és a tizenöt éves háború.* Szeged, Belvedere Meridionale, 2000.

VESZPRÉMY
2002 *Szent István és az államalapítás.* Szerk. VESZPRÉMY László. Budapest, Osiris, 2002.